

ЛЕМКІВСЬКИЙ
КАЛЕНДАР

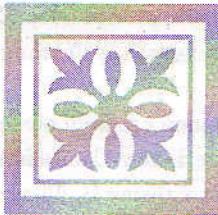
2009

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО
„ЛЕМКІВЩИНА”

ФУНДАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ
У ЛЬВОВІ

Бібліотека Лемківщини, Ч. 46

**Лемківський календар
на 2009 рік**

Львів
СПОЛОМ
2008

УДК 082 (477) (059)

ББК 92.5

Л 44

Дане видання є своєрідним екскурсом в історію Лемківщини, документальним свідченням незнищенності народних звичаїв, культури.

Тут уміщені статті, спогади про села, які зникають з карт світу; про діячів науки, культури, мистецтва — вихідців з Лемківщини, які внесли свою лепту у розвиток загальноукраїнської культури.

Упорядниця — Люба СМЕРЕКАНИЧ

Редактор — Ольга КРОВИЦЬКА

Рецензент — Андрій ТАВПАШ

На першій сторінці обкладинки:

Художня робота Марії Янко

“Богдан-Ігор Антонич”

На останній сторінці обкладинки:

„Лемківське весілля у Шевченківському гаю”

Світлина з архіву В. Максимовича

© Смереканич Л. М., упоряд., 2008

© Фундація дослідження

Лемківщини у Львові, 2008

© В-во “СПОЛОМ”, 2008

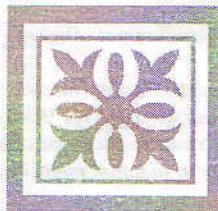
ISBN 978-966-665-578-6

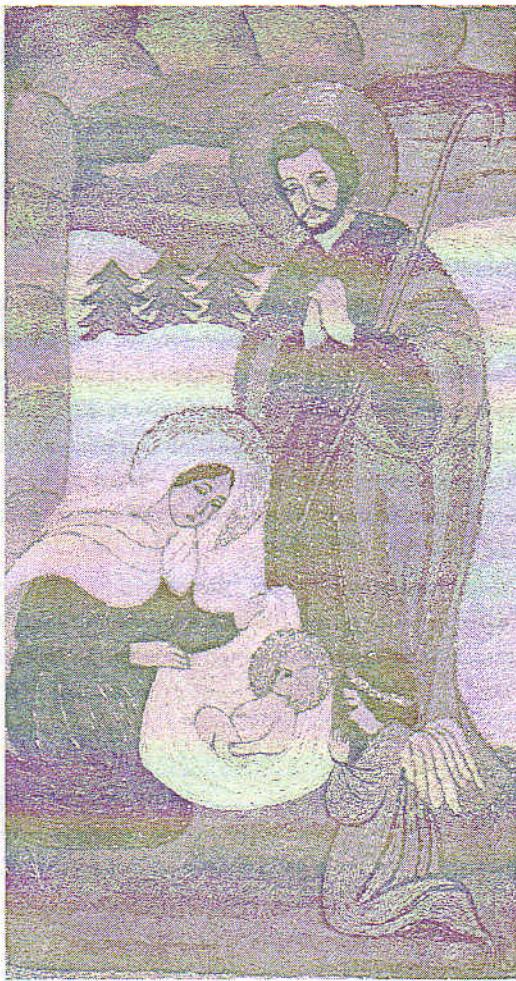
ВСТУПНЕ СЛОВО

На порозі Нового року ми даруємо Вам, Дорогі Наші Читачі, „Лемківський календар на 2009 рік”. Сподіваємося, що альманах викличе у Вас зацікавлення. Адже у ньому подано багато матеріалів про життя і діяльність великого лемка Богдана-Ігоря Антонича, одного з найвидатніших українських поетів ХХ століття. У календарі вміщені поезія, проза, спогади, літературознавчі статті. Публікуємо кращі дописи у традиційних рубриках. Надімося на майбутню співпрацю з досвідченими авторами — від сивочолого академіка до молодого дослідника, адже власне золота українська молодь покликана плекати традиційність, обрядовість та звичаєвість рідного народу. Через зв'язок поколінь поглиблюється духовне єднання народу, незнищенність його матерії, про яку писав Богдан-Ігор Антонич.

Знову й знову звертаємося до Наших Читачів: „Не лінуйтеся записувати від своїх рідних будь-які відомості про Лемківщину: про село, про власну родину, про школу, про господарку, про сусідів, про культурне і громадське життя... Не будьте байдужими!”

Від імені
редколегії календаря
Ольга КРОВИЦЬКА

Вишиваний образ „Різдво” Марти Кулинич-Новицької

*Христос Рождається!
Щиро вітаємо Дорогих Читачів
із Великим християнським святом.
Зичимо Божої ласки, здоров'я, щастя, радості, родинного затишку.*

Правління ФДЛ, Редакція „Лемківського календаря”

РІЗДВО

*Народився Бог на санях
В лемківськім містечку Дуклі.
Прийшли лемки у крисанях
І принесли місяць круглий.*

*Ніч у сніговій завії
Крутиться довкола стріх.
У долонях у Марії
Місяць — золотий горіх.*

КОЛЯДА

*Тешуть теслі з срібла сани,
Стелиться сніжиста путь.
На тих санях в синь незнану
Дитя Боже повезуть.*

*Тешуть теслі з срібла сани,
Сняться весняній сни.
На тих санях Ясна Пані,
Очі наче у сарни.*

*Ходить сонце у крисані,
Спить слов'янськеє Дитя.
Їдуть сани, плаче Пані,
Снігом стелиться життя.*

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР 2009

Пости:

Великий Піст:	2 березня — 18 квітня
Петрівка:	15 червня — 11 липня
Спасівка:	14 серпня — 27 серпня
Різдвяний Піст:	28 листопада — 6 січня

Усі п'ятниці, крім загальниць;

Строгий піст: 6, 18 січня, 2 березня, 17 квітня, 27 вересня

Загальниці:

Від Різдва Христового до Богоявлення: 07. 01 — 17. 01

Від нед. про митаря і фарисея до нед. про блудного сина: 08. 02 — 15. 02

Від Воскресіння Христового до нед. Томиної: 20. 04 — 25. 04

Від Зісл. Св. Духа до нед. Всіх святих 08. 06 — 13. 06

Дні, на які припадають Господські та Богородичні свята

Цивільний Новий рік: 1 січня

День незалежності України: 24 серпня

СІЧЕНЬ

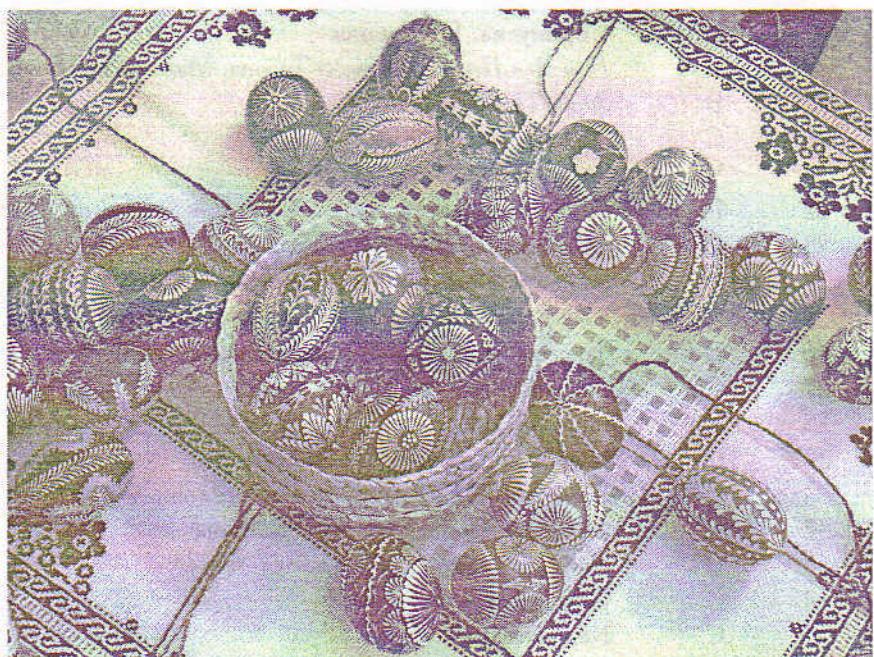
1	19	Ч	Боніфатія мч.
2	20	П	передпр. Різдва Хр. Ігнатія Богоносця свящмч.
3	21	С	Юліянії мчц., Уляни
4	22	Н	нед. пер. Різд., Анастасії влкмч.
5	23	П	10-ти мчч. у Криті
6	24	В	надвечір'я Різдва (піст). Євгеній прпмч.
7	25	С	РІЗДВО ХРИСТОВЕ
8	26	Ч	Собор Пресв. Богородиці. Св. Йосифа Обручника
9	27	П	Св. Первомч. Стефана
10	28	С	20000 мчч. у Нікомидії
11	29	Н	По Різдві. Свв. Младенців, убитих у Вифлеємі, Маркела прп.
12	30	П	Анісії мчц., Зотика пресвітера
13	31	В	віддання Різдва. Меланії прп.
14	1	С	Найменув. Ісуса Христа, Василія Вел. Новий рік
15	2	Ч	перед Богоявл., Сильвестра, Папи святит.
16	3	П	Малахії прп., Гордія мч.
17	4	С	Собор 70 апостолів, Теоктиста прп.
18	5	Н	навечір'я Богоявлення (піст). Теопемпта й Теони, мчч.
19	6	П	БОГОЯВЛЕННЯ ГОСПОДНЄ
20	7	В	† Собор св. Йоана Хрестителя
21	8	С	Еміліяна ісп.
22	9	Ч	Поліевкта мч.
23	10	П	Пратулинськихмчч. Григоріяеп. Ниського, Маркіяна прп.
24	11	С	† Теодосія Великого прп.
25	12	Н	По Богоявленню, Татіяни мчц.
26	13	П	Єрмила і Стратоніка мчч.
27	14	В	віддання Богоявлення, Отців, убитих у Синаї і Раїті
28	15	С	Павла Тебського, Івана Кущника
29	16	Ч	Поклін Оковам св. Ап. Петра
30	17	П	† Антонія Великого прп.
31	18	С	Атанасія і Кирила Олександру., свят., св. Ів. Боско

ЛЮТИЙ

1	19	Н	Закхея, Макарія Єгип., прп. Єфросинії, св.
2	20	П	† Євтимія Великого прп.
3	21	В	Максима ісп. прп., Євгенія і Неофіта, мчч.
4	22	С	Тимотея ап., Анастасія мч.
5	23	Ч	Климента свящнч., Агатангела мч.
6	24	П	Ксенії Римлянки, прп.
7	25	С	† Григорія Богослова, архиєп. Цар., свят.
8	26	Н	Митаря і Фарисея. Ксенофонта, Марії, Аркадія, мчч.
9	27	П	† Перен. Мощів св. Івана Золотоустого
10	28	В	Єфрема Сирійця прп.
11	29	С	Перен. мощів св. Ігнатія Богоносця
12	30	Ч	† Трьох святителів: Василія, Григорія, Івана
13	31	П	Кира й Івана, лікарів, мчч.
14	1	С	передсв. Стрітення, Трифона мч.
15	2	Н	Блудного сина, СТРІТЕННЯ ГОСПОДНЄ
16	3	П	Симеона Богоприемця, Анни прор.
17	4	В	Ісидора Пілюсіотського, прп.
18	5	С	Агафії мчц.
19	6	Ч	Вукола прп., Сілвана свящнч.
20	7	П	Партенія, єп. Лампакійського, свят., Луки
21	8	С	Теодора Стратилата, мч., Захарії, прор.
22	9	Н	<i>М'ясопусна</i> , Никифора мч.
23	10	П	Харалампія мч.
24	11	В	Власія, єп. Севастійського свящнч.
25	12	С	Мелетія, арх. Антіох., св.
26	13	Ч	Мартиніяна прп., Зої
27	14	П	† Кирила, ап. слов'ян. Авксентія і Марона, прпн.
28	15	С	Онисима, ап., Пафнутія, прп.

БЕРЕЗЕНЬ

1	17	Н	Сиропусна. Прощення
2	18	П	Поч. Вел. Посту. Теодора Тирона, Маріанни, мчч.
3	19	В	Льва, Папи Римського
4	20	С	Архипа, ап., Максима
5	21	Ч	Льва, Єп. Катанського, прп.
6	22	П	Тимотея і Євстатія, прп.
7	23	С	Знайдення мощів мчч. у Євгенії
8	24	Н	1 Посту, Полікарпа, єп. Смирни, свцмч.,
9	25	П	†1-е і 2-е знайд. голови Івана Христителя
10	26	В	Тарасія, свят. архиєп. Царгородського
11	27	С	Порфирія св.
12	28	Ч	Прокопія, ісп.
13	29	П	Касяна, прп., Василія Посника, ісп.
14	1	С	Заупокійна. Євдокії прпмч., Антоніни, мчч.
15	2	Н	2 Посту. Теодота свцмч., Богдана
16	3	П	Євтропія, Клеоніка і Василіска, мчч.
17	4	В	Герасима прп.
18	5	С	Конона мч.
19	6	Ч	42 мчч. Аморійських
20	7	П	Василія, Єфрема, Євгенія і Капітона, свцмч.
21	8	С	Заупокійна. Теофілакта, єп Нікомидії
22	8	Н	3 Посту. Хрестопоклінна. †40 мчч. Севастійських
23	10	П	Кондрата мч. і тих, що з ним
24	11	В	Софронія, патр. Єрусалим., Галини
25	12	С	Теофана, ісп., Григорія, П. Рим.
26	13	Ч	Перен. Мощів св. Никифора
27	14	П	Венедикта, прп., Ростислава, кн.
28	15	С	Заупокійна. Агапія, мч.
29	16	Н	4 Посту. Савина, Олександра, мчч.
30	17	П	Олексія чол. Божого, прп.
31	18	В	Кирила, аєп. Єрусалимського

Христос Воскрес!

Зичимо Шановним Читачам міцного здоров'я, щастя і
гарного настрою, вічної весни у душах і
Божої благодаті!

Правління Ф.Д.Л.
Редакція „Лемківського календаря”

КВІТЕНЬ

1	19	С	Хризанта і Дарії мчч. (поклони)
2	20	Ч	Прп. Отців, убитих в обителі св. Сави
3	21	П	Якова ісп., кн. Любомира, мч
4	22	С	Акафістова. Василія свцмч. Анкірського
5	23	Н	5 Посту. Никона прпмч., Лідії
6	24	П	передпр. Благовіщ., Захарії прп.
7	25	В	БЛАГОВІЩЕННЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ
8	26	С	віддан. Благовіщ., Собот арх. Гавріїла
9	27	Ч	Матрони Солунської
10	28	П	Іларіона, Стефана прпп.
11	29	С	Лазарева. Марка, прп., Кирила й ін. мчч.
12	30	Н	Квітна. Вхід Господній у Єрусалим.
13	31	П	Іпатія Чудотворця, свят.
14	1	В	Марії Єгипетської, прп.
15	2	С	Тита Чудотворця прп.
16	3	Ч	Великий четвер. (страсті). Микити, прп.
17	4	П	Велика п'ятниця. (плащаниця)
18	5	С	Велика субота. Теодула, Агатопода, мчч.
19	6	Н	ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВЕ. ПАСХА
20	7	П	Світлий понеділок
21	8	В	Св. вівторок. Іродіона, Агава, Руфа та ін.
22	9	С	Євпсихія мч.
23	10	Ч	Терентія, Максима мчч.
24	11	П	Антипа, свцмч.
25	12	С	Василія, ісп.
26	13	Н	Томина. Артемона, свцмч. й ін.
27	14	П	Мартина, ісп., Папи Римського
28	15	В	Аристарха, ап., Пуда і Трофима
29	16	С	Агапії та Ірини, мчц.
30	17	Ч	Симеона прп., Акакія прп.

ТРАВЕНЬ

1	18	П	Івана, учня Григ. Декаполіта, Косми, єп., прпн.
2	19	С	Іvana Старопечер., прп.
3	20	Н	Мироносиць. Теодора Трихіни прп.
4	21	П	Януарія та ін. мчч.
5	22	В	Теодора Сікіота і Віталія, прп.
6	23	С	† Юрія Переможця
7	24	Ч	Сави Стратилата, мч.
8	25	П	† Марка, Ап. і Єванг.
9	26	С	Василія свящмч.
10	27	Н	Розслабленого, Симеона, ап., Стефана Волин.
11	28	П	Ясона і Сосіпатра, апп., Кирила єп. Турівського
12	29	В	Св. 9 мчч. у Кизиці, Мемнона прп.
13	30	С	† Якова Заведея, ап. (<i>Переполовинення</i>)
14	1	Ч	Єремеї прор., Тамари
15	2	П	Атанасія Великого, свят.
16	3	С	† Теодосія Печерського
17	4	Н	Самарянки. Св. мчц. Пелагії
18	5	П	Ірини, мчц., Ярини, Никифора, прп.
19	6	В	Йова Многостр., Юдити
20	7	С	Поява Чесного Хреста в Єрусалимі, (відд. <i>Переполов.</i>)
21	8	Ч	† Івана Богослова, Арсенія Вел., прп.
22	9	П	† Перенес. мощів св. Миколая, Ісаї, прор., Христофора
23	10	С	† Симона Зилота ап.
24	11	Н	Сліпонародженого. † Кирила і Методія, ап. слов'ян, Мокія
25	12	П	Єпіфанія і Германа святт.
26	13	В	Гликерії мчц.
27	14	С	Пахомія В., прп., Ісидора мч. (відд. Пасхи)
28	15	Ч	ВОЗНЕСІННЯ ГОСПОДНЄ
29	16	П	Теодора, Віта, Модеста
30	17	С	Андроніка, ап., Юлії
31	18	Н	Св. Отців. Теодота, Петра, Діонісія, Клавдій. Почит. Ікони М. Божої в Погоні

ЧЕРВЕНЬ

1	19	П	Патрикія, свмч.
2	20	В	Талалея, ап.
3	21	С	† Константина і Олени, рівноапп.
4	22	Ч	Василіска, мч.
5	23	П	Михаїла, Євфросинії, прп. (відд. Воздесіння)
6	24	С	Заупокійна. Симеона Дивногорця
7	25	Н	† ЗІСЛАННЯ СВ. ДУХА. П'ЯТДЕСЯТНИЦЯ
8	26	П	ПРЕСВЯТОЇ ТРОЙЦІ. Карпа, ап.
9	27	В	Терапонта, єп. Сардійського, свщмч.
10	28	С	Микити, прп.
11	29	Ч	Теодосій, прмч.
12	30	П	Ісаакія Далматського, прп.
13	31	С	Єрмія, ап., Єрмей, мч., (відд. П'ятдесятниці)
14	1	Н	1-а по Зісл. Св.Духа. ВСІХ СВЯТИХ, Юстина філос. Мч., Агапита Печ.
15	2	П	Поч. Петрового посту. Никифора, ієп.
16	3	В	Лукиліяна, мч.
17	4	С	Митрофана, свят.
18	5	Ч	Пресв. Євхарист.. (на нед.). Доротея свщмч., Ігоря
19	6	П	Висаріона й Іларіона, прпп.
20	7	С	Теодота свщмч., Богдана
21	8	Н	2-а по Зісл. св. Духа. Перен. моцт. Теодора Тирона, вмч.
22	9	П	Кирила, Марти
23	10	В	Тимотея, свщмч.
24	11	С	† Вартоломея і Варнави
25	12	Ч	Онуфрія В., прп., Петра Атонського, прп.
26	13	П	† Пресв. Хр. Серця (на нед.), Акиліни, мчч., Трифілія свят.
27	14	С	Миколая (Чарнецького), бл. свщмч., Методія, свт.
			Омеляна (Ковча) свщмч., Єлісея прор.
28	15	Н	3-а по Зісл. св. Духа. Амоса прор.. Єроніма прп.
29	16	П	Тихона, єп.
30	17	В	Мануїла та інш. мчч., Іпатія, прп.

ЛИПЕНЬ

1	18	С	Леонтія, мч.
2	19	Ч	† Юди ап., брата Господнього
3	20	П	Методія свящнч., єп. Патарського
4	21	С	Юліана, мч.
5	22	Н	4-а по Зісл.св.Духа. Євсевія свящнч.
6	23	П	Агрипини, мчц., Горпини
7	24	В	† Різдво св. Йоана Хрестителя
8	25	С	Доротея свящнч., Февронії мц.
9	26	Ч	Давида Солунського, прп.
10	27	П	Сампсона, прп.
11	28	С	Перенесення мощей Кира і Івана, мчч.
12	29	Н	5-апо.Зісл.св.Духа, Св. верховн. апп. Петра й Павла
13	30	П	† Собор 12 апост., всіх свят. українського народу
14	1	В	Косми і Дам'яна, безсрібників
15	2	С	† Положення чесної ризи Пресв. Богородиці
16	3	Ч	Якінта і Анатолія, мчч.
17	4	П	Павла Гайдича, свящнч., Андрія Крит., Марти прп.
18	5	С	† Атанасія Атонського прп.
19	6	Н	6-а по Зісл.св.Духа. Сисоя, схим. Печер.
20	7	П	Томи й Акакія, прп.
21	8	В	Прокопія влкмч.
22	9	С	Панкратія свящнч.
23	10	Ч	† Антонія Печерського, прп.
24	11	П	† Ольги, кн. Київської, Євфимії, мчц.
25	12	С	Прокла й Іларія мчч., Михаїла Малейна, прп.
26	13	Н	7-а по Зісл.св.Духа. Соб. Арх. Гавриїла
27	14	П	Акили і Прискили, апп., Онисима, прп.
28	15	В	† Володимира Великого
29	16	С	Атеногена, свящнч.
30	17	Ч	Марини, влкмч.
31	18	П	Якінта й Еміліяна, мчч.

СЕРПЕНЬ

1	19	С	Макрини прп., сестри св. Василія Вел., Дія прп.
2	20	Н	8-а по Зісл. св. Духа. † Іллі Пророка
3	21	П	Симеона і Йоана, прпп., Езекіїла, прор.
4	22	В	Марії Магдалини, мироносиці, Фоки, свцмч.
5	23	С	Трофима, Теофіла, мчч.
6	24	Ч	† Бориса і Гліба, Христини, мчц.
7	25	П	† Успіння св. Анни, матері Пресв. Богородиці
8	26	С	Єромолая свцмч., Паракеви прпмч., Мирослави
9	27	Н	9-а по Зісл. Св. Духа. † Пантелеймона, лік., Климента, мч.
10	28	П	Прохора, ап., Інокентія
11	29	В	Каленика, Серафими, св. Філомени
12	30	С	Сили і Силуана, Андроніка, апп.
13	31	Ч	передсв. Походу Ч.Хреста. Євдокима, прав.
14	1	П	поч. Успенського посту. Похід Ч. Хреста. Макавейв
15	2	С	Перен. Мощей первомч. Стефана
16	3	Н	10-а по Зісл. Св. Духа. Ісаакія, Далмата, Фавста, мчч.
17	4	П	Євдокії, прп.
18	5	В	передсв. Преображення, Євсигнія мч.
19	6	С	ПРЕОБРАЖЕННЯ ГОСПОДНЄ
20	7	Ч	Дометія, Пульхерії
21	8	П	Еміліяна, ісп., Леоніда, мч.
22	9	С	† Матія, ап.
23	10	Н	11-а по Зісл. Св. Духа. Лаврентія, мч.
24	11	П	Євлпа, мч., Сусанні мчц.
25	12	В	Фотія і Аникити, мчч.
26	13	С	віддання Преображення, Максима ісп.
27	14	Ч	передпр. Успіння, † Перен. Мощ. Теодосія Печ.
28	15	П	УСПІННЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ
29	16	С	Перенесення Нерукотв. Образу Ісуса Христа
30	17	Н	12-а по Зісл. св. Духа. Мирона, мч., Алипія Печер.
31	18	П	Флора і Лавра, мчч.

ВЕРЕСЕНЬ

1	19	В	Андрія Стратилата, мч.
2	20	С	Самуїла, прор.
3	21	Ч	Тадея, ап., Васси мчц.
4	22	П	Агатоніка, мч.
5	23	С	віддання Успіння, Іринея, Лупа мч.
6	24	Н	13-а по зісл. св. Духа. Євтихія, свящмч.
7	25	П	Вартоюомея і Тита, ап.
8	26	В	Андріяна і Наталії, мчч.
9	27	С	Пімена, прп., Кукші, мч.
10	28	Ч	Августина, еп., Мойсея Муріна, прп.
11	29	П	† Усікнов. голови св. Івана Хрестителя (піст)
12	30	С	Олександра, святит., Івана і Павла, прпп.
13	31	Н	14-а. † Полож. Пояса Богородиці
14	1	П	† Поч. Церк. року, Симеона стовп.
15	2	В	Маманта, мч., Івоана Посника
16	3	С	Антима, мч., Теоктиста, прп.
17	4	Ч	Вавили свящмч., Мойсея Боговидця
18	5	П	Захарій і Єлісавети
19	6	С	Чудо св. Михаїла, Євдоксія
20	7	Н	15-а. Передсв. Різдва Богородиці, Перед. Воздвиж. Созонта мч.
21	8	П	РІЗДВО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ
22	9	В	Йоакима й Анни, прав., Северіяна, мч.
23	10	С	Минодори та інш. мчч., св. о. Піо
24	11	Ч	Теодори Олександр., прп.
25	12	П	віддання Різдва Богородиці, Автонома, свящмч.
26	13	С	передсв. Воздвиження, Корнлія, сотника
27	14	Н	ВОЗДВИЖЕННЯ ЧЕСНОГО ХРЕСТА (піст)
28	15	П	Микити, влкмч., Максима, мч.
29	16	В	Євфимій, влкмч., Віктора і Людмили
30	17	С	Софії, Віри, Надії, Любові, мчцц.

ЖОВТЕНЬ

1	18	Ч	Євменія, прп.
2	19	П	Трофима і Савватія, Доримедонта, мчч.
3	20	С	Михаїла і Теодора Чернігів., мчч., Євстатія влкмч.
4	21	Н	17-а. По Воздвиженні. Кіндрата, ап. відання Воздвиженн.
5	22	П	Фоки, свщмч. Йони, прор.
6	23	В	Зачаття Івана Христителя
7	24	С	Теклі, первомч.
8	25	Ч	Євфросинії, прп.
9	26	П	† Івана Богослова
10	27	С	Калістрата, мч., Ніла, прп.
11	28	Н	18-а. †Харитона прп., Соб. отців Печерськ., В'ячеслава
12	29	П	Киріака Самітника, прп.
13	30	В	Григорія Вірм., свщмч.
14	1	С	† ПОКРОВ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ
15	2	Ч	Кипріяна і Юстини, мчц.
16	3	П	Діонісія Ареопагіта, свщмч.
17	4	С	Єротея, свщмч., Франциска, Асизького, прп.
18	5	Н	19-а по Зісл. св. Духа. Харитини, мчц.
19	6	П	† Томи Близнюка, ап.
20	7	В	Сергія і Вакха мчч.
21	8	С	Пелагії і Таїсії, прпп.
22	9	Ч	† Якова Алфеевого, ап.
23	10	П	Євлампія і Євлампії, мчч.
24	11	С	Филипа, ап., Теофана, прп.
25	12	Н	20-а. Христа Царя. Косми, прп., Мартина св.
26	13	П	Карпа та ін. мчч.
27	14	В	Назарія, мч., Паракевії Терновської, прп.
28	15	С	Євтимія, прп.
29	16	Ч	Лонгина, сотника
30	17	П	Осії проп., Андрея Крит., мчч.
31	18	С	† Св. Ап. і єв. Луки

ЛИСТОПАД

1	19	Н	21-а. Теодора (Ромжі) бл. свящнмч. еп., Йоіла прор.
2	20	П	Артемія, влкмч.
3	21	В	Іларіона Великого, прп.
4	22	С	Аверкія чудотвор., свят.
5	23	Ч	Якова, брата Господнього
6	24	П	Арети, мц.
7	25	С	Маркіяна і Мартирия, мчч.
8	26	Н	22-а. † Дмитрія Мироточця, влкмч.,
9	27	П	Нестора, мч., Капітоліни, Єротії, мчцц.
10	28	В	† Параскевії, мц., Терентія і Неоніли, мчч., Стефана
11	29	С	Анастасії Рим., мц.
12	30	Ч	Зиновія і Зиновії, мчч.
13	31	П	Стахія, Амплія й ін. апп., Епімаха, мч.
14	1	С	Косми і Дам'яна безсрібників
15	2	Н	23-я по Зісл. св. Духа. Акиндина, Пигасія, мчч.
16	3	П	Акепсима, Йосифа, Айтала, мчч.
17	4	В	Йоанікія, Никандра мчч.
18	5	С	Галактіона й Єпістимії, мчч.
19	6	Ч	Павла, ісп.
20	7	П	Йосафати (Гордашевської) бл., Лазаря, прп.
21	8	С	† Собор Архистратига Михаїла
22	9	Н	24-апо Зісл. св. Духа. Матронії Теоктисти, прп., мчч.
23	10	П	Єраста, Оліmpа, Родіона, апп.
24	11	В	Теодора Студита, Віктора, Вікентія, мчч.
25	12	С	† Йосафата, свящнмч.
26	13	Ч	† Івана Золотоустого
27	14	П	† Филипа, ап.
28	15	С	поч. Різдвяного посту. Гурія, мч.
29	16	Н	25-а по Зісл. св. Духа. † Матея, ап. і єванг.
30	17	П	Григорія Неокесар., свят.

ГРУДЕНЬ

1	18	В	Платона й Романа, мчч.
2	19	С	Авдія прор., Варлаама
3	20	Ч	передсв. Введення , Григорія і Прокла
4	21	П	ВВЕДЕННЯ УХРАМ ПРЕСВ. БОГОРОДИЦІ
5	22	С	Филимона, ап.
6	23	Н	26-а по зісл. св. Духа. Амфілохія і Григорія
7	24	П	Катерини, влкмчц., Меркурія
8	25	В	віддання Введення , Клиmenta, папи Рим.
9	26	С	Аліпія Стовп.. прп.
10	27	Ч	Якова Персіяніна, Палладія, прп.
11	28	П	Стефана, Іринарха, мчч.
12	29	С	Висаріона, ап., Парамона
13	30	Н	27-а по Зісл. св. Духа. † Св. ап. Андрія Первозв., ап.
14	1	П	Наума, прор., Філарета прп.
15	2	В	Аввакума, прор.
16	3	С	Софонії, прор., Теодула, прп.
17	4	Ч	Варвари, влкмчц. Івана Дамаскина, прп.
18	5	П	† Сави освяще., прп.
19	6	С	† Св. о. Миколая Чудотворця
20	7	Н	28-а по Зісл. св. Духа. Амвросія Медіолан. єп.
21	8	П	Потапія, прп. (передсв. Неп. Зачаття)
22	9	В	† НЕПОРОЧ. ЗАЧАТ. ПРЕЧ. ДІВИ МАРІЇ
23	10	С	Мини й ін. мчч.
24	11	Ч	Даниїла Стовпника, прп.
25	12	П	Спиридона, прп.
26	13	С	† Ореста, Авксентія, Євгенія, Євстратія, мчч.
27	14	Н	29-а. Праотців. Тирса і Левкія, мчч.
28	15	П	Елевтерія, свмуч., Павла, прп.
29	16	В	Аггея, прор. (віддання Непор. Зач. П.Д.М.)
30	17	С	Даниїла, прор.
31	18	Ч	Севастіяна, мч.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

I. СІЧЕНЬ

03. 01. 1919 — Українська Національна Рада в Станіславові (тепер Івано-Франківськ) прийняла ухвалу про об'єднання ЗУНР з УНР.
04. 01. 1914 — Помер у м. Львові вихідець з Лемківщини Андрій Андрейчин, літограф і графер, співпрацював з НТШ у Львові.
06. 01. 1904 — Народився в с. Бодаки Горлицького повіту Йосиф Тарбай, різьбар по каменю.
14. 01. 1649 — Тріумфальний в'їзд Богдана Хмельницького до Києва після перемоги над польськими військами.
16. 01. 1919 — Директорія УНР оголосила війну більшовицькій Росії.
17. 01. 1664 — Страчений в Мушині Дмитро Литвин, ватажок лемківських збійників.
18. 01. 1654 — На Переяславській Раді ухвалено військовий союз України з Московщиною.
21. 01. 1919 — Всенародні Збори у Хусті прийняли рішення про приєднання Закарпаття до УНР.
22. 01. 1919 — День проголошення Злуки УНР із ЗУНР.
30. 01. 1894 — Помер Анатолій Кралицький, закарпатський письменник, дослідник історії, етнографії, фольклору українців Закарпаття.

II. ЛЮТИЙ

01. 02. 1919 — Народилася у м. Мукачеве Закарпатської обл. Олена Рудловчак, викладач, літературознавець, дослідниця літературного процесу лемків південних схилів Західних Карпат.
03. 02. 1929 — Закінчився Перший Конгрес українських націоналістів, на якому створено ОУН.
06. 02. 1989 — Помер у м. Львові Нестор Жилич, поет.
12. 02. 1939 — Перші вибори до сейму Карпатської України.
14. 03. 1894 — Народився Симеон Пиж, редактор, громадський діяч, один з керівників „Лемко-Союзу” в США.

15. 02. 1969 — Помер у м. Львові вихідець з Лемківщини Михайло Соболевський, священик, збирач та популяризатор лемківських пісень, упорядник збірки „Лемківські співанки” (Київ, 1967).
20. 02. 1054 — Помер Ярослав Мудрий, київський князь.
22. 02. 1814 — Народився в м. Пшисуха Келецького воєводства Оскар Кольберг, польський етнограф, фольклорист, композитор, автор праць про лемків.
29. 02. 1934 — Народився в с. Вілька Сяноцького повіту Андрій Красівський, лемківський різьбар, учасник багатьох художніх виставок.

ІІІ. БЕРЕЗЕНЬ

02. 03. 1934 — Народився у с. Святкова Велика Ясельського повіту Андрій Тавпаш, державний і громадський діяч, юрист, економіст, меценат, активіст лемківських організацій.
09. 03. 1814 — Народився у с. Моринцях (поблизу Києва) Тарас Шевченко — великий український поет, художник.
11. 03. 1829 — Помер у м. Одесі Іван Орлай, з родини закарпатських лемків, вчений-медик, педагог, автор праці „Краткая история о карпато-россах”.
15. 03. 1939 — Проголошено самостійність Карпатської України.
15. 03. 1994 — Помер у м. Варшаві Ярослав Полянський, вихідець з Лемківщини, композитор, диригент, заслужений діяч культури Польщі, член Спілки польських композиторів.
16. 03. 1924 — Помер у США Феофан Обушкевич, громадський і церковний діяч на Лемківщині і в еміграції.
17. 03. 1639 — Народився Августин Волошин, президент Карпатської України.
20. 03. 1639 — Народився Іван Mazепа, гетьман України.
26. 03. 1909 — Помер Микола Аркас, історик, композитор.
27. 03. 1899 — Помер у м. Пряшеві (Словаччина) Юлій Ставровський, письменник, публіцист.
28. 03. 1909 — Народився в м. Межилабірці (Словаччина) Юлій Мушка, живописець.

IV. КВІТЕНЬ

05. 04. 1959 — О. Крищак заснував у с. Лошнів Тернопільської обл. перший в Україні лемківський хор.
06. 04. 1899 — Помер у м. Празі Франтішек Ржегорж, чеський етнограф, дослідник культури лемків.
07. 04. 1839 — Помер у м. Москві Венелін (Гуда) Юрій, з родини закарпатських лемків, просвітній діяч, учений, публіцист, філолог, історик-етнограф.
11. 04. 1929 — Народилася в м. Межилабріці (Словаччина) Анна Галчак, письменниця, збирач лемківського фольклору.
13. 04. 1989 — Помер у м. Трускавці Львівської обл. Іван Красівський, талановитий лемківський різьбар.
20. 04. 1989 — Створено у Лігниці (Польща) „Стоваришіння лемків”.
22. 04. 1949 — Народився Іван Попович, народний артист України, захистив дисертацію, присвячену лемківським народним пісням.

V. ТРАВЕНЬ

15. 05. 1764 — Народився Петро Лодій, вчений-педагог на Пряшівщині.
17. 05. 1879 — Народився Симон Петлюра, голова Директорії та президент УНР, головний отаман.
19. 05. 1914 — Народився у с. Кам'яна Новосанчівського повіту Нестор Жилич, поет.
21. 05. 1929 — Народився Еммануїл Мисько, скульптор.
22. 05. 1879 — Народився в с. Красна (Корostenka) Коростянського повіту Іван Зілинський, мовознавець, дослідник лемківських говірок, фольклорист.
24. 05. 1654 — Страчений у Мушині Андрій Савка, популярний ватажок лемківських збійників.
27. 05. 1909 — Народилася в с. Розтока Велика Новосанчівського повіту Іванна Іванусів, художниця-керамістка, учасниця багатьох мистецьких виставок.

VI. ЧЕРВЕНЬ

06. 06. 1919 – Народився у м. Свиднику (Словаччина) Юрій Цимбора, хормейстер, диригент, драматург, композитор.
10. 05. 1884 – Народився у с. Бохрож (Чехія) Флоріан Заплетан, чеський дослідник лемківської культури, автор кількох статей.
13. 06. 1894 – Помер Микола Ге, художник.
22. 06. 1829 – Помер Петро Лодій, учений-педагог на Пряшівщині.
23. 06. 1974 – Помер у м. Тернополі Микола Вороняк, диригент, хормейстр.
28. 06. 1929 – Народився в с. Зиндрanova Короснянського повіту Федір Гоч, культурний і громадський діяч, організатор скансену в с. Зиндрanova.

VII. ЛИПЕНЬ

01. 07. 1979 – Помер у м. Львові Трохим Шевчик, за походженням зі с. Ждиня Горлицького повіту, педагог-філолог, географ, автор статей про Лемківщину.
04. 07. 1969 – Помер у м. Братиславі (Словаччина) Федір Лазорик, педагог, письменник.
08. 07. 1659 – Гетьман Іван Виговський розгромив російську армію під Конотопом.
08. 07. 1879 – Народився у с. Долішні Устрики Ліського повіту Іван Брик, професор, науковець, супільнний діяч, публіцист.
09. 07. 1939 – Народився Ігор Калинець, поет
11. 07. 969 – Померла княгиня Ольга.
11. 07. 1944 – Створення Української головної визвольної ради (УГВР).
16. 07. 1939 – Народився в с. Бонарівка Короснянського повіту (Польща) Іван Кушнір – заслужений працівник культури; понад 23 роки художній керівник і диригент Народної хорової капели „Лемковина”.
20. 07. 1994 – Помер у Нью-Йорку (США) Михайло Черешньовський, скульптор, різьбяр, педагог, громадський діяч.
24. 07. 1984 – Помер у м. Львові Василь Кітик, лемко з с. Мисцова Короснянського повіту, видатний учений-геолог, професор, член-кореспондент АНУ, громадський діяч.

27. 07. 1649 – Перемога військ Богдана Хмельницького над поляками під Збаражем.
28. 07. 1949 – Народилася у смт. Великий Березний (Закарпаття) Марія Зубанич, українська співачка, заслужена артистка України.

VIII. СЕРПЕНЬ

01. 08. 1889 – Народився у м. Львові Корнило Заклинський, публіцист, громадський діяч, збирач лемківського фольклору.
01. 08. 1914 – У м. Львові створено Головну Українську Раду.
01. 08. 1914 – Початок Першої світової війни.
02. 08. 1919 – Народився у с. Гладишів Новосандецького повіту Іван Вірхнянський, народний лемківський поет, публіцист.
04. 08. 1914 – Засновано у м. Львові Спілку визволення України.
11. 08. 1894 – Народився в с. Вороблик Королівського Сяноцького повіту Степан Пельц, громадський діяч, народний маляр, публіцист.
13. 08. 1894 – Народився в м. Кам'янка-Бузька Львівської обл. Володимир Паньків, автор кількох праць про різьбярство лемків.
18. 08. 1914 – Помер у м. Долині Івано-Франківської обл. Петро Лінинський, юрист, громадський діяч на Західній Лемківщині.
20. 08. 1909 – Народився в с. Свіржова Руська Ясельського повіту Петро Смереканич, педагог, журналіст, суспільний діяч, перший редактор видання „Наш лемко”.
20. 08. 1929 – Народилася Даниїла Байко, співачка з тріо сестер Байко, педагог, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка.
22. 08. 1709 – Помер Іван Мазепа, гетьман України.
24. 08. 1989 – Помер у с. Титовий Вербяш (Югославія) Онуфрій Тимко, священик, композитор, культурний діяч, науковець.
29. 08. 1979 – Помер у м. Львові Роман Турин, художник, перший відкривач мальської творчості Никифора Дровняка.

IX. ВЕРЕСЕНЬ

01. 09. 1939 – Початок Другої світової війни.
- 08.-10. 09. 1989 – Відбувся Всеукраїнський Установчий з'їзд Народного руху України.

09. 09. 1914 – Перший бій УСС під Сянками.
16. 09. 1659 – Підписано Гадяцьку угоду між Україною та Польщею про утворення князівства.
18. 09. 1934 – Народилася в с. Пінківці Михайлівського округу (Словаччина) Зузанна Осадчук, педагог, науковець, художниця.
19. 09. 1819 – Народився в с. Шариське Чорне Бардіївського округу Олександр Павлович, поет, громадський діяч, педагог.
23. 09. 1934 – Народився Микола Ільницький, літературознавець, професор, доктор філологічних наук, дослідник творчості Б.-І. Антонича.
26. 09. 1769 – Народився у с. Ольшава Кошицького округу Михайло Балудянський, юрист, економіст, педагог, перший ректор Петербурзького університету.
28. 09. 1929 – Народився Дмитро Павличко, поет, громадсько-політичний діяч, упорядник збірки віршів Б.-І. Антонича.

X. ЖОВТЕНЬ

02. 10. 1924 – Народився в с. Бальнича Ліського повіту Степан Сулик, церковний діяч, архієпископ.
02. 10. 1989 – Помер у м. Свидинку (Словаччина) Юрій Цимбора, диригент, драматург, автор збірки лемківських пісень.
05. 10. 1909 – Народився у с. Новиця Сяноцького повіту Богдан-Ігор Антонич, поет, критик, публіцист.
07. 10. 1253 – Коронація Данила Галицького в Дорогичині над Бугом.
17. 10. 1814 – Народився у с. Чепелі Бродівського р-ну Львівської обл. Яків Головацький, член „Руської Трійці”, дослідник історії, етнографії та фольклору бойків, гуцулів і лемків.
17. 10. 1969 – Помер у м. Празі Флоріан Заплетан, чеський дослідник закарпатської української культури, зокрема архітектури.
19. 10. 1914 – Помер у с. Лелюхів Горлицького повіту Никифор Лещишак, фольклорист, збирач лемківських народних пісень.
28. 10. 1969 – Померла у м. Ланчестер (США) Марія Остромира, українська письменниця, авторка численних статей про Лемківщину і повіті „Лемківщина в огні”.
29. 10. 1914 – Перемога Українських січових стрільців на горі Ключ.

ХІ. ЛИСТОПАД

01. 11. 1944 – Помер Андрей Шептицький, митрополит УГКЦ.
06. 11. 1974 – Помер у с. Лосе Горлицького повіту Яків Дудра, народний поет і громадський діяч.
08. 11. 1964 – Помер у м. Саракузи (США) Михайло Гижа, медик, суспільний і громадський діяч.
15. 11. 1919 – Народився в с. Вілька Сяноцького повіту Іван Стецяк, народний різьбяр (помер 1959 у м. Львові).
18. 11. 1969 – Помер у м. Сіднею (Австралія) Степан Ванчицький, суспільний діяч у краї і на еміграції, член НТШ, журналіст, автор численних статей у „Нашому лемкові”, „Лемківських вієтках”, „Лемківському календарі”.
18. 11. 1994 – Помер у м. Києві Михайло Лихота, лемко зі с. Злоцьке Новосанчівського повіту, редакційно-видавничий працівник, народний маляр.
19. 11. 1798 – Народився в с. Великі Лучки (Закарпаття) Михайло Лучкай, мовознавець, історик.
19. 11. 1919 – Народився в с. Петруша Воля Короснянського повіту Петро Когут, публіцист, громадський діяч, заслужений працівник культури України.
19. 11. 1924 – Народився в с. Чертіжне (Словаччина) Павло Маркович, живописець, етнограф, педагог.
21. 11. 1919 – Народився у с. Вишній Орлик Свидницького округу Михайло Новак, педагог, науковець, культурний діяч.
28. 11. 1974 – Помер у м. Братиславі (Словаччина) Василь Гренджа-Донський, письменник, основоположник української поезії на Закарпатті.
29. 11. 1919 – Помер у м. Львові Іван Верхратський, український філолог, письменник, громадський діяч, дослідник мови і фольклору лемків, автор монографії „Про говір галицьких лемків” (Львів, 1902).

ХІІ. ГРУДЕНЬ

01. 12. 1909 – Народився Анатолій Кос-Анатольський, композитор, займався обробками лемківських пісень для тріо сестер Байко.

03. 12. 1904 – Народився у м. Львові Юрій Олійник, письменник, автор історичної повісті „В лемківській тихій стороні”.
09. 12. 1899 – Помер у с. Ріпник Сяноцького повіту Модест Гумецький, лікар, поет.
10. 12. 1919 – Народився в с. Бенядиківці Свидницького округу (Словаччина) Андрій Дулеба, педагог, музикознавець, збирач фольклору, громадський діяч у Словаччині.
12. 12. 1764 – Катерина II скасувала Гетьманщину.
15. 12. 1814 – Помер в с. Невицьке, поблизу Ужгорода Іван Югасевич, педагог, збирач фольклору закарпатських лемків.
16. 12. 1857 – Народився в с. Стожери (Чехія) Францішек Ржегорж, чеський етнограф, дослідник Лемківщини.
24. 12. 1844 – Народився Євген Желехівський, лексикограф, фольклорист.
- 1789 – Народився в с. Радоцина Горлицького повіту Йосиф Ярина, вчений, літературознавець, поет.
- 1799 – Помер у м. Мукачеве Іван Пастелій, педагог, історик, літератор і громадський діяч.
- 1819 – Народився в м. Бошварі (Угорщина) Микола Нодъ, літератор, музикант, громадський діяч.
- 1854 – Народився в с. Явори Турківського р-ну Львівської обл. Василь Яворський, видатний громадський і освітній діяч на Лемківщині.
- 1864 – Народився в с. Вілька Сяноцького повіту Андрій Іляш, народний різьбяр.
- бл. 1869 – Народився в с. Поляни Суровичні Сяноцького повіту Іван Кавка, скульптор, майстер різьби по дереву і каменю.
- 1909 – Помер у с. Фльоринка Новосанчівського повіту Іван Прислопський, журналіст, історик.
- 1919 – Народився у м. Криниці Антон Фіголь, народний різьбяр по дереву.
- 1944 – Помер у с. Вороблик Королівський на Сяніччині Григорій Турковський, диригент, композитор, педагог.
- 1989 – Помер у м. Ужгороді Василь Свида, відомий український скульптор, різьбяр, заслужений діяч мистецтв України, народний художник України.

РІЗДВЯНІ СВЯТА НА ЛЕМКІВЩИНІ

Я вам розповім, як справляли колись Різдвяні свята у моєму рідному лемківському селі Велика Верхомля. Це село є на крайньому заході Лемківщини, з боку Словаччини, біля курортної Криниці. Зараз там живуть більшість поляків, бо після війни у 1947р. усіх лемків виселили зі своєї землі. Але для нас, переселених, рідна земля і наші звичаї залишились назавжди у глибині серця. По можливості, ми стараємося передати предківську мову, віру, культуру прийдешньому поколінню. Тож із радістю поділюся своїми споминами про наші свята.

Святвечір є великим родинним святом для всіх українців, тому в нас уся родина — від малого до великого — готувалась до нього. Насамперед всі старалися бути вдома та перед святами піти до сповіді і принести з церкви проскур. Якщо з родини хтось затримався, то всі мусіли чекати на нього, щоб починати Святу Вечерю. У багатих газдів деколи служили наймити, то вони теж святкували зі всією родиною. Також старалися прийняти до себе подорожніх, а по вечері не забували відвідати з колядою і кутею своїх рідних, особливо старших, одиноких і хресних.

Найбільше раділи Святвечору діти, бо їм довіряли визирати за першою звізdoю на небі. Коли вони її побачили, то з радістю повідомляли про це батькові. У хаті тоді порядкували жінки з мамою, а батько з синами порався на господарці. Найстарші в родині, діда і баба, за всім наглядали та старалися всіх підбадьорити і нагадували про давні звичаї. З діда-прадіда у нас на подвір'ї в гноїщі клали одну ялинку-деревце — щоб у нас все добре родилося. А другу ялинку прибивали до стовпа при дверях хати. Вже за моого дитинства, десь від 1925р., почали у нас в хаті ставити ялинку, яку гарно прибирави. На ній красувалися дощик, вата, яблучка, горішки, які завивали в кольоворові блискучі папери. До гілок ялинки причіпали малі свічки, в яких горіли свічечки.

Оточ, йшли ми за татом на господарку. Перед вечерею обов'язково давали худобі сіно, бо казали, що тоді вона говорить. А то колись один газда хотів знати про що говорить худоба на Вечері. І почув, що вона жаліється на газдів, які тоді її погано годували. Далі ми набирали зі стодоли найчистішого сіна, соломи та дідуха і несли до хати. Дідух у нас був з вівсяного необмолоченого снопа, який стояв зі жнив у стодолі. Все це ми бережно заносили до хати і розстеляли

сіно на столі, лавках, а солому стелили під столом на підлозі. Коли тато вносив дідуха, то вінчував усю родину: „Вінчую вам і поздоровляю вас з тим веселим празником, що то є Різдво Христове. Лісні пташки виспівують: „Будь Богу слава на висоті і людям покій на землі”. То і я вам зичу та вітаю, щоб ви були здорові та веселі, як в небі ангели. Христос рождається!” А мати відповідала: „Славімо його!” Тато заносив і клав дідуха у куті біля ялинки, а мати запалювала на святковому столі велику куповану свічку. Ми мали велику куповану свічку, а хто мав пасіку, то виготовляв пахучі воскові свічки.

Наступала урочиста хвилина. Вся родина стоячи починала молитися до образів „Отче наш” і „Богородице Діво”, а тато заспівував різдвяний тропар — „Різдво твое”. Тоді ми всі приступали до святкового столу. Тато всім говорив: „Христос рождається!” і складав святкове побажання: „Дякувати Богові, що всі ми прожили в мирі та здорові цей рік. Дай, Боже, дочекатися нам нових свят і другого Нового року!”. На столі стояла розрізана проскура та всі по черзі від найстарших брали собі шматочок і споживали з часником, зубці якого були натереблені — щоб не було на пальцях занігтиць (задирок). Іли ми святкові страви з однієї миски та макітри дерев'яними ложками. Коли хтось того року в родині помер, то на столі клали на його місці ложку. Кожну страву зачинав їсти тато, далі дідо, сини, бабця, мама, дочки, а як були, то і наймити з подорожніми.

Як у всіх українців, на Святій Вечері у нас обов'язково мало бути 12 різдвяних страв. Тут найперше була проскура, яку приносили з церкви. Далі — кутя, якої колись до мене не було. Вона з'явилася лише після Першої світової війни і її спочатку вводила головно інтелігенція. Стояли смачнющі „следзі” (оселедці) — жирна засолена риба з бочок. Вона була купована, морська: як маринована в слоїках, так і в баньках. Тут подавали бобальки — такі круглі кнідлі. Також давали борщ, пироги і грулі (картопля). Капуста була як головками з бочки, так і зварена квашена без заправи — щоб гусениці на полі її не їли. Обов'язково на столі лежав хліб, якого перед святами пекли багато — щоб вистачило до Нового року. Ще старалися класти гриби, головно білі, а ні, то різні. З напоїв варили компот з сушених слив. А дорослі на Вечері пили по келішку горілки, яка була дорога і купували її в корчмі. Самогонку в нас почали гнати лише за німців. Також на свята ставили вино, яке робили зі свербовузя (шипшини) і жита. Ще було пиво, виготовлене з жита. На стіл клали яблука, грушки, горіхи.

На Вечері за столом поводилися спокійно і старалися небагато говорити — щоб не бути в наступному році сварливими. Коли вже все поїли, тоді починали за столом колядувати, починаючи з „Бог предвічний”. При кінці коляди діти

лізі під стіл на солому і квокали — щоб у дома виуплювалося багато курчат. Настанок всі разом молилися. Тоді усі ложки зв'язували докути — щоб не розбігалася худоба, та клали їх під обрус на завтрашній день. На другий день з Вечері збирало залишки святкових страв у боденку (масничку) і несли для домашніх тварин: собаки, кота, пташок і худоби. Старші вдома все прибрали і готувалися приймати колядників. У той вечір газди припинали своїх собак, щоб їх навідали колядники. А діти радісно виходили на село колядувати...

Діти з нашої хати починали все колядувати від нашого вуйка. Колядки були різні: „Нова радість”, „Во Вифлиємі” та інші. За колядку нам давали по 5-10 гроша, а також пригощали ябками, горіхами і пампушками.

Раз ми в шевця з нашої родини по тату цілу годину колядували, бо він все хвалив нас. Ми тоді шкодували, що не могли собі за той час заколядувати в інших. Але він розщедрився і заплатив нам півзлотого. Заколядовани гроші діти мали право тримати в себе і на них ми собі купували для школи різні зошити, олівці, ручки. А раз з одним хлопцем на ті гроші ми тайком купили собі вина і спробували... Після того я стримувався від алкоголю аж до війська. На Свято-вечір ми довго не колядували, переважно ходили до рідні та швидко поверталися додому, бо на Різдво треба було вставати вночі до церкви. Тоді вночі діти спали на підлозі в соломі, яку застелювали веретою.

На Різдво після церкви по селу йшли колядувати цілими родинами. Ми завжди навідували дідову незаміжню сестру, яка жила в селі сама. Старші хлопці ходили колядувати цілою ватагою. Спереду вони несли звізду, в якій горіла свічка, і вона все крутилася. Також по селі ходила з дзвіночками перебрана „Коза”, в якій були Ведмідь, Коза, Ірод, Жид, Царі, Пастушки, Ангели, Йосиф, Циган, Чорт, Смерть. На свята також носили шопку (вертел) і ставили з неї в хаті виставу. Це робили переважно цигани з сусіднього польського села Ритра, які там жили окремо на хуторі та говорили по-польськи. На свята поважні газди колядували з різними інструментами: скрипками, басом і баяном. Також по селу ходив церковний хор, який колядував на церкву.

На другий день Різдвяних свят, на Йосифа, газди виносили з хати солому і палили в саду — щоб дерева добре родили. Тому тоді в селі цілий день всюди горіли вогні. У Верхомлі ми заходили колядувати і до євреїв, і до циганів, і до поляків, а також йшли до священика на попівство. Вони усі нам за коляду добре платили.

За отця Миколи Ортинського, коли я вже дякував у церкві, його двоюрідний брат організував наш хор з музикантами і ми їхали колядувати цілою бандою по навколоишніх селах. Тоді ми завітали до курортного Жегестова. Тут були:

Жегестів-стація, де на хуторі жили більшість урядових поляків; Жегестів-здрой — курорт, де жили мішано поляки і українці; а також Жегестів-село, де жили самі українці. Ми там зайдли колядувати з музикантами до кількох хат, але нам нічого не заплатили, бо казали, що мають дати гроши на свою церкву. Отакі-то були самолюби. Хоч нам тоді потрібні були на церкву гроши, бо ми почали малювати всередині церкви. Зате в Зубрику по колядці нам в одній хаті організували танці, де ми танцювали майже до рана. Хоч я і не вмів гуляти, але пізніше навчився. А в сусідній Верхімці нам всюди давали щонайменше по золотому. Тут були дуже свідомі українці, які ходили молитися до нашої церкви.

Дівчата на виданню мали таке ворожиння. На самого Андрея вони брали за пазуху яблка і так носили їх аж до Різдва. А на Різдво, коли виходили з церкви, то закушували яблко, і кого з мужчин побачили першого, той мав бути їм цього року за чоловіка. Хоч то все і не справді жувалося. Так наша сусідська дівчина Марія, раз побачила першим „Кепуру”, з якого у Верхомлі всі сміялися, але заміж вийшла на третє село.

На Василія у нас не було звичаю засівати, а лише по селі колядували. Вже від Василія хліб на столі не зберігали, а давали до їди. Деякі з газдів на Йорданську Вечерю виломлювали ліскові прути та били ними своїх дітей — щоб були чемні. Щедрували у нас лише на Йорданську Вечерю і щедрувальники з собою носили в'язку прутів та по хатах щедрували, вінчували і легко били прутом усю челядь. А газді залишали той прут і він клав його у куті на поличці. Тими прутами навесні худобу вперше виганяли на пасвиско. На Йорданській Вечері у нас були ті самі страви, що і на Святвечорі, тільки ще пили йорданську воду і не ставили горілки, вина і пива. Також той Вечері дотримувалися посту і могли щось покуштовувати, коли спожили йорданську воду. Тому для зручності у нас святили йорданську воду ще і вдень перед Вечерою.

Але більш урочисте йорданське водосвячення відбувалося на Йордан. За кілька днів перед Йорданом старші хлопці йшли до потоку, де вирізували з леду хрест і ставили його насторда. Переважно у Верхомлі воду святили на потоках Іздрів або Млинівка, які були найближче до церкви. Тоді з церкви до потоку урочисто виходила процесія з хрестом і хоругвами. Радісно били дзвони, а люди безперервно співали йорданський кондак „Явився єси днесъ вселенній”. На саме освячення йорданської води хтось з хлопців запускав у небо білого голуба. Наши потоки були неглибокі, тому ніхто там у воду не занурювався. А найцікавіше було, коли священик при посвяченні води занурював три рази у воду трисвічник. Тоді багато людей пхалися до води і були такі хапачі, які пильнували, щоб златати собі віск, який капав у воду з того трисвічника. Після того

всі побожно пили йорданську воду і начерпували собі в баньки та з процесією поверталися до церкви. Цю воду ми тримали і споживали аж до наступного Йордану, і вона не псувалася.

Дев'ять днів після Йордану у селі ніхто в потоці не прав лахів, бо там була освячена вода. А священик з дяком і паламарем почав кропити Йорданською водою всі хати. Коли в когось щось в хаті вистукувало, чи були хворі, то та вода дуже помагала. Люди за кроплення хат давали паламареві гроші, а в мішок — звитки обчесаного льону. А більш побожні та багатші, ще й гостили отця з прислугою. Ті звитки отець пізніше давав на село жінкам і з них виходили тонкі нитки для білого полотна, яке йшло на пошиття сорочок. А ще по Йордані дідух різали на січку і давали худобі — щоб була здорова.

Отакі-то колись у нас були гарні різдвяні звичаї! Даї, Боже, щоб вони не переривалися і прославляли Бога усі лемки, які розкидані по цілому світу. Христос рождається! Славімо Його!

Різдво у Шевченківському гаю (м. Львів). Зліва направо О. Кровицька, Г. Щерба, діти — учасники вертепу та М. Горбаль.
Світлина М. Садового.

З Ноєм Роком, з новим щастям
 Всіх лемків вітаю!
 За горами, за морями
 І в старому краю.

Щоб Різдвяні наші свята
 Гарно святкували,
 Киселицю і бобальки
 Смачно споживали.

Жеби били мідно здорові,
 Добрі собі жили,
 Каждим разом ту до церкви
 Вшитки приходили.

Вшитки разом ту будеме
 Господа просити,
Щоб Всешишній нас вислухав, —
 Ліпше стане жити.

Щесцьця, здрав'я ся поселит
 У наших світилях,
 А в коморах буде повно
 Добра на полицях.

Будут жили люди в згоді,
 Як в єдній родині,
 Вшитки лемкі і не лемки
 В цілій Україні.

Сходме ся ту вшитки разом,
 Будме си братами!
 Жийме в дружбі і спокою,
 I Бог буде з нами!

ДОРОГАМИ ІСТОРІЇ

I вітер віє від століть,

крилатий, вільний і неспинний,

і вчить свободи, туги вчить

за чимсь незнаним і нестримним.

(Із вірша Б.-І. Антонича „Вітер століть“)

Юліан БЕСКИД

КНЯЖИЙ ГОРД ЛІСЬКО КОЛО СЯНОКА

Поставити тверду дату про заснування старовинної української оселі над річкою Сян — княжий город Лісько — без усяких сумнівів один з найстарших на західних українських землях — нелегко. В основному початки Ліська треба зв'язувати з тієї частини українських земель на заході України, що зветься Лемківщиною. Коли до сьогоднішнього дня знаходяться на Лемківщині з перед-християнської ще доби прайсторичні поховання, глибоко та повсячасно шановані місцевою українською людністю (дарма, що вони ще досі не розкопані та не просліджені вправною рукою українського археолога), вони є свідками нашої української старовини та нашого українського “Я” на всьому Лемківському Бескиді.

Нам зовсім не цікава загарбницька політика всяких польських короленят і королів, байдуже, чи вони названі “хоробрими” “Болеславами, чи “сміливими”; далі так звані “великі” Казимири, чи Ядвіги й Бони, всякі ягелончики, — це ж не були їх лицарські чини й подвиги, лише пряма завойовницька, насичена ненавистю і зрадою польська захланність, глибоко зв'язана з найбільшим лихом польського народу та його віковічною недугою — його варварським шовінізмом.

Доки український господар не буде справедливо господарити на своїй предківській землі, та його українські вчені не прочитають до найглибших надрів книги української землі Лемківщини та історично виявлять непофальшовану історичну Правду, — всякі намагання (і тенденційність!) чужих істориків (у тому числі польських) — це шукання магічною палицею джерельної води на пустині.

Безперечно, український город Лісько, як і десятки інших українських

городів від Сяну аж поза Дунаєць і Попрад були основані та збудовані українськими руками для оборони перед ворогами: монголами, ляхами, татарами та польськими короленятами з їхньою магнатерією, здегенерованою шляхтою, включно з дуже хватськими єзуїтами. Якщо українське місто Лісько, як і взагалі українська західна земля — Галичина, і з нею Лемківщина переходила на хвилях сторіч у ворожі загарбницькі руки, — це це не є доказом, що ця земля є польською (якби татари не щезли з карти Європи, вони теж мали б претензії, що це татарсько-монгольська земля); для політичної історії важливий фактор — хто заселював свою землю, а не хто цю землю загарбував і поневолював. І французький цісар Наполеон був аж під Москвою, але французькі історики не кричать у небо голоси, що від Вісли Смоленськ — це французька земля. І Гітлер розбішака окупував всю Україну та поломив свої зуби аж під Волгоградом, а німецькі історики не відважуються горлати, що Україна — це їх німецький “фатерлянд”.

Старі українські городища в Городку, Монастириську, Бальховій, Мичківцях, Гочві; про стару українську оселю з княжим замком у Сяноці говорить літописна згадка під 1151 роком, коли тут при владі був посадник перемиського князя; далі в напрямку до княжого Перемишля город Дубецько з руїнами оборонного замку; на схід від Дубецька є Красичин, де відкрито оселю з римських часів (II — III ст.); далі Радимно і Ярослав з княжим замком. Першу історичну звістку про український княжий город Перемишль маємо з 981 року. Як виявили археологічні розкопки, на місці, де було старе городище, збереглися сліди давніх потужних валів, фундаменти круглої церкви-ротонди з X-го століття, фундаменти бувшого тут монастиря, або княжих палат і великої трьохнавної, мурованої з білого, тесаного каміння, церкви-катедри, яку побудував український перемиський князь Володар.

Прослідити та вивчити українську давнину на всіх просторах великої батьківщини України — це наш спільній священний обов'язок.

УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ У ЛІСЬКУ

На переломі XIX і XX та в перших початках XX століть українське організоване, суспільне життя в Ліську скупчувалося довкола церкви з її Церковним Братством та ратуші (будинку міської управи, т. зв. магістрату). Найкращим доказом того був український церковний хор, що завжди співав на Великих Службах Божих у церкві, свої проби відбував теж у магістраті.

Український особовий склад в адміністрації міста, саме в магістраті причинився до того, що тогоденне суспільне життя міщанства в нашому місті було властиво українським суспільним життям лісського міщанства; між ними українці — бурмістр, ліський міщанин Йосип Біляк (помер близько 1910 р.) та секретар магістрату, ліський міщанин Микола Кривовяза (помер 1904 р.).

У великий залі засідань міської ради ратуші (найбільшій тоді залі в Ліську) відбувалися міщанські забави, аматорські вистави (зала була так побудована, що мала окреме місце для сцени, як у театрах), і весілля дуже заможних та дуже визначних міщан. В ратуші містилася пожежна сторожа із міщан, якої виборним начальником був секретар магістрату. Пожежна сторожа була одноким тоді в Ліську спортивним товариством з власними не лише пожежними, на спеціальній для тої цілі побудованій вежі на торговиці, але й гімнастичними вправами та давала власні забави з танцями і фестини; вона мала власну оркестру на дутих інструментах (труби і. т. д.), брала теж участь під час походу на ріку Сян у свято Йордану, держала почесну сторожу при Божих Гробах у церкві та костелі.

Найвизначнішим українським діячем того часу в Ліську був адвокат д-р Іван Сас Струтинський. За Австрої в нас були т. зв. "повітові ради" (мабуть щось подібного до "земств" на українських землях під царатом). На чолі повітової ради стояв маршал і віце-маршал. Маршалом ліської повітової ради був ліський поміщик, поляк граф Красіцький, а віце-маршалом був д-р І. Сас Струтинський. У великій поверховій камениці д-ра Струтинського "на палятах", в Ліську відбувалися великі прийняття, на які з Індії приїжджалоше наше українське духовенство з повіту на наради. Щоб не послаблювати нашого противільського фронту на терені повітової ради ідеологічною боротьбою між нами (русинами), д-р Струтинський потрапив знайти спільній знаменник для всіх наших угрупувань і був загальношанованим нашим представником у повітовій раді. Д-р Іван Сас Струтинський помер приблизно між 1908 р. та 1910 р. Повітова рада поставила своїм коштом на його могилі в Ліську дуже гарний, мармуровий надгробник з українським написом.

З діяльності д-ра Струтинського на економічному полі треба назвати засновану ним "Завдаткову Касу" ("Каса залічкова") в Ліську, яка в своїх початках навіть і поміщувалася в його камениці; урядовцями в тому часі (по кілька годин денно, або тижнево) були міщани, що працювали в магістраті (секретар і касієр магістрату).

Д-р І. Сас Струтинський був добре підготовлений ще до свого прибуття до Ліська, як це можна судити хоч би з того, що вже до того часу у XIX століт-

ті наше міщанство видало з поміж себе — двох священиків, одного директора школи, які між своїми ровесниками та між своєю ріднею в Ліську мали національно політичні впливи.

Ліські міщани читали українську пресу та українські книжки (я особисто бачив між нашим міщанством того часу). Чи більше чим один міщанин пронумерував "Діло" (український щоденник для інтелігенції) не знаю, але що один пронумерував, знаю з впевністю і я міг би його назвати, це був мій батько. Більша кількість міщан передплачувала тижневик "Свободу" (захоплювалися її літературними додатками) та книжечки львівської "Просвіти" (одна з таких книжечок з табелями кубікування дерева була настільною книгою для тих міщан, що займалися воженням "кленців" з ліса до тартаку).

Один з наших міщан провадив "агенцію" нашого львівського товариства обезпеченів від вогню "Дністер" (сполучено національну працю з економічною). Українське кооперативне товариство обезпеченів на життя "Карпатія" у Львові мало перед Другою світовою війною з-поміж усіх повітів у Галичині найбільше своїх членів із Ліського повіту. Це свого рода мірило національної свідомості та патріотизму населення, бо чужонаціональних обезпеченевих фірм працювало тоді багато.

До національної праці д-ра Стутинського слід зачислити хор під диригентурою учителя ліської хлоп'ячої школи Івана Савкова. Хор був дуже чисельний (на чотири голоси, понад 50 осіб). Диригент з високою музичною освітою, при тому прекрасний педагог, спів не лише церковний, але й світський. Співані Служби Божі у нас були справжніми концертами. З світських пісень нашого хору — "Реве та стогне", "Дніпро широкий", "Ой ходила дівчинонька бережком", "Взяв би я бандуру", "Козак від Іажджає, дівчинонька плаче", та ін.

Наш хор був для ліських міщан, міщанок і міщанської молоді справжньою, систематичною, довголітньою школою українського національного виховання.

Треба теж згадати про аматорські вистави хору. Крім традиційної "Гостини св. о. Миколая" та "Вифлеємська Ніч", відбувалися щороку "запусти" з хрустом, пампушками, співом хору та музикою й танцями.

Українське Лісько тих часів користало також з загальноукраїнських імпрез. З моїх дитячих літ, приблизно з 1906 р., задержалася мені в пам'яті наша поїздка кількома фірами до дві милі від нас віддаленого міста Сянока на виставу українського театру (мабуть Садовського, який тоді з Марією Заньковецькою об'їздив Галичину). Іншою подією того рода в моїй пам'яті задержався приїзд кобзаря з наших земель, тоді під царатом, до Ліська. Давав він свій концерт в

залі ратуші. Перед концертом можна було купити книжечку з текстом пісень, які він співатиме. Слова пісні з концерту "Казала Солоха прийди, прийди...". Лісько довгий час співала.

Приблизно в 1905 р. заснував Іван Савків "Бібліотеку українського учи-тельства" Ліського повіту з осідком в Ліську. Членами її було українське учи-тельство Ліська та околиці (учитель Мричко з Березки), українська уряднича інтелігенція в Ліську та деякі з міщан. При оснуванні місячні вкладки членів бібліотеки були дуже високі, 2 корони (початкова місячна платня вчителя в тих часах була 40 корон!).

В бібліотеці був прекрасний вибір книжок в повні відповідаючий вимогам ін-телігента: повні річники "Літературно-наукового вісника"; всі видання львівсь-кої "Видавничої Спілки", "Руської Письменності" і т. д. Книжки поміщувалися в приватному мешканні Савкова. Виїзд Савкова з Ліська був кінцем існування цієї так дуже потрібної бібліотеки. Книжки бібліотеки перебрала новозаснована "Читальня Просвіти" в Ліську і ще в 1914 р. вони в ній були. Перед Другою світовою війною вже тих книжок у Ліську не було.

Дуже впливовою особою в Ліську був о. Іван Секела, парох Ліська під кі-нець XIX століття, родом з українського села Смільник, коло Лупкова в Лісь-кому повіті; його син, визначний пізніший перемиський адвокат д-р Роман Се-кела, з яким я в 1921 р. говорив про Лісько.

(Передрук: Лісько — український княжий город. Торонто, 1976 р.)

Наталя ХОБЗЕЙ

Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України

ЖИТТЕВІ СТЕЖКИ ІВАНА ПАНЬКЕВИЧА

"Пригадую собі І. Панькевича як людину велими ерудовану, високої особис-тої культури, доброзичливу і щиру. Помітно було, що він дбав за свою зовніш-ність. Це вже, як казали, була даніна "австріядству". Найчастіше можна було його бачити в сивому костюмі, завжди і всюди з краваткою. Він був вище серед-нього росту, мідної селянської статури, завжди був діяльний і заклопотаний. Ця його заклопотаність, однаке, походила з виразної програми його покликання: він жив наукою, долею української діалектології, в якій бачив устійнення й збе-реження національної української території" — таким бачимо Івана Панькевича

зі спогадів учня — Миколи Неврлого (Про щирого й доброзичливого вчителя (Жмуток спогадів про І. Панькевича // Верховина: Збірник наукових праць на пошану професора Олекси Мишанича з нагоди його 70-річчя. — Дрогобич: Коло, 2003. — С. 188).

Народився Іван Панькевич в селі Цеперові, що на Львівщині, 6 жовтня 1887 року. Сім'я була багатодітною, дітей — які вижили — 8 братів і сестер, а господарство не було великим та заможним, тож усім доводилося важко працювати, допомагаючи старшим. Проте до сільської школи на кінці села на науку, яка тривала чотири роки, привів сина таки батько. Іван заприятелював зі сина ми вчителя, тож за згодою старших почав разом із ними додатково займатися німецькою та польською мовами, щоб отримати знання для вступу до гімназії. “Але мені стала наука німецької мови тяжкою через те, що я не мав коли її вивчати, — писав згодом Іван Панькевич. — Після школи я мусів допомагати в господарстві, головно іти пасти корови. Учитель примушував мене биттям. Але і це не помагало” (Мій життєпис // Ivan Paňča otázky spisovného jazyka: Štúdie a materiály / Zost. M. Mušinka. — Prešov, 2002. — С. 82). Проте науку за розумінням і сприянням батька таки скінчив, і 1898 року став учнем четвертого класу польської народної школи Марії Магдалени у Львові. А вже через рік успішно склав іспити до першого класу IV польської гімназії ім. Длугоша. І. Панькевич поїхав “до головного міста Галичини — Львова, якого вершок гори, так званого Високого замку міг я бачити із поля свого села” (Там само).

Гімназійні роки припали на період розвитку національної свідомості. Уже від першого року навчання в гімназії екзорти (науку релігії) для українців проводив Петро Кріп'якевич. На другому році І. Панькевич став свідком “великого походу студентів-українців із Львівського університету, які в боротьбі за свій університет громадно покинули Львівський університет на знак проти несповнення бажань українського народу. Це був прощальний похід через ринок, щоб дальше продовжувати свої студії на чужих університетах у Відні, Празі, Krakovі, Граці, Інсブルку. Українціуважали Львівський університет за утраквістичний, то є польський і український, чого не хотіли призвати польські правлячі круги” (Там само, с. 84).

В українців, які навчалися в польських гімназіях, уже від третього року починалося активне життя, пов’язане з товариством “Просвіта”, різноманітними гуртками, у тому числі й таємними. Насамперед вивчали минуле українського народу, рідну словесність, рівно ж точилися дискусії про актуальній тогочасний стан. Учні усіх польських гімназій Львова об’єнувалися й для проведення

шевченківського концерту на якому, окрім художніх номерів, зачитували найкращий реферат про твори Тараса Шевченка.

Для доповідей на гуртках учні готували також різноманітні реферати. Один із перших рефератів Івана Панькевича був про тодішню Угорську Русь (із якою згодом так тісно пов'язала його доля). Саме робота над рефератом привела Івана Панькевича до бібліотеки “Наукового товариства ім. Шевченка”, де “працював як бібліотекар старенький Михайло Павлик, працював там якийсь час брат Миколи Лисенка, лікар Андрій Лисенко, який в 1905 р. утік до Львова перед переслідуваннями царського режиму” (Там само, 86). Гімназист мав змогу бачити, як творчо працюють Іванко Франко, Кирило Студинський, Олександр Колесса, Іларіон Свенціцький. Проте найбільшою подією, як згадував згодом І. Панькевич, було особисте знайомство з Володимиром Гнатюком. За його порадою почав записувати матеріали з етнографії та фольклору рідної місцевості. Ці записи увійшли згодом до Етнографічних збірників Наукового товариства ім. Шевченка: коломийки до т. XV (Львів. 1907) та оповідання з народної демонології – т. XXIII (Львів, 1912).

Після складання матури, 1907 року Іван Панькевич почав студії на філософському факультеті Львівського університету. Впродовж двох років він навчався української мови та літератури у професорів К. Студинського та О. Колесси, слухав також лекції з класичної, німецької, польської філології та філософії. А наприкінці жовтня 1909 року І. Панькевич та Т. Франко отримують стипендії на студії у Віденському університеті. У Львові І. Панькевича цікавила насамперед література та фольклористика, однак славістика у новому навчальному закладі мала насамперед мовознавчий ухил, тому з улюбленої літератури слухав професорів-германістів, а зі славістики — професорів Вацлава Вондрака, Мілана Решетара, Константина Їречека, які читали лекції з церковнослов'янської граматики та порівняльної граматики слов'янських мов, російської й сербохорватської мов та літератур. “Студії у Відні були прямо ідеальні. Ми, студенти, просиджували після лекцій, звичайно не більше як 20 годин в тиждень, в бібліотеках славістичного семінара або в університетській бібліотеці аж до вечора, а харчування мали напроти університету в академічній мензі, яка нам давала добре прохарчування. Мали можливість навідувати дешево всі театри на студентські квитки та бачити прегарні збірки всіх музеїв. Так звана “Двірська бібліотека” доповнювала славістичну літературу друками слов'янськими всіх слов'янських народів, що жили в Австрії” (Там само, 92).

1912 року Іван Панькевич завершив навчання у Віденському університеті.

теті й отримав ступінь доктора філософії. На почату червня цього ж року він від'їжджає до Москви для навчання російської мови, а після повернення виклав її в так званій Консуллярній академії у Відні (там навчали майбутніх австрійських урядовців закордонної служби) до 1919 року.

1915 року Іван Панькевич одружився з Софією Карапович, а 1916 року народилася дочка Марта.

1919 року І. Панькевич переїхав до Праги, де студіював чеську мову в Карловому університеті. У цей період І. Панькевич отримав запрошення до праці в Ужгороді. Від цього часу почалося не тільки активне наукове життя, а й громадсько-політичне. Від початку 1920 року до 1939 року його доля була пов'язана з Ужгородом. Чеська адміністрація призначила його на посаду завідувача мовним відділом шкільного реферату Цивільної управи Підкарпатської Русі, надавши водночас йому чехословацьке громадянство. Він редактував перші українські часописи на Закарпатті — “Віночок” (для дітей) та “Учитель” (для педагогів), займався “Анкетами про мову Підкарпатської Русі”, яку запровадило Міністерство освіти Чехословаччини у грудні 1919 року. “В рамках цієї “Анкети” найвищі авторитети Карлового університету на Чехословацькій академії наук (І. Полівка, Л. Нідерле, О. Гуер та ін.) зійшлися на думці, що мова закарпатських русинів є діалектом української (малоруської) мови, тому не слід штучно створювати нову русинську літературну мову, а користуватися вже існуючою українською літературною мовою, пристосувавши її до потреб Закарпаття” (Мушинка М. Іван Панькевич та сучасний стан дослідження його спадщини // Ivan Paňča otázky spisovného jazyka: Štúdie a materiály / Zost. M. Mušinka. – Prešov, 2002. – С. 11).

У цей час І. Панькевич став засновником “Педагогічного товариства Підкарпатської Русі” силами якого 1920 року було скликано “Перший учительський конгрес”, що утверджив українську орієнтацію у мовних питаннях. Цього ж року за ініціативи І. Панькевича в Ужгороді було засновано товариство “Просвіта”, яке впродовж 1924 — 1936 років опубліковало (за редакцією І. Панькевича) 14 випусків “Наукового збірника Товариства Просвіта в Ужгороді”. Оскільки мовна ситуація на Підкарпатській Україні вимагала особливої уваги, І. Панькевич створив “Граматику руського языка для школ середних и горожанских” (1922, 1927 та 1936 рр.), у якій застосував етимологічний правопис, хоча всі свої праці, які публікував у той час поза Закарпаттям, друкував фонетичним правописом.

У часи невтомної праці на освітнянській ниві Іван Панькевич не полішив на-

укових зацікавлень. У наукових виданнях Праги, Братислави, Відня, Львова, Варшави, Ужгорода з'являлися його дослідницькі студії, що були присвячені насамперед проблемам діалектології та історії мови (рукописним пам'яткам із території Закарпаття). Найвизначнішою із них стала книга "Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей. Частина перша", опублікована у Празі дещо пізніше (1958).

Мовознавчі зацікавлення Івана Панькевича були різноплановими, серед них — і лексикографія. Від 1921 року працював над "Словником закарпатських говорів", зібравши картотеку, що містить понад 100 тис. реєстрових слів (Там само, 19). До картотеки увійшли власні записи І. Панькевича (кількість карток, написаних власноруч упродовж 1921 — 1957 рр., становить близько 45 — 50 тис.), а також матеріали інших дослідників. Надсилаючи І. Панькевичеві свої записи В. Гнатюк про їх кількість писав: "Він [словник] буде важити 14 кг і має 30000 слів" (Дольницька М. Матеріали для словника українських закарпатських говорів Івана Панькевича // Ivan Paňča otázky spisovného jazyka: Štúdie a materiály / Zost. M. Mušinka. — Prešov, 2002. — С. 31); майже 20000 карток придбав від інших збирачів. Свого часу Микола Грицак намагався об'єднати матеріали І. Панькевича та свої для створення "Словника закарпатських говорів". Результатом цієї праці став машинопис Словника — Літера Б (1964 — 1966).

Неопублікованою залишилася праця "Українські закарпатські колядки і щедрівки" (зберігається у приватному архіві Миколи Мушинки).

Іван Панькевич прагнув не тільки на папері зберегти особливості українських говорів, а й увіковічнити їх звучання для наступних поколінь. М. Мушинка припускає, що ознайомлення зі звуковим записом І. Панькевич здобув ще у Львові, коли заприятелиував із В. Гнатюком.

24 травня 1938 року Іван Панькевич у празькій студії Radiojournalu виголосив двадцятихвилинну доповідь "Ехо Підкарпатської Русі" про говорки Закарпаття, у якій використав автентичні записи говорік та фольклору. Виступ став підсумком багаторічної праці над збереженням звучання українських говорік для нащадків.

На початку шістдесятих років ХХ ст. від доночки Івана Панькевича Марти та її чоловіка Іларіона Дольницького Микола Мушинка отримав подарунок — 27 грамофонних платівок із звуковими записами говорік і фольклору Угорської Русі (11 — запис 1929 року; 16 — 1935 року). Таким чином виникла книга Миколи Мушинки "Голоси предків" (Звукові записи фольклору Закарпаття із архіву Івана Панькевича (1929, 1935) — Пряшів, 2002) — озвучені голо-

си українців Закарпаття та “голос” самого Івана Панькевича, якому вдалося зберегти живу мову його сучасників. Вартість книги не тільки в тому, що на її сторінках опубліковано тексти пісень та оповідок, які свого часу записав І. Панькевич, а й у додаткові — запис на компакт-дискові цих текстів.

Виступаючи на I з’їзді славістів у Празі І. Панькевич наголошував, що “фотограф може, а і буде служити лінгвістиці для збереження людської бесіди в данім часі. Чи зможе він однак передати всі нюанси людської бесіди, про це нині годі говорити. Нині він служити може лише як помічне средство для унагляднення записів фонетичних під оглядом акустичним. Се унагляднення повинно підпирати виклади професорів живих славянських мов, для чого повинні були і при університетських інститутах копії записів фонографічних всіх славянських язиків з їх говорами” (Панькевич І. Фонограф в службі лінгвістики. — I sjezd slovanských filologů v Praze. Tézy reseratů. — Sekce 2. [Окремі відбитки українською та французькою мовами]. — Прага, 1929.). Від часу з’їду славістів, на якому І. Панькевич виголосив ці слова, минуло майже вісімдесят років, розвиток техніки пішов далеко вперед, але й далі актуальними залишаються його думки про створення фonoархіву українських говорів, про його доступність не тільки для фахівців, а й для студентів, для усіх, кого цікавлять проблеми української діалектології.

Після окупації Закарпатської України в березні 1939 року І. Панькевичу вдалося вийти до Відня, а звідти — до Братислави. У серпні 1939 переїхав до Праги. Спочатку працював у різних гімназіях, а згодом упродовж п'яти років викладав усі мовознавчі дисципліни (граматику, фонетику, морфологію, синтаксис, діалектологію, палеографію та ін.) в Українському вільному університеті у Празі.

“15 травня 1945 року (в день похорону довгорічного ректора УВУ О. Колеси загін радянської контррозвідки (смершу), очолюваний кап. Рибалкою, арештував І. Панькевича і до 21 червня (тобто повних п'ять тижнів) притримав у слідчій тюрмі. Арештовано його майже одночасно з ректором УВУ Августином Волошином та членами уряду Карпатської України Степаном Клончуком, Іваном Долинаєм та Юрієм Перевузником. Всіх чотирьох було вивезено в Москву. А. Волошин умер під час допитів, а троє інших було засуджено на різні строки ГУЛАГУ та довічне заслання в Сибіру” (Мушинка М. Іван Панькевич та сучасний стан дослідження його спадщини..., с. 15 — 16).

1947 року І. Панькевич став доцентом української літератури в Карловому університеті. Незважаючи на репресії, яких зазнав на початку 50-х років, пра-

цював на науковій ниві й далі, здійснюючи експедиції на Пряшівщину (остання — влітку 1957 року)

Помер Іван Панькевич 25 лютого 1958 року, прах поховано на головному цвинтарі в Оломоуці.

Іван ЩЕРБА

ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ВАСИЛЯ ГІРНОГО НА ЛЕМКІВЩИНІ В 1939-1941 РОКАХ

Люди, які внесли свій безкорисливий вклад у честь і славу своєї нації — безсмертні. До таких належить і Василь Гірний. Народився він 14 березня 1902 р. у багатодітній селянській родині в с. Залійській Волі біля м. Радимне. Вже з раннього дитинства виявив потяг до освіти і, не дивлячись на скрутні обставини батьків, його віддали на навчання до гімназії (до Яворова, а потім до Перемишля). Закінчивши успішно гімназію, хотілось Василеві продовжити навчання й здобути вищу освіту, але батьки вже не змогли собі дозволити. Тому юнак з гімназійною освітою виїхав на заробітки до Франції, найматися на роботу в копальню вугілля і важким трудом заробляє на продовження навчання. Про цю важку працю Василь Гірний описує у своїй повісті “Розгублені сили”.

Повернувшись з Франції, вступає до Львівського університету, успішно закінчує студії в університеті і як педагог працює на рідних теренах Галичини, проводить культурно-освітню роботу серед населення та молоді. Але його приваблює Львів і журналістика. Під час навчання він знайомиться з передовою українською інтелігенцією, зокрема задушевними його друзями стали вихідці з Лемківщини: поет Богдан-Ігор Антонич, перший редактор двотижневика “Наш лемко” Петро Смереканич, історик, публіцист Юліян Тарнович, згодом редактор “Нашого лемка”. Він багато чув від них про Лемківщину й мріяв неодмінно побувати на її території. Тут у Львові розцвів його творчий талант. Свої фейлетони й сатири друкував на сторінках різних журналів, зокрема “Комар”, “Новий час”, “Наш лемко” під літературним псевдонімом Федір Триндик. Вийшли друком і збірки його літературних надбань “Літературні пародії”, присвячені Богдану-Ігору Антоничу (“Книга Лева”), “Герої сходять з п'єдесталу”, “Курдидик молодший” та іншим друзям.

Настав 1939 рік, початок Другої світової війни. Василь Гірний з певних

політичних міркувань покидає Львів і емігрує на захід, і цього разу поселяється в омріяній Лемківщині в с. Святкова Велика Ясельського повіту. Одержує посаду директора школи і працює тут аж до вересня 1944 р. Навчання у школі розпочав українською мовою, бо до війни воно здійснювалось польською мовою. Святківці з радістю сприйняли В. Гірного і поставилися до нього з великою пошаною. Він також скоро знайшов спільну мову з селянами. Оскільки у Святкові довший час парохом працював москофіл о. Петро Каламунецький, то й така свідомість побутувала у переважній більшості парафіян. Тож для В. Гірного додалося роботи на ниві національно-патріотичного виховання не тільки учнів, але й батьків. Не гаючи часу, він відразу організував у селі драматичний гурток, поставив "Наймичку", "Нatalку Полтавку", "Ой не ходи Грицю...", "Украдене щастя" та ін. Проводив літературні вечори, присвячені роковинам Т. Шевченка, М. Шашкевича, І. Франка, Лесі Українки, концерти, готовував вертепи до Різдвяних свят. На зароблені гроші для сільської бібліотеки закуповував книжки Т. Шевченка, І. Франка, М. Вовчка, А. Чайковського, Б. Лепкого та ін. Молодь та селяни із захопленням їх читали, позаяк до того часу такого багатства літератури в селі не було. В. Гірний виступав із цікавими лекціями про історію України, героїчну боротьбу українського народу за своє національне і соціальне визволення, за волю й незалежність України, оскільки він був людиною оптимістичною й дотепною. Легкість його мови і вміння проникнути в події й явища, показати їх суть і дотепно передати все, захоплювало всіх у залі. Все це сприяло піднесення національно-патріотичного виховання, встановленню національної свідомості лемків та викоріненню москофільських настроїв, які були укорінені у Святкові Великій та й не тільки. Учитель організував також вечірню сільськогосподарську школу, яку відвідували хлопці й дівчата із Святкови Великої та прилеглих до неї сіл Свіржови Руської та Святкови Малої. Лекції зі сільського господарства читав емігрант з Полтавської області П. Зінченко, а історію України і географію В. Гірний. Найбільшу увагу він приділяв навчанню дітей. З ранку до обіду працював з учнями 1-4 класів, навчання в яких було обов'язковим для всіх. Але цього для нього виявилося замало. В. Гірний хотів навчати ще більше дітей; створив ще один клас зі здібних дітей, які вже закінчили чотири класи і навчання для них вже не було обов'язковим, і таким чином готовував їх до вступу в Українську учительську семінарію, яка відкрилась у м. Криниці. Оскільки навчання у додатковому класі не було обов'язковим, то директору школи необхідно було домогтись на це згоди батьків. Він обійшов усіх батьків здібних дітей в с. Святкова Велика, Святкова Мала і Свіржова Руська

і пояснював, що завданням цього класу є підготовка учнів до вступу в Українську учительську семінарію. Не всі батьки охоче погоджувались віддавати дітей у додатковий клас, бо їхня праця була потрібна в сільському господарстві та й не кожний міг оплатити навчання. Він з великим зусиллям зібрав 30 дітей та розпочав з ними навчання.

Автор цих рядків брав з Іваном Гаталевичем приватні лекції у вчителя місцевої школи Петра Драня, вихідця з Святкови Великої, який готував нас, двох хлопців, до вступу в Ярославську гімназію.

Закінчувався 1940-1941 навчальний рік. Надходили літні вакації. Петро Дрань виїхав терміново на завдання ОУН у похідні групи в Україну. Перед від'їздом порадив нам звернутися за допомогою до Василя Гірного. Ми так і зробили. Перевіривши наші знання з математики, німецької та української мов, історії та географії, учитель погодився нам допомогти підготуватися до вступу в гімназію.

У серпні В. Гірний зібрав збори батьків додаткового класу і просив їх дати згоду завести учнів до Криниці на вступні іспити до учительської семінарії. Для нашої сім'ї потрібно було вирішити питання про двох дітей, мене і сестру Анну. Про мене дискусії майже не було, а от сестру мама не хотіла відпустити, мотивуючи тим, що це єдина дочка, що їм буде сумно без неї, та ѹ Анні буде також скучно за мамою. Взагалі вони не уявляють життя без неї. В. Гірний все-таки домігся їхньої згоди і мама з сльозами на очах погодилась віддати нас двох до Криниці. Тато заперечень не мав і порадив мені вступати відразу на другий курс семінарії.

Настав кінець серпня. Тато запряг коней і повіз нас з сестрою та ще з нами Анну Пиртко до Криниці, інших учнів Василя Філяка, Адама Ардана, Миколу Мишка зі Святкови Малої, Михайла Слоту, Юрія Нестора зі Святкови Великої, Андрія і Івана Гаталевича (синів Михайла) та Івана Гаталевича (сина Василя) з Свіржови Руської повіз потягом до Криниці. Круглого сироту зі Святкови Великої Юрія Нестора не тільки підготував до вступних іспитів, але ще й за власний кошт одягнув з голови до ніг, придбавши літній і зимовий одяг та взуття, а оплатив проїзд потягом до Криниці. Тут, у Криниці, учитель як рідний батько допоміг нам облаштуватися і був з нами аж до кінця вступних іспитів. Нам приємно було спостерігати та дивуватися як п. Гірний серед сотень вступників і їх батьків від ранку до кінця робочого дня з хвилюванням чекав на учнів, які складали іспити. Щоразу підходив до учня, який виходив з іспиту і розпитував: "Які питання було тобі поставлені? Як ти на них відповідав?" І

коли відповіді на питання були правильними, заздалегідь радів, що його вступник успішно витримав іспит, кажучи: "Молодець, тримайся дальше так". І ось закінчилися вступні іспити і усіх його учнів зарахували студентами учительської семінарії. Радості не було меж. Окріміні своїми і нашими успіхами В. Гірний зібрав нас у віллі "Ренесанс" (тодішній жіночій бурсі) і провів таку розмову: "Сердечно вітаю вас з успішним закінченням вступних іспитів і зарахуванням вас усіх студентами семінарії. Це результат нашої спільної праці. Ви, діти з віддалених сіл, вперше попали у таке гарне місто Криницю. Тут ні одне буде вам не раз подобатись і навіть таке, що придалось би вам вдома. Запам'ятайте собі одне на все життя. Ніколи, нічого, нікому ніде не красти. Прошу Вас, будьте завжди ввічливими, дисциплінованими, добре вчіться, поважайте своїх батьків і рідних, своїх педагогів-наставників, своїх друзів, допомагайте собі в житті, не спляміть честі, ні слави своєї нації. Будьте горді, що ви є спадкоємцями в боротьбі за славу Володимирового тризуба, не зрадьте ніколи інтересів своєї нації. Любіть український народ, будьте готові до важкої боротьби за волю і незалежність самостійної Української держави, у відродження якої я щиро вірю і бажаю вам дожити до цих світлих днів і бути активними її будівничими. Свято вірю, що ви дочекаєтесь вільної Незалежної України і внесете гідний вклад в її побудову". З цими батьківськими настановами він розпорошався з нами, на жаль, назавжди. Зі слізами радості за його успіхи ми провели п. Гірного до вулиці Тилицької в Криниці й нам більше не пощастило його бачити.

Перед Першим вересня Василь Гірний залишив Лемківщину і переїхав до села Великі Очі на Яворівщину. Усі його учні й святков'яни та свіржов'яни шкодували, що він не міг дальше працювати у Святкові Великій, а сам п. Гірний вважав, що він з честью виконав свою місію перед Лемківщиною і залишив надійних борців за волю України та переїхав у інші місця, щоб і там допомагати також дітям українців.

З Великих Очей ми одержували від нього щирі листи, він постійно цікавився нами і радів з наших успіхів, прислав нам свою знамениту повість "Розгублені сили", яку ми з великою приємністю читали і були гордими за свого педагога. Першим з його учнів, склавши матуру в березні 1944 р. був я, бо вступив на другий курс і встиг закінчити семінарію. Того ж самого дня я написав два листи з подякою. Одного — своїм батькам, іншого — п. Гірному. Це одержав від нього радісного листа за мої успіхи і, на жаль, після фронтових завірюх нам не пощастило більше зустрітись. Наши місця проживання у зв'язку з насильною депортациєю українців помінялись, і зв'язки втратилися.

Якось у 1949 р. працюючи педагогом в Рясно-Руській школі поблизу Львова на зібранні батьків учнів я познайомився з батьком учня п. Шевчиком. Виявилось, що він депортований із Польщі, з Великих Очей. Я похвалився, що там працював мій учитель п. В. Гірний. П. Шевчик дуже гарно відізвався про В. Гірного і розказав, що він так само як у Святкові Великій готував безкорисливо учнів і возив їх до Львова на вступ до гімназій. Тож напевно з такою ж приемістю згадують п. Гірного й учні з Яворівщини.

Відійшов у вічність В. Гірний 5 липня 1981 р. в Лемборку, похований на кладовищі в Гданську. Ми низько склоняємо голови перед його світлою пам'яттю, бо це була свята людина. Не дивлячись на те, що минає 67 років від першого знайомства з п. В. Гірним, але його світливий образ не зникає з очей. Світла пам'ять про нього буде завжди в серцях тих, хто його знов зблизька й далека.

Марія СТАРЧАК-ВАВРИЧИН

ПРОФЕСОРСЬКА І ГРОМАДСЬКА ДІЛНІСТЬ ОЛЕКСІЯ ТОРОНСЬКОГО

(до 170-річчя від дня народження та 110-річчя з дня смерті)

Олексій Торонський народився 1838 р. в Завадці Риманівській у родині священика Івана Торонського. Богословські студії закінчив у Відні. Одночасно вивчав слов'янські мови у славнозвісного професора Франца Міклошича (20. XI. 1813 — 7. III. 1891), австрійського і словенського мовознавця, члена Віденської Академії наук з 1851 р., члена-кореспондента Петербурзької Академії наук (від 1856 р.), засновника порівняльно-історичного вивчення граматики слов'янських мов. У 1850 — 1886 рр. Ф. Міклошич був професором Віденського університету.

Після висвічення у 1862 р., О. Торонський працював учителем української (руської) мови, пізніше — заступником учителя релігії в Другій (німецькій) гімназії у Львові. Від 1865 р. був катехитом Дрогобицької гімназії, яка утримувалася коштом міста. В Дрогобичі О. Торонський пропрацював 25 років, беручи активну участь у громадському житті міста, зокрема української громади. До речі, він навчав релігії Івана Франка, який закінчив Дрогобицьку гімназію 1875 р. і залишив згадки про Торонського як сувального професора.

Під час праці у гімназії О. Торонський був постійним членом громадської

ради, ради повітової, міської ради, щадниці, головою місцевої шкільної ради. Довголітня професорська і громадська діяльність О. Торонського одержала визнання, про що свідчить присвоєння йому звання почесного громадянина м. Дрогобича. У 1890 р. О. Торонський перейшов на посаду професора релігії. Академічної української гімназії у Львові. У 1895 р. він був обраний членом крайової шкільної ради і вийшов на пенсію. У 1898 р. О. Торонського іменовано почесним крилошанином Перемишльської капітули.

Живучи від 1890 р. постійно у Львові, О. Торонський активно співпрацював у кількох українських товариствах. Деякий час був головою Руського педагогічного товариства, постійно входив до головного Виділу Товариства "Просвіта", а коли після смерті голови Виділу Омеляна Огоновського (1894 р.) наступного року відійшов від праці його заступник Олекеандр Барвінський, О. Торонський очолив "Просвіту" до загальних зборів 31 січня 1896 р., коли обрали головою професора Юліана Романчука. З того часу до кінця життя О. Торонський обіймав посаду заступника голови Товариства "Просвіта".

Як шкільний товариш і приятель молодих літ, О. Торонський був постійним порадником кардинала митрополита Сильвестра Сембратовича, також вихідця з Лемківщини, уродженця с. Дошниці, розташованого недалеко від Завадки Риманівської.

Олексій Торонський відомий в історії української культури другої половини XIX століття як автор наукових праць і художніх творів, автор підручників з історії української літератури і релігії для нижчих і середніх шкіл, дописувач до багатьох періодичних видань Галичини, серед яких газети "Діло", "Газета школьна", "Мир", "Неділя" та ін. Він довший час редактував церковний двотижневик "Душпастирь", який видавався у Львові в 1887-1898 рр., перекладав твори літератори з польської та німецької мов.

Перші його наукові праці присвячені рідній Лемківщині. У 1860 р. надруковане його дослідження "Русини-Лемки", написане на підставі вивчення історії Лемківщини, життя і побуту лемків і власних спостережень. Він був щиро закоханий в природу Лемківщини:

"Як мило сісти під Бескидом, — писав він у повісті "Ганця", — отдохнути свіжим воздухом, напитися свіжої води з єго керницею. Як мило перейтися по тих холмах про-межі тії ліси і бори, в котрих заховано много пам'яток з старинних счастливих і несчастливих літ. О них розкаже тобі всякий старик, лиш познає, що ти не на сміх розказувати собі кажеш; а єсли начнеш слухати, то слухав би день і ніч і годі розстatisя з ним".

Історію лемків він розпочинав від повідомлень Нестора-літописця про білих хорватів, яких вважав предками лемків. Уже тоді Торонський дійшов висновку, що в X – XI століттях східнослов'янські племена, які мали спільну мову, звичай, підкорилися київським князям і прийняли спільну назву “русины”. Цікаво, що цю концепцію походження лемків підтвердили пізніші дослідження українських та сучасних польських істориків. Вони вважають, що назву “русини” на цих теренах прийняли слов'янські племена в часи утворення племінних союзів і розмежування на східних і західних слов'ян залежно від релігійної орієнтації на Візантію чи на Рим.

Народившись і вирісши у Завадці Риманівській, де його батько Іван Торонський був душпастирем у 1833-1863 рр., Олексій Торонський добре знав мову, побут, звичай, культуру місцевого населення і зберігав пам'ять про село, його природу, околиці, історію. У своєму дослідженні він неодноразово посилається на власні спостереження: “Як я це бачив у Завадці”.

В одному з її розділів він описує відносини лемків із сусідами, з представниками інших націй, їхнє ставлення до родини, одноплемінників, характеризує лемків як глибоко релігійний, вірний своєму обрядові, жертвовий і чесний народ. Дослідник підкреслює: “Взагалі про лемків треба сказати, що вони є добрим народом, який зберіг чистоту вдачі, народом, який, живучи утиші, у віддаленні від світових бур і мамон, кріпиться своєю вірою, в церкві знаходить собі пристановище і життєву мудрість. Русини-лемки люблять свою віру, душою і тілом віddані своїй церкві і обрядові, будують і прикрашають храми та охоче приносять свій труд Богові в жертву. Доказом цього є багато церков, споруджених лемками в останніх, хоча таких тяжких часах. Вкажу тільки на церкви у Вислоку, Завадці і Тарнавці, – три храми в одному повіті одним і тим самим майстром на протязі шести років збудовані і оснащені. За останні часи лемки обновили і оснастили багато церков, згадаю тільки церкви в Бересті Сандецького і Лупкові Сяніцького округів. Це діла, що живо свідчать про сильну любов цього люду до своєї віри і обряду. Вони наберуть ще більшого значення, якщо згадаємо з якою ретельністю лемки бралися за ці справи. Я мав нагоду бачити це все в селі Завадці і щиро захоплювався духом народу, хоч так бідного”.

Далі автор відзначає особливу любов і прив'язаність лемків до своєї землі, яку обробляють, на якій живуть. “Тільки крайня нужда, – пише О. Торонський, – неврожай або відсутність пристановища можуть його (лемка. – М. В.) змусити покинути свою батьківську нивку і податися в чужу сторону на заробітки. Вівсяний хліб у своїй хаті йому смачніший, ніж пшеничний на чужині.

Добрий це приклад для тих, що захоплюються чужинецькими вартостями”.

Живучи серед лемків, зрештою будучи ним, О. Торонський вивчав усну народну творчість, їхні пісні, приповідки, перекази, багато з яких використав у своїх творах. Особливо зворушливо писав про лемківські пісні, які справили на нього незабутнє враження. “А ті жалібні пісні, тужливі мелодії, які на сопілках і фуярах виводять увечері при заході сонця або вночі біля кошар парубки! — писав він захоплено. — О, як мило вони промовляють до серця, як глибоко зворушують душу людини! То були найкращі й найщасливіші хвилини в моєму житті, коли я надвечір під звуки тих пісень і сопілок бродив по луках. Тоді відкривалася моя душа, зворушувалося серце, будилися почуття — і я був щасливий”.

У коментарях до своєї праці О. Торонський посилається на дослідження Дениса Зубрицького, Франца Міклошича, Павла Шафарика, Григорія Квітки-Основ'яненка, Івана Котляревського, Михайла Максимовича, наводить цитати з “Повісті минулих літ” Нестора-літописця, з творів Костянтина Багрянородного, подає багато фактів з історії лемківських сіл, що свідчить про його широку обізнаність з науковою та історичною літературою, першоджерелами з історії України.

Пізніше, у 1862 р., в літературному збірнику “Галичанин” був опублікований його твір “Гандя. Повість з життя Підбескидського народу (лемків)”. На прикладі життя двох родин — солтиса Василя Шемели та Михайла Хоми, автор в художній формі описав життя, взаємини лемків, їхні звичаї та побут. Цілком можливо, що у дійових особах повісті завадчани пізнавали своїх односельчан, які стали прототипами змальованих персонажів. У цьому творі О. Торонський неодноразово підкреслює єдність, одноплемінність галицьких русинів (тобто мешканців Північної Лемківщини) і “угорських” русинів (тобто мешканців Південної Лемківщини). Ще багато картин з життя лемків стало сюжетною основою для його оповідань, опублікованих пізніше у галицьких пе-ріодичних виданнях.

Іван Франко знав і високо оцінював праці О. Торонського з лемківського життя, зокрема нарис “Русини-лемки”. Рецензуючи працю професора І. Копернацького “Zarys etnograficzny wedlug spostrzeżeń w podróży w końcu lata 1888r.”, І. Франко писав: “Етнографічний нарис професора Копернацького є зрештою в польській етнографічній літературі справді першим систематичним записом обстеження українських горян. Проте, він не може повністю задоволити як результат наукової поїздки, проведеної зі спеціальним завданням. Передусім

йому не вистачає того, без чого в наш час не можна розпочинати наукових поїздок, — досконалої підготовки, вичерпного вивчення того, що перед тим інші дослідники і шукачі в тих околицях бачили і зібрали. Праці Торонського і Хиляка про лемків, Бідермана, Леже і де Воллана про угорських українців, Вагилевича про бойків, величезна збірка народних пісень Головацького, його праця про народний одяг українців тощо залишились для автора нарису невідомими... “

I. Франко рекомендував для розгляду праці О. Торонського у своєму “Плані викладів історії літератури руської. Спеціальні курси. Мотиви”. Зокрема, у спеціальному курсі “Южноруська етнографія”, серед “нових збиральчиків усної народної творчості у 1860-х роках — Саламон, Ігнатій з Никлович, Гушалевич, Торонський, Галька”. Характеризуючи літературний процес 60-х рр. XIX століття, зокрема роль альманаха “Зоря Галицька яко альбум на год 1860”, серед авторів цього видання I. Франко відзначив О. Торонського, пишучи: “Олексій Торонський, що помістив гарну статтю “Русини-лемки” з досить багатим збірником лемківських пісень”.

У нарисі “Русини-лемки” Торонський аналізує особливості лемківського діалекту, наводить свої версії його походження, вказує на спорідненість з мовами сусідніх народів — поляків, словаків, угорців тощо, з якими лемки жили на пограниччі. Наприкінці завершального підрозділу подає один народний переказ лемківською говіркою, щоб проілюструвати “бесіди лемка”:

“Бо то, чуєте, єст в нашім лісі кирниця, што ся зове “Свята вода”. А знаете вы чом она ся так зове? Бо то раз колиси, але юж барз а барз давно, тому юж ани тямки ніт, — пришли татаре до нашого села. Всяди быв великий страх, бо то люди брали зо собов, села палили, худобу одбирали. Вшытки люде зо села повтікали до ліса, а то знate, ліс наш перше, як ищы стары люде і мій дідо пам'ятали, быв гет і бівшый, і густішый. Там в лісі сідили довго, аж ту їх зашли Великодны съвата. Што ж ту робити? Але быв з людми пан отец, барз старенький, — повідали, же од старосты аж ся тряс, а сивенький як голуб. Отец казали паскы попечи, освятили воду в тій студні, і освятили ньюв паскы. От втоди вода тата зове ся “Свята вода”. Видите, ищы тепер она потогат, кед кого очі болят”. У примітці до цієї розповіді він пише: “Народне оповідання з села Завадки в Сяноцькому окрузі. Там дійсно знаходиться в недоступному місці в глибині великогщ лісу студня, яка називається “Свята вода”. Цю криницю часом відвідують хворі й іноді можна знайти біля неї кілька крейцерів або кусок хліба. В тому селі є ще більше таких джерел, про які поширюються народні перекази, н. п. Мертва студня, Бланкова студня та ін. В сусідньому Цергівському

лісі є печери і підземні діри, які тепер уже переважно позавалювані і служать лисицям схованкою від мисливців”.

У 70-90-х рр. XIX століття на сторінках галицьких періодичних видань було опубліковано ряд художніх творів та наукових розвідок Олексія Торонського. Серед них — оповідання на теми життя народу з повчальним, гумористичним змістом, як, наприклад, “Значення матері у вихованні дітей”, “Пригода на воді”, “Пригоди старого жениха”, “Муж стойте під пантофлем жінки”. Низка творів присвячена церковно-релігійній тематиці: “Про катакомби”, “О церквах”, “Гріб праматері Єви”, “Неділя о митарю і фарисею: Євангеліє від Луки гл. 18., заг. 89. з поясненням О. Торонського”, “Три руські кардинали: Кардинал Ізидор, митрополит Києва і всієї Русі, Кардинал Михайло Левицький, митрополит галицький, архієпископ львівський, єпископ каменецький, Кардинал Сильвестр Сембратович, митрополит галицький, архієпископ львівський, єпископ каменецький”, “Святий Антоній Печерський”. Він теж підготував та видав збірник “Коляди и пісни на Рождество Христово и Богоявление” (Львів, 1895).

Особливо плідно О. Торонський працював над укладанням підручників для шкільної молоді. Він видав читанки для гімназій, в яких поміщав уривки з творів українських письменників XIX століття з короткими біографічними довідками про них.

О. Торонський переклав з польської мови християнсько-католицький катехізм І. Дебагора і пристосував його для греко-католицького обряду (1894). Йому належать підручники “Християнсько-католицька догматика фундаментальна і апологетика” (1893), “Літургіка гр.-кат. церкви для учеників середніх шкіл” (1887). Зрештою, як відзначалося у його некрологі “всі уживані тепер (тобто на 1899 р. — М. В.) в середніх школах книжки до науки релігії, походять з-під його пера”.

Помер Олексій Торонський 14 лютого 1899 р. на 63 році життя у Львові. Похорон відбувся 17 лютого. Після заупокійних літургій у церкві Успіння Пресвятої Богородиці на вул. Руській похоронний похід, в якому взяли участь біля 40 священиків, майже всі львівські крилошани і кілька перемишльських, професори і молодь української гімназії, Головний виділ “Просвіти”, урядники Товариства “Дністер” і численна громада львів'ян, хори гімназистів і семінаристів, рушив на Личаківське кладовище. Там поховали цього невтомного гуманітарія, що народився у лемківському селі — Завадці Риманівській. Прикро, що його могила не включена до реєстру пам'яток, котрі охороняються.

ЛЕМКИ (ЛЕМАКИ) У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Українські Карпати відрізняються не лише чарівною красою природи, але і культурно- побутовими особливостями їх мешканців. Русинське (українське) населення Карпат поділяється на три етнографічні групи: лемків, бойків, гуцулів.

Найдалі на заході гористо-лісисту смугу по обох схилах Західних Карпат умовно називаємо Лемківщиною. Це терен від рік Сян (Польща), Боржава (Закарпатська обл., Україна) на сході до Попраду з Дунайцем на заході. Автохтонів називаємо „лемками” („лемаками”). Ця етнографічна назва, що склалася у XVIII – XIX ст. через вживання ними мовної частки „лем” замість „лише”, „тільки”. Незначна відміна цієї назви у Закарпатській області склалася через співзвучність з назвою сусідніх „лимаків” (лимаки – лемаки). Давня національна назва „русини”, („руські”) – тепер „українці” збереглася на Заході в умовах ізольованості краю і до наших днів. До давньої історичної назви, як і до сучасної, потрібно ставитися з однаковою повагою.

Через історичні умови етнографічна смуга Західних Карпат була раніше (XIV ст.) відірвана від Київської Русі. Північна (галицька) частина сучасної Лемківщини відійшла до Польщі, південна – до Угорщини. Після розпаду Австро-Угорщини південна частина Лемківщини (Пряшівщина) відійшла до ЧССР.

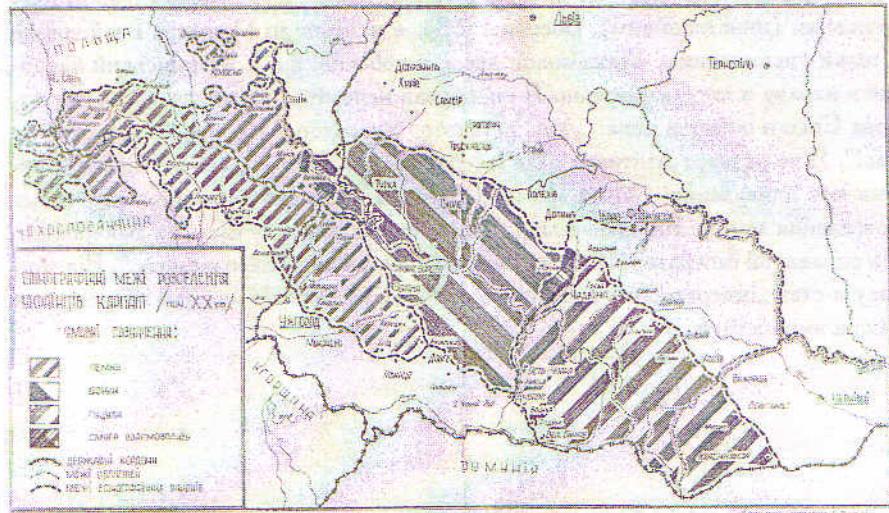
Частина мешканців етнографічної Лемківщини належить до складу Закарпатської області України як автохтони цього краю. Лемки Закарпаття розселені на „трикутнику” від села Ужок (на півночі області) і м. Ужгорода (на півдні) до ріки Боржави (на сході).

Тривалий час дослідники історії Карпат, зважаючи на неоднакову популярність етнографічної назви „лемки”, „Лемківщина”, обмежували цими назвами лише галицьку (польську) частину Лемківщини. І, якщо Пряшівщину, з певним застереженням, „приєднали” до Лемківщини, існування лемків (лемаків) на Закарпатті окремі з них попросту заперечували. Українські дослідники І. Вагилевич, О. Торонський, І. Верхратський стверджували, що лемки живуть і на південних схилах Західних Карпат і аж на схід від ріки Уж, але не подавали меж їх розселення.

У середовищі лемків-переселенців в Україні виросли наукові кадри істори-

ків-етнографів, які здійснили спроби визначення кордонів етнографічної частини Закарпатської області, де проживають автохтони-лемки. Вивчення архівних і друкованих джерел, вивчення мови і побуту русинів (українців) Закарпаття членами наукових експедицій Музею народної архітектури та побуту у Львові, завдяки терпеливому обстеженню території та етнографічних особливостей мешканців дали можливість визначити умовні межі розселення лемків у Закарпатській області. Межа ця від польсько-українського державного кордону проходить на південний схід через Верховину Бистру, Ужок, по Полонинській Долині, через Поляну до ріки Боржави, включаючи села Кушницю і Броньку. Далі повертає на південний захід, через Ільницю, Арданово, Лелово, попри Мукачеве до Іванівців, Середнього, Глубокого і Онишківців біля Ужгорода, перетинаючи українсько-словацький державний кордон. Терен цей обіймає Великоберезнянський, Перечинський та Ужгородський райони Закарпатської області.

Не стану на здогад називати розмір зони, кількість мешканців. Певний, що українські етнографи Закарпаття з належною точністю вирахували, чи вирахують потрібні цифрові уточнення.

Карта-схема

Карту-схему етнографічних зон Карпат, як також висновки наших спостережень ми опублікували у тижневику „Наше слово” (Варшава) 1-8 лютого 1987р. під назвою „До питання про етнографічні межі українців Карпат”.

Наши висновки велими вороже потрактували деякі польські дослідники, серед них відомий етнограф Роман Рейфусс та директор Сяніцького скансену історик Єжи Чайковський. Факт існування лемків у Закарпатській області, напевно, заперечував їх теорію, що лемки — це „зрущена” група польських гуралів. Почалася між нами дискусія в цього питання. На кількох наукових конференціях у Польщі (Сянік, Криниця, Горлиці, Варшава) я відстоював нашу правоту, але польські етнографи надалі висловлювали свої сумніви. З цього приводу в нашій та закордонній пресі з'явилися відповідні повідомлення, наприклад: I. Красовський „Чи живуть лемки на Закарпатті?” (відповідь Є. Чайковського (Наше слово, 18 лютого, 1988); I. Красовський „До питання про автохтонність русинів у Західних Карпатах” (Наше слово, 52, 1990); журнал „Лемківщина” Нью-Йорк, 2, 1991) та інші. Врешті-решт польські науковці погодилися з нашими доводами. А може лише зробили вигляд, що погоджуються.

Активісти Закарпатської області та Пряшівщини позитивно оцінили наші дослідження. На одній з наукових конференцій в Ужгороді місцеві етнографи підкреслили важливість нашої ініціативи, а саме політичний взаємовплив культур інших етногруп на групу лемків на визначеній межі.

У Пряшеві я довший час дружив з українським письменником Іваном Мацинським (нині покійним). Восени 1988р. я приїхав до Пряшева і зайшов до Спілки письменників. Відхиливши двері, я побачив, що І. Мацинський проводить нараду з письменниками. Я спробував непомітно зачинити двері, але голова Спілки побачив мене: „Ану, встаньте, імператор Лемківщини загостив до нас!”. Я не на жарт згнітився. Але І. Мацинський тут же щиро засміявся і розвів мое здивування: „Ми щиро пожартували. Недавно побачили вашу схему розселення лемків. Ви включили до Лемківщини поважну частину Закарпаття. Як справжній імператор. Вітаємо і жодних претензій не заявляємо...”. Від того часу я став „імператором” Лемківщини. А „імперію” слід любити і берегти, як також зміцнювати.

ЛЕМКИ В КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ

Територія Карпатської України лежить на південному схилі Карпат, між рікою Тисою на сході й півдні та рікою Гернадом і Попрадом на південному заході, з одним мільйоном населення, включаючи близько 200 тисяч лемків за-карпатської частини Лемківщини.

Після розпаду Австро-Угорської імперії закарпатські українці активно виступили за об'єднання Карпатської України з іншими українськими землями. 21. 01. 1919 року на Народних зборах у Хусті, де зібралось більше 400 депутатів з усього Закарпаття, було проголошено злуку Карпатської України з УНР.

Однак несприятлива міжнародна ситуація і критичне становище Директорії Української Народної Республіки внаслідок агресії більшовицької Росії не дозволили здійснити надії закарпатських українців на возз'єднання в єдиний український державі. На основі рішень Сен-Жерменського мирного договору від 10. 09. 1919 року і Тріанонського мирного договору 1920 року частина Карпатської України була приєднана до Угорщини і Румунії, а інша більша частина і Пряшівщина відійшли до Чехословаччини на правах автономії під назвою Підкарпатська Русь. Проте її реальний автономний статус передбачений договорами так і не був забезпечений чехословацьким урядом. Влада цього краю терпеливо ставилась до розвитку культури національних меншин, але не була зацікавлена в контактах українського населення з радянською Україною і більше підтримувала русинську відокремленість. З другого боку важке економічне становище в Україні: голод, репресії і брак правдивої інформації негативно позначилися на національному відродженні, штовхало русинів-українців до словакізації.

На закарпатській частині Лемківщини, до якої входила Перечинщина, Великоберезнянщина і Пряшівщина, було постійне протистояння між русинами та українцями. Становлення національної ідентичності лемків відбувалося за особливих етнополітичних умов. Насамперед, це ізольованість лемків від компактного проживання українців, а разом з тим високий відсоток словацького населення у закарпатській частині Лемківщини, що не створювало сприятливо-го ґрунту для становлення української національної ідентичності. З іншого боку — значною мірою перешкоджав також недостатній націоналізаційний ресурс. Користуючись такою ситуацією, урядові кола панівної нації намагались використати етнографічну специфіку регіону і нав'язати лемкам штучну етнонаціональну ідентичність. Однак, незважаючи на різні перешкоди, протягом усього

міжвоєнного періоду спостерігалося постійне зростання національної свідомості лемків.

У 20-30-рр. ХХ століття українська громадськість і політичні партії на Закарпатті активно виступали за надання Підкарпатській Русі (Карпатській Україні) автономії, створення Української національної держави і возз'єднання всіх земель у соборній Українській державі. Майже двадцять років боролися закарпатські українці за національне визволення і стільки ж за політичне право рідної землі. Боротьба закінчилася перемогою і Карпатська Україна 7 жовтня 1938 року проголосила свій автономний уряд, а 11 жовтня стала суб'єктом Чехословачької республіки. Однак з метою дестабілізації економічної і політичної ситуації, угорські та польські спецслужби засилали на територію Закарпатської України диверсійно-терористичні групи. У цей час там діяли десятки угорських воєнізованих загонів, які нападали на українські села, на державні і національні установи й об'єкти, руйнували мости, тероризували українське населення і таким чином хотіли викликати хаос у країні. За цих умов 04. 09. 1938 року в Ужгороді з ініціативи ОУН відбулися установчі збори делегатів української молоді й представників старшого громадянства Закарпаття, на яких було утворено національну організацію — Українську національну оборону (УНО). Упродовж місяця УНО вже мала розгалужену організаційну мережу по всій Карпатській Україні з краєвим проводом, а також з окружними і місцевими комендатурами. У цей бурений час комендантом Вишкова було призначено молодого галичанина, члена ОУН Романа Шухевича, який під час Другої світової війни став головнокомандувачем УПА. На початку листопада 1938 р. УНО було реорганізовано у військову організацію національної оборони — Карпатську Січ. У створенні збройних сил Карпатської України велику допомогу надавала Організація українських націоналістів (ОУН).

Загони Карпатської Січі постійно поповнювались добровольцями, вихідцями з Галичини, Буковини, Лемківщини, які праґнули допомогти Карпатській Україні створити власну армію. Військовий штаб Карпатської Січі безперервно проводив військовий вишкіл і старшинські курси насамперед для тих, хто ще не був у війську або прибув на допомогу молодій державі з інших українських земель. Так з пограничних сіл східної Лемківщини, особливо Сяніччини, ОУН організовувала добровольців, які переходили словацьку границю в Закарпатті і там вливалися в загони УНО Карпатської України. На заклик про допомогу молодій республіці з пограничних сіл Сяніцького повіту в середині 1938 року зголосилося багато добровольців-односельчан: Федір Парашак, Іван та Федір Шапочки, Василь Лучків, Андрій і Олекса Кадиляки з Радошиць, Василь Антонів (Пилипів), Василь Куцинда (Каганів), Іван Грицьків (Фіків) з Ославиці та ін.

Уряд Карпатської України на цей час активно здійснював заходи, спрямовані на розбудову держави. Налагоджувалася робота промисловості, транспорту, торгівлі, українізувалася система освіти, видавнича справа, державна адміністрація. 12 лютого 1939 р. відбулися вибори до Сейму, на яких більшість голосів виборців (блізько 94%) здобули кандидати українського національного об'єднання. Через три дні у Хусті Сейм проголосив повну державну самостійність Карпатської України. Президентом Карпатської України було обрано Августина Волошина. Однак проти утворення української держави на Закарпатті рішуче виступили Угорщина і Польща. В ніч з 13 на 14 березня 1939 року хортистська Угорщина за підтримки гітлерівської Німеччини розпочали відкриту агресію проти Карпатської України.

Більше трьох місяців січовики героїчно боронили Карпатську Україну від до зубів озброєних мадярських і польських загарбників. І не один лемко зложив там свою голову, віддавши життя за волю і незалежність українського народу. Серед них герой цих військових змагань — Андрій і Олекса Кадиляки з Радошиць, Іван Сторожка і Василь Куцинда (Каганів) з Ославиці, що на Сяніччині та ін. Вічна їм пам'ять!

Чисельні відділи війська Карпатської Січі не піддалися ворогу, а відступили в гори і там вели партизанську боротьбу протягом всієї окупації.

Опір військ молодої держави Карпатської України був світлим доказом воєлубності українського народу та боротьби за право незалежності.

Валентина ДЕНИСЮК

ЮВІЛЕЙ ЛЕМКІВСЬКОГО ВИДАННЯ

Більше 70 років минуло від утворення Лемківської Комісії при Товаристві "Просвіта" у Львові. Завдання Комісії полягало в тому, щоб вести культурно-освітню роботу на Лемківщині та поширювати серед українського громадянства об'єктивну інформацію про Лемківщину. Згодом Лемківська Комісія у Львові розпочала видавати часопис "Наш лемко" завдяки фінансовому забезпеченню Івана Тиктора — українського видавця, редактора, підприємця, громадського діяча.

Перше число часопису "Наш лемко" вийшло 1 січня 1934 р. Протягом 1934 — 1936 рр. видавцем і відповідальним редактором часопису був Іван Тиктор. Разом з ним розпочав свою працю на посаді головного редактора Петро Смереканич (більш детально у рубриці „Пам'ять дбає про нас...“). У 1936 р. часопис "Наш лемко" переходить від приватного підприємства — концерну "Українська

преса" — до Громадської Колегії.

Важливим завданням часопису було згуртувати свідомих українців Лемківщини у культурно-освітні гуртки, організації, товариства, кооперативи, поширювати культуру та освіту на Лемківщині. Широкі відомості, конкретні статистичні дані подавалися у статтях про "Просвіту", "Рідну школу", "Сільський господар", "Союз українок", "Сокіл", "Січ", "Пласт", "Луг". Друкувалися цікаві оповідання з лемківського життя, описи народних звичаїв, новинки, пригоди, жарти, історико-краєзнавчі матеріали, господарські поради та матеріали про життя лемківської еміграції в Америці та інших краях.

Серед редакторів газети найактивнішим популяризатором лемківської культурної спадщини був Юліан Тарнович, який також чи не найбільше спричинився і до видавничо-редакторської справи "Нашого лемка".

Серед активних дописувачів газети варто назвати Франца Коковського — письменника, адвоката і суддю. Актуальні розвідки на різні теми публікував також відомий галицький педагог і письменник, фундатор музею "Самбірщина" Іван Филипчак. Під псевдонімом Ярослав Вільшенко друкував свої твори письменник, педагог Антін Лотоцький. Із часописом "Наш лемко" співпрацював головний редактор "Народньої справи" та "Дзвіночка" Юрій Шкрумеляк. Етнографічні матеріали для часопису готовував відомий український вченій, фольклорист Філарет Колесса. Інформаційні замітки подавав до редакції секретар товариства "Відродження" у Львові Іван Костюк та багато інших.

У 1936 р. працівники "Нашого лемка" заснували серію "Бібліотека Лемківщини", першим редактором і автором якої став Юліан Тарнович.

На шапальтах часопису "Наш лемко" читальні "Просвіти" оголошували також подяки своїм жертвовавцям. Так, у числі 22 за 1937 р. на першій сторінці читаемо: "Виділ Читальні "Просвіти" в Тиряві Волоській складає оцим щиру подяку Головному Т-ву "Просвіта", Видавництву "Дешева Книжка" і В-ву "Новий Час" за одноразову допомогу в роді книжок для бібліотеки до вбогої читальні на Лемківщині. Т-во "Просвіта" вислато 10 книжок, В-во "Дешева Книжка" 40 книжок і 10 прим. Самоосвітника і Словник Чужомовних слів, В-во "Новий Час" 10 книжок ріжного змісту".

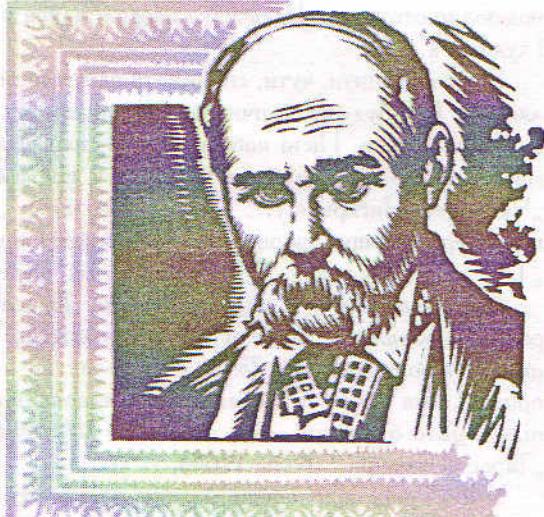
Багато публікувалось матеріалів про виступи аматорських гуртків по селах Лемківщини з театральними виставами. У селі Пельні була поставлена драма І. Франка "Украдене щастя" (1936 р.), а в селах Великі Сторожі, Бонарівці, Вороблику Королівському — "Невольник" Кропивницького (1936 р., 1937 р.).

Часопис "Наш лемко" і нині залишається важливим джерелом вивчення історії лемків, їхніх традицій, звичаїв, фольклору, побуту та писемної спадщини.

ТЕРНІСТИЙ ШЛЯХ ГЕНІЯ

(до 195-річчя від дня народження великого поета,
прозаїка і художника Тараса Шевченка)

Цьогоріч відзначаємо уже 195 років від дня народження Т. Г. Шевченка. Це чималий період в історії України. За той час так багато змінилося, так багато відбулося, а ми читаємо вірші Тараса і бачимо в них наше сьогодення. Невже історія нічого не вчить? Чи може, ми потані учні? Чому не взяли до уваги слів нашого пророка і бідкаємося, і топчемося на одному місці:

... Нема на світі України,
Немає другого Дніпра,
А ви претесь на чужину
Шукати доброго добра...

.... Якби ви вчились так, як треба,
То ѹ мудрість би була своя ...”

... Доборолась Україна
До самого краю.
Гріше ляха свої діти
Її розпинають...

Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата,—
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.
Благословить дітей своїх
Твердими руками
І діточок поцілує
Вольними устами.
І забудеться срамотня
Давняня година,
І оживе добра слава,
Слава України,
І світ ясний, невечерній
Тихо засіяє...
Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!

Він народився 9 березня 1814 року у самому серці України, на Черкащині, у селі Моринцях. Так безмежно любив цей край, ospівуючи його у своїх віршах. Син кріпака, живучи у зліднях, чи міг він хоча б на мить уявити, що стане генієм, духовним символом свого народу? Очевидно, що він навіть близько не задавав собі такої цілі. Його найбільшою мрією була вільна Україна, гордий незалежний люд... Жахлива дистармонія чарівної природи і страждання, які повсюдно оточували Шевченка перепліталися у його творах, як поетичних так і художніх.

Він умів бачити, чути, сприймати набагато більше і сильніше, ніж пересічна людина. Це будучи хлопчиною, пастушком він слухав мандрівних співців, що заходили у село. Пізні кобзарів — це, напевно, перші уроки історії славного минулого України, які потім вилилися у такі твори поета: поема „Гайдамаки”, „Чигирине, Чигирине...”, поема „Невольник”, „Холодний яр” та багато інших. Серед перших творів поета були також і ліричні елегії, пісні, як наприклад: „Тече вода в синє море...”, „Вітре буйний, вітре буйний!”

Перша невеличка збірочка віршів Тараса Шевченка вийшла у 1840 році і називалася „Кобзар”. У цій книжечці були пісні, близькі до тих, що їх співали кобзарі. Тому її малюнок до неї із зображенням козака на призьбі, що грає на кобзі і хлопця-поводира не був випадковим. Його підготував близький друг поета В. Штернберг. (М. Рильський, О. Дейч „Тарас Шевченко”. Київ, 1964).

У 1843 році, відвідавши Україну, поет почув свої вірші та пісні з уст селян і кобзарів. Це, мабуть, найвище визнання поета; надія, якою наскрізь просякнути вірші Шевченка, вселяла у серця нещасних людей силу...

Новий період у житті Тараса Григоровича — це 1844 — 1847 роки. Написані вірші у тому періоді він об'єднав у збірник, який назвав „Три літа”. До нього увійшли такі поезії: „Сон”, „Кавказ”, „Єретик”, „Три літа”, „Наймічка”, „Відьма”. Власне ця збірочка є великим свідченням того, що поет досягнув високого рівня у творчості і відбувся як мислитель свого часу, як борець.

Ta доля вже вкотре відвертається від Тараса. Солдатчина, заборона писати, малювати, лише надія на звільнення була єдиною втіхою. Це ніколи воля не здавалася такою жданою, як тут у засланні. Все ж він писав, ховаючи свій біль, свою муку і тугу за халаву солдатських чобіт...

У 1857 році Шевченка таки звільнюють. У своєму щоденнику він пише про той період: „Мені здається, що я точно такий, як був і десять років тому. Жодна риса в моєму внутрішньому образі не змінилася. Чи добре це? Добре...” (М. Рильський, О. Дейч. Там же.).

Творчість Шевченка, його доля і сама його постаття надихали не одного митця, не одного поета. І, напевно, у світовій історії — це чи не одинокий приклад. Адже його „Заповіт” перекладений на 100 мов світу! Митець, співець рідної

України, її добрий син — є вічним прикладом сили духу, його поетиччі твори несуть у собі незбагнену силу слова, силу розумної нації. У кожній українській родині після Святого Письма чинне місце займає Кобзар. Тож читаймо його, особливо зараз, щоб не приспався наш волелюбний дух.

Богдан-Ігор АНТОНИЧ

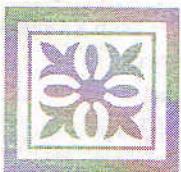
ШЕВЧЕНКО

Не пишний монумент із мармуру Ти залишив по собі,
коли туди відходив, звідкіля немає вороття.
За бронзу й мідь тривкіше слово — і як завжди сонце сходить
і не цвітуть свічок лілій молитвами забуття.

Не тихне сторож вишні — соловейко в місяця пожарах,
дівчата не вмовкають, і зозулиним весіннім чарам
все піддане. Земля і на землі закон зростання й крові.
Країна, що над нею місяць грає, як і грав,
воловшково, пшенично, черешнево, вільхово, вербово.

Не тіхне клик чаїний над лиманами, що в них заснули
вітри завмерлих бур, немов стяги потоплених човнів,
де сплять сповиті у китайку дні минулі
і море морщить хвилі, наче людські чола наглий гнів.

Це Ти сто літ показував мету і шлях стовпом вогнистим,
ми виросли у спадщині Твоїй, як в сяйві сонця листя.
у куряви воен, у мряці буднів час Тебе не зрушив.
Твоє найменення мов молитву кладемо на стяг,
бо знаємо, що мов тавро понесемо в життя
печать Твоїх палючих слів, що пропекла до дна нам душі.

ПРИВІТАННЯ ЖИЛЛЯ

РІНОГНА

До 100-річчя від дня народження
великого українського поета, сина Лемківщини
Богдана-Ігоря Антонича

Богдан СТЕЛЬМАХ

КЛИЧ

— Богдане!.. Ігоре!..

у супружі імен

Жене мій голос попід хмари дужі

Туди, де тліє різьблений ромен,

Де по грозі дзвенять скляні калюжі.

Стріляє скло пір'їнами жарптиць

У небо чисте, в ворі незабутні.

Криниць камінний сік в бляшані путні

Черпають звинні руки молодиць.

А далі — місто: кремінь диких гір

Затверд, як міст між пеклом і між раєм.

Чиясь душа, біленька, як папір,

На тому мості, чиста, не вмирає.

— Богдане!.. Ігоре!..

гукують звідусіль,

Чекаючи у відлуњу віршів сольних,

А він у конюшинну срібну сіль

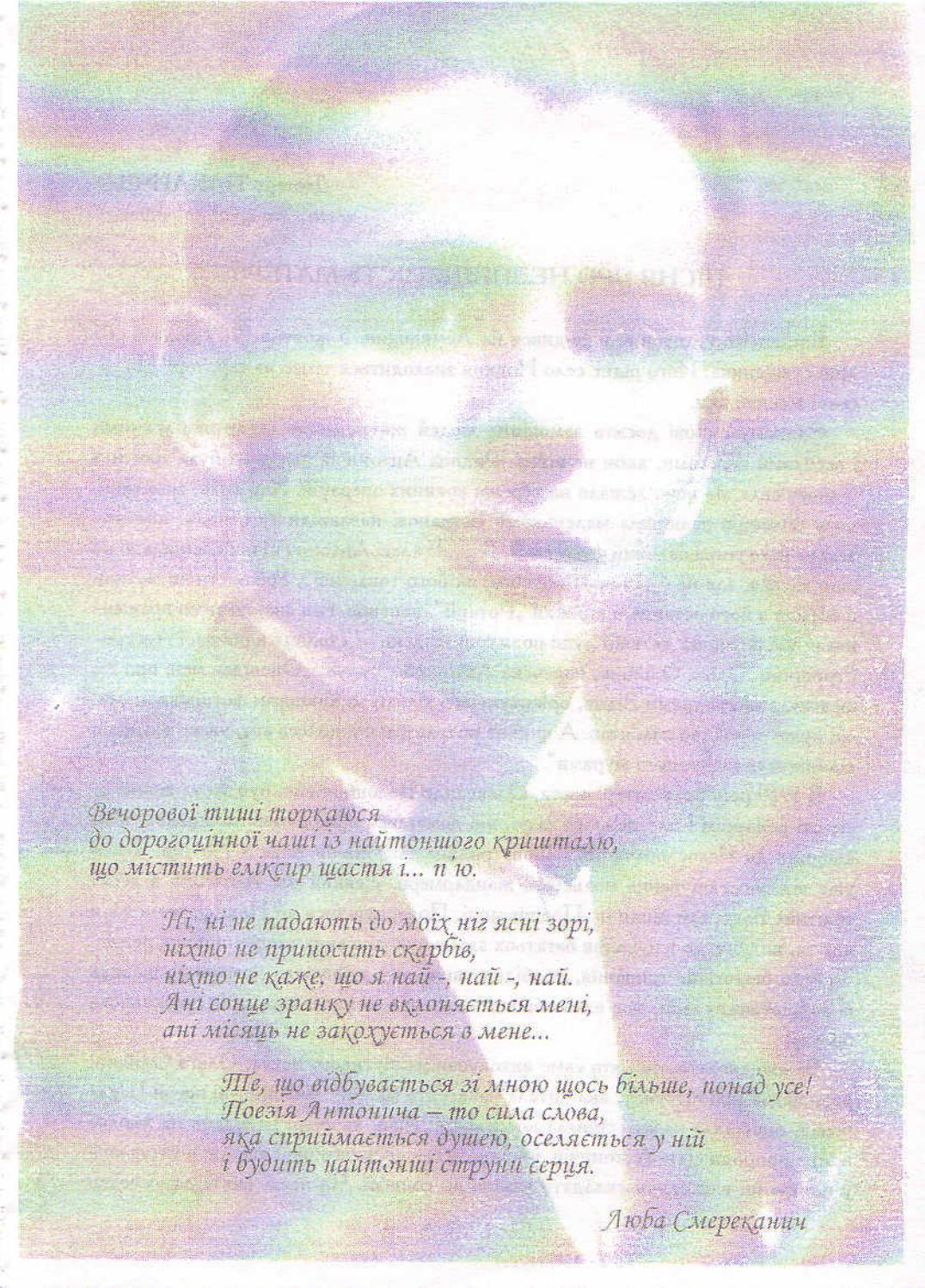
Бреде босоніж — весь у сляїві солі.

За ним услід невкоськано летить

У сонячний туман лоша булане,

І край межі шепоче Скорбна Мить:

"Ми не одквітнем, Ігоре... Богдане..."

Вечорової тиші торкаюся
до дорогоцінної чаші із найтоншого кришталю,
що містить еликсир щастя і... п'ю.

Ні, ні непадають до моїх ніг ясні зорі,
ніхто не приносить скарбів,
ніхто не каже, що я най-, най-, най-.
Ані сонце зранку не вклоняється мені,
ані місяць не закохується в мене...

Ще, що відбувається зі мною щось більше, понад усе!
Поезія Антонича – то тила слова,
яка сприймається душою, оселяється у ній
і будить найтонші струни серця.

Люба Смереканич

Дмитро ПАВЛИЧКО
поет, літературознавець

ПІСНЯ ПРО НЕЗНИЩЕНІСТЬ МАТЕРІЇ

Богдан-Ігор Антонич народився на Лемківщині 5 жовтня 1909 року в родині священика. Його рідне село Новиця знаходиться тепер на території Польської Республіки.

Єдиному синові досить заможних людей життя могло стелитися м'якими і веселими веретами, якби не війна. Родина Антоничів змушені була тікати з рідного села, бо воно лежало на теренах воєнних операцій. Хто знає, можливо, доля біженців залишила маленькові Богданові назавжди ту печаль, про яку згадує його гімназіальний учитель Л. Гец: „В класі Антонич нічим спеціально не відрізнявся, але не був таким веселим, як його товариши”. Урбаністичні мотиви й образи з його останньої книжки „Ротації”, напевне, пов’язані з тими враженнями, які витис на дитячій душі похмурий Відень — столиця конаючої Австро-Угорщини. Ольга Олійник, наречена Антонича, згадує: „Оповідав мені про те, як манджав вулицями Відня, орієнтуючись тільки за кіновими фоторекламами, які дуже докладно пам’ятає. А щоб не потрапити під колеса авт, увесь час ішов хідником попід самими мурами”.

В 1919 році брат матері поета, Олександр Волошинович, був засуджений до смерті режимом Пілсудського за те, що домагався приєднання галицької Лемківщини до Чехословаччини. Знову родина Антоничів тікає з Новиці. Тепер уже від переслідування польської жандармерії. Деякий час Антоничі з десятилітнім Богданом жили на Пряшівщині. Повернувшись до Новиці, вони вели життя, подібне до існування багатьох західноукраїнських священицьких родин. То було біологічне тривання, пообідня тиша, яку руйнувало брязкання шабель із патріотичних снів, пов’язане більше з дзеньком кухонного, а не церковного посуду.

Важко сказати, як і хто саме виховував майбутнього поета. Ольга Олійник розповідає про пістунку, яка читала напам’ять малому Антоничеві поезії Шевченка, оповідала казки, співала колискової. Різні хворощі нападали на хирлявого з природи сина Антоничів, і він не ходив до початкової школи, а готувався у приватної вчительки складати іспити до гімназії. Чи не та вчителька своїми

книжками, як і няня своїми співаками, спричинилася до того, що в польській гімназії в Сяноці Антонич горнувся до українського товариства студентів?

З 1928 по 1933 рік Антонич навчається у Львівському університеті на філологічному, чи, як тоді говорили, на філософському факультеті. Гурток україністів часто заслуховує його філологічні студії. Перед університетськими друзями виступає Антонич із читанням своїх поезій. В 1931 році виходить перша книжка Антонича „Привітання життя”, яка привернула до нього увагу львівської громадськості.

Закінчення університету збіглося в Антонича з видатною подією в його житті — виходом у світ другої збірки „Три перстені”. Ця книжка поставила Антонича в перший ряд західноукраїнських письменників. У ній були вже всі мальські риси, філософські розгалуження, близкучі мовні перемоги його поезії. Простота „Трьох перстенів” співвідноситься з образною ускладненістю інших його книжок, як промінь сонця з променями прожекторів у тумані.

Після закінчення навчання Антонич займається винятково літературною працею, з якої і жив. Розповідають, що він побоювався вчителювання. Говорив: „Як піду на практику, а потім на посаду, то вже нічого не напишу”. Він знов, що польські власті все робили, щоб перетворити життя українського вчителя на суще пекло. Ще в університеті він наткнувся на болочу несправедливість: його за рекомендацією професора Гертнера мали послати вчитися до Болгарії (Антонич-студент спеціалізувався у славістиці), однаке керівники університету пошкодували державних коштів для цієї мети лише тому, що він українець.

За чотири роки (1933 — 1937) Антонич написав ще три книжки, але тільки одна з них, „Книга Лева”, вийшла за його життя, в 1936 році. Дві інші — „Зелена євангелія” і „Ротації” — посмертні видання, датовані 1937 роком.

На цей час припадає робота Антонича над опорою драмою „Довбуш”, над численними статтями, над романом „На тому березі”, який, на жаль, так і не був закінчений.

6 липня 1937 року Антонич помер. Він захворів на апендицит і після вдалої операції вже мав намір виписуватися з лікарні додому. Але тут же друга недуга — запалення легенів — підкосила його навіки.

Й тобі дадуть горіх маленький,
І той — розколеш — пустка в ньому,
А з тої пустки по одному
Ідуть і йдуть печальні лемки.

І знаєш: лиш тобі спинити;

Але хіба від того ліпше? —

Вже на долоні не вмістити

Чорених лемків із горішка.

Ну що ж, ти здійсниш нині диво:

Сухий горіх зазеленіє —

З білесенької середини

Враз повиходять лемки білі.

Ти станеш збоку й, наче в мевах, якби він був відомий про

Вздриш, як вони десь там, в долині,

Зі слів, немов із вух коневих,

Виходять, юні і вродливі ...

А в північ копитату й вічну

За той малий горіх зелений

Твої всі роки, як червінці,

Змахнуть до чорної кишені.

Іван КРАСОВСЬКИЙ

ПОЕТ І ПУБЛІЦИСТ

За матеріалами рукописного фонду

Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника

Богдан-Ігор Антонич відомий не тільки як поет. Численні статті говорять про нього як про досвідченого публіциста і мистецтвознавця.

В статті „Літературна порадня” (II, 59) він дає поради початківцям, виступає

добрим знавцем літературної майстерності.

Поет тривалий час був співпрацівником журналу „Дажбог”, де надрукував статтю „В цьому числі говорять письменники з гор” — про себе, а також інших молодих літераторів. Ось закінчення статті:

„Верховинці йдуть. Антонич з-за Горлиць, гудул Єндик, Ткачук — талановитий хлопчина з Покуття й інші. У час, коли наші гори переживають, мабуть, свої найважчі роки, коли б’є в них безпощадний вітер днів, коли йде на них змінений наступ з різних сторін, наше скромне слово хай буде бодай малим доказом, що гори говорять:

~~а земля да ви чистота гори надій~~ гори говорять,
~~О хлопчик хлопчак хлопчак~~ гори творять,
~~до кін мільо~~ гори живуть”.

У статті „Натхнення і ремесло” Антонич висловив свої погляди на завдання митця, літератора, охарактеризував методи роботи над стилем і композицією.

„...Першим завданням творця є композиція уявлень, внутрішня будова з елементів цілості. Другим є переліття уявлень у слова. Уявлення грають для письменника так роль, яку для маляра барви красок (червона, біла, синя тощо), а слова подібну до тієї, яку мають фарби (олійна, водна тощо)”, (II, 60).

Цікаві думки і судження про мистецтво, а також влучна критика тих, які не бачать майбутнього у мистецтві, зустрічаються у статті „Національне мистецтво”. Стверджуючи, що мистецтво є „супільнюю вартістю” і „національним багатством”, Антонич ставить високі вимоги перед митцями, які не повинні „фотографувати” навколошні дійсність, а працювати творчо.

„Відношення мистецтва до дійсності не можна спрощувати до звичайного відтворення... Мистецька дійсність є суцільна, в собі замкнена, окрема, із своєрідними законами. Мистецькі закони не є тотожні з законами реальної дійсності.

Метою мистецтва не є краса... Мистецькі переживання не вичерпуються естетичними переживаннями. Метою мистецтва є викликувати в нашій психіці такі переживання, яких не дає нам реальна дійсність...” (II, 61).

Серед рукописних праць Антонича зберігаються численні його переклади з німецької, чеської, болгарської та інших мов (III, 67), фрагменти роману „На другому березі” (II, 62), чорновий автограф нарису „Три мандоліни” (III, 74), листи до редакцій „Нашої культури” (III, 77), журналів „Сигнали” та „Дзвони” (III, 76, 78), власноручні правки статей інших авторів (IV, V), каталог власних поезій (VII).

Постійними помічниками в праці та добрими порадниками були близькі друзі,

Обкладинка першої збірки поета „Привітання життя”.

зокрема наречена Ольга Олійник та митець Володимир Ласовський. В. Ласовський ілюстрував твори Антонича, допомагав видати їх. Збереглись оригінали ілюстрацій до збірок і окремих поезій: „Привітання життя”, „Три перстені”, „Кохання й окуляри”, „Перстень молодості” (V, 128).

Богдан-Ігор Антонич брав участь у літературних нарадах, вечорах. 12 лютого 1937 року в Сокалі був організований „літературний ярмарок”, на якому, крім Антонича, виступали Ірина Вільде, В. Ткачук, С. Гординський, Б. Жарський та інші. В спеціальному „Запрошенні” (V, 169) вказано, що Антонич зробить вступне слово, прочитає твори „Черемха”, „Пісенька до сну”, „Слово про полк піхоти”.

Ігор КАЛИНЕЦЬ

АНТОНИЧ

1

Чекаєш ліпших днів під папороті квітом,
В цупкі обійми взяв тебе корінням ясен.
Вже хрест зігнів, лежить плющем обвитий.
На плитах злежаного листя барвінковий напис.

Нема кому відчитати мову маєва,
Зелене євангеліє лише гортає вітер,
Що чорні літери насіння із кульбаб здуває,
Щорік засаджує поемами забутий вівтар.

Чи знатимуть колись, де ти знайшов свій спокій,
 Окутаний навічно про прийдешнє снами?
 Чи прийдуть юнаки із золотого полку
 У бронзі вкарбувати „тут стрілець незнаний”?

2

Сказав Антонич до свічки першого листопада:
 Дякую тобі, свічко, за світлу пам'ять.
 Із-за третьої зорі на вогник лечу, як метелик,
 Бо поклоняюся всьому, що є в німбі вогню.

Сказала свічка Антоничеві першого листопада:
 Дякую тобі, Антоничу, за світле признання.
 Хистке мое світло, як метелик пам'яті,
 З ліхтарні серця виставлено під вітер.

Сказала ще свічка першого листопада:
 Маю щастя освітити тобі дорогу з вічності.
 Хвильку побудь у світлі, де дотліває пам'ять,
 У правітчині свічок, у вітчині огарків.

Микола ІЛЬНИЦЬКИЙ
 доктор філологічних наук

ЧЕТВЕРТИЙ ПЕРСТЕНЬ

Богдан-Ігор Антонич, спираючись на уроки своїх учителів Уолта Уітмена, Гете, Рабінраната Тагора, Павла Тичини, зумів створити свою цілісну концепцію „евангелії природи”, зумів проспівати свою безсмертну пісню „про незнищеність матерії”, яка наклала незгладимий карб на українську поезію і продовжує активно впливати на неї. Особливо виразно відчувається цей вплив у творчості молодих поетів, що сприйняли слово „юного лемка” як живу спадщину літератури, як животворну традицію рідної землі та заманіфестували її і розвинули в своїх творах.

Але в чому таємниця і сила притягальності Антоничевого слова, що знайшло

вже такий широкий відгомін у світі, зокрема в слов'янстві? Послухаємось поради Гете і подамося уявно на батьківщину поета — Лемківщину. „Проти розуму вірю, — писав поет, — що місяць, який світить над моїм рідним селом в Горлицькому повіті, є інший від місяця з-над Парижа, Рима, Варшави чи Москви... Вірю в землю батьківську і в її поезію”.

Та поки рідна Лемківщина відкрилася Антоничеві як батьківщина духовна, як невичерпне джерело поетичних образів, вона була для нього батьківщиною у найпрямішому значенні цього слова — місцем, де він народився, де минало його дитинство.

Поезія Б.-І. Антонича виростала на ґрунті світової класики, молодий поет розвивав мотиви, утверджені традицією, перевіряючи і збагачуючи їх досвідом власної душі. Про один з таких мотивів у творчості українського поета зробив доповідь на IX Міжнародному з'їзді славістів (Київ, 1983) югославський учений А. Флакер, назвавши її: „Від „Воза життя” до „Великої подорожі”. Антонич на стильовій межі”. В Антоничевій „Великій подорожі” дослідник бачить розвиток мотиву життя-подорожі, починаючи від пушкінського „Воза життя” („Телега житні”) до творів сучасних українському поетові представників різних слов'янських літератур (А. Бєлій, С. Косовел, Ю. Чехович, М. Крлєжа та інші). Кожна епоха надає символу дороги як життя нового значення. Сьогодні така подорож у поезії — уже модель не одного, індивідуального людського життя, як в Антонича, а всього людства („і людство на нічліг уміщувалось в купейному ковчегові”, — читаємо в поемі сучасного грузинського поета О. Чіладзе).

Антонич глибоко знав і відчував душу народу. Знав, що їй органічно властиве почуття прекрасного, знов, що кожен куток селянського житла, кожна найбуденніша і найужитковіша річ, помимо свого суто практичного призначення, є ще й твором мистецтва. Творчі вогні, що спали в скрині, на стіні чи не кожної другої селянської хати, той „Співний корінь” та „яворові краплі”, те немудре чаклунське зілля з п'яниливим воском і насінням — усе втілює предковічні уявлення і прежитки, які з насміхом відкинула цивілізація. Але вони, чари ці, діють, як діяли з давніх давен.

ІЗ ЛЕМКІВСЬКОГО ЕПОСУ

Прибіжить надвечір'я спохане
 І присяде в лемківській хаті
 З сонцем-соняхом,
 З оборогами,
 І дитинно буде всміхатись.
 Мов, пробачте, що так припізнилось...
 Я ходило в Карпати сині
 Й заблукало на полонині,
 А мене вівчарі знайшли,
 Понесли, немов святиню...

Там Олекса, славний опришок,
 Їсти дав,
 Вивів на пляй
 І сказав:
 „Біжи, хлопче, борзенько,
 бо вже неня тебе зачекалась...”
 і було надвечір'я дитиною,
 як в гаю дозрівав зорепад...
 сонце-сонях тоді спочивало
 у зелених його кишенях...

А потомлені лемки спали
 На пахучих вишневих долівках
 І ходили у снах по райдугах,
 Що спливали із їх повік...

О, тото невідшукане щастя
 Безголосо гасло болідом.
 (Ой не любить воно запобігливості,
 мрій рожевих, абстрактних снів...)

... Сизого ранку не стало хлопчика.
 Тільки сонце-сонях на небі,
 Обороги поблизу хати
 І рядки
 Ненаписаних віршів...
 Чи даремно світом гукати —
 Ані листя, ні цвіту?..
 Ходить сонце пресвітле!

Микола КОЛЕССА
 композитор

НЕЗАВЕРШЕНА РОЗМОВА (спогад)

Високоповажному М. Колесі
 В перший рік задуманої художниці
 від автора
 18/11/1936.

Збірка віршів „Книга Лєва” з
 дарчим підписом „Високоповаж-
 ному М. Колесі в перший день
 задуманої співпраці від автора

18/XII 1936”.

Це було дуже давно, коли мені пота-
 ланило познайомитися і кілька разів зу-
 стрітися з нашим чудовим поетом — не-
 забутнім Богданом Ігорем Антоничем.
 Як і де ми з ним познайомилися, я уже
 не пам'ятаю. Мабуть, це було в гуртку
 тодішніх наших художників, з якими
 Антонич часто спілкувався. З певністю
 можу сказати, що ближче знайомство з
 поетом, яке наступило дещо пізніше, я
 завдячує моїй дружині Надії, а радше її
 товарищі з Тернопільської гімназії Оль-
 зі Олійник. Вона, як пізніше виявилося,
 стала нареченою Антонича. Отож завдя-
 ки подвійному знайомству нам удалося
 організувати першу нашу зустріч з Ан-
 тоничем і Ольгою Олійник у нас вдома.
 Було це 18 грудня 1936 року.

Він прийшов до нас не з порожніми
 руками, а приніс і подарував мені збірку

своїх віршів під назвою "Книга Лева" з гарним дарчим написом. Цю дорогу пам'ятку я зберігаю досі.

У нас зав'язалася приємна і цікава розмова. Антонич був не тільки дуже культурною, всебічно начитаною й освіченою людиною, але також приємним співрозмовником. До речі, він говорив гарною літературною мовою, і я навіть цьому дивувався, бо знов, що він походив з Лемківщини. Радше маломовний, Антонич говорив поволі, ніби виважував кожне слово, а свого співрозмовника він слухав дуже уважно і з цікавістю. Ми багато говорили про літературу, про поезію, як теж про музику і народні пісні. У нас виникла навіть ідея, щоб спільно створити оперу, тобто Антонич написав би лібретто, а я музику. На тому ми розпорошилися, пообіцявши собі справу про оперу, її сюжет насамперед обдумати і найближчим часом знову зустрітись.

І справді, через деякий час Б. І. Антонич разом з Ольгою знову завітали до нас. Річ ясна, що головною темою нашої розмови була справа створення опери. Антонич признався, що в нього ще не скристалізувався якийсь конкретний сюжет, який надавався би на оперне лібретто. Він розповідав мені про якогось сільського майстра, який будував цікаві під архітектурним поглядом церкви та інші споруди і прославився на Лемківщині до тої міри, що про нього ходили в народі дивні слухи, постали навіть легенди. Антонич питався мене, як я дивлюсь на те, щоб на основі цих слухів, чи пак легенд, написати лібретто до опери. Я не міг йому дати якоїсь конкретної відповіді, бо поки я не познайомився більше з тим сюжетом, він мене не міг захопити чи запалити. І я йому в цьому признався. Антонич погодився і запевнив мене, що про сюжет і лібретто до опери буде ще думати. Це була остання наша зустріч.

Нам не довелося, на жаль, реалізувати задуману справу, бо, як відомо, влітку 1937 року Богдана Ігоря Антонича не стало. Відійшов від нас передчасно великий поет. Гірка доля-мачуха зробила не тільки йому особисто велику кривду, але й невіджалувану шкоду нашій українській культурі.

ЗОРЯ АНТОНИЧА

Коли заснула світла дніна
 В осіннім шелесті дібров,
 Свою зорю шукав хлопчина,
 Зблілі очі — не знайшов.
 Зоря скотилася з верховини
 На рідний батьківський поріг,
 Щоб в сні рожевому хлопчина
 Дійти до цаства музи зміг.

...І увійшов. Відкривши двері,
 Зайнявся іскрами і згас,
 А та зоря знов на кичері
 Сіє променем для нас.

Михайло РУДНИЦЬКИЙ

письменник, літературознавець

ПОСМЕРТНИЙ ПОРТРЕТ

Він не виглядав на свій вік; можна було гадати, що він має не десять, а п'ять літ по матурі. Не виглядав теж на поета — ані такого з зовнішньої уподобі, що мав тверді лікті й звеличує тверді кулаки, ані такого передвоєнного з розкуюваною чуприною і чорною краваткою, як крила величезного кажана.

Б.-І. Антонич належав до якогось посереднього типу, що не викристалізувався, а може, і не міг достосуватися до сильно вазначених уже відомих типів. Він був тихий, мовчазний, з нахилом до меланхолії, з вічною "японською" чесностевою усмішкою, як би хотів виправдатись, що мовчить. Такі люди ходять вулицею попід мур, усім уступаючись з дороги, щоб когось не зачепити.

Зазнав Антонич життя бідного студента. Серед наших тяжких відносин почав він учитися, як годити любов до поезії з боротьбою за хліб, і, може, неза-

видні обставини навчили його не висловлювати занадто голосно своїх думок, бо нині у нас не можна знати, за які думки треба буде відпокутувати завтра.

Важко було здати собі справу, чи ухильчиві відповіді Антонича про всякі справи та людей були наслідком його гіркого досвіду в галицькому середовищі, де часто невідомо, за що кого б'ють і за що гладять по голівці, чи попросту був це поет, що передовсім хотів писати вірші, хотів якнайбільше друкувати їх і хотів подобатися якнайбільшій кількості читачів. Цей юнак мав завзяття лірика, що дбає головно про свій голос і всі інші справи ставить на другому місці.

Зосередивши свою працю в одному напрямку, Антонич добився успіхів досить рідких серед наших літературних умов. Коли відкриваємо збірки молодих поетів, що передчасно відійшли від нас, забуваємо, що не раз із кільканадцяти томів поезій, на які складалося довге життя людини і великого поета, важко відтворити собі його світ або його світогляд. Чи, якби поет зумів охопити в одній книжці своє світовідчuvання і світорозуміння, то чи мав би охоту сідати до другої?

Антонича захопила природа, і він силкувався найти серед її голосів такі, що розбуджували б життєвий живчик, у нього трохи приспаний, і такі, що зміцнювали б пошану для її дивних таємниць. Планети, живини, постаті з міфології і тіні дивоглядних модерніх машин заводили в його уяві не зовсім зрозумілій символічний танок. Те, що грамофон нагадав йому квітку, а риби виступали як виразники світу глибшого, ніж той, по якому ходимо, — це був тільки природний наслідок почування, що реальний світ не вабив Антонича ні своїми прикметами, ні своїми ідеями.

Антонич мав нахил до містичизму в тому значенні, що шукав глибшого змісту поза земним світом і йшов від ясних явищ до щораз темніших. Його захоплення життям було більше програмове, ніж дійсне. У тих поезіях, де в основу лягли його дитячі спомини і свіжі безпосередні спомини з села, чим він тішиться і через що сумує. Коли ж він покидає дійсний світ і хоче творити собі новий, тоді мусимо робити те, що він, — часто задовольнятися тільки мелодією гарних, оп'янливих слів, калейдоскопом космічного атласу.

Смерть такого молодого поета в нас подвійно сумна: він був одним із тих рідких молодих авторів, що не довіряли самому своєму талантові, а хотіли і вміли підсилювати його роботящею енергією. Антонич не був би зупинився на своїх успіхах і не дав би себе зупинити невдачами, його слабе тіло і слабе серце підтримувала сильна воля та ясна свідомість, що найлегше дійти до мети — тяжкою прадцею.

або якщо знову піднімуть питання про таємницю відомості, то не
загублюємося в ній, але відповідь на це буде іншою.

Люба СМЕРЕКАНИЧ

Все було якось інше, іншими піснями, які дознавалися від старих
піснок.

ДЕ ЛЕМКІВСЬКИЙ ЗЕЛЕН ВЕРХ

Присвята Б.-І. Антоничу

Там, де Лемківський зелен верх,
Душа Поета спочиває.

Над нею — сонце золоте

І небеса святі, безкраї.

Там, на світанку чисті роси

І вітер тишу не торкає.

... Давно не ходять ноги босі,

Давно ніхто там не співає.

Лиш квіти моляться і трави,

Шепочуть до небес молитву,

Поета голос там лунає, —

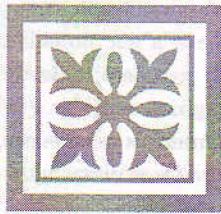
Звучить так лагідно, привітно...

Його життя — коротка мить,

Слова ті сказані не вперше.

Свіча горить... Свіча згорить.

О, верше мій, зелений верше.

ПАМ'ЯТЬ ДБАЄ ПРО НАС

... Прокотяться, як лава, тисячні століття,

Де ми жили, ростимуть без наймення пальми

І вугіль з наших тіл цвістиме чорним квіттям,

Задзвонять в моє серце джагани в копальні.

(Із вірша Б.-І. Антонича „Пісня про незнищенність матерії”)

В. ЛЕСНЯК

**ІВАН БРИК,
ВИЗНАЧНИЙ СИН ЛІСЬКОЇ ЗЕМЛІ**

(до 130-річчя від дня народження)

Одним з найвизначніших суспільних діячів і науковців, яких видала Західна Україна, був про. Д-р Іван Брик, син коваля, уроджений 8 липня 1879 р. в містечку Долішні Устрики, пов. Лісько. Народну школу закінчив в Устриках, гімназію в 1898 р. — в Перемишлі, де був відзначаючим учнем. Від 7 гімн. був провідником тайного самоосвітнього гуртка. На львівському університеті студіював філософію, українську і слов'янські мови й літературу.

В часі студій був членом виділу “Академічної Громади” й активним членом — учасником праць “Наукового Кружка”. Під впливом Йосифа Фоліса займається освітньою, політичною й організаційною працею.

Одержанши державну стипендію по трьох роках студій у Львові, виїхав на студії до Ліпська, відтак до Праги. На той час припадає седесія українських студентів на львівському університеті — в 1902 р. Тоді в Празі опинилося велике число українських студентів-седесіоністів, яких Іван Брик зорганізував і довів до засновання “Української Громади”, якої був першим головою. В тому часі чехиуважали українців за росіян. Треба було проводити важку й завзятість освідомлюючо-інформаційну працю серед чехів, в якій то праці брали живу участь українські студенти: Лев Ганкевич, М. Січинський та інші.

На університеті в Празі Іван Брик слухав викладів проф. Т. Масаріка, проф. Габавера й інших. З Праги перенісся на студії до Відня, де працював під проводом професорів Ягіча і Йодля. В дні 22 грудня докторизувався на ві-

денському університеті на доктора філософії. Мав можність вийхати до Липська — посвятитись університетській карієрі, але не користав з цього, та вернувся до Львова, щоб скласти іспит начителя середніх шкіл.

В тому часі — 1904 р. у Львові відбувались “Українські Наукові Курси”, на яких д-р І. Брик викладав українську граматику. По відбутті військової служби в 1905 р. перейшов на учительську посаду в українській Академічній Гімназії, де вчив українську і латинську мови. В шкільному році 1910/11, користаючи з відпустки, вийшов на наукові студії до Праги.

В часі світової війни служив в австрійській армії — в Перемишлі. По капітуляції австрійців у перемиській кріпості в 1915 р., попав у російський полон — Перовськ-Туркестан, з якого повернувся в часі революції в 1918 р. до Львова. Негайно зголосився в Секретаріат Військових Справ, де приділено йому відділ інтендантирі.

По визвольних змаганнях в 1918/19 рр. викладав у зорганізованому в 1921 р. Тайному Українському Університеті у Львові.

В головному Відділі Т-ва “Просвіта” працював від 1906 до 1920 р. (з першою в часі війни) як секретар і директор канцелярії. В численних комісіях Т-ва брав якнайактивнішу участь і часто, почавши від 1906 р. виїжджав у терен до філій і читалень “Просвіти”, між іншими був у Яслі, Новому Санчі та в інших українських місцевостях, де існували, або основувалися “Просвіти”.

Від 1919 р. постійно вибрано його першим заступником голови. В 1922-23 рр., відтак 1928-29 рр. і від 1932 до 1939 рр. був головою львівської “Просвіти”. Ювілейні Загальні Збори Т-ва “Просвіта” в дні 21 березня 1929 р. — за великі заслуги для Т-ва в суспільній і науковій праці іменували д-ра І. Брика своїм почесним членом — тобто наділили його найвищим відзначенням.

Від 1919 р. був він також дійсним членом Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові. В 1909 р. сповняв функцію секретаря-організатора просвітно-економічного Конгресу. Від 1923 — 1925 р. був редактором “Письма з Просвіти”. В 1928-29 рр. був головою ювілейного комітету “Просвіти” і головою конгресової секції, яка підготувала “Просвітній Конгрес” з нагоди 60-ти ліття “Просвіти”.

Численні звіти з праці Т-ва подавав у виданнях “Просвіти”. Видано книжки, як: “На народній роботі” (Борис Грінченко, 1910 р.), “З Маркіянівих Днів”, (1911 р., до століття уродин М. Шашкевича). Спільно з М. Кацюбою зредагував “Взірцевого Господаря” в 1909 р. і “Пропам’ятну Книгу Конгресу” в 1910 р.

Працював активно в "Шкільному Союзі", коли першим головою був проф. Михайло Грушевський, д-р Іван Брик — секретарем.

Свої наукові праці з ділянок: письменства, історії української культури і чесько-українських взаємин, публікував у "Записках Наукового Т-ва ім. Шевченка" у Львові, "Українсько-руськім Архіві", "Збірнику Львівської Ставропігії" з 1921 р. і в "Ювілейнім Збірнику на пошану акад. М. Грушевського". Його цінні науково-публіцистичні дописи друкувались у львівському "Ділі", "Громадській Думці", "Старій Україні" і в багатьох чеських журналах.

Вдержував д-р І. Брик зв'язки з чеськими славістами. З нагоди 10-ти ліття державної самостійності, чехословацький уряд відзначив одинокого українця, д-ра І. Брика орденом чеського льва.

Від Т-ва "Просвіта" був у Кураторії "Національного музею" у Львові, та місто-президентом відділу "Міжнародного позашкільного виховання" у Варшаві.

На чужині в Ледянську, Тироль, помер 1947 р. проф. д-р Іван Брик, визначний філолог та громадський і педагогічний діяч.

(Передрук: Лісько — український княжий город.
Торонто, 1976 р.)

Мирослава ГНАТЮК

ОДИН ІЗ КОГОРТИ НАЙВИЗНАЧНІШИХ ДОСЛІДНИКІВ ЛЕМКІВСЬКИХ ГОВІРОК

(до 130-річчя від дня народження Івана Зілинського)

Лемківські говірки почали досліджувати ще у другій половині XIX ст. Їх репрезентовано ґрунтовними працями І. Верхратського, І. Зілинського, З. Штібера, Й. Шемлея, М. Лесева, Я. Рігера та інших українських і польських мовознавців. Сумнозвісні події післявоєнних років із акцією „Вісла” включно, зумовили певні (а іноді й значні) зміни в говірковому мовленні лемків, які ще в 60-х роках минулого сторіччя зауважив Д. Бандрівський (дослідник лемківських говірок). Сьогодні більшість колишніх мешканців північних схилів Карпат зберігають основні риси своїх говірок, але по-різному набувають нових, які є наслідком міжмовної та міждіалектної взаємодії. Розміщені некомпактно, носії північноlemkівських говірок опинилися в такому мовному середовищі, яке уможливило вплив на них інших українських говірок та української літературної

мови через різні чинники (освіту, професійну діяльність, контакти з оточенням на побутовому рівні, ЗМІ тощо). Лемки свідомо розділяють риси рідного говіркового мовлення від літературно-нормативного або того діалектного оточення, в якому опинилися, і відповідно до обставин використовують ту чи іншу системи. Все ж силою різних обставин відбувається поступове нівелювання своєрідності лемківських говірок. Тому праці про лемківський говір мають особливу вартість для діалектологів при вивченні сучасного мовлення переселених лемків. Попонуємо огляд статей, розвідок та монографічних досліджень професора І. Зілинського, присвячених лемківській проблематиці.

Видатний український мовознавець, дослідник фонетики (вивчення способів творення звуків, наголошування слів тощо) української мови в її літературному та діалекторному різновидах, знаний у світі вчений-діалектолог — Іван Зілинський був не лише фаховим науковцем, а й учителем для цілої когорти вчених-випускників Карлового та Ягелонського університетів. Сферою його діяльності була передусім діалектологія, спрямована на лінгвогеографічні студії. Учений дослідив мовлення майже всього українського діалектного простору, уклав карту українських говорів, описав фонетику української мови та її діалектів, уточнив межі говорів карпатської групи, написав ґрунтовні праці про мову лемківських сіл Явірки й Красна.

У радянському мовознавстві про Івана Зілинського лише один раз згадали у праці „Мовознавство на Україні за 50 років” (Київ, 1967) серед дослідників перехідних українсько-білоруських говорів, але жодної праці вченого там не назвали. Це вражає, бо, до прикладу, в „Покажчику з української мови“ Л. Червінської та А. Дикого (Харків, 1930), що охоплює матеріали до 1929 року, наведено 15 друкованих праць І. М. Зілинського. Лише Ф. Жилко в додатках до своєї праці говорить, що при укладанні карт на основі відомих на той час карт українських говорів, використовував передусім „Карту українських говорів“ І. Зілинського. За кордоном та у незалежній Україні про життя й наукову діяльність проф. Зілинського вийшли друком монографічне дослідження К. Кисілевського, статті М. Мушинки, Т. Курило, В. Лесняка, М. Пшеп'юрської-Овчаренко та інших. У 1994 році вийшов у світ ювілейний „Збірник пам’яті Івана Зілинського“ із передмовою Ю. Шевельова. Про Івана Зілинського як лінгвогеографа писав Й. Дзендерівський, а питанню І. Зілинській як досліднику лемківських говірок не було приділено спеціальної уваги.

Ще учнем Перемиської гімназії Іван Зілинський усвідомив різницю між українською літературною мовою та говіркою свого села: „Цей епізод мої

шкільної науки відкрив мені очі та повчив, що моя дотеперішня сільська (коростенська мова), — це є тільки місцева говірка, яка сильно різниється від загальноукраїнської літературної мови деякими звуками, формами, словами та найбільше нерухомим (сталим) наголосом. І це мені перший довчок до пізнішого вивчення різниць поміж українською літературною мовою та її народними говорами". Згодом вийшла солідна праця ученого про говірку рідного села Красна. Мешканців цього села і ще 10 сіл називають замішанцями. На думку І. Верхратського „ті Русини, окруженні Мазурами, а почасти замішані між ними, близяте ся бесідою своєю найбільше до Лемків, від котрих однакож ріжняться подекуди виговором і декотрими другими примітами". Усе ж І. Зілинський уважає мовлення т. зв. замішанців лемківським підговором й окреслює територію його поширення — це три українські острови в дорічі середнього бігу р. Вислоки серед польськомовного оточення: 1) Яблониця Польська, Малинівська (Березівський повіт); 2) в горішньому коліні р. Вислоки: Красна (Коростенка), Чорноріки, Ванівка (Weglowka), Ріпник, Петруша Воля, Опарівка (всі Короснянський повіт) і Бонарівка (Ряшівський повіт); 3) Близянка (Близенька), Гвоздянка (Ряшівський повіт).

Учений неодноразово підкresлював необхідність глибшого дослідження лемківських говірок як перехідної ланки між східнослов'янськими та західнослов'янськими мовами.

У квітні 1931 року І. Зілинський разом із К. Нітшем та М. Малецьким здійснили діалектологічну експедицію у села Лемківщини, які були найдалі висунені на захід Лемківщини, з метою збирання матеріалів для лінгвістичного атласу польського Підкарпаття. Центром їх досліджень стало с. Яврки, що на той час становило острів (разом із селами Біла Вода, Чорна Вода, Шляхтова) серед польського моря, щоправда на словацькій стороні межувало із суцільною лемківською територією — селами Липник Великий, Фільварок, Литманова та іншими. Говірка села Яврки зацікавила науковця, тут знайшов він чимало нових мовних явищ (в основному впливів польського оточення) та багато давніх елементів, оскільки в гірській смузі Карпат, де „поодинокі оселі, а то й цілі групи сіл, нераз майже цілком повідтинали від світу. Через те там збереглося багато стародавніх слів, форм і звуків, які на долах уже давно позагибли, і там витворилося чимало місцевих говірок і цілий ряд більших говорів, що належать до т. зв. архайчних, стародавніх діалектів". Результатом експедиції стала праця „Лемківська говірка села Яврок", у якій Іван Зілинський детально розглянув особливості яврської говірки. Діалектолог зауважує, що вона „відрізняється

значно відмінною структурою своєї звукової (особливо вокальної) системи не тільки від українського т. зв. „культурного” діалекту, а той від усіх українських т. зв. „ікаючих говорів” і почести навіть від загальнолемківського говору”. Тому він подає найважливіші прикмети (31 позиція), які споріднюють явірську говорку із загальнолемківським говором та іншими „былацькими” говорами (надсянськими, бойківськими) або її від них відрізняють. Серед найосновніших такі:

- 1) вимова **ы**: сокыра, хыжа, жыто, печы, кашы, шыло; **обырві**, **сылва**, блыха;
- 2) наявність у прийменниках — **о**: одыйті, zo стола, zo скоры;
- 3) голосний **а** з попередньою м’якістю незалежно від наголосу вимовляється як **а**, **я**: **дяк**, **ся**, **нань**, **сяду**, **десят**, **час**, **шапка**, **жаба**; **весіля**, **зіля**;
- 4) відсутність в перед наголошеними голосними на початку слова: **улиця**, **ухо**;
- 5) різна вимова **л**: **як** **в**, який трапляється перед голосними **о**, **а**: **говова**, **быва**; **як** середній **л**: **лем**, **летіти**; **як** м’який **ль**: **любувати**, **людскій**;
- 6) відсутність **л**, **н** в середині слова: **любю**, **робю**, **ставят**;
- 7) дуже м’яка вимова **з**, **с**, **ц**: **шино**, **швічка**, **жіля**, **гашият**, **живідатися**, **цвях**;
- 8) тверда вимова м’яких приголосних — **ть**, — **ць**, — **сь** у кінці слів та в суфіксах — **ськ-**, **-цьк-**: **ходіт**, **хвопец**, **кыст**, **явырский**, **німецкий**;
- 9) нерухомий наголос на другому складі від кінця слова;
- 10) закінчення — **ом** в орудному відмінку іменників жіночого роду: **руком**, **сокыром**;
- 11) дієслівні форми на зразок: **читам**, **читаш**, **читат**.

Цікаві спостереження щодо специфіки лемківських говорок висловив І. Зілинський у праці про „Так зване „sandhi” в українській мові” (під sandhi дослідник розуміє одзвінчення глухих приголосних на зіткненні частин слова чи цілих слів, напр: брад, іде, таг богато, ріг за роком. На підставі матеріалів із 64 сіл 25 повітів Галичини та із кількох сіл Буковини й Закарпаття учений визнає, що „далеко йдуче „sandhi”, котре зрештою не всюди виступає цілком послідовно й місяцями або нераз і в індивідуальній вимові виказує ріжні хитання, обіймає, загально беручи, говори закарпатських і галицьких Лемків, Замішанців і т. зв. долівський говор в долині р. Сяну.

Іван Зілинський виступив проти гіпотез Т. Лера-Славінського, І. Свенціцького та деяких мовознавців, згідно з якими основою лемківських говорок

була польська мова. Дослідник уважав, що питання генези лемківського говору не є простим, а докази учених щодо його несхіднослов'янського походження не достатні аби робити такі висновки. Зокрема І. Зілинський наголошує на чітко-му розрізненні в лемків, як і у всіх корінних українців, звуків *г і х*, а зафіковане сплутування (тврдження Т. Лера-Сплавінського про польський вплив) мож-ливе у мові учнів з польських родин чи у мовців, для яких польська мова — рід-на. Лемківський говорі справді має в собі багато чужих елементів, що свідчить тільки про різноманітний та сильний вплив протягом багатьох віків сусідніх мов (польської, словацької), однак, переконаний дослідник, усі вони не мали сили змінити його основного українського характеру.

І. Зілинський зосередив свою увагу й на питанні визначення території поши-рення карпатських говорів (особливо лемківських та бойківських), мовознавець указав на розбіжність у поглядах учених щодо визначення східного лемківсь-кого кордону, який кожен дослідник окреслював по-своєму. Беручи до уваги переважно сталий наголос за основний критерій поділу карпатських говорів на дві групи: західні говори з наголосом нерухомим (лемки із т.зв. замішаннями) та східні із рухомим наголосом (бойки, гуцули), проф. Зілинський у „Пробі упорядкування українських говорів” подав р. Ославу як приблизну східну межу типового лемківського говору по галицькому боці, а по угорському (мав на увазі українські говорки Пряшівщини) — приблизно по р. Лабовець. Під приблизною лінією р. Ослави учений розумів „не саме її русло (бо ріки ніколи не відділяють сусідніх діялектів, а навпаки їх об’єднують..., а лише вододіл поміж доріч-чям Ослави та Вислоки й подібно на Закарпатті вододіл р. Лабірця та Орнави”. Таке спростування було важливим, оскільки на „Карті українських говорів” як приблизну межу поміж говорами лемківським і бойківським професор подав р. Солинку (лівобічний доплив Сяну), „що перетинає більш-менш на дві рівні часті згадану, перхідну смугу поміж р. Ославою і Сяном”, аби схематично уточнити поділ української мової території на основні говори. На закиди мо-вознавців про неточне визначення межі І. Зілинський підкresлює, що „через те я зовсім не уневажив поданої мною у „Пробі” приблизної східної границі „влас-тих” лемків і вона остається далі незмінена”. Східну межу галицьких лемків діалектолог визначає на основі „безвіймового” сталого наголосу..., що веде з Риманова до Яслиськ, здовж якого лежать села Дошно, Кролик Волоський, Дальова, Тилява, Зинранова і Барвінок”. У розвідці І. Зілинського „Питання про лемківсько-бойківську мовну границю” для сучасних дослідників лемківсь-кого ареалу цінним є перелік 320 сіл, здебільшого з галицької Лемківщини.

Праці І. Зілинського репрезентують сучасникам цілісний погляд мовознавця щодо специфіки лемківського говору. Сам родом із Лемківщини, професор постійно звертав особливу увагу на вивчення говірок лемків. У сферу своїх зацікавлень автор залучив і північну, і південну частину Лемківщини (на ранньому етапі покликався на працю І. Панькевича, а згодом, коли переїхав із Кракова до Праги, сам організовував експедиції у села Пряшівщини). Як бачимо, свій науковий доробок учений починав від вивчення говіркового мовлення одного села; згодом при визначенні меж лемківського говору в описових роботах, які стосувалися української мовної території взагалі, залучав значну кількість говірок. Мовознавчі погляди професора Зілинського й досі не втратили своєї ваги і є ключовими у дослідженні лемківських говірок.

Іван СЕНЬКО

З ІСТОРІЇ ЛЕМКІВЩИНИ ТА ЙОГО СЕЛА КРАСНА

"Моя Отчызна — Лемковщына:
зараз за Сяном, як за плотом,
дасят годин іду "треном",
а лем годину самольотом".

Іван Русенко.

На території Західних Карпат з незапам'ятних часів проживали східні слов'яни, які називали себе русинами, підтримували тісні контакти з Київською Руссю. У 992-993 рр. князь Володимир Великий об'єднав землі Західних Карпат з Київською державою.

Помітний ріст населення Західних Карпат мав місце у 1240-х роках, за рахунок русинів Подніпров'я, які в часі татарської навали на Русь, рятувались втечею в Карпати, де і очевидно значна частина залишилася тут назавжди й трактували себе єдиним народом з мешканцями Київської Русі.

У 1340-х роках північні схили Західних Карпат захарбала Польща, а південні — Угорщина; під польським пануванням була запроваджена панщина. Польські

Іван Сенько

власті почали масову полонізацію Прикарпаття, відтісняючи русинів у глибину гір.

Чудове місце на землі Лемківщини — це село Коростенка, назву котрого урядовці Короснянського повіту (Польща) у другій половині XIX ст. змінили на Красна. Село розташоване на віддалі 20 км від Коросна.

Історичні початки села Красна незнані, хоча найстаршим документом була грамота Замостинського старости — Северина Бонара з дня 20. 08. 1571 року, котрою надавав поле і привілеї прибувшому із Жерениці священикові о. Іоанові Баньковському та його наступникам. Цілком закономірно вважати, що Красна була заселена значно скоріше, можливо на кількасот літ, у прекрасній широкій долині. Із трьох сторін — невисокі гори, що мали назви: зі сходу — Ящірки, із півдня — Фігурка і Суха гора, а з заходу — Кичера, з півночі обезліснена гора села Лютча.

Гори порослі лісами: ялиця, сосна, бук, береза. В Ящірках були цілющи джерела мінеральних вод — сірчані, соляні, а також були нафтові копальні в улоговині під Висипанем. Ліси в околицях села славилися багатством грибів, малини, сунціць, борівок, чорниць, лісових черешень та горіхів.

Уздовж села з півдня від Чорнорік і на північ до Лютчі протікала річка, яка назви не мала, а називали її просто Ріка. По другу сторону села протікала польська річка — Видрянка, а брала початок з-під гори Кичери біля с. Ванівки та впадала в селі в ріку.

Історик Д. Зубрицький у своїм творі “*Granice miedzy russkim, a polskim narodem w Galicji*” стверджує, що самі поляки в XIV-XV ст. вважали територію околиць наших сіл за Руську землю, яка тяглася до місцевостей Бжостек і Чудець. Ті землі 1199 року князь Роман Мстиславич об'єднав з Галицькою та Волинськими землями, і в результаті була сформована Галицько-Волинська держава.

Іван Верхратський — український філолог та природознавець зацікавився українськими говорами і дав початок нашій діалектології як науці. З під його пера вийшла друком праця “*Говір Замішанців*”. Цим “замішанським говором” послуговувалося населення таких лемківських сіл: Близенька, Бонарівка, Ванівка, Гвоздянка, Коростенка (Красна), Опарівка, Петруша Воля, Ріпник, Яблониця Польська і присілок Вілька Братківська.

Слід зауважити, що ніхто і ніколи в Замішанчині не вживав характерного для лемків прислівника “лем”, але починаючи з 20-х років ХХ ст. мовознавці зарахували замішанський говір до лемківського діалекту.

Учений-діалектолог, професор Ягейлонського університету в Кракові Іван Зілінський (уродженець с. Красна) цілком підтримував вченіх — І. Верхратського, Із. Шараневича в цьому питанні й причин мав кілька: географічне положення Замішанщини, лексика та фонетика, які на 70% були лемківськими, особливості наголосу.

За даними записів шематизму 1936 року в с. Красній числилось 1766 українців і 96 поляків, а записи за 1945 рік — відсутні. Найпоширенішими прізвищами селян були: Завійські (30 родин), Лесняк (17), Біль (14), Левко, Русенко, Сенько (по 11), а по шість родин — Беднарчик, Спірняк, Станчак, Угриняк, Яблонський.

У селі Красній налічувалось 360 господарських номерів, у тому числі 30 поляків. Землі селяни мали небагато, яка місцями була маловрожайна, хліба не завжди вистарчало. Після скасування панщини в 1848 році, для викупу землі селяни змушенні були емігрувати за океан, у розвинені країни Європи на заробітки. Більшість селян, заробивши гроші, повертались до рідного села, відновлювали господарки, закуповували сільськогосподарське знаряддя (плуги, борони, кірати, молотарки, віялки зерна, усякий інший металевий реманент), а також коней, вивільнившись від ярма волів та корів. Це сприяло покращенню культури та ефективності землеробства.

Заможні селяни почали будувати добротні житлові та господарські забудови. Скуповували в панів ліси та землю, на якій потім важко гарували.

Розташування села між лісами сприяло розвитку ремесел та промислів, які пов'язані з обробітком деревини та виготовленням з неї предметів побуту та особливо будівельних матеріалів.

У селі працював тартак, яким керували поляки та жиди. Селяни мали непогані заробітки від транспортування лісу до тартаку, та вивозу готових будівельних матеріалів до найближчої залізниці Стрижів (16 км) для подальшого транспортування по всій Європі.

Діяльність тартаку було припинено в часі німецької окупації 1939 року. Тепер зрізані дерева необхідно було вивозити через гори до тартаку в Хітчині. Це була каторжна робота. Селяни не мали достатньо фуражу для коней, бракувало їм одягу та взуття, а невивезення дерева вважалося саботажем.

Окрім селян створювали професійні цехи. У селі Красна було 8 ковалів, 10 столярів, 7 шевців, 5 кравців, 6 боднарів, колодіїв, теслярів-будівельників по 3, оліярів 2, та багато інших ремісників. Вони багато працювали для селян у час війни. Особливо багато доводилося працювати кравцям, які переробляли

вживаний одяг.

У селі було 2 невеликі водяні млини. Використовувалася вітрова сила (вітряк) для млинів, а також отримання електроенергії.

Прекрасна природа села Красної... З густих ранішніх туманів, особливо в недільні дні, було чути звучання сопілки, кларнета чи тромбона. Музиками були — Петро Біль, Давид Русенко, а також інші. Сонця з-за туману ще довго не видно, зимна прикарпатська роса, холодно в ноги, а проте пастухи, як старі, так і діти, усе одно співали.

Приємно було чути з навколишніх сіл звучання церковних дзвонів, фабричних гудків, які сповіщали час Богослужінь у церквах, час роботи фабрик. Ці звукові сигнали людям часто заміняли годинники. Дзвонили і за померлими всі три дні, сповіщаючи цим про відхід душі людської в інший світ.

Після Першої світової війни на противагу приватним крамницям (склепам), а було їх п'ять, засновано на громадських засадах першу кооперативу, яка мала назву "Наш кооператив". Вона підпорядковувалася РСРК (ревізійний союз руських кооперативів) у Львові. У 30-х роках ХХ ст. збанкрутувала, а у 1940 році, під час німецької окупації, була заснована нова кооператива під назвою "Поступ", що розташовувалася в народному домі "Просвіти".

Слід зауважити, що в 30-х роках ХХ ст. в селі не було спокою, люди поділися в своїх політичних поглядах на українців і старорусинів. Одне, що було добре, це те що церкви не зачіпали, вона залишилася греко-католицькою. Церква мурована, трьохкупольна, побудована в 1914 році і освящена іменем св. Архістратига Михаїла.

У 1935-1938 роках, на кошти діаспори з Америки, Канади, Франції та інших держав, у селі побудовано двоповерховий дім. На жаль, будівельні роботи були незавершені. У ньому розміщувалися читальня, бібліотека, кооператив, а на другому поверсі — спортивно-танцювальна сала. Організатором та керівником будівництва був молодий священик, український патріот о. Михайло Гайдук. Він був сотрудником у пароха церкви — о. Олександра Прислупського.

На будинок Народного дому претендували як українці, так і більша частина селян, які вважали себе старорусинами. Останні мали окрему читальню ім. М. Качковського. Суперечку між ними про належність і назву дому вирішили фундатори коштів на користь українців і назвали його "Український народний дім в Красній".

Польська влада з її політикою полонізації до 1939 року не давала українцям можливості для розвитку: проходила ревізія періодики, з бібліотеки вилучається

українська література. Згодом українська читальня і бібліотека були закриті. Натомість було дозволено заснувати гурток "Сільський господар", який займався питаннями рільництва, тваринництва, садівництва, бджільництва, тощо. Але просвітницька українська діяльність була заборонена.

У Красній, як і в інших селах "лемківського острова" (за винятком сіл Близенки та Гвоздянки, у яких частина українців зполючилася), поляки костелів не мали. Латиняни нашого села, у тому числі лісничі, вчителі, у недільні дні ходили до церкви. У латинські свята їхали у село Лютча (що 3 км на північ), де був парафіяльний костел. У ньому вінчалися, хрестили дітей, а також на цвинтарі Лютчі хоронили своїх людей.

У побуті селяни Красної спілкувалися з поляками українською мовою, а ті у відповідь — по-різному, але переважно українською.

Школа в селі Красній, за твердженнями істориків, була швидше заснована, ніж в інших селах "лемківського острівця". Першими вчителями були Миколай Налисник, Михайло Голей, Іван Русенко. Останнім керівником школи до 1939 року був Еліаш Ковальський. Його мати була русинка, жінка — жидівка, а він "затятий" поляк.

У 1940 році польську мову в школі перестали вивчати, а почали інтенсивно вивчати українську та німецьку. Уроки в школі починалися молитвою "Отче наш" і двомовним привітанням (до 1939 року) "Слава Ісусу Христу" та "Niech bedzie pochwalony Jezus Chrystus".

Релігія для учнів-поляків проводилася священиком-латинянином, який приїжджав зі с. Лютча.

З с. Красної вийшли відомі люди: Клавдія Алексевич — руська письменниця; о. Лев Щавинський — крилошанин і парох в Самборі; Іван Зілинський — професор Ягелонського університету в Кракові; Іван Русенко — народний учитель; Орест Зілинський — професор Карлового університету в Празі; Петро Газдайка — викладач Львівського політехнічного інституту; сотники війська УНР — Зілинський, Газдайка, Лесняк.

Важливою постаттю в історії села був о. Олександр Пресслупський (1860-1943, рукоположений у 1885 р., похоронений на цвинтарі села) — канонік, тривалий час був парохом Красної. Походив з лемківського священичого роду, говорив на діалекті своєї пастви, прислівника "лем" не вживав. Священиками-сотрудниками були в 1933-1943 рр о. Сенета, о. Гайдук, о. Дублянича, о. Білевич, о. Мариняк, о. Барабаш, о. Костецький, о. Кіт, о. Евін.

Польсько-німецька війна 1939 року змусила переосмислити все. Настав

новий режим — насилля, повинності, масові відправки людей в Німеччину на підневільні роботи. Прийшов час, коли люди в біді села отямiliся, бо всіх об'єднали спільні проблеми, спіткала однакова доля. Люди почали жити між собою в пошані.

1945 рік... Закінчилася Друга світова війна. І знову трагедія, початок якої в 1944 році — депортация українців зі своїх споконвічних земель і тільки через те, що — українці.

Гірка доля розкинула наших братів і сестер по різних областях України, а найбільше поселено в Тернопільській та Івано-Франківській. У нових умовах життя вони в силу можливостей сприяють розвитку рідної лемківської культури.

18 квітня 2008 року Іванові Сеньку виповнилося 80 років.

Лемківська громада вітає шанованого Ювіляра.

**Бажає йому міцного здоров'я,
родинного затишку та творчих успіхів
на ниві лемківського відродження.**

Редколегія Лемківського календаря

Марія ШЛЯНТА

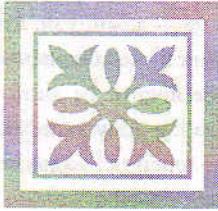
СПОГАД

Вересень. 1941 рік. Я вернула з Короснянського повіту, де працювала сезоново. Вдома — повні руки праці, знаючи, що через місяць я знову виїду з дому на кілька місяців, старалась працювати і допомагати на господарстві. Одного дня, в полуночі, молодший брат пригнав корові з пастбища, кличе мене: “Ходи-но! За нашом старом хатом під явором, сидять двох хлопів, але по-нашомунич не бесідують, може ти з ними розмовишся?” Вийшла, розмовилась на ломаній німецькій мові. Виявилося, що це — французи, втікачі з-під Києва з німецького полону. Полонені були охайні, чисті, не збідовані, тільки босі і ноги збиті, одежда — грубі сорочки, штани, більше нічого. Їм дістатись на Чехі і вони будуть як дома. Пояснила, що до чеського кордону день ходу. Цю дорогу я знала, приходилося її міряти. Накормила полонених і радимось з братом. Брат виведе їх на горище нової хати. Там тепло від комчна, світло, пересплять і раненько підуть. Але пішла порадитися з татом. Вони сиділи в новій хаті, під вікном в кухні, різали домовирощений табак, бо плантація табаку росла всередині жита, а невільно

було, а тато — завзятий курець. Розказала про французів. Тато насторожено вислухали і кажуть: “Іди, відчини скоренько, вижні двері в старій хаті і введи французів у хату. В селі — поліцай, тільки що пішли в крамницю, я бачив через вікно. Господи, час воєнний, розстріляють їх, і нас, ще село здесяткують”. Я злякалася. Зробила як тато сказали. Французам шепнула: „Поліцаї”. Вони були спокійні. Через дірку дверей слідкуемо за крамницею. Нарешті вийшли двоє, розглядаючись неквапом пішли коло нашої хати, коло церкви ввірх села. Трохи від душі відлягло. До старої хати прийшли тато. Сказали взяти хліба, сира для французів і вивести їх до стодівок, де літували худоба. Худоба знаходилась в другій стороні села. Там переноочують. Нікому ні слова, стежками, щоб ніхто тебе не бачив. 10 кроків — від французів вперед. Пішли. Нікого не зустріли, відійшли 2 км. Пішли вже разом. Вони ще з кишені сорочок витягали фото своїх дітей і дружин. В одного було двоє дітічок, в другого — одна, дружини. В стодівці була солома, спали пастухи скорійше. Але чи остались вони там, я не знаю. Віддала їжу і заскребло коло душі. Ночі холодні в горах, люди роздіті, босі. Хоч би сірники взяла, а то в поспіху, страху не додумалась. Віддала їжу і пішла додому.

За буденними клопотами забувся той епізод. Наші односельчани вертали з Горлиць. Здавали контингент, задержувались в крамниці і чую розмову. В Горлицях на торговиці-ярмарку люди з села Маластова розказували: що на маластівській Магурі (горі) розстріляли двох французів-полонених. Я тихо ахнула — наші францuzи. Вони бідолашні пішли на ціарську дорогу, яка вела на Чехи. Видав їх поліції drózniк (наглядач доріг). Пройшли такий шлях з-під Києва і треба ж загинути в Карпатах. Через якогось підлого чоловіка дві молоді люди пішли з життя. Троє дітей остались без батьків, дружини — без чоловіків і мабуть ніхто не знає, де лежать їх кості. Розстріляні в Горлицях.

ТИЛИЧ КОЛИСЬ І СЬОГОДНІ

Тилич на фоні Сандеччини

Перша згадка про Тилич (попередня назва — Орнава, Ornamentum) припадає на кінець XIIст. У історії Ю. Тарновича є згадка про Тилич (Орнаву) 1363р. по відбудові села після моровиці.

На перетині річок Мохначка і Мушинка осідали люди. Назва передмістя Тилича — Осада збереглася до сьогодні. Орнава з околицями, які належали до неї, на той період налічувала біля 15 тисяч поселенців.

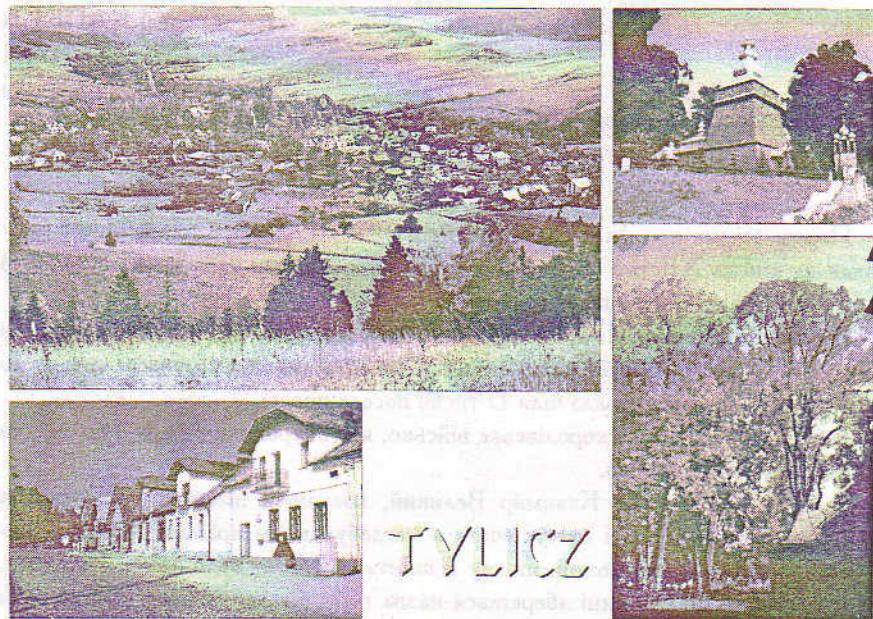
В Орнаві базувалось королівське військо, яке охороняло купців, їхні склади та особисті зайди короля.

У 1363 році король Казимир Великий, вбачаючи інтенсивний розвиток поселення, надав Орнаві статус міста з магдебурзьким правом. А також побудував костел парафіяльний, школу й шпиталь. Місто було оточене мурами, мало свій суд. До сьогодні збереглася назва гори, на якій виконували вироки — „Шибениця”, а на підході до цієї гори невелика гірка, „Ласки”, на якій могли помилувати засуджених. У 1383р. через місто Орнава проїжджаала королева Ядвіга на коронацію до Krakова.

У 1391р. Владислав Ягайло, король Польщі віддав місто Орнаву і ще кілька навколошніх сіл біскупові з Krakова Янові Ридліці. У 1612р. краківський біскуп Петро Тилицький використав вигідне положення села Орнава, поновив права міста, герб і особисті привілеї, побудував там школу парафіяльну і новий костел замість старого. І тоді була змінена назва поселення Орнава на Тилич на честь біскупа.

Існує ще інша версія про зміну назви поселення Орнава на Тилич. Приїхавши перший раз у своє село Тилич 1968р., я побачив там ресторан з вивіскою „Орнава”. Недалеко від ресторану на лавці в центрі села сиділи старші мужчини років під 80, я їх запитав, чому така назва ресторану. Мені відповіли, що колись тут існувало поселення Орнава, а поскільки люди були грішні і на Великодні свята прали лахи, то все поселення запало під землею. А в тім місці, де була церква, утворився невеликий ставок приблизно 20 х 20м. І ще казали, якщо притулити вухо до землі біля ставка, то чути, як дзвонять дзвони. Ставок існує і по сьогодні, а вода ніби кипить і тепла. Після цієї трагедії залишилась живою десь на пасовиську телиця і від неї пішла назва Тилич.

Між руснаками (так називали себе лемки) і польською владою почалися

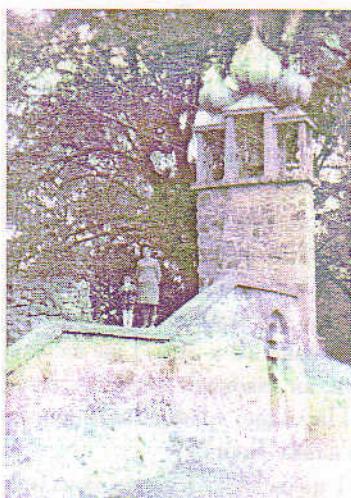
Тилич. Світlinи з архіву Володимира Капуя.

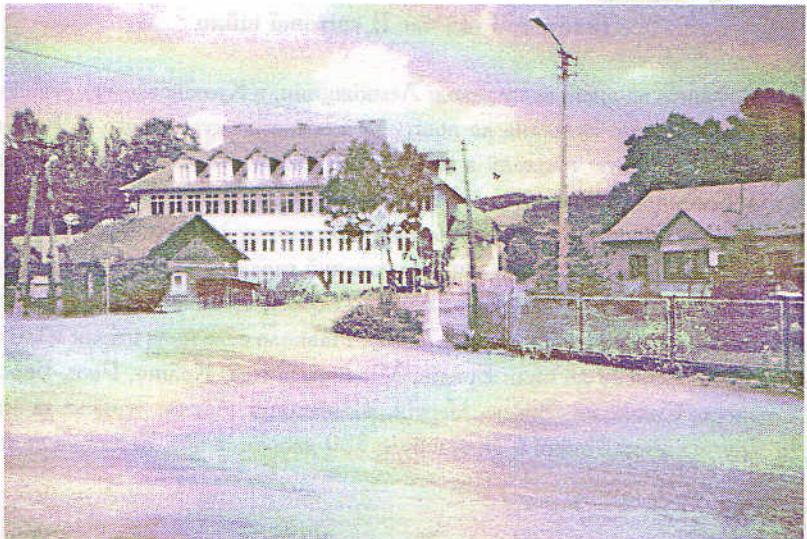
суперечки в зв'язку з тим, що поляки хотіли навернути руснаків до унії. Оскільки останні не були згідні, то біскуп Задзік своїм декретом від 20. 08. 1636р.

зліквідував греко-католицьку парафію в Тиличі. Будинок церкви і маєтки віддав латинській парафії. Церква була розібрана і перевезена до Мушини, а парафіяни Тилича приєднані до унійської парафії с. Мушинка.

І лише стараннями парафіян Тилича в 1738р. декретом кардинала Ліпського була відновлена греко-католицька парафія і відані їй маєтки. Нова дерев'яна церква Кузьми і Дем'яна була збудована в 1738 – 1744рр. У 1780р. її – реставровано, а в 1938р. дещо змінено в стилі церковного західно-лемківського будівництва.

У 1938р. побудовано також кам'яну дзвіницю і кам'яні сходи до церк-

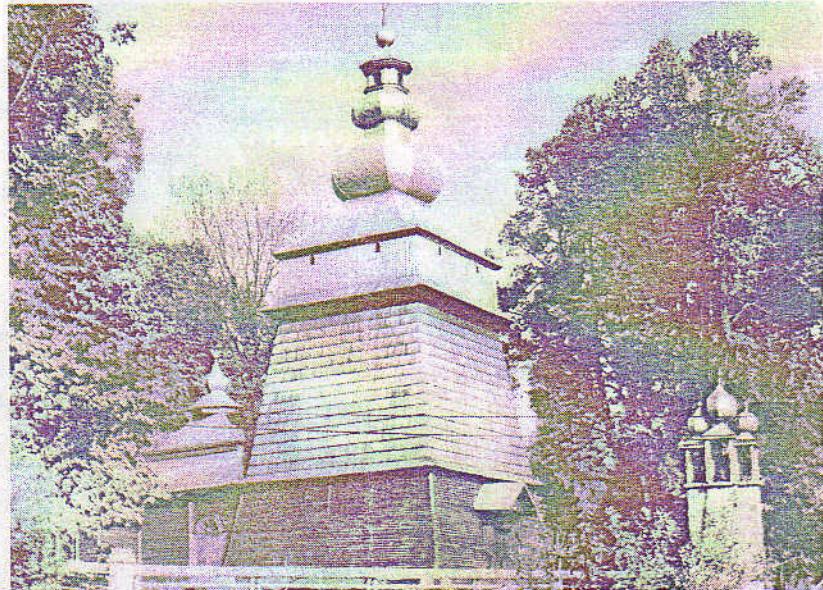

ви, на яких встановлено великий хрест на честь 950-ліття хрещення Русі. Нова школа в селі збудована приблизно в 1932-1933 рр., добудована в 1999-2001 рр.

Адреса: село Красногорівка, вул. Центральна, 10. Телефон: +380 50 422 12 12

Тилич до і під час ІІ світової війни

Тилич лежить на крайньому заході Лемківщини, в Краківському воєводстві, в повіті Новий Санч. Відстань до повіту — 35км, а до курортного м. Криниця — 2 км. Тилич межує з заходу з такими с. Поврозник, Вікова, з північного заходу — Криниця, з півночі — с. Мохначка, з південного сходу — с. Мушинка, Фричка, а з півдня проходить словацький кордон і межує зі словацькими селами Снаків, Грабське, Курів. Тилич оточений горами — Шварцова висотою (795м) і Лан (742м); із заходу — Бескід (683м), Високе Берестя (894м) і Пуста (867м); зі сходу — Брадівці (770м). Навколо села поля і пірки мали свої назви, які збереглися і до нині: Брадів, Мірянці, Сигва, Коліно, Ріки, Борсучне, Копанець, Свинарки, Зимне, Чертіж, Шибениця, Ласки, Телиска та інші. До Другої світової війни в Тиличі було 380 дворів, із них 50 дворів польсько-литовських родин, 5-6 — циганів, 8-10 — євреїв, решта двори — лемківські. Населення Тилича становило понад 2850 чоловік.

У селі знаходилися римо-католицький костел, греко-католицька церква, семикласна школа, страж-пожежна і при ній духовий оркестр, пошта, пекарня, читальня, лісництво, кілька продуктових і промислових скlepів, а також гмінна

управа, до якої належали села: Мушинка, Мохначка, Чирна, Перунка, Берест і Поляни. Гміна в Тиличі існувала до 1952р. Населення Тилича жило в згоді. Лемки одружувались з поляками і навпаки. У селі проживало багато лемків з прізвищами: Риствей, Капець, Кулик, Сенько, Гамерник, Гаврон, Малиняк, Щавінський, Пастернак, Шевчик, Головчак, Павлишак, Гарбера, Козубський, Креніцький, Цьовка, Какильт, Бреян та багато інших. А з поляків найпоширеніші прізвища такі: Кеблеш, Бавуц, Смолей, Круліковський та Августинський.

Велике значення для Тилича мали і мають мінеральні води, так звана „Щава”. Населення займалось в основному сільським господарством, до державних робіт лемків не допускали. Дещо змінилося з часу нападу 1. 09. 1939р. Німеччини на Польщу. Тилич був окупований німцями вже 7. 09. 1939р. Коли почалася війна, більшість населення заховалося в лісах, бо німці бомбили села. Днів через 3-4 ми повернулись до своїх хат. У Криниці українці створили комітет допомоги. Школа в Тиличу стала повністю українською, польські діти вчилися в малому будинку законниць, вчила їх одна вчителька п. Боянська. Згодом до Тилича прибули українські вчителі, які нас вчили. У 1940р. у Тиличі вже була українська поліція.

Німці почали наводити свої порядки. Почали забирати з села євреїв, молодь гнали до Німеччини на примусові роботи, господарів з кіньми примушували вивозити дерево на тартаки до Мушкини і Поврозника. Норма вивозу дерева з лісу на одного коня на місяць 24м. куб. Під кінець окупації, коли німці почали залишати терени України, вирішили окопатись на наших теренах. До окопів за бирали майже все доросле населення і навіть молодь 13-14 років. Так з нашої сім'ї брат Петро і сестра Марія копали окопи в селах Ізби, Баниця, Мохначка. Багато євреїв та польських офіцерів врятувалися від переслідування німцями, за допомогою лемків Тилича. Їх переправляли через кордон на Чехословаччину Риствей Ладек та Гарбера (колишній офіцер польської армії).

Радянські війська до Тилича прийшли відразу після Різдвяних свят (1945р.), заставши там мадярів, союзників німців, яких забрали у полон. Почався набір хлопців до війська. Радянські комісари вели пропагандистську роботу стосовно переселення людей на радянську Україну. Так, перший ешелон з тиличанами відправився в першій половині травня 1945р. Людей розселили в селах біля м. Іловайськ Сталінської області (нині Донецька обл.), це села — Садове, Зелене, Федорівка. Нас виселили в половині червня 1945р. До станції Грибів добиралися самовивозом, фірами. Повантажили нас в товарні вагони по 3-4 сім'ї, а подекуди і більше; це приблизно 30 чоловік на вагон.

Худоба і пожитки були в інших вагонах. Батьки журилися, виїжджаючи у незнаний край, а молодь відносилася менш скептично — співала, веселилась.

Не орю, не сю, бо їду в Росію,

Продам коні, вози, бо їду в колхози і т. д.

Доїхавши до залізничної станції Устрики, там простояли 6 тижнів, а на станції Хирів — 4 тижні. Далі рухалися швидше. По дорозі зупинялись, домовившись попередньо з машиністом поїзда, заготовити трави, води для худоби. До місця призначення прибули пізньої осені. Вивантажили нас на станції Барвінкова (Харківської області), а далі бистарками (фірами), запряженими волами, повезли нас у села Александровського району Сталінської області. Розселяли людей по селах по 3-4 родини. Нас і ще 3 родини поселили в с. Нікольське, через яке сім разів проходив фронт. У селі було може 7-8 хат, уцілілих від фронту, решта — землянки. Жителі села прийняли нас добре.

У Донбасі люде добре нас прийняли,

Тільки наших лемків полячками звали.

Там ми прожили до весни 1946р. Весною своїм коштом переїхали майже 120 км до своїх людей біля Іловайська. Але і там ми недовго затрималися. Лемки почали виїжджати на захід — з надією повернутися додому.

В 47 році дому ся вертали,

Коні і корови до колгоспу здали,

Але до границі нас юж не пустили.

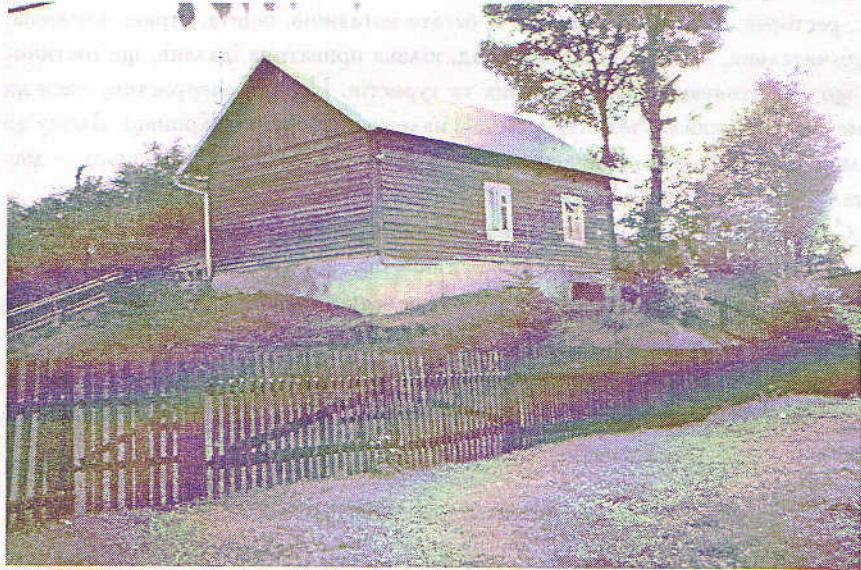
За то в Старій Солі ми ся опинили.

Оселившись у с. Стара Сіль (на Старосамбірщині) без засобів на існування, батьки почали варити сіль і мінятися по селах на різні продукти. А прийняв нас до себе переселенець з Мохначки Г. Коляр, доки ми добились свого дому.

Старший брат і сестри пішли: хто — до роботи, хто — на службу, менші — до школи. Діти перееленців тягнулись до знань, добре вчилися не тільки в школі, а у різних навчальних закладах. Так, із нашої родини і родини трьох батькових братів вищі навчальні заклади закінчили 11 чоловік, середні спеціальні — 5 чоловік. Працювали і далі працюють на різних посадах і в різних установах. Оселились на постійно, але про своє походження і про лемківські звичаї, традиції не забувають.

Своє рідне с. Тилич, де стоїть ще батьківська хата, та Ватру в Ждині я відвідую щорічно. Тепер с. Тилич виглядає набагато краще, як до переселення. Тилич забудований красивими новітніми будинками, є багато нових вулиць.

У селі є школа, церква, впорядкований старий цвинтар, старий і новий кос-

Батьківська хата

Одна з вулиць Тилича

тел, ресторан „Орнава”, в центрі — багато магазинів, пошта, страж-пожежна, клуб-читальня, завод мінеральних вод, кілька приватних ідалень, ще гостиниці, що обслуговують відпочиваючих та туристів. Церква використовується як римо-католицький костел. Тепер Тилич належить до гміни в Криниці. Влітку до Тилича приїжджають відпочивати багато молоді, а зимою, здебільшого — любителі гірськолижного спорту.

Село відродилось, але там не чути рідної лемківської мови, немає тих людей, які жили раніше. Лемки, яким вдалося повернутися до села стали новими поляками. Їхні діти спілкуються виключно польською мовою; історії Лемківщини вони не знають...

І на закінчення звертаюсь до Вас, мої земляки-лемки, де б Ви не були, не забувайте свій рідний край, його звичаї, традиції, пісні, рідну мову і красу наших Карпат.

Люба СМЕРЕКАНИЧ

ДЯЧ НА НИВІ КУЛЬТУРИ ЛЕМКІВЩИНИ

(до 100-річчя від дня народження Петра Смереканича)

Петро Смереканич

Часто, коли знайомлюся з людьми, у мене перепитують прізвище та цікавляться, чи мій дідусь не був учителем. Коли була юною, широ дивувалася. З часом подікавилася у батька, чому мені вже кілька разів дають такі запитання. От він і розповів, що мова йде про нашого далекого родича (батькового стрийка, ймовірно, троюрідного). Розповів і про те, що він був дуже цікавою людиною, як важко йшов до своєї мети, про його вольовий і твердий характер. За добрий десяток років багато хто розповідав мені про Петра Смереканича і жодного разу я не почувала себе ніякво; лагідна усмішка співрозмовника, ширі спогади і добре побажання. Готуючи до друку „Лемківський календар — 2009” хотіла якомога більше дізнатися про Петра Семеновича. Про те не вдалося (поки що) знайти його родину, відшукати рукописи оповідань, що знаходяться у бібліотеці Франкового

університету. Та ми з батьком у жодному разі не припиняємо пошуків! І вже у наступних календарях обов'язково будуть подаватися його праді, оповідання.

У давніших газетах „Дзвони Лемківщини” (№2, травень, 1994, №4, липень-серпень, 1994) були опубліковані матеріали, приурочені до 60-ліття „Нашого лемка”, засновником і першим головним редактором якого був П. Смереканич, та стаття до його 85-річчя. Є ще коротенька публікація у виданні „Діячі науки і культури Лемківщини”, автором якого є історик, публіцист — Іван Красовський. Отож, мабуть, ѿсе...

Подаємо уривок із статті „Петру Смереканичу — 85!”:

„Петро Смереканич народився 20 серпня 1909 року в с. Свіржова Руська, колишнього повіту Ясло, на Лемківщині, в селянській родині. Початкову освіту дістав у рідному селі, 7-річну — в містечку Жмигороді, 5-річну середню — в Самбірській учительській семінарії. Мав великі неприємності у Самборі за приналежність до Пласти (брав участь у пластовому з’їзді в Підбужі, коло Дрогобича, 1928р.), його ледве допустили до матури. В самбірській семінарії під наглядом письменника Івана Филипчака (родом із лемків) керував літературним і протиалкогольним шкільними гуртками. Коротко учителював у Горлицях і в Кункові на Горлицчині. Будучи безробітним і допомагаючи батькам у сільському господарстві самотужки підготувався до здачі гімназіальних екзаменів, які успішно склав екстерном у Krakovі (1933р.).

Смереканич учився в Берлінському інституті економіки чотири роки, відбув тут також вимагану практику.

Він ніколи не йшов по лінії найменшого опору, тому постійними супутниками його життя були всілякі труднощі. Він їх ламав, трощив або стратегічно і тактично обходив. Завдяки цьому гартувалась і сталаась його воля, кристалізувався характер.

Йому вдалося втілити у життя свої мрії і про вищу освіту, і про корисні справи для свого народу. Адже, крім роботи над газетою „Наш лемко”, Петро Смереканич видав ілюстрованою брошурою „Першу лемківську читанку”, завершив роботу над трьома збірками оповідань і повістей про життя лемків, написав методичний твір про покращення підручників із вивчення іноземних мов. У молодому віці (1927 — 1935) він розповсюджував на Лемківщині українські газети, календарі, книжки, також організовував драматичні гуртки, читальні „Просвіти”, кооперативи, ставив п'еси, писав статті про рідну Лемківщину у Львові”.

Петро Смереканич помер 7 листопада 1997 року у Львові.

Роман ЯЦІВ,
кандидат мистецтвознавства,
проректор ЛНАМ

ЯК ЗАПАМ'ЯТАВСЯ ОБРАЗ "ВИСОКОЇ ЛЮДИНИ"

Спогад про вчителя

У спробах пригадування віддалених у часі подій чи людських образів на перешкоді стає розвинута кожним індивідуумом „міфологічна свідомість” як одна з властивостей психіки. За незбагненою логікою речей окремі події неприродно укрупнюються, а деякі постаті набувають чи то ідеального, чи то демонічного загострення. Тим більше, якщо спомини сягають дитячого чи юнацького віку. Десь подібної трансформації зазнав у моїй пам'яті образ Петра Смереканича — одного з учителів Львівської середньої школи № 1 по вул. Миру. Навчаючись у ній упродовж 1963-1973 років, мені запам'яталося немало цікавих подробиць з офіційного і побутового життя школи, і серед них осібний образ високого, худорлявого вчителя англійської мови, якого, здається, побоювалося немало учнів за вимогливість до знань. І, хоча, за розподілом у класі мене вчила з цього предмету інша вчителька, інколи він її заміняв, і тоді доводилося зайвий раз зазнавати хвилювання перед високим, багатьма ровесниками олегендарним, вчителем.

Цікаво, що внаслідок прямих взаємин між мною, учнем молодших класів, та Петром Смереканичем як педагогом, що лише зрідка заміняв основну вчительку, у мене не залишилося жодник особливих вражень чи навіть емоцій. Натомість більш ніж виразно сформувався відсторонено-цілісний образ цієї поважної й багато в чому загадкової для мене особи. Найяскравіше його людська постава закріпилася під мимовільними поглядами мене як школяра вже після занять, коли поважний вчитель повертає додому і проходить вниз по вулиці Крилова (тепер Горбачевського), де й тоді мешкав. Це було, як на моє сприйняття, справді видаєщно: це йшла людина нетипова як для “радянського суспільства”, це кро-кував якийсь аристократ, “людина іншої дати”. Можна було судити про його особливу замкнутість, зосередженість на чомусь “своєму”, що викликало навіть певну пересторогу. Але подолати такі вагання щодо вчителя допоміг мій батько, якому, очевидно, було відомо, ким у минулому був Петро Смереканич. Батькове слово не лише зняло в мене якийсь школярський перестрах, а й посилив емоційну сторону моого сприйняття цієї людини. Мабуть, психологічний бар’єр

було знято тією обставиною, що вчитель, судячи по всьому, мав належати до тієї ж "касти", що й мій батько.

Ці нібіто й мало промовисті епізоди з часом трансформувалися в юнацькі переконання про критерії інтелігентної людини, які, як відомо, були вкрай розмитими в обставинах національної і духовної стагнації. Пройшли роки. Петро Смереканич уже не зустрічався мені на львівських дорогах, але на початку 1990 рр. виникла зворотна обставина, коли мій рід занять (мистецтвознавство) змусив пригадати його ім'я. Це відбулося у процесі моїх пошуків в бібліотеках матеріалів про художника-карикатуриста Едварда Козака (ЕКо), фрагментом біографії якого була діяльність у 1920-1930 рр. видавничого концерну Івана Тиктора "Українська Преса". Гортуючи газету "Наш лемко", я натрапив на прізвище Смереканич як редактора, і батько підтверджив мої згадогади, що це був саме той мій учитель. Я не знов тоді, живе він чи не живе, але запланував собі, як тільки вивільнювсь з поточників справ, розшукати його "в районі вулиці Горбачевського". Батькова смерть 1996 року на якийсь час пригальмувала мою пошукову активність, а вже згодом через когось довідався, що Петро Смереканич помер зовсім-зовсім недавно. Досі не можу собі пробачити того, що не проявив наполегливості зустрітися з такою Високою, погідною Людиною, справжнім українським інтелігентом, ентузіастом редакційної справи і педагогом...

Володимир ДРАНЬ

ПАМ'ЯТІ ПЕТРА ДРАНЯ

(до 95-річчя від дня народження)

В тридцять літ, в тридцять літ

Закінчив свій політ.

Де могила його?

Пам'ятаймо його...

Серед багатьох відомих і невідомих борців, які віддали своє життя за створення української держави, не можна не згадати про сина лемківської землі — Петра Драня.

Народився він 12 липня 1914 р. у селі Святкова Велика Ясельського повіту Krakівського воєводства в

Петро Дрань

багатодітній родині Дмитра Драня. За порадою вчителя школи села Святкова Велика Осипа Жвірика, який першим зауважив великі здібності молодого учня і запалив у його серці вогонь любові до знань і до України, батько віддав сина на навчання до Державної гімназії з українською мовою навчання в м. Перемишлі, в котрій він опанував п'ять іноземних мов.

Після закінчення гімназії в 1937 році, Петро Дрань вступає на навчання до Вищої школи „HANDLU ZAGRANICZNEGO” у м. Львові. Під час навчання Петро стає членом ОУН, що привело до ускладнення його стосунків з польською владою: в родинному домі батька польською поліцією проведено обшук (шукали націоналістичну літературу); Петро не дістав місця праці за фахом; брат Микола був позбавлений посади поштаря.

Під час німецької окупації Петро став працювати вчителем у початковій школі села Свіржова Руська, де всебічно розкрив свої організаторські здібності і хист до виховання молоді. З його приходом у селі закипіла культурно-просвітницька робота. Він організував драматичний, хоровий і спортивний гуртки, курінь молоді, відділення ОУН, до якого і сам належав. На заколядовані гроші була закуплена пересувна бібліотека „Прогресівіта”.

Після нападу фашистської Німеччини на СРСР та проголошення 30 червня 1941 р. у Львові Акту про відновлення Української держави, керівництвом ОУН створені так звані „похідні групи” з найбільш підготовленої і відданої національній справі інтелігенції Галичини для організації на звільнених від більшовиків територіях України цивільної української адміністрації, особливо на сході України.

У складі Південної похідної групи 10 липня 1941 р. Петро Дмитрович Дрань покидає свою родину, Лемківщину, та у повній конспірації вирушає „на схід”. Навіть його рідний брат (наш батько) не знатиме про склад групи, її завдання, місце призначення, псевдо і т. д.

Приблизно через місяць додому приходить лист: „Я вже з Дніпра воду пив”. Це через місяць — другий лист, вже з Дніпропетровська: „Я чудом залишився живий. Всю нашу групу німці заарештували і розстріляли. Мене викупила мама моєї судженості Любі Повод”. З наступного листа стало відомо, що він працює у місцевій кооперації. Петро одружився з Любою Повод і мешкав у неї.

А тим часом східний фронт наближався до Дніпропетровська. Незважаючи на настійливі поради брата Миколи вертатись додому, Петро залишився на місці. Про причини його трагічної помилки можна тільки здогадуватися.

Настав 1945 рік. Закінчилася Друга світова війна. На Лемківщину прийшла

нова біда — примусове переселення лемків зі своїх споконвічних прадідівських земель, з любих зелених Карп на територію УРСР. Нашу родину переселили в с. Геніївка Зміївського району Харківської області. Наш тато відразу ж взявся за пошуки брата. У с. Божедарівці Щорського району Дніпропетровської області розшукав його дружину. Перші слова переляканої Люби Повод були: „Миколо Дмитровичу, як Ви сюди потрапили? Вас можуть заарештувати. Мене переслідує НКВД”. Трохи заспокоївшись, розповіла, що після звільнення Дніпропетровщини від німців, Петра забрали до армії, де СМЕРШ і розкопав його минуле. А далі — арешт, слідство, допити, катогра.

Згідно довідки СБУ № П-26114/10/Д від 15. 10. 1996р., Дрань Петро Дмитрович помер 1 вересня 1944р. у Воркутянському виправно-трудовому таборі Комі АРСР.

Реабілітований 12 січня 1994 року прокуратурою Київської області. Хай ця стаття буде даниною пам'яті про нашого стрийка — сина Лемківщини, України.

Слава Героям! Вічна їм пам'ять!

Племінники Петра Драня — Василь, Володимир та Іванна Драні.

R. S. За недоведеними документально даними у Воркуті загинув не П. Дрань, а хтось інший. Петро Дрань був учасником великого повстання каторжан 1954р. Цю інформацію мені повідомив мій батько, Дрань Микола, коли я повернувся із війська у 1956 році. Його викликав співкамерник стрийка, який через важку хворобу не був учасником повстання і був комісований додому в м. Самбір помирати. Батько їздив до нього із фотографією стрийка і він батькові все розповів. Стрийко знати багато іноземних мов і по радіо повстанці вийшли на зв'язок правдоподібно з американцями. Ті обіцяли допомогу і, як завжди, не допомогли. Повстанці не здавалися і були знищені через спалення. На жаль, свідків вже немає, а через тотальний страх така інформація приховувалася. Може хтось ще є, хто має бодай якусь інформацію про Петра Драня, велике прохання передати її родині Дранів до м. Калуша.

ЛЕМКІВСЬКИЙ ПАТРІОТ ІВАН ЛИКО

Іван Лико народився 12 червня 1927 р. у с. Босько Сяніцького повіту на Лемківщині у селянській патріотичній родині. У шкільні роки належав до молодечої організації "Пласт", де виконував функцію Курінного, та до товариства "Луг", яке згодом переименовано на "Курінь Молоді", і в якому був ройовим.

Після закінчення шести класів народної школи у с. Босько, протягом двох років навчався в торговельній школі в Сяноці, яку закінчив у 1942 році. З липня 1942 до квітня 1943 рр. — практикант та помічник референтів різних відділів волості (магістрату) у м. Риманові (повіт Кросно).

У квітні 1943 року він закінчив тримісячний адміністративний курс у Львові і був призначений у серпні 1943 року референтом апровації, де працював до липня 1944 року. На пропозицію колишнього студента Львівської політехніки Андрія Бобера, Іван Лико організував гурток юних учасників ОУН (б), залишивши ще сімох хлопців. 7 липня 1944 року зголосився в Іваничах до Веркшуцу, аби там зав'язати контакт з членами українського підпілля. З огляду на хаотичний відступ німецьких військ, йому не вдалося виконати це завдання і він 26 липня дезертирував. Від тоді, з огляду на прихід радянських військ і активні розшуки — нишпорення НКВД, був змушений переховуватись аж до травня 1945 року.

Згодом, разом з двома односельчанами, вступив у ряди збройного підпілля. Під псевдонімом "Скала" служив спочатку в адміністративній бойові в IV-ому районі надрайону "Бескид", де провідником був Микола Залізняк ("Говерла"). З липня 1945 до червня 1946 року служив в бойові СБ в цьому ж районі, спочатку під провідництвом пров. Володимира Чарського ("Беркута"), а згодом — Володимира Кордіяка ("Буйтура"). Із червня 1946 до серпня 1947 року під псевдонімом "Богдан" був писарем районного провідника Миколи Полящина ("Чорноти"). 19-го серпня 1947 року Іван разом з іншими п'ятьма підпільниками вирушив у рейд на Захід. Про всі події його боротьби описано в спогадах "Літопису УПА", том №37. Під час рейду, в останній декаді вересня, був арештований чеськими жандармами. У Чехії був ув'язнений в тюрмах Брно (Моравія), Банска Бистриця і Кошице (Словаччина). У травні 1948 року переданий чехами до Польщі в іншими 113-ма вояками УПА. Пройшов концтабір в Явожні, тюрму Монтелюпіх у Krakovі, слідчу тюрму у Ряшеві. 14 вересня

1948 року у в'язниці в Перемишлі був засуджений на довічне ув'язнення. При суд відбувся у Карній центральній тюрмі в Голєньові, до 9 квітня 1955 року.

Після виходу з в'язниці працював на різних підприємствах у Мостах коло Голєньова, в Кошаліні та з травня 1956 року до 31 січня 1968 року – в “Кошалінських гастрономічних закладах” – від розрахункового референта – до головного книговода. Ці обов'язки він виконував протягом останніх чотирьох років проживання в Польщі.

Весь цей час Іван Лико старався працювати над собою і поглинювати свої знання. Пройшов тримісячний і шестимісячний курси книговедення. Як вільний слухач закінчив два семестри на відділенні приватного училища правничо-економічних студій в Щецині, а в червні 1960 року закінчив науку в середній економічній школі в Кошаліні і здав матуру, отримавши диплом “технік фінансів торговельних підприємств”. Був теж слухачем однорічного курсу для дипломованих книговодів, але до іспиту не допущений Міністерством фінансів з приводом судового покарання за належність до УПА.

У 1955 році одружився з Теклею Шарою із с. Явірник біля Команчі (фото №1). Виховали троє дітей і дали їм вищу освіту. Син Богдан працює інженером у компанії “Дельфай”, дочка Ірина (за чоловіком – Сміт) працює у компанії “Кодак”, дочка Марія (за чоловіком – Воллес) – інженер у компанії “Дельфай”.

Іван Лико та його дружина Текля. Світлина з архіву І. Ліка.

У березні 1968 року Іван Лико разом із ріднею вийшов з Польщі до США. Тут до пенсії працював на фабриці Зінгера в Аубурні, штат Нью-Йорк, а згодом в корпорації Бирроус (Burroughs Corporation) і в компанії "Кодак".

На останніх двох фабриках працював оператором, наставником і програмістом комп'ютерних фрезерних машин.

Іван Лико був дуже активним у різних суспільно-громадських організаціях. Дуже багато уваги і праці він віддає ОКВ УПА США і Канади. У головній управі Об'єднання Колишніх Вояків УПА США і Канади він був членом товарицького суду, вільним членом, а з жовтня 2000 року до його несподіваної смерті, головою цієї організації.

Він був також активним членом організації Лемківської спільноти як на країновому, так і на місцевому рівнях. У країновій управі Організації Оборони Лемківщини (ООЛ) був другим заступником голови, головою статутної комісії, заступником культурно-освітнього референта, адміністратором "Лемківських вістей".

У Світовій Федерації Лемківщини (ФДЛ) виконував функції референта зовнішніх зв'язків, опісля два роки був редактором квартальника "Лемківщина". У парафіяльному комітеті церкви Богоявлення в Рочестері був мужем довір'я, секретарем та 12 років книговодом. На подібних постах працював також в Українському Вест-Сайд Клубі і в Українському Домі в Рочестері.

Іван Лико — автор багатьох дописів на теми загальноукраїнські, лемківські, побутові. Писав спогади про УПА, які здебільшого друкувалися під псевдонімом "Герасим Лемко". Більшість його дописів з'являлися в лемківській пресі ("Лемківські вісті", "Лемківщина"), а також в газеті "Свобода" та інших виданнях. Членом видавничого комітету "Літопис УПА" став в 1989 році і з того часу, за винятком двох років (1996 і 1997), виконував дуже важливу функцію секретаря президії.

Іван Лико написав цікаві спогади: "На грани мрії і дійсності: спогади підпільника 1945 — 1955 рр.", поміщені в тридцять сьому томі "Літопису УПА", крім того редактував тридцять перший том — "УПА на Львівщині і Ярославщині. Спогади і документи вояків УПА ТВ "Розточчя" 1943 — 1947 рр.", був співредактором тридцять третього тому. "Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріали)" та тридцять четвертого тому "Лемківщина і Перемищина — "Холодний Яр", "Бескид", "Верховина": "Політичні звіти". У співпраці з іншими членами президії видавничого комітету опрацював "Бюлетень" №7 видавничого комітету "Літопису УПА", а перед самою смертю набирає на комп'ютері та

систематизував біографічні дані членів видавничого комітету і співпрацівників та інші матеріали до книги "Літопис УПА: Історія видавництва".

Кілька років підряд приїздив в Україну, де брав участь як секретар і контролер у засіданнях філіалів "Літопису УПА" у Львові, а також у різних важливих зустрічах на рівні Кабінету міністрів України у справах доступу та використання архівів для праці над літописом УПА (фото №2).

Будучи у Львові Іван Лико з великим задоволенням зустрічався зі своїми односельцями, обговорював наболілі питання переселення, долі окремих людей із с. Босько.

Як голова ОКВ УПА, він не тільки регулярно вів справи організації, але зумів у складних ситуаціях, як, наприклад у питаннях польсько-українського конфлікту на Волині, знайти спосіб оборонити права нашого народу без при- ниження інших. Його заява з цього приводу стала широко розповсюдженою в засобах масової інформації в Україні та на поселеннях. Іван Лико помер під час операції кардіошунтування у шпиталі в м. Рочестер 1 грудня 2004 року і похованій на місцевому цвинтарі.

Боцькі сумають за славним патріотом Лемківщини Іваном Ликом, який так любив свій край, за що віддав свої молоді роки в боротьбі за незалежну Україну.

(З опублікованих матеріалів в пресі).

Володимир ШЕЛЕПЕЦЬ

Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки

м.Ужгород

СПОМИНИ ПРО ДРУГА – ЛЕМКА

*(до 10-річчя від дня смерті
народного художника України Михайла Романишина)*

12 жовтня 1999 року закінчилася земна дорога Михайла Романишина.

Михайло народився 16. 08. 1933 р., ріc сиротою — померла мама, коли йому виповнилося сім місяців, а батько Микола напередодні війни подався до Німеччини на заробітки. Михайлом та його старшою сестрою Іриною опікувалися бабка і дідусь, про якого майбутній художник зберіг найсвітліші спомини.

Витоки формування мистецьких уподобань і національного освідомлен-

ня М. Романишина пов'язані з середовищем інтелігенції Великого Березного — просвітян, активних учасників становлення Карпатської України, речників української національної ідеї, ентузіастів аматорських театрів і хорових колективів. Серед них була і вчителька Михайла, моя мати Катерина Шелепець. “Це оточення, — згадував він, — та плюс оселя Катерини Іллівни з колом її друзів, гімназистів-семінаристів, яка, до речі, мала блискучий природний талант художника, і були основою моого естетичного формування”.

Уже зрілим художником в листі до своєї вчительки М. Романишин писав: “... Зараз я побачив себе малим хлопчиком, який перший раз завітав до Вас і побачив... у кімнатах Ваші авторські роботи. Це була моя перша картина галерея і, можливо, тут перед Вашими роботами я вперше задумався над своїм майбутнім, мені захотілося намалювати так, як і у Вас, — красиво. За це Вам спасиби!”

У творчості М. Романишина поєдналися дві своєрідні та яскраві школи живопису: закарпатська і київська. Від батьківського порогу і від аудиторій та майстер-класів Ужгородського училища прикладного мистецтва (1948 - 53 рр.), де його наставниками були Й. Бокшай, А. Ерделі, А. Коцка і Е. Контратович, беруть початок життєві і творчі дороги художника.

Карпати виколисали Михайла, виховали щирим русином-українцем і були невичерпним джерелом мистецького натхнення. А з Києвом його зріднили студентські роки в художньому інституті (1953 - 60 рр.) та понад сорок років життя і праці. “Між Карпатами і Києвом — наголошував М. Романишин, — багато спільнога в структурно-пластичній побудові рельєфу. Окрім того, Київ ніби моноліт і в історичному розумінні. І доля у нього сурова, буренна і прекрасна, ніби Карпати”. Цим пояснюється зображення художником київських сюжетів переважно з висоти пташиного льоту, ніби з гірських вершин, підкresлюючи спорідненість з ними столичних пагорбів.

У сюжетних картинах (“Лісоруб”, 1963, “І на оновленій землі”, 1964, “Ранок”, 1966, “Свято”, 1967 - 69, “Вівчар”, 1969, “Джерело”, 1970 - 71, “На порозі”, 1971 - 72, “Свято праці”, 1975, “Пісня про рідний край”, 1980 - 82, “Великден”, 1995 та інших) істотна роль відведена краєвидам, що стверджує єдність людини і природи. Analogічний підхід властивий ніжно-задушевним натюрмортам художника (“Черемха”, 1977, “Київський ранок”, 1980) і, особливо, психологічно витонченим портретам — “Бузок. Портрет В. Мартиненко”, 1978, “Поет Д. Павличко”, 1985, “А. Авдієвський (“Реве та стогне Дніпро широкий”), 1988.

Для пейзажного живопису М. Романишина характерне ліричне і, водночас, епічнезвучання з глибиною простору і неосяжністю неба, райдужною гамою кольорів, інтимним і святковим настроєм — як освідчення в коханні до рідної землі (“Копиці” і “Озеро в горах”, 1975, “Веселка”, 1976, “Сонячний день” і “Яблуні цвітуть”, 1977, “Лани широкополі”, 1983, серії “Синевірська блакить”, 1976 - 78, “Пори року”, “Плин часу” і “Осіннє золото”, 1993 - 95).

Полотна М. Романишина підкоряють романтизмом і ліризмом світосприйняття, звучанням поезії та музики. “... Велика радість для художника, — відзначав поет Дмитро Павличко, — коли є інша людина, яка може дивитись на його картини і відчувати глибоке, велике почуття”. Дійсно, М. Романишин подарував людям щастя відчувати чистоту прозорого повітря, духмяність смаргалдових лісів і п’янкого чебрецю на мальовничих міжгір’ях, осінній вогонь борнобривців, квітуче буяння яблуневих садів, тихий шелест трави, дзворкотіння бистрих гірських струмочків, хмільну свіжість цілющих джерел, ніжний дотик струнких смерек до синього неба. Ці відчуття ставали ще яскравішими, коли Михайло співав. “Співаючий лемко”, як називали його в Києві, знов безліч пісень — народних та українського класичного репертуару, маловідомих та забутих.

Загострене почуття обов’язку спонукали Михайла займатися громадсько-культурною та адміністративною діяльністю, обмежуючи свою найзаповітнішу пристрасть — заняття малярством. Визнаний художник працював в Міністерстві культури, неодноразово обирається відповідальним секретарем Спілки художників України, був членом правління Спілки художників СРСР, членом комісії в справах ЮНЕСКО, публікував статті та рецензії, був організатором численних виставок українського образотворчого, народного та декоративного мистецтва в Україні, Європі та в світі. Останні 11 років життя М. Романишин очолював найбільшу мистецьку скарбницю України — Національний художній музей.

Як громадянин і патріот, що з юнацьких літ виніс українські національні переконання, М. Романишин належав до покоління “шістдесятників”, якому боліло нищення мови і традицій, викорінення зі свідомості народу історичної пам’яті. Він розмовляв виключно українською мовою, а у творчості ігнорував комуно-революційну тематику. Подвижницьку роль митця художник вбачав не лише у формальних ознаках, а з глибинній сутності і духовних вимірах мистецтва, в естетичному опорі системі, у відроджені українства у собі та своїй творчості, в активному його пропагуванні.

Небагатьом відома участя М. Романишина в розповсюдженні знаменитої

праці Івана Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація?". Михайло організував машинописне друкування праці у себе на роботі, в Міністерстві культури. Кадебісти "вирахували" розповсюджувача, його переслідували. А "кур'єр", близький друг Михайла, нині академік Микола Мушинка, у якого на кордоні вилучили примірник "антирадянської агітки", був звільнений з роботи і щоб прожити — десять років пас худобу і працював кочегаром.

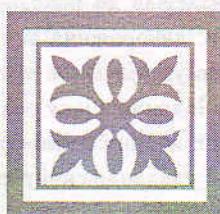
Закарпатські митці мали в ті часи істотні преференції в експозиціях виставок, в т. ч. зарубіжних, та у централізованій реалізації творів завдяки участі М. Романишина в численних художніх радах та експертних комісіях Міністерства культури і Спілки художників.

Доречно зазначити, що дарунком М. Романишина своїй малій Батьківщині став споруджений з його ініціативи і підтримки пам'ятник А. Еределі та Й. Бокшашу в ужгородському альпінарії.

Тим з більшою приkrистю сприjмаються прояви байдужості до пам'яті знаменитого земляка. Пригадується відмова місцевих чиновників в офіційному відзначенні 70-річчя М. Романишина, як такого, що не був членом обласної Спілки художників, та практичне бойкотування відправки до Києва його творів із музейних зібрань для експонування на посмертній ретроспективній виставці.

М. Романишин був людиною незрівняної духовної краси, благородства і любові. Своє життєве і мистецьке кредо він сформулював в одному із останніх інтерв'ю: "Для кожного митця — письменника, композитора, актора чи художника — найважливіше любити те, що становить суть твоєї творчості, що ти утверджуєш прикладом свого життя. Це — думи про Вітчизну, високі ідеали, сумлінну працю. Усе інше, на мою думку, лише доповнює, поглибує, розкриває оту тріаду. З тієї ж любові постає і прагнення високого професіоналізму — прояв чесності та честі кожної людини, а не лише митця".

Цією широю, безмірною любов'ю прокладена дорога Михайла Романишина у Вічність.

Музей української культури у Свиднику
Світлини з архіву О. Кровицької

*Представлення одягу та
вишиваних виробів*

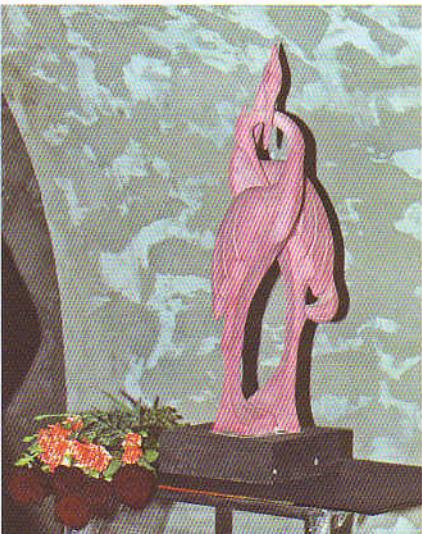

Ткацький верстат

Ювілейна виставка творів Мирона Амбіцького

Мирона Амбіцького вітає С. Кицак. Світлина М. Садового.

Роботи майстра. Світлини В. Солинка.

**Виставка творів художниці, писанкарки Марії Янко.
Світлини В. Солинка.**

*Вітальне слово від
Олі Кровицької.*

*Марію Янко прийшла
привітати співачка
Софійка Федина.*

Музей-скансен пам'яток архітектури у Свиднику.

Світлини з архіву О. Кровицької

Панорама музею.

Церква св. Параскевії на території Музею.

доктор педагогічних наук, професор,

член-кореспондент АПНУ

м. Калуш

НЕВИМОВНА ВТРАТА

Наукова і педагогічна громадськість, а також лемківська громада глибоко сумує з приводу передчасної смерті заслуженої вчительки України Лідії Петрівні Скуби (Колач). Лідія Петрівна багато років була науковим кореспондентом Інституту педагогіки АПН України. Вона експериментувала нові програми, підручники, посібники.

Скуба Лідія Петрівна народилася у мальовничому куточку Західних Карпат, де смереки торкаються небес, де лунає дзвінкоголосе птаство, де б'ють чисті джерела, де роси пахнуть фіалками — в селі Святкова Велика Ясельського повіту Краківського воєводства (Польща).

Лідія Петрівна дуже любила дітей. Її уроки були глибокими, емоційними, творчими. Цінувала рідне Слово і засівала душі дітей зерном любові до рідної землі. Своїм досвідом щедро ділилася не тільки з учителями — словесниками міста, району, області, а й всієї України. Десятки семінарів, сотні відкритих уроків були проведені Лідією Петрівною на базі СШ № 6 м. Калуша. Її методику викладання української мови та літератури було вивчено і внесено в картотеку обласного та республіканського інститутів підвищення кваліфікації вчителів. Лідія Петрівна представляла Україну на Всесоюзних педагогічних читаннях в Єревані. Великий успіх мала її лекція на тему “Використання технічних засобів навчання на уроках української літератури”. У 70-х роках її три роки підряд запрошували до Чехословаччини, де Лідія Петрівна навчала вчителів-словесників Пряшівщини методики викладання української мови. Її скромна праця неодноразово була відзначена грамотами Міністерства освіти, їй було присвоєно звання “відмінник народної освіти”, “заслужений учитель України”. Так і жила, віддаючи свою любов і турботу дітям і внукам, як у тій пісні, де “з журбою радість обнялась”.

Розум серця підказав востаннє відвідати у 2006 році місця свого дитинства, поклонитися рідному порогу і показати онучці Олесі свою Лемківщину, щоб не обірвалася пам'ять і духовний зв'язок із праотчою землею.

Ось як про це пише Олеся у своїй “Присвяті бабусі”:

НІНОЛОГІЯ

Бабусю, ти сива голубка,
Плекала нас ніжно крильми.
Удосяті вставала раненько й казала:

— Дивіться, підсніжник цілує весну!

А ось уже ішпачки вернулися додому,
Красується знову травичка в росі.
Усе немов в казці...
Радіймо весні!

Трудімось, як бджілки, творімо красу,
Краса — це струмочок, це гір полонина.

Це рідна Святкова й погожая днина.

— Рідненька бабусю, твою цю красу?

— У пам'яті серця собі збережу,

А серденько плаче, ридає, курличе...

Справді, душа Лідії Петрівни завжди була прихилена до добра, істини, шляхетності, краси.

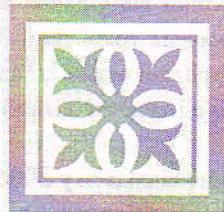
6 березня 2008 року Лідія Петрівна відійшла у вічність.

А на землі залишилося Сяйво її Душі, що посилає засмучений родині жертовну Любов, таку велику, як ясний світ.

Передрук із газети „Україна літературна”.

у скороченому вигляді за поданням Федора Лабика,

глави Калуської районної організації ВУТЛ

ДЕНЬ ЗА ДНЕМ

І день і вік однаково минають. Не задержать нам хвилі.

Кожна мить знов родить другу мить...

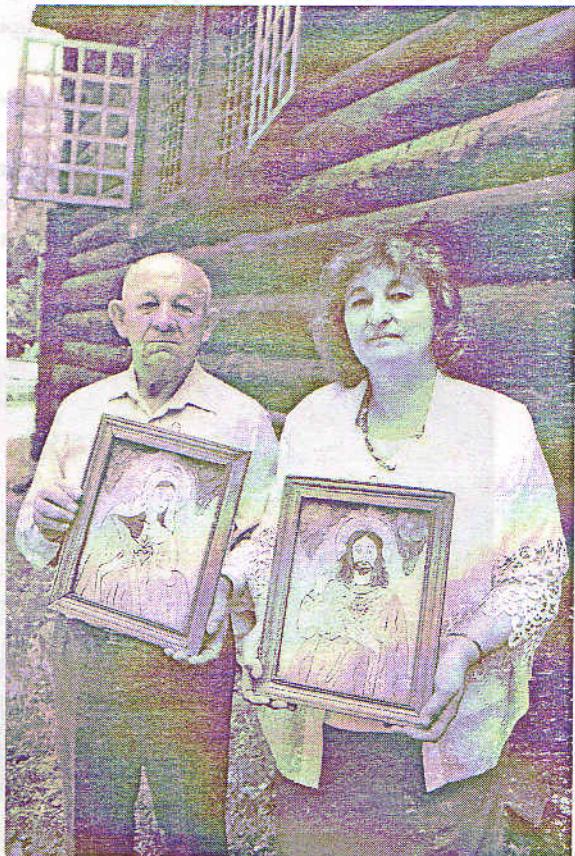
(Із вірша Б.-І. Антонича „Привітання життя“)

Марія ГОРБАЛЬ

ЛЕМКІВСЬКІ ІКОНИ – ДО МУЗЕЮ

Ці лемківські ікони, ма-
льовані на склі були свідка-
ми депортації 1945-го року.
Вони стояли при стінці
скрині, загорнуті в одежду.
Їх везли на Донеччину, а
згодом – на Львівщину.

Коли із сім'ї лемків,
власників ікон, не залиши-
лось нікого, а будинок їхній
розвалили, – ікони опини-
лись на розвалищі, вдивля-
ючись у небо. Зараз вони
 знайшли своє пристаніще
у Львові в музеї при Лем-
ківській церкві св. Володи-
мира і Ольги у Шевчен-
ківському гаю. Туди лемки
 заносять речі, привезені зі
своєї рідної землі, аби збе-
регти дух свого коріння,
пам'ять про свою Батьків-
шину – Лемківщину

Ікони від М. Горбаль приймає А. Петри-
шак – скарбник церкви. Світлина М. Янко.

I. XXVI ЛЕМКІВСЬКА ВАТРА У ЖДИНІ

У Європейський рік міжкультурного діалогу тут, у Ждині, проходило свято лемківської культури — „Лемківська ватра — 2008”. Як завжди, на свято з'їхалося чимало гостей із Польщі, України, Сербії, Словаччини та інших держав. Попри офіційної частини, що проходила 19 липня, найбільше радості приносили зустрічі з близькими, знайомими, земляками на рідній лемківській землі. Саме на таких зустрічах відчувалися тепло рідних сердець, ностальгія за втраченим, намагання ще раз думками, словами, мріями доторкнутися до всього рідного — до гір, до неба, до поточків...

Я вже вкотре подорожую на Ватру разом із лемками, що проживають сьогодні у Пустомитівському районі Львівської області. Ці подорожі згуртували нас у велику родину. Лемки зі Сокільник, Пустомит, Годовиці, Оброшина, Наварії, вихідці з різних лемківських сіл мають змогу побачитися на Ватрі зі своїми земляками, поїхати до рідних сіл, напитися джерельної води із тих заникаючих струмочків...

... І залунає пісня від "Лемковини". Світлина В. Солинка.

Багато лемків вважають, що свято лемківської культури у Ждині – це світовий форум зустрічі лемків, який став по суті візитною карткою Горлицчини. До його організації спричинилося й Об'єднання лемків у Польщі, яке на сьогодні веде досить активні дії стосовно запровадження вивчення лемківської говірки у школі, створення музею мазярства у с. Лосьому, відновлення історичної правди – встановлення дорожок із назвами лемківських сіл. Ось, що говорить з цього приводу Василь Шлянта, заступник голови Об'єднання лемків: “Роками затерано сліди лемківської культури. Існуюче століттями руське солецтво Долини, тепер як присілок Шимбарку називають Вульком, гнешні Овчари – то лемківський Рихвалд, Ропиця Руська тепер названа Гурном, а Устя Руське – Горлице”.

У програмі “Лемківської ватри – 2008” – численні виступи професійних та аматорських колективів, дитячі конкурси (“Ватрочка”), спортивні змагання (XIV Лемківська спартакіада), ярмарка-продаж виробів народного мистецтва (кераміка, фітодизайн, писанки, вишиванки, вироби з бісеру та інш.). Оплескали зустрічали і проводжали виступи таких колективів, як “Лемковина” (Львів), “Ручай” (Маластів, Польща), “Панночка” (Львів), “Кичера” (Лігниця, Польща), “Древутня” (Люблін, Польща), “Барвінок” (Каміонка, Словаччина), „Розмарія” (Пряшів, Словаччина) та інш. Особливі овациї отримали коzaцький гурт з Одеси “Чорномор” (за професійне виконання давніх і сучасних козацьких пісень), народний артист України Іван Попович і, звичайно, Аничка зі Львова. Їхні запальні пісні додавали прекрасного настрою для ватрівчан. Як завжди велике захоплення викликали у глядачів виступи танцювальних колективів – “Кичера” (Лігниця, Польща), “Барвінок” (Каміонка, Словаччина), “Аркан” (Перемишль, Польща). Серед солістів – це тужливо-мелодійний спів Юлії Дошні (с. Лосе, Польща).

Очевидно, що на ватряному полі не лише лунали веселі пісні, але й були також урочисті моменти: у суботу 19 липня, відслужено панаходу і покладено квіти до своєрідного Місця пам'яті жертв акції “Віслі”, у неділю – Архієрейська служба Божа із прекрасним супроводом львівського хору “Лемковина” за участю Митрополита Івана Мартиняка, священиків і численних ватрівчан.

Знову ж таки традиційно проходять під час Ватри мистецькі виставки: малярство проф. Станіслава Якубчика, малярство Штефана Телепа, різьба Марка Пілонського “Великі лемки”, Андрія Ротка з Торонто, “Голодомор”, виставка писанок і вишивки Марії Кемчаві з Вроцлава.

Наприкінці хочу висловити найсердечнішу подяку організаційному комітету-

ту — Штефанові Гладику, Василю Шлянті, Штефанові Клапикові, Івану Трохановському, Емілю Гойсакові, Петрові Шафрану і Штефанові Лукачину за справжнє свято лемківської культури у Ждині.

ІІ. ЕКСКУРСІЯ ДО СВИДНИЦЬКОГО МУЗЕЮ

Під час ХХVI Лемківської ватри разом із родиною Василя Щерби ми помандрували до Свидника, до Музею української культури. Від Ждині до Свидника майже — 40 км. Дорогою оглядали придорожні садиби, церкви, поля, краєвиди словацької Лемківщини.

Свидник розташований на Пряшівщині у Низькому Бескиді; тут знаходитьться Музей української культури з багатьма збірками предметів духовної і матеріальної культури. Ми переглянули, в першу чергу, постійну експозицію історико-краєзнавчих матеріалів, а також оглянули прекрасний скансен.

Хочемо відзначити сучасний підхід до побудови експозиції. У просторих залах досить гармонійно, водночас доступно й цікаво розміщувалися найрізноманітніші експонати, що подавали історію українського населення на території сучасної Словаччини: археологічні знахідки з найдавніших часів, флора, фауна, предмети хатнього вжитку, одяг, книги та ін. — усе це відтворювало непрості обставини життя українців (лемків) у Словаччині. Сучасний інтер'єр музею, на нашу думку, власне спонукає не лише до огляду експонатів, але й до глибших роздумів про етнічну історію українського народу. Цей музей має у своєму розпорядженні архів, фонотеку; його працівники займаються дослідженням окремих ділянок культурної спадщини українців (лемків).

До складу Музею входить також скансен пам'яток народної архітектури у Свиднику. Тут на невеликій території (11га) зібрано унікальні зразки дерев'яної та кам'яної архітектури, господарські будівлі (кузня, млин, тартак та ін.). Ми оглянули різні типи хат. Деякі коментарі до експозиції давав нам Василь Щерба, великий патріот рідної лемківської землі, який нещодавно відсвяткував свій 85-річний день народження.

Неподалік паслися кози, кобила з грайливим коником. На горбочку церква св. Параскевії у типовому лемківському стилі із вежею-дзвіницею. Тут проходять богослужіння (див. світlinи на кольоровій вставці).

Особливо на мене велике враження справив тартак (я вперше побачила), водяний млин і спеціальне приміщення для пожежників.

А ще у скансені проходять різні заходи: виставки, фольклорні свята, ярмарки ремесел, кермеші та ін.

Про скансен, про створення експозиції Музею нам розповіла Анна Худик. Зрештою завдяки подвіжницькій праці науковців Музею на чолі з професором Мирославом Сополигою екскурсанти мають прекрасну можливість ознайомитися з безліччю експонатів, що закарбовують народну пам'ять на століття та несуть її відблиски майбутнім поколінням.

Люба СМЕРЕКАНИЧ

Моя Свіржова сонце оповита —

Історії прадавньої сльоза

а сльоза твоє мотузка — ти Hi, Ти не скорена, ти — не убита!

Застигла постать, щастя таїна...

(Із вірша „Сонце над Свіржовою“)

ЩАСЛИВЕ ЗНАЙОМСТВО

I. Подорож до Свіржови

У спогадах часто вертаюся у ті липніві дні. Ждиня, Лемківська ватра...

Попри святкування я шукала когось, з ким можна було б поїхати навідатися до села моїх дідуся і бабці, до Свіржови Руської; просилася і до одного пана в авто і до другого, та не було місця! Зі мною був мій син Мар'ян і дуже мені хотілося, щоб він побачив Свіржову. Невже цього не станеться і знову доведеться чекати, коли викрою час на поїздку, чи вже аж до наступної Ватри?! Від таких думок ставало прикро.

Минала субота. Вечір біля вогню у колі друзів зі Львова, веселі історії, а потім танці і настрій вже не був таким поганим. Та ось до нашої компанії підійшов Василь Секела, а з ним був якийсь хлопець. Ми почали усі знайомитися з ним. Звати його Юрій, а прізвище Романяк. Його батьки родом із Фльоринки, зараз мешкають в Михайліві. В процесі сумнозвісної Акції „Віслі“, як і багато інших земляків, вони опинилися на півночі Польщі...

Юрко виявився досить приемною людиною, цікавим співрозмовником. Звичайно ж, ми розговорилися, коротко розповіли про себе. А потім я сказала, що приїхали сюди, на цю Ватру, перш за все в надії потрапити до Свіржови, а

поїхати нема як, хоч бери тай пішки йди!

Раптом Юрко мені сказав: „Я тебе завезу завтра до твого села. От тільки хай закінчиться Служба Божа, бо я поїду до православної церкви, що знаходиться тут у Ждині”.

Моєму щастю не було меж!!!

Наступного ранку у неділю ми з сином пішли на Службу Божу, що правилася на ватряному полі біля каплички. Був такий чудовий день, теплий, навіть спекотний; зібралося багато людей. Воєдино злилися голоси, промовляючи молитву...

Та ось Богослужіння закінчилося. І минуло не багато часу, як до мого намету підійшов Юрко разом із своїм племінником Ярком, який, до речі, танцює у „Кичері”. Ми позбирали намети і невдовзі рушили в дорогу.

Отож нас було п'ятеро: Юрко, Ярко — за кермом авта вуйка, Оксана, з якою я познайомилася в атобусі по дорозі до Ждині, мій син Мар'ян і я. Надійна подруга-карта стала у пригоді. Дорогу я знала приблизно, хоча від Ждині до Свіржови близько 30 км. Орієнтуючись за картою та запитуючи у перехожих, ми таки доїхали до Свіржови...

Дорога тут дуже важка, без асфальту, з великими ямами, а після дощу через деякі калюжі важко було переїхати. Тому доїхали доки було можливо, а далі — пішки. Хотілося знайти цвинтар і обійстя Смереканича Данила (мого прадіда, де народився і жив діdo Іван), там мала залишитися пивниця, у яку під час війни хovalися діти з усієї родини.

Останній раз я тут була б років тому, старалася відновити у пам'яті, як ми йшли. Але, на жаль, я нічого не знайшла, хоча ми були зовсім близько! Сонцем залита Свіржова здавалася казкою: різноманітні квіти, розкидані наче чарівною феєю, вабили око, а на серці був такий тягар і жаль, що важко передати. І, мабуть, як би була сама, то б розплакалася. Поруч у Святкові Великій живуть люди, прибраний цвинтар, а Свіржова тепер стала частиною Магурського заповідника. Тут ходять туристи з рюкзаками на плечах, милуються природою, і зовсім їм байдуже, що колись тут стояли хати, жили люди, була школа, лунали пісні і лише одна жахлива мить обірвала життя, людські мрії, поламала долі. Що їм до того, що я тут чогось шукаю і не можу нічого знайти, що зрештою — це моя Свіржова і ніякий це не Заповідник, що цю землю любили і засівали і збиралі урожай не одне покоління Смереканичів. Чого мені так боляче? Я навіть у думках (не розумію чому) розілилася на двох жіночок, які проходили через Свіржову, Юрко запитав у них, де тут може бути цвинтар, та вони не знали.

Ми кілька разів переходили через р. Свіржівку. Ото справжнє задоволення, коли зверху пеche сонце, — пройтися по холодній-холодній воді!!! О, моя рідна водичка — жива, цілюща, життєдайна...

Час минав так швидко, що вже треба було повернатися, адже вечером відходив наш автобус до Львова. Ми зробили кілька світлин, випили доброго вина і поїхали до Ждині.

За два кроки до Свіржови. Зліва направо: Л. Смереканич і син Мар'ян, О. Козак, Ю. Романяк. Світлина з архіву Л. Смереканич.

Обов'язково прийду сюди, привезу свіржов'ян, приберемо цвінтар, відновимо стежки до наших обійстъ, — думала я дорогою назад і про щось думав Юрко...

II. Подарунок

Все було наче у сні. Та прийшов час прощатися. Я подякувала Юркові за його доброту і розуміння, ми обмінялися номерами телефонів і я запросила його до Львова на кермеш. Він запевнив, якщо зможе, то обов'язково приде до церкви на кермеш у Шевченківський гай. На прощання Юрко подарував пляшку вина, яку я пообіцяла відкрити на кермеші. Коли їхали в автобусі до Львова, я запитала у сина, чи йому сподобалася Свіржова. Він відповів: „Мамо, там дуже гарно, але чомусь сумно...”

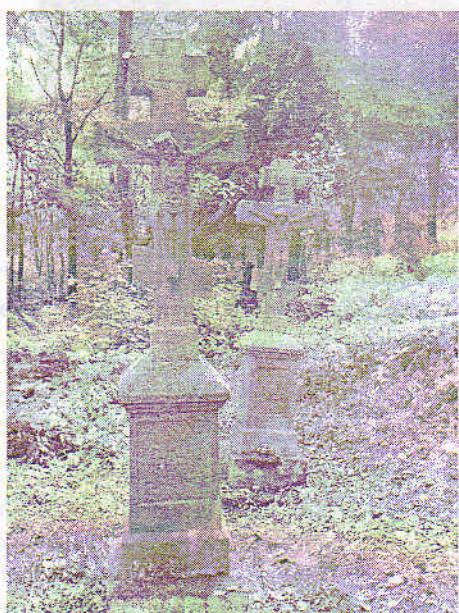
А тут, у Львові всі лемки готувалися до кермешу: прибирали церкву, подвір'я, робили порядки біля хиж.

І він прийшов, наш кермеш!

Була урочиста Служба Божа і вже по її закінченні о. Анатолій Дуда оголосив, що у нас в гостях Юрій Романяк, родичі якого походять із Фльоринки, а зараз мешкають у Михайліві. То була справжня радість! Потім, як і кожного року отець щедро покропив нас свяченою водою. Додалося настрою і здоров'я.

У затінку на нас чекали накриті святкові столи. Я принесла зі собою ту саму пляшку подарованого вина і ми її відкрили... Частування, співи, жарти, розмови з друзями, гарний настрій у погожий день — таким запам'ятається кермеш. Та особисто я не забуду його ніколи. Юрко підійшов до мене, (він уже збирався попрощатися) і запитав: " Чи можемо ми зустрітися в середу, 30 липня, у твій день народження, я для тебе щось маю!". Я, невагаючись, відповіла, що чекатиму дзвінка.

У день народження я приймала вітання від друзів, родичів, та довгожданного дзвінка не було... Чому почала хвилюватися і аж увечері Юрко зателефонував. Він пояснив, що, на жаль, за браком часу ми не зможемо зустрітися, мав

Одна із світлин, надісланих Ярком.

дуже багато справ. Потім привітав мене і далі сказав: "А тепер слухай. Ти пам'ятаєш Ярка, моого племінника? Так ось, я попросив його зробити одну справу для тебе. І він послухався. Для цього я дав йому своє авто і все, що необхідно, він на допомогу взяв собі свого товариша і разом відправилися до Свіржови (де приблизно — 300 км! від його дому — авт.). Знайшли цвинтар, викосили на ньому всю траву, поприбрали сміття, запалили лампадки біля могилок, зробили світlinи. Це — тобі подарунок до дня народження!".

Що я тоді відчула — передати словами не зможу. За кілька днів Ярко надіслав мені світlinи на електронну адресу.

Знаю одне, що ніякі зустрічі, знайомства не відбуваються просто так. Все стає на свої місця, стає простим і зрозумілим. Ми чогось вчимося один від одного. Такого подарунку в мене не було ніколи.

Хлопці, дякую Вам безмежно і зичу міцного здоров'я, істинного людського щастя, Божої ласки і удачі завжди у Ваших справах. Хай здійснюються Ваші мрії.

Р. S. Дорогі Свіржов'яни, прошу Вас зголоситися!

Нас кличе Свіржова, вона чекає порятунку. Ми не маємо права забувати її. Нам слід зібратися, організувати ініціативну групу і звернутися з офіційним проханням до голови гміни, з метою отримання дозволу на проведення впорядкування цвинтаря, де поховані наші діди-прадіди. Особливе прохання маю до нащадків — молоді. Наша історія мусить мати продовження. Не будьте байдужими.

Чекаю Вашої згоди та пропозицій:

ел. адреса: lubasmerekanytch@rambler.ru
тел. : +38 (096) 458-17-12.

Марія ВАНІВ

П'ЯТИЙ ФЕСТИВАЛЬ ЛЕМКІВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ “ДО ТЕБЕ ЛИNU, МОЯ РІДНА ЗЕМЛЕ”

По-літньому жарке сонце, яке остуджував лагідний вітерець, яскраві банери при в'їзді та на сцені “Витамо учасників фестивалю” та “Цне мі ся за тобом, мій лемківський краю”, виставка світлин із лемківських зібрань, національний колорит торгових наметів, музика над стадіоном, урочисті богослужіння у церквах села та молебень біля пам'ятника депортованим у Самборі, а головне — гурти гостей, що сходились на свято, — усе це створювало сьомого вересня у Нагірному особливо піднесений настрій, передчуття зустрічі із найдорожчим, єднанням в одну велику родину.

Уже вп'яте цього року хоч на один день Нагірне, що на Самбірщині, за словами Люби Проць, стало для всієї округи лемківською столицею. Тут відбувся фестиваль “До тебе лину, моя рідна земле”.

Відкривають дійство ведучі — Марія Ванів і Любія Тепла та народний хор “Лемковина”, який виконує лемківський гімн “Гори наши”. Отець Ігор Ковба поблагословив сходини. Із вітальними словами до присутніх звертається голова Самбірської районної ради п. Ігор Максимів. Голова райдержадміністрації п. Іван Білик зачитує вітальну телеграму учасникам свята від міністра культури І. Вовкуна.

Запалюють ватру ювілейного фестивалю представники трьох поколінь із лемківських родин с. Нагірного — Йосип Бобак, Віталій Зинчак та Андрійко Бобак.

Запалювання ватри.
Світлина В. Солинка.

На знак вдячності землі, котра прийняла лемків у горкий час переселення, до пам'ятного знака із портретом Т. Шевченка, над яким розвивається прапор незалежної України, від усієї громади квіти покладають лемкіні Марія Козак (Кузьмяк) та Віра Тепла (Міненко).

Розпочинає програму п'ятого фестивалю народний ансамбль пісні і танцю "Лемковина" (художній керівник — Марія Мельник, керівник танцювальної групи — Олег Копильчак). Незабутні пісні і танці цього колективу перевітаються із поетичним словом Богдана Пастуха.

Тішили гостей своєю майстерністю дитячий дівочий вокально-хореографічний ансамбль "Панночка" зі Львова (худ. керівник та балетмейстер — Ігор Федак, хормейстер — Соломія Волошин) та студія сучасного танцю "Джинджер" із м. Самбора (керівник — Ольга Сорокіна).

Власну поезію про Лемківщину читав гість із Пустомит Володимир Тимцьо, лауреат обласних конкурсів авторської поезії.

Разом із дорослими на сцену виходили діти: родинний ансамбль Кушнірів-Нестерівських із с. Нагірного, ансамбль із с. Чайковичі, Людмила Бурда із м. Городка, Андрійко Денько із м. Самбора.

Мов ковтком свіжої криничної води, насолдоджувались слухачі піснями у виконанні народного хору із Борислава "Лемківська студентка" (кер. Остап Сальва). Лемківськими анекдотами розважав присутніх неперевершений Микола Прибило.

Кликала гостей до танцю запальна музика народного ансамблю районного НД "Жорна" (керівник — Ігор Захарченко). Свою пісню у вінок лемківської культури вплів Ярослав Надуличний.

Справжньою окрасою фестивалю став чоловічий вокальний гурт "Лемки Києва", очолюваний колишнім нагірнянином Мирославом Цуприком. А створену ним пісню "Станме вшитки юж ту" вся лемківка громада спійняла як гімн Всеукраїнського лемківського товариства і вислухала стоячи. Зворушливим до сліз був виступ 80-літньої лемкині з Боська Марії Цуп, яка співала пісні своєї молодості.

На закінчення свята виступили його постійні учасники: самбірський народний естрадно-духовий оркестр "Ретро" (керівник – Мирослав Гавран, солісти Ігор Теплий, Ніна Левицька, Марія Хомин-Маморська) та народний фольклорний ансамбль НД с. Нагірне "Юж мелем" (керівник Любка – Тепла).

Виступає ансамбль „Юж мелем”. Світлина В. Солинка.

Організатори фестивалю подбали про пам'ятні сувеніри для учасників святкового концерту. Крім офіційної подяки та грошової винагороди, вручалися декоративні тарілки та вази із емблемою фестивалю, а дітям – солодкі призи, представлені спонсорами. Справжній ажіотаж серед гостей зчинився навколо пам'ятних значків, котрих, на жаль, для всіх не вистарчило.

Нагороди та сувеніри учасники концерту отримували із рук гонорових гостей фестивалю, якими були: Володимир Ропецький, голова СФУЛО; Олександр

Венгринович, голова Всеукраїнського товариства "Лемківщина"; Ліля Плахтій, голова регіонального товариства "Молода Лемківщина"; Петро Гандяк, голова Фундації дослідження Лемківщини; Степан Панейко, голова Стрийського осередку Товариства "Лемківщина"; Михайло Шпак, голова Самбірського осередку товариства "Лемківщина"; Володимир Шуркало, депутат обласної ради; Богдан Прокопишак, отаман Прикарпатського козацького товариства; Михайло Коцупей, заступник отамана; Ярослав Козак, член правління Львівського обласного осередку товариства "Лемківщина"; Михайло Павлючик, заступник голови Самбірської районної ради, головний координатор роботи оргкомітету з проведення фестивалю.

Міжнародного масштабу фестивалеві надавала присутність гостей із Польщі – війта с. Босько п. Маріуша Балабана, колишнього війта п. Броніслава Жовкевича, секретаря гміни п. Казіміжа Волянського, а також голови української громади Західної Австралії із м. Перт п. Миколи Мовчана.

На закінчення фестивалю у небо полинула традиційна пісенна присяга:

*Будем ся сходити, будем си співали,
Жеби наши люди до нас ся з'їжджали.*

Петро АНТОНІВ

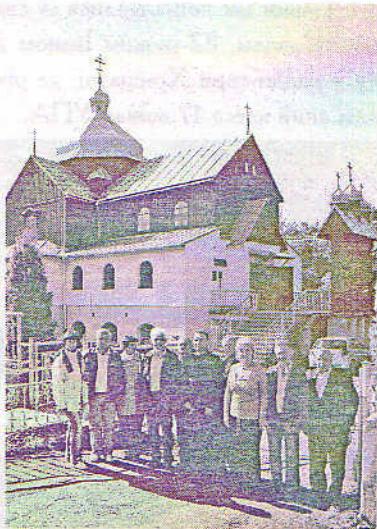
СЯНІЧЧИНА – НАШ РІДНИЙ КРАЙ

Група ентузіастів-лемків, батьки яких були депортовані в 1944-1947 рр. із українських сіл Сяніччини, 30-31 серпня 2008 року перебувала на прабатьківській землі. Наш маршрут пролягав зі Львова через Перемишль до Сянока та рідних сіл Команеччини.

Після митного і прикордонного контролю наш мікроавтобус із Перемишля помчав по гірських серпантинах до Сянока. Залишивши позаду гірський перевал, ми приблизилися до річки Сян. З протилежної сторони, на високій горі, стоять віками славний Сяноцький замок, який збудований ще за часів князювання Ярослава Осмомисла. Піднімаючись сходами на замкову гору, ми залишки спостерігали за плинним Сяном, який в'ється поміж гір та разом з тим згадались слова пісні: "Де сріблолентий Сян пливє – там наш край, наш рідний край..." На території замку видно археологічні розкопки, під час яких виявлено фундамент церкви та предмети, пов'язані з християнством східного обряду.

Із Сянока наша група вирушила в напрямку Лубківського перевалу до Команчі. По дорозі ми зупинилися в селі Щавному біля церкви. Ця старовинна трьохбанна греко-католицька святиня нагадує про духовну культуру українців, які тут ще залишилися після депортаций.

Друге лемківське село на Сяніччині, яке ми відвідали, Репедь. Воно розкинулось по обидві сторони гирла річки Ослави і Ославиці. Тут побудовані багатоповерхові житлові будинки, санаторій, працює деревообробний комбінат, магазини, готелі. Духовним центром українців села є діюча греко-католицька церква св. Миколая, побудована в 1824 р. Вище церкви видно цвинтар, на якому багато надгробних пам'ятників з українськими написами (Майкович, Гаргай, Радь та ін.). Іван Радь з братом Ігорем знайшли на цвинтарі могили своїх родичів, побували на обійстю батьків. Під вечір наша група прибула до української мекки — Команчі. Тут нас зустріли місцеві лемки: Юзик Гадам родом з Ославиці та Петро Скоцький — приятелі Петра Антоніва. Після знайомств Петро Скоцький організував для мандрівників вечірку на подвір'ї біля своєї оригінальної старої лемківської хати. Говорили про минуле і сьогодення цього краю. Особливо важливою для нас була розмова, пов'язана з УПА, яка діяла на теренах Команеччини. Наш співрозмовник Петро Скоцький уважно вислухав наше бажання побувати на місцях бойових дій УПА, в лісах гори Хрищатої, що неподалік села Душатин, пообіцяв нам у цьому посприяти. Домовившись про екскурсію ми таку поїздку запланували на неділю пообіді. Вечір пройшов цікаво в теплій, дружній обстановці. На нічліг частина нашої групи залишалась у пана Петра, а друга половина поїхала з Петром Антонівим до Ославиці. При в'їзді у село, неподалік дороги, ледь-ледь ще можна було розглядіти український цвинтар, на якому, похилившись, стоять декілька кам'яних хрестів. Велику кам'яну церкву св. Архистратига Михаїла, яка стояла біля цвинтаря, ще в 60-х роках зруйновано поляками. Зараз в селі замість 158 помешкань, які були до виселення, стоїть один будинок, в якому мешкає 10 польських родин. Ось тут ми і заночували у добре знайомого Івана

Біля церкви у Команчі.

Гошили, який завжди радий нашому приїзду.

У неділю зранку ми всі разом побували у Команчі на літургії у греко-католицькій церкві Пресвятої Богородиці. Тут нас приємно вразила велика кількість прихожан-українців з Команчі, Радошиць. Після Богослужіння зустрілися з отцем Ярославом В'єнцом, який приділив нам кілька хвилин для розмови і запросив при нагоді відвідати його плебанію.

Тільки ми попрощалися із священиком, як нас познайомили з українцем-політв'язнем, 82-річним Іваном Добрянським. Пан Іван запропонував поїхати в район гори Хрищатої, де рік тому він із своїми побратимами встановили кам'яний хрест 17 воїнам УПА.

Біля Пам'ятного хреста. Зліва направо: М. Янко, П. Скоцький, В. Шедева, П. Антонів, І. Добрянський, І. Радъ, О. Радъ, І. Цірог.

Світини з архіву П. Антоніва

Одразу після обіду наша група разом з Іваном Добрянським і Петром Скоцьким вирушила мікроавтобусом до села Душатин. Доїхавши до останньої зупинки для машин, ми звідси ще близько кілометра йшли пішки до місця, де був підпільнй шпиталь УПА, а тепер стоїть дерев'яний хрест, від якого шнурком розходяться все менші й менші хрести, як символи полеглих. Поряд поставле-

ний великий кам'яний хрест, на якому вмонтована гранітна таблиця з написами українською і польською мовами: "Тут на горі Хрищатій спочивають вояки УПА, що полягли 21. 01. 1947 року в бою з відділом ПВ в обороні підпільної лікарні. Вічна Пам'ять. Друзі по зброй."

Ми молитвою і квилиною мовчання вшанували пам'ять про вояків УПА.

По дорозі до Команчі пан Іван запропонував відвідати український цвинтар, і подививсь, як багато на ньому могил молодих хлопців з УПА. Особливо нас вразила розповідь про греко-католицького священика з Команчі Ореста Венгриновича та обставини його загибелі. Польські вояки, при сприянні його дружини-польки, отця замордували, сина при втечі застрілили, а плебанію спалили. На цвинтарі священика Ореста захоронено разом із батьком священиком Юліаном, а поряд ще й ще могили дочек і синів Команеччини.

Поблизу цвинтаря нас зустрів один із активістів лемківської молоді Команчі, голова товариства "WILK" Богдан Довжицький. Він виявився щирим украйнцем і цікавим співрозмовником. Нас приємно вразило те, що товариство не тільки працює над архівними матеріалами історії Команеччини, але має розроблений проект з відновлення і облаштування занедбаних цвинтарів, поховань, каплиць, церков та інших святих місць. Молоді запланували першочергово упорядкувати цвинтарі сіл Ославиця, Лупків, Зубинське. З паном Богданом ми домовилися про співпрацю.

За гостинний прийом, прекрасну екскурсію, надзвичайно змістовні та цікаві розповіді ми щиро дякували нашим лемкам-приятелям Івану Добрянському, Петру Скоцькому і Богдану Довжицькому.

Попрощавшись з ними, наша група поїхала в лемківське село Смільник, яке розташоване неподалік словацького кордону, вздовж річки Ослави. Прикрасою села є кам'яна церква св. Миколая, збудована ще в 1806 році. Зараз вона функціонує як костел. Учасник нашої поїздки Василь Шелевач з допомогою Петра Скоцького віднайшов хату своїх батьків, які були виселені в далекому 1946 році. Зараз там мешкає сім'я стареньких корінних українців-смільничан, які нас запрошували в гості. Однак ми поспішили додому в Україну.

УДЕСЯТЕ КЛИЧУТЬ ДЗВОНИ НАС

2-3 серпня 2008 року у м. Монастириську Тернопільської області було відкрито Х Ювілейну Лемківську ватру „Дзвони Лемківщини”. Цього разу, як

ніколи, була по-справжньому літня погода. Щороку фестиваль збирає тисячі лемків і цей рік не став винятком. Прекрасна традиція, яка була започаткована у Монастириську, має вагоме підґрунтя. Адже тут досить компактно проживають лемки і сама територія чимось нагадує лемківський край.

Цей фестиваль уже вписано золотими літерами у книзі історії відродження та збереження нашої культури. Тут виступають відомі колективи не лише з України, а й з Польщі, Словаччини, Чехії. Лине у небо лемківська пісня, танцюють лемки! Народжується багато нових колективів, особливо відрадно, коли мова йде про дитячі колективи — ми маємо майбутнє!

2 серпня молитву благословення зачитав душпастир для лемків о. -м. Анатолій Дуда-Квасняк. Благословив лемківський фестиваль „Дзвони Лемківщини” Апостольський адміністратор Бучацької Єпархії о. Дмитро Григорак ЧСВВ у присутності священиків з України та з-за кордону.

У неділю, 3 серпня, святкування розпочалось із Божественної Літургії на ватряному полі. Декан Галицький отець-мітрат Василь Завірач звернувся до лемків з нагоди Ювілею, нагадавши про любов до близького.

Після св. Літургії лемки молились за жертв повені в Західній Україні, за жертв депортациї у 1944 — 1947 рр. Усі кошти, зібрані під час Служби Божої, були передані потерпілим у с. Устя Зелене Монастириського р-ну Тернопільської обл.

О. Бенч вручає нагороду о. А. Дуді. Світлина з архіву о. А. Дуди

Отець-мітрат Анатолій Дуда-Квасняк розповів лемкам та гостям, що на ватряному полі будується каплиця, попіркувана п. Іваном Гутою. Вона буде збудована у лемківському стилі.

За вагомий особистий внесок у створенні духовних цінностей та високу професійну майстерність заступник міністра культури України Ольга Бенч вручила почесну грамоту о. -м. Анатолію Дуді-Квасняку.

„Дзвони Лемківщини” є свідченням того, що наша культура, мистецтво є надзвичайно багатими і цікавими. Це повна скриня духовного спадку незніщенної етносу України — лемків. Підготовка до фестивалю і його проведення — то надзвичайно клопітка робота і тільки велика любов до рідної землі додає сили та енергії його організаторам, серед яких належної уваги, безумовно, заслуговує п. Олександр Венгринович — голова Всеукраїнського товариства „Лемківщина”. Тож побажаймо йому і надалі натхнення і успіхів. Щасливої дороги у майбутнє — тобі, Фестивале!

(За матеріалами газети „Нова зоря” від 15 серпня 2008р. ч.32.)

Редакція „Лемківського календаря — 2009”

Марія ВАНІВ
ДОЖИНКИ ТА КЕРМЕШ У БОСЬКУ

I. Бощанські дожинки — 2008

Відвідини рідного краю для кожного лемка — особлива подія. До отчіх порогів завжди приходиш із душевним трепетом, бо де зустріч із могилами предків, дідусею криницею, маминою хатою... Наша розповідь про дві поїздки у село Босько поблизу Сянока.

Делегація, очолювана п. Ярославом Козаком, прибула у Босько у неділю, 24 серпня. У костелі Івана Хрестителя якраз закінчилася урочиста Літургія. Згодом святкова процесія на чолі із духовим оркестром, жінками та дівчатами із „короводами”, а також урядовцями гміни, радними та гостями рушила до місця проведення дожинок.

З давніх-давен у Боську відбувалось це свято, на якому вшановувались земля-годувальниця і ті, хто на ній трудиться. І наші предки-лемки у такий час дякували Богові за хліб святий, за щедрий урожай.

Цьогорічні дожинки у Боську відбувалися згідно з традицією. На сцені — почесні гости села: ксьондз А. Гіль, урядовці із Сянока, депутати сеймуки,

представники із сіл-побратимів зі Словаччини, гості зі Самбора та Львова.

Староста та старостіна свята вручають віткові хліб із зерна нового урожаю з побажанням чесно ділити його за потребою між усіма жителями. У своєму виступі п. Маріуш Балабан висловив подяку сільським господарям, які цей хліб пекали, гостям, що прибули на свято, та спонсорам, завдяки яким відбувалося дійство.

Учні місцевої школи підготували невеликий концерт.

Центральною подією свята був виступ „короводниць“. Так називають жінок із товариств сільських господинь, організованих у селах Мимонь та Босько, які спеціально до свята із пшеничних та житніх колосків плели „короводи“, оздоблювали їх стрічками та квітами, а при цьому укладали пісні про життя обох сіл, про цьогорічний урожай, здобутки і недоліки у роботі гміни. Їхні веселі і розважливі співанки були зустрінуті присутніми щедрими оплесками.

Ще більшого ентузіазму додав виступ духового оркестру пожежної дружини с. Босько. Приємно відзначити, що серед сорока його учасників чимало молоді. Оркестр із запалом виконав польські народні мелодії, класичні твори, уривки із популярних серіалів.

Відтак ведуча запросила на сцену гостей з України — народний фольклорний ансамбль „Юж мелем“ Народного дому с. Нагірне, яким керує Люба Тепла. У складі цього колективу співають нащадки тих, хто понад 60 років тому із примусу покинув своє рідне Босько.

До Боська приїхали гости зі Львова та Самбора.

І полинули над рідним Боськом лемківські пісні: „Не мелем”, „За нашом стодолом”, „Аничка”, „Дай ня, мамко”, „Як єм ішов з Дебречина” та інші. За ними популярні польські: „Соколи”, „Зоха”, „Нех жиє вольнось”.

А закінчувався концерт піснею про Україну, приуроченою 17-ій річниці Незалежності. І хоч не всі учасники ансамблю через брак паспортів змогли потрапити до Боська, все ж таки Люба Тепла, Марія Решетар, Іван Романчак, Оксана Лаб'як, Юрій Лимар, Христина Керкало, Володимир Лешо та Павло Буряк зуміли з честю представити нове покоління переселених лемків. З жартами та гумором по-українськи і по-польськи вели програму свого виступу Люба Тепла та Христина Керкало. Кожну пісню присутні приймали тривалими оплесками.

Після концерту самбірські бощани були запрошені до святкового щедрого столу, де головною стала пісня. Співали усі разом по-польськи, далі українці співали свою пісню на мотив щойно проспіваної поляками, і так без кінця...

Наший делегації постійно товаришував колишній війт п. Броніслав Жовкевич. Обох війтів п. Ярослав Козак запросив на Г'ятир фестиваль лемківської культури у с. Нагірне, що проходить у першу неділю вересня.

Поляки проводжали нас словами: „До зустрічі, до 21-го! Бо 21-го вересня — це наше свято у Боську”.

II. Кермеш

21 вересня християни вшановують Різдво Пресвятої Богородиці. У давньому Боську відбувся тоді храмовий празник. Тому саме на 21 вересня були намічені урочистості, пов’язані з освяченням фігури Матері Божої, встановленої на пожертви колишніх бощан та їхніх нащадків на місці, де стояла дзвіниця.

Весь попередній тиждень видався дощовим і холодним. Особливо лютувала негода напередодні, у суботу. Безперестанний дощ, різкий вітер не давали можливості на місці підготувати все необхідне для Богослужіння. Тривожно билася думка, чи не зіпсує погода очікуваного свята?

Однак недільний ранок в Україні був тихим, хоч мрячним. У Боську ж дощ припинився за півтори години до нашого приїзду. Ніби сама Заступниця випросила в неба таку милість. Була на шляху подорожніх ще одна прешкода: надто довге очікування тягнулося, суровий митний контроль на польській границі у Смільниці.

Та нарешті всі автобуси з колишніми бощанами — на площі перед гміною.

Цього року прибуло найбільше прочан. Завдяки старанням п. Ярослава Козака, котрому допомагала племінниця п. Марія Кузьмяк, візи для поїздки отримали всі, хто праґнув побувати у Боську. Відрадно відзначити, що побільшало молоді — онуків і правнуків переселенців. Багато хто приїхав сюди вперше, тому з такою цікавістю і трепетом у душі ознайомлювалися з місцем, де проживали дідуся й бабусі, де народились їхні батьки.

Гости із Самбора біля фігури Пресвятої Богородиці.
Світлина В. Солинка.

Урочисту Літургію біля пам'ятного хреста, встановленого на місці церкви, відправив о. Володимир Коркуна. Крім прибулих із України, у ній взяли участь ксьондз Анджей Гіль зі своїми парафіянами та уряд гміни с. Босько. Дякував Олександр Роман, якому допомагав тут же створений хор вірян.

По закінченні Служби Божої відбулося освячення фігури Пресвятої Богородиці, піднесеної на постамент, до котрого сходяться дві мощені каменем доріжки. На постаменті щемливі слова:

О Маріє, Мати Божа,
Молися за нас, бощан,
Які спочивають у вічності
На отчій землі.

Бощан родино, мов обірвана струна,
Ти в серці викликаєш болю клекіт,
За тебе просить Богородиця сумна
І ми, нащадки, в стороні далекий.

Купол та ковану огорожу навколо фігурки майстерно виконав місцевий майстер Веслав Банась.

Коли очі і душі присутніх були звернені до Матері Божої, а священики готувалися до освячення, трапилося справжнє диво! Кілька хвилин сіявся дрібний дощик, ніби саме небо відкрилося, і Божа роса освятила цю фігурку, і місце, і тих людей, що живуть вірою і пам'ятю.

Відтак відправлено панаходу за тих, хто спочиває у отчій землі, запалено свічки, покладено квіти...

Празнична частина, як водиться у бощан, була багата піснями, словами по-дяки, адресованими місцевій владі за сприяння у проведенні робіт і урочистостей, керівникам ГО „Бошани” за організацію поїздки.

Усім присутнім запам'ятається виступ п. Світлани Скіпакевич, котра приїхала у Босько, щоб побачити край, про який багато наслухалась від парафіян свого чоловіка — отця Ярослава. Уродженка Одещини, п. Світлана вперше у Ралівці зустрілася з лемками, почула їхню говірку, перинялася болем і тугою за втраченою вітцівською землею, відчула гордій і незалежний дух цих людей, полюбила їхні пісні. І зазвучала у виконанні випускниці Одеської консерваторії, а тепер їмості Світлани знаменита її улюблена лемківська пісня „Ой верше, мій верше”.

У слові, виголошенному п. Миколою Мовчаном, головою української громади м. Перт (штат Західна Австралія), вчувалося велике задоволення від днів, проведених із лемками в Україні та Польщі. Побувавши на фестивалі лемківської культури в Нагірному, а тепер — у Боську, пан Микола збагнув ту любов до рідної землі, яку зберігали в серці його родичі і якою живуть люди, котрих він пізнав за час своєї мандрівки.

Увесь ностальгічний і піднесений настрій від ще однієї поїздки до рідних витоків перенісся у автобуси. Дорога назад стелилася піснями. То були пісні,

котрі ми чули у своїх родинах з дитинства, котрих навчили нас найближчі люди і, які ми не маємо права забути. Як не маємо права забути той край, що звуться Лемківщиною.

Богдан ГУК
(м. Варшава)

РУСИН, РУСНАК, ЛЕМКО – НАЙЦІННІШИЙ ДАР ВІД ГОСПОДА...

Репортаж з 15-річчя лемківської церкви
св. Володимира і Ольги у Львові

Нагірні церкви руснаків. Доожної з-поміж знаних мені на Лемківщині треба йти під гору. Тільки до одної – у долину. Така є церква в Гировій, при дорозі з Сянока на Дуклю. Сучасний автомандрівець, ідучи дорогою, прокладеною горою, не здогадається, що не так давно її не було. Гирівські руснаки кілька десеток років тому їздили рибучими возами вздовж потоку або й самим потоком. Їх білостінний храм хоч трохи, але був тоді нагірним. Ніяк же ж руснакові молитися в долині...

Не ті дороги вели руснаків у 1944, 1945 чи 1946 р. з Лемківщини до Львова. Давніше, у XIX ст., вони знали це місто з розповідей своїх синів-пітомців, на початку XX ст., з розповідей синів-академіків різної науки. Інший шлях, крім знання, здебільшого їм у Львів не стелився. Їхали туди простими русинами – верталися зміненими, що й не пізнати. Остання хвиля, та з 40-х років ХХ ст., “роздепортована” в десятках сіл західної частини Української Радянської Соціалістичної Республіки СССР, шукала себе самої дуже довго, десятками років. Досі ніхто не описав їх дороги до України, хоч вони жили на Україні. Шукати було важко – СССР, країна процвітаючого атеїзму, не знала Нагірної Проповіді, не дозволила збудувала навіть одного руснацького храму – це так само, якби вона не давала бути собою. Усе-таки не вічним був той процвітаючий атеїзм...

На святі 15-річчя лемківської церкви. Вітальне слово має І.Красовський. Світлина І. Опалака.

— Справа в тому, — казав Іван Красовський 15 вересня 2007 р., сидячи на порозі “лемківської” хижі з села... Люта Великоберезнянського району Закарпатської області, відтвореної в 1972 р. у львівському музею просто неба, — що в 1969 р. у Львові була створена лемківська зона скансену. На кожній етнографічної зоні мала бути представлена церковна архітектура даної групи. В Україні з лемківських церков збереглися під цю пору тільки дві церкви на Закарпатті, але одну з них подарували до музею в Києві, другу — до Ужгорода. Пробували ми перевезти церкву з Польщі. Я мав зустріч з міністром культури, але це питання було дуже складне, бо церква в Гіровій, яка нам сподобалася, перейшла в підпорядкування монахам.

— Вона донині стоїть в Гіровій на своєму місці, — доповнив я, хоча про монахів нічого на знаю.

— У 1988 р. в Україні ми, лемки з Польщі, створили Товариство „Лемківщина“. Це дало поштовх до того, аби заново думати про лемківську церкву. Ми порадилися з директором музею Болеславом Рибаком, потім звернулися до нашого міністерства культури, звідки отримали дозвіл збудувати з нового

дерева точну копію церкви, яка існує на Лемківщині. Разом з Рибаком у 1990 р. поїхали ми в Польщу, аби її шукати. Зайхали в Зинданову, порадилися в Федора Гоча й разом поїхали далі. Сподобалася нам церква Косми і Дам'яна в Котані Ясельського повіту, з 1841 р., гарна, проста й зграбна, з цікавим поєднанням давнього лемківсько-українського стилю зі значними новими впливами римо-католицької архітектури у формі високої вежі-дзвіниці. Були й інші церкви, може й гарніші, з прекрасною архітектонікою, але ж дуже важкою для відтворення.

Лице 80-річної людини на мить віддалилося, ймовірно, що він був у ту мить на Лемківщині.

— Ми почали справу побудови церкви. Довідався про це та приїхав до нас о. Анатолій Дуда-Квасняк, сказав, що хоче помогти її стати священиком у майбутній церкві. Такий був початок того, що тут бачите і чуете, принаймні я так це розумію і описую. — Іван Красовський встав і пішов на богослужіння до побудованої 15 років тому церкви, ідучи дорогою ні то до Котані, ні то до Львова. Треба ж бо добре натерти очі й начухати мозок, аби стати на глибоке розуміння шляхів карпатського світу, де всього за сто років так перемішалися назви людей, племен, людей, що один одного переставав упізнавати, а то й став називати чужим. Котанська церква у Львові, на схилі незнаної гори — своя? чужа?

Ситуація оригінал-копія — стара як історія переміщень кожного люду, у якого була культура виражена в камені чи дереві, якою він дорожив та яку треба було залишати, тому що виникла потреба шукати хліба в іншій землі або наступав ворог. Мала Греція-Велика Греція, Мала Русь-Велика Русь, Галичина-Канада, давня історія, що стає вочевидь близькою, коли нагадати про депортaciї руснаків-лемків з Лемківщини. Лемки будували нові церкви. Спершу — на Західних землях, потім — на Україні. Копіювали, перебудовували, віддзеркалювали, відбивали чи передавали — навряд чи знайти відповідне визначення для того, аби вловити тонкощі відносин оригінал-копія. Певне те, що вони їхали в чужі землі зі своїми церквами врослими в кров і плоть, тому що дехто з них до одної і тієї ж ходив чи не кожної неділі за сто років. Не один кожної неділі йшов та не міг дійти до свого храму. Урешті безплотна ідея етнографічного музею зустрілася з плоттю лемків. Виник шедевр духу та долі.

Егомосць-русин

Народжений в Криниці, батько й мати криницькі люди, на ім'я Анатолій, подвійного прізвища: Дуда-Квасняк. Депортований до УРСР. Живе в Монастириськах на Тернопільщині. Ювілейну Службу Божу в храмі святих Володимира і Ольги співслужив з отцями Іваном Репелою, Романом Шафраном, Володимиром Козіброгою, Сергієм Швяглою, Іваном Ференцем, студентом Яковом Мадзеляном, Андрієм Майбою, Степаном Колянком, ієромонахом Ігнатієм. Вірні приїхали з Києва і Київщини, Тернополя і Тернопільщини, Івано-Франківська та Івано-Франофонківщини, однак не тільки з цих країв.

Нема егомосця без дзвонара, Володимира Сметани, родом також із Криниці, тепер львівського руснака, який дзвонить десь від трьох років з того часу, як збудували церкву. Я застав його, як обмотував рукою шнур від єдиного дзвону в дзвіниці, тієї дзвіниці, якої нема біля котанської церкви. У заявах про ідентичність обох церков — це друга різниця, поруч з заміною Косми і Дам'яна на Володимира та Ольгу.

— Приходжу, бо то є національна церква, і православна, і греко-католицька, українська, дзвоню на кожну Службу Божу в першу та передостатню неділю місяця, — каже крізь шпарину між дверми і одвірком.

Нема егомосця без церківника, титара і паламаря в одній постаті, яким є Андрій Барна, народжений в Радоцині в 1941 р. “Барна” — це по-мадярський масть коня, у моїй Команчі також живуть Барни, лемки-українці мадярського прізвища, яке означає “коричневий”. Церківник Андрій встановляв немалі посудини з водою під хрестом біля церкви — по Службі Божій мало відбутися посвячення води.

Посилений електронікою голос приніс слова о. Дуди: “Циросердечні витам вас вшитких на нашім гнешнім великомъ святі лемківской церкви”. Починалося богослужіння. На початку проповіді священик-співслужитель вибачився, що не вміє так гарно говорити лемківською мовою, як президент Ющенко на „Лемківській ватрі” в Ждині. Мій сусід сказав до свого сусіда:

— Мав написане.

— Не мав написаного, то била його чиста бесіда, — відповів його сусід.

“Нам дорога є ця церква, але так само дорогі є нам церкви в ріднім краю і могили предків”.

Повну “лемкословію” котансько-львівської церкви по Службі Божій представив у своєму слові парох, о. Дуда-Квасняк:

— То єдина церква в Україні, де моляться спільно греко-католики й православні лемки, і не лем лемки, але й інші, хто є українцем. Я не ділю на лемка, руснака, українця, греко-католика чи православного, бо як виджу лемка, то знам, же виджу найцініший дар од Господа. Для того треба нам ціле життя на своєм стояти. А як то є можливе? Ми дякуємо Господеві, же ми живемо в вільній державі Україні, бо якби не било вільної держави України, то би не било би ні церковії нашої, ні пам'ятників, ні посвяченъ, то Господь Бог нагородив нас том державом Україном. Де би ми не били, де би ми не жили — на своєму стійме, своє боронъме, і просиме Господа, жеби ми не забили, одкаль є ми і наші няньюве. Створи, Боже, вшитким лемкам-братям і сестрам українцям, многая і благая літа.

Отож: можна бути собою — руснаком, русином, лемком — і жити в згоді, без сварки з самим собою як українцем. Можна бути собою, зі своєю традицією, як вона б не різнилася від традиції другої частини світу русинських Карпат. Саме так уміють жити лемки в Україні, навчилися того самі, ніхто їх не примусив (зрештою, спробуй русина примусити...). Ця панрусинська згода — це також досвід кількадесяти років життя в тоталітаризмі СССР. Це, накінець, виквіт самостійної України. Не знаю напевно, однак лемки з'явилися "за Бугом" разом з Самостійною. До кінця 80-х років ХХ ст. існували в УРСР потайки та пошепки. Депортация була тайною, про яку всі знали, але не хотіли визнавати. Лемківщина була землею, яку всі пам'ятали, а не могли до неї поїхати. Назви русин, руснак чи лемко жили серед людей, але всі мали наказ називатися... малоросами.

* * *

В один момент богослужіння священик сказав "тепер, як у нас запроваджено, прошу ся привитати" — люди обіймалися, хтось подіувався зі своїм сусідом. Отак люди свідчили про духовну вірність лемків. У тій церкві лемківський дух єдності переміг партікуляризми греко-католицтва і православ'я. Це гарна перемога. Нема нічого переконливішого за вірних отієї церкви, що руснаки-лемки в Україні — це окреме духовне єство, а храм — їх сполучник з Лемківщиною.

* * *

На огорожі сиділа собі чорноволоса дівчинка, і 10 років не мала. Захотілося поставити питання, щодо відповіді на яке відчував я побоювання...

— Дівчинко, ти хто?

— Лемкиня...

* * *

По Службі Божій — мирання миром, привезеним з Єрусалиму. По посвяченні води біля хреста о. Дуда ходив між людьми і кропив. Кропив уліво-право, нарешті голова церковника Андрія Барни розбліснула на сонці, хоч і яку темну він має шкіру (побачивши вперше, я взяв його за руснацького цигана).

— Отче, кропте ще, ту покропте, отче! — вигукували лемки.

Отець кропив далі, а потім знову промовляв. Говорив “дуже” (!?) коротко, тільки понад 15 хвилин, а потім кілька разів до тих хвилин ще кілька хвильочок приточив. Пояснював історію, дякував заслуженим людям, нарешті попросив усіх десь сісти та з'їсти:

— Але не летьте одразу до частування, а майте трохи стриму...

Сніданообідовечеря

— Ідемо до хати!

— Ви чом кажете “хати”!? До хижі!

— До хижі! До хижі!

Руснаки засіли коло хиж та їли добрий селянський харч, підготований у квартирах львівського міста. Від одного чи другого стола чути “Гирова! Гей!” або “Мшана! Гей!”, “Пана Бога не попускаме і ся не попустим Лемківщині!”. Не дотрималися руснаки сказаного священиком: не співали по першому келишку, але десь по третьому.

Під час засідання Світового конгресу українських лемківських організацій у травні, дивлячись на динаміку лемківської справи в Україні — не міг я в неї повірити, була надто спонтанна й гарна, надто вже приваблива, аби спокусити мій критичний смак світу. А потім довідався про лемківські поселення в Луганській області, де руснаки живуть у колишніх станицях русинів-козаків, про їх поселення причорноморські — мій критичний смак почав ломитися. Натомість почув перші прояви смаку того, якби став руснацьким сепаратистом, русинським націоналістом і лемківським шовіністом. Свято лемківської церкви остаточно переважило... мріється поїхати до лемків-козаків у Луганщину, де незламний дух Карпат поєднався з духом степу. Які ви там є лемки з козацького луту...?

Які були лемки коло своєї церкви? Підходив я до кожного столу-села й питався, чим є для них церква Володимира і Ольги. Петро Жилич, батьки з Фльоринки, відповів:

— Це сила, що притягає, чую десь тут своїх батьків, яких нема. Нихто нікого ту силом не заганят, але шитки йдуть, бо ту є якийсь слід серця чи розуму лемків.

Ігор Дідович з Білцарової:

— Я од самого початку, як ся будувала тата церква, приходив-єм, бо мі ся здавало, же як не прийду, то штоси буде мі бракувало. Хоч даколи лінь ня бере і думам, же не піду, але як си спомну, же егомосць їхат з Монастириска 200 кілометрів, а я мам 20 кілометрів, то што я за лемко, што не хоче ити...?

Роман Копильчак:

— Я вже не можу по-лемківськи говорити, хоч бим хотів. Моя мама походить з Лабови, батько з Лабовця. Мама завжди кажуть, щоб слухати все, що говорить ксьондз, і таї повісті. Я багато слухав від мами про Лабову, Криницю, як іду до твої церкви, то мені злається, що я сам іду до церкви в Лабовій. Я не був у тому селі, але напевно там пойду, бо та церква тут мені не дасть не пойхати там.

Андрій Барна:

— Та церква — то є моє життя, як прийду до твої церкви, то думав, же я вдома, у своїй Радоцині.

Галина Кордис, дочка Івана:

— То є наша батьківщина, як сюда приходим, то так, якби були у своїм краю, де наші батьки жили, у Гировій коло Дуклі.

При столі гирівчан сидів маляр і діяч Дмитро Солинко. Розповідь про будівництво з-перед 15 років почалася заново:

— Поляки були згідні щодо перевезення у Львів церкви з Гирової, яку вказав Іван Красовський, але наше Міністерство культури дуже довго розглядalo це питання. Нарешті поляки одумалися й сказали, нащо ми будем віддавати, як ми собі зробимо костел. Тоді ми почали думати, як збудувати лемківську церкву. Видумали їхати в Польщу, вибрати гарну церкву, але таку, для якої будуть креслення. І от поїхали Рибак, Красовський, Когут і я. У Зиндрановій у Федора Гоча зустрілися випадково з Гілем, завідуючим реставраційним відділом Короснянської окружної реставраторської служби. Він сказав, що є архітектурна документація церкви в Котані. Ми оглянули церкву та, вернувшись, послали до Коросна по документацію архітектора Марію Матвіїв. Наш музей дав на все згоду, але де взяти лісовий матеріал? То ж то в Україні була криза! Пішов я до львівського голови Давимуки й дістав наряд на 150 кубометрів лісу. Один чоловік пропиляв його бензопилою замість тартаку, напиляв 1560 погонних метрів балок. Нарешті й іконостас. Я виписав ікону Христа Пантократора, Володимира і Ольги, Кирила і Методія — усе для твої всесвітньої церкви, де молиться цілий світ лемків. Тут один одного шукає і знаходить. А я, крім лемків, знахожу тут Бога.

Під час народного віча під церквою я зрозумів, що лемки не відрізняються в добуванні свого чи в Україні, чи в Польщі. І тут, і тут були безправні — тепер хочуть для себе права. Говорив про це голова Світової федерації українських лемківських об'єднань Володимир Ропецький:

— Ми є розшмарений народ, який Бог любить найвідьоміше. Любимеся, бо влада намнич не даст. Мусиме один другого рятувати, не вирихтовуй свого брата і сестри, мусиме мати чутя великої лемківської руснацької родини. Не продавайте землі, не шукайте правників, а тримайтесь при своїм.

Лемко, що ся в голові не містит...

Під церквою ще тривали танці дітей, люди під хижами починали співати. Я ж розмовляв з о. Анатолієм Дудою-Квасняком.

Отче, як дивлюся на Вас, слухаю Вашої проповіді русинської єдності, дивлюся, як піклуетесь львівським куском Лемківщини, часом не знаю, де Ви є...

Я тілом ту, а душом там, на Лемківщині. Будова у Львові лемківської церкви то була надзвичайна ідея, якраз тоді Україна ставала на ноги. Приїхав я до Львова, пізнався з Солинком і лемками зі Львова. Не вшитки наші лемки ся годили, дехто казав, же краще купити автобус тай їздити на Лемківщину. Не цілком добре вони собі то обдумали, бо церкву ся буде на століття, а виїзд автобусом може бити раз ци два.

А, може то й було б добре, бо то завжди Лемківщина, а не Україна...?

Ми живемо в Україні, на своїм, і на лемківських засадах. Ми віриме в Лемківщину як нашу першу батьківщину, віриме о поверненя на Лемківщину. Ту живе все лемків, як у Польщі, маємо свою силу і хочеме ся гуртувати.

Як ви ся мож так разом тримати?

То є греко-католицька церква, до якої на одну Службу Божу ходят греко-католики і православні, а так, певно, нигде не є в Україні і на цілім світі. То є свідоцтво мудрості лемків. Я як парох так ся старам у проповідях і науках провадити, же лемко, як прийде до церкви, чує ся лемком. Як ся буде чути лемком, не буде ся призерав на різниці в віровизнаннях.

Дехто повідат, же лемки в Україні пропали, бо ся зукраїнізували...

В Україні є українізація, у Польщі — полонізація, але дуже і барз дуже лемків в Україні тримає ся лемківського, бесідує чи радит по-своєму, тримає свої звички. Якби не хтіли і не могли свого заховувати, то би їх ту гнєска не било. Ми тепер в Україні хчеме свого навіть більше, ніж лемки на інших теренах. І ту має

таку можність жити тілом в Україні, а душом — на Лемківщині. Лемко має бити лемком, чи роджений ту, чи ще там, на рідній землі. Нас ту шанують хтовди, як ми ся не відтинаємо від свого коняра.

Ті конарі є різні, є такі конарі Лемківщині, от у Польщі коло Лігниці, які хочуть бути ліпшими від лемків з України, про яких кажуть, що вони — українці, а не лемки.

У лемківських справах — політику набік. Правдивий лемко не буде повідав другому лемкови, що він не є лемко, бо він православний чи українець, ци ще дашто. Лемко має любити другого лемка. Мусиме знати й пам'ятати, хто є наші предки, серед наших предків не било таких дурних поділів, як є тепер коло Лігниці.

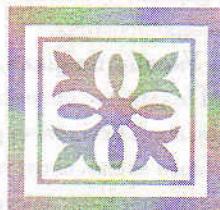
То що Ви думаете про русинів? Що про руснаків?

Мої небіжка повідали: «Я є русинка, русничка». Не треба забувати за руснаків, не повідати цілий час лем о лемках, але й о лемках-руснаках, лемках-русинах. І брати то не політично, а історично, бо то наша стара назва, якої ні за що не мож забувати.

То ви є русин, лемко, українець, і руснак...

Інакше не може бити, то все є одно, то є ціліст. Повіш руснак, то так, якби с відразу повів і лемко, і українець. Не мож ся на тім ділити, тільки барс глупи можут ся на тім ділити, як ся відірвут від своїх братів, бо они ся інакше називають, то они напевно нигда не будут лемки. Інакше бесідуючи, який то лемко, што русина з Карпат, ци лемка зо Львова не призначав руснаком? Такий лемко мі ся в голові не містит...

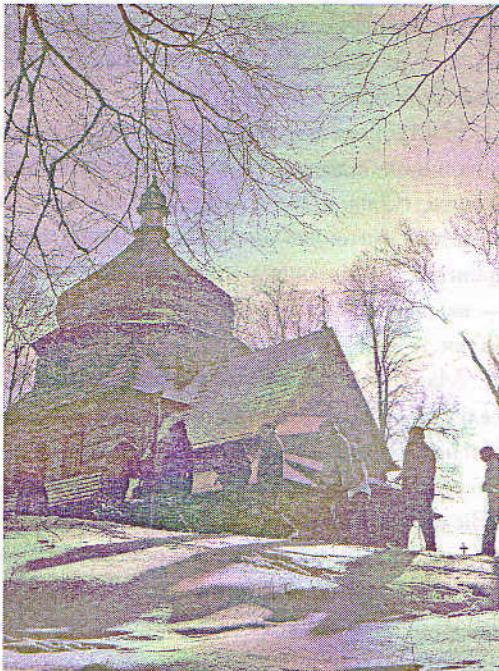
Руснаки-лемки в Україні мають власний світ, їхня історична пам'ять не пішла манівцями, не розірвалося відчуття давньої передлемківської та передукраїнської русинської єдності, навпаки — зв'язок є такий сильний, що дозволяє кожному зі шляхів Великої Традиції Русі-Карпат жити згідно з собою та співіснувати з тим самим собою, який інакше зветься, але живу воду п'є в цієї ж Великої Традиції.

СПОГАДИ ПРО МАНДРІВКУ НА ЛЕМКІВЩИНУ

Для ознайомлення із сучасними проблемами лемків у Польщі, для пізнання їхньої духовної та матеріальної спадщини у 2005 році було споряджено науково-краєзнавчу екскурсію до Лемківщини з ініціативи Львівської філії Товариства "Україна — світ", яку очолив Богдан Якимович. Серед мандрівників були Герой України Борис Возницький, проректор Франкового вузу Богдан Котур, проректор Львівського державного інституту фізичної культури Оксана Вацеба, львівські професори — Михайло Гнатюк, Любомир Сеник, Микола Литвин, Леонід Квятковський, відомий львівський мистецтвознавець Олег Сидор, викладачі, бібліотекарі, студенти, а також невеличка група екскурсантів із Дрогобича на чолі з професором Михайлом Шалатою.

Наша екскурсія мала дуже цікаву програму, яку запропонували активісти Товариства українців в Польщі — Мар'яна і Мар'ян Райтари зі Сянока. Почалося все з мальовничої подорожі східною Лемківщиною до річки Попрад, правої притоки Дунайця, що частково пливе на українській етнічній території — на західних окраїнах Лемківщини. Перша зупинка — прекрасне містечко-курорт Криниця, тут у давні часи проживало майже 90 відсотків українського населення. У 40-их роках ХХ століття активно вирувало українське національне життя. Сьогодні в Криниці діє музей художника Никифора Дровняка і нещодавно відкрито пам'ятник Никифору. Нас приємно вразила велика кількість прижиттєвих

Дерев'яна церква у с.Чертижне
Світлина М. Садового.

фотографій Никифора, розміщених у кімнатах музею, особисті речі художника та невелика збірка його творів. Про життя і діяльність цього відомого лемківського художника детально розповів нам Олег Сидор.

Далі минаємо Грибів, Горлиці, Новий Санч, Дуклю. Навколо засніжені верхи невисоких гір, причепурені снігом містечка і села, де-не-де траплялися дерев'яні хати з деякими традиційними лемківськими архітектурними елементами, дерев'яні церковці... Уже під вечір в їжджаємо до музею лемківської культури в Зиндроніві, який перебуває під великою опікою Федора Гоча. У цьому невеличкому музеї у збережених хижах і господарських будівлях зібрано велику кількість речей різного характеру — одяг, посуд, меблі, приладдя для потреб побуту, колекції писанок і хрестів, фотографій, мистецькі твори та багато іншого, що дає можливість відчути нам, екскурсантам, глибинні правітцівські корені лемківської родини, відчути тепло лемківської хижі...

У Зиндроніві діє церква святого Миколая Чудотворця, збудована наприкінці 80-их років ХХ століття, де відправляють богослужіння для місцевої православної громади. У лемківському музеї проходить щороку фестиваль “От Русала до Яна”, на якому виступають творчі колективи з Польщі, України і Словаччини.

Наступного дня ми відвідали село Чертижне неподалік Сянока, що пов’язане з родинами відомих лемківських діячів культури і церкви — Богдана-Ігоря Антонича, Юліяна Тарновича і Йосифа Сембраторича. До цього часу збереглася хата діда Антонича, на горбку — дерев’яна церква святого архангела Михаїла, цвинтар. Навколо хата місцевість немовби розкриває перед нами свої обійми — на передньому плані рівнина, а вдалині — невисокі гірські пасма, смереки, хатки...

Мандруємо далі вздовж річки Сян до села Улюч. Невдовзі зупиняємося у селі Добра Шляхетська і оглядаємо дерев’яну тризрубну церкву Воздвиження Чесного Хреста, стару дерев’яну дзвіницю.

Наступна зупинка — Улюч. Унаслідок проведення насильницької операції “Вієла” мешканці села Улюч були переселені на західні землі Польщі. Невдовзі дуже незначна частина селян повернулася назад. Колись тут діяли дві церкви, дві дзвіниці, школа, читальня “Просвіти”, кооперативи, дві молочарні, пошта, поліція, пожежня, синагога, корчма, оліярня. До нашого часу збереглася лише старовинна церква Вознесіння Господнього з 1510 року, збудована на горі Дубник. Круглою гірською стежкою ми піднімаємося на цю гору, і перед нами — одна з найдавніших церков на території Польщі — невелика дерев’яна церк-

ва у бойківському стилі. Колись вона входила до комплексу споруд монастиря отців Василіян. Отці-vasiliani провадили школу для різьбярів, які виготовляли церковні речі, зокрема іконостаси. Сьогодні ж тут музей, виставляють сучасне сакральне мистецтво. Біля церкви — цвинтар, дерев'яний хрест на честь 1000-ліття Хрещення України, пам'ятна таблиця з інформацією про те, що в Улючі народився о. Михайло Вербицький — автор українського гімну. До речі, впорядкуванням цвинтаря займається зараз колишній улючанин, активний член українського товариства Ярослав Холявка. Велика культурна програма чекала на нас у Сяноку. Тут ми оглянули унікальну колекцію ікон в історичному музеї, що розміщений у замку кололеви Бони. Наш гід, Іоан Соколовський, у філософській манері розказував про особливості іконопису, про тодішні школи, про символіку кольорів та біблійні сюжети. Ця колекція ікон потрапила до музею із іншого — “Лемківщина”, що був заснований у Сяноку в 1930 році. До його організації спричинилися такі культурні діячі як Лев Гец, Степан Венгринович, Олена Кульчицька, Ірина Добрянська, Франц Коковський та ін. Після Другої світової війни польська влада його ліквідувала, а експонати перенесено до історичного музею. У Сяноку ми оглянули також скансен (у першу чергу, експозицію Лемківщини і Бойківщини), взяли активну участь у Франківському концерті у місцевій школі, де вчителі і діти з навколошніх сіл підготували незабутній святковий вечір, на якому також виступили і львів'яни — професор Михайло Гнатюк і студентки акторського факультету. Слово і пісня — дві потужні духовні сили, які справили на глядачів неабияке враження. У неділю ми побували на Архієрейській Службі, яку відправив владика Адам у церкві Пресвятої Трійці. Богдан Якимович вручив владиці Адамові почесну грамоту за особистий внесок у справі збереження української культури в Польщі.

Наша науково-краєзнавча екскурсія передбачала не лише ознайомлення з найцікавішими скарбами української культурної спадщини у Польщі, але й спілкування з українцями Польщі. Ми також передали в дарунок кілька пачок книжок для українців Сянока і для музею в Зинрановій, навіть започатковано кілька спільніх проектів.

ЮВІЛЕЙНА ВИСТАВКА ТВОРІВ МИРОНА АМБІЦЬКОГО

У жовтні 2008 року в Музеї ідей проходила прекрасна виставка художніх творів лемківського скульптора Мирона Амбіцького, присвячена його 80-літтю. Виставка засвідчила велику артистичність у формуванні творчого доробку

художника. У призатемнених залах струмінь світла вихоплював "Козака-характерника" (2008), "Лісовика" (2008), "Спасителя" (2003), "Лілею", "Сови" (2005, 2006), "Лемківську писанку" (2008) та ін. В експозиції також були представлені твори ранішого часу: "Поліська легенда" (1971), "Слово о полку Ігоревім" (1984), медалі — "Т. Шевченко" (1981), "І. Франко" (1986), "Г. Сковорода" (1974), "Опришки" (1970) та ін. Серед серійних творчих робіт хочемо називати дуже настроєву та глибоку "Хресну дорогу лемків" (2002).

На деяких підписах до робіт натрапляємо і на ім'я рідного брата ювіляра — Юрка. Після закінчення Львівського училища прикладного та декоративного мистецтва вони працювали разом. Як згадує Мирон Амбіцький: "Юрко добре рисував, а різав дерево". Останнє десятиліття пан Мирон працює переважно сам (брата Юрка немає на білому світі). Як зазначає мистецтвознавець, професор Ярослав Кравченко, сьогодні твори ювіляра "вирізняються витонченою пластичністю, поетичністю і метафоричністю" (див. світlinи на кольоровій вкладці).

Виставка творів М. Амбіцького викликала чимале зацікавлення; на її відкриття прибули друзі, родичі, студенти. Цю урочистість підготувала донька скульптора — невтомна та ініціативна Лілея Кvasниця.

НА ЛЬВІВЩИНІ ОСВЯТИЛИ ПАМ'ЯТНИК ЖЕРТВАМ ОПЕРАЦІЇ "ВІСЛА"

З нагоди 60-річчя примусового виселення українців з етнічних земель, в селі Пасіки-Зубрецькі Пустомитівського району Архиєпископ у 2007 році Львівський УГКЦ Ігор Возняк освятив монумент в пам'яті переселених та репресованих під час депортації українців 1944 - 1946 рр. Про це повідомила прес-служба Львівської Архиєпархії. Співслужив з владикою Ігорем Архиєпископ Львівський УАПЦ Макарій Малетич.

На постаменті, який зображує жінку з дитиною на руках біля вирваного з коренем дерева, встановлено дві таблиці: одна з переліком сіл, звідки депортували людей, а інша — з переліком імен депортованих родин. У с. Пасіки Зубрецькі було перевезено близько 300 родин, уродженців території, які тепер належать до Польщі.

200 тис. грн. на виготовлення пам'ятника виділила сільська рада. Висота пам'ятника разом із постаментом становить близько 3,5 м.

ВІПЛАСМО ЮВІЛЯРІВ

Вітай життя! Що біль даєш, і щастя, і красу,

І сум, і горе. В мені юний пал не вмер ще.

(Із вірша Б.-І. Антонича „Привітання життя“)

Іван КРАСОВСЬКИЙ

ПЕТРО КОГУТ

(до 90-ліття від дня народження)

Майже неможливо перерахувати велику кількість заходів, що їх проводять активісти-лемки через Товариство „Лемківщина“, чи Фундацію дослідження Лемківщини у Львові, у проведенні яких не брав би участі відомий діяч на ниві культури лемків, публіцист і журналіст Петро Когут. Це людина повна молодечої енергії, запалу, тонкої інтелігентної витримки. Насправді важко повірити, що йому — 90 років!

Народився Петро Михайлович Когут 19 листопада 1919р. в селі Петруша Воля, поблизу міста Коросно на Лемківщині. Після сільської початкової школи у 1936р. закінчив кооперативні курси у Львові. Повернувшись у рідне село на роботу до місцевої крамниці кооперативи „Господарська спілка“.

Під час Другої світової війни, разом з іншими побратимами-лемками, включився у Рух Опору проти німецьких окупантів. У часі воєнних подій не один раз потрапляв, здавалося б, у безвихідні ситуації, але вроджена кмітливість і винахідливість допомагали йому кожного разу знаходити вихід із складного становища.

Після війни П. Когута спіткала доля вигнанця з рідної Лемківщини. В Україні він працював у різних закладах культури і торгівлі. Але прагнення до поглиблених знань не покидало його. Вступив на юридичний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка. З 1962 до 1988рр. працював директором ресторану готелю „Інтурист“ (тепер „Жорж“). Одночасно був за-

Петро Когут

ступником голови правління Львівського відділення Товариства „Україна”, заступником голови обласного відділення Українського фонду культури. Постійно підтримує ділові контакти з діячами культури української діаспори, з лемківськими громадськими організаціями в США, Канаді, Польщі, Словаччині та інших країн. Має дружні стосунки з архієпископом Адамом у Сяноці, керівником лемківського музею в с. Зинранова (Польща) Федором Гочем.

П. Когут відомий також, як журналіст. Він — автор численних статей, нарисів, виступів на українському радіо і телебаченні, публікацій про Лемківщину, побут і культуру її мешканців. Свої праці публікував в українській та зарубіжній періодиці, лемківських збірниках і календарях.

Наш ювіляр — один з ініціаторів і засновників хорової капели „Лемковина” (1969р.), громадської організації — Товариства „Лемківщина” (1988р.), був обраний першим головою Товариства (1988 — 1989р.). У 1991р. при активній участі П. Когута у Львові створюється ще одна громадська організація — Фундація дослідження Лемківщини, яка швидко здобула високу оцінку серед лемків України. З ініціативи Фундації у 1992р. збудована лемківська церква святих Володимира і Ольги, створена експозиція Музею історії та культури лемків, започаткована серія „Бібліотека Лемківщини”.

П. Когут — заслужений працівник культури України, нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України.

Друзі, лемки в Україні бажають нашому Ювілярові щасливого довголіття, здоров'я, ще багатьох праць з історії та культури лемків.

Роксолана-Марія МАМЧУР-БАБІЙ

З любов'ю присвячується щирій вельмишановній людині,
лемку за походженням, уродженцю з 1919 року
рідного лемківського краю села Петруша Воля,
що на мальовничій карпатській Лемківщині
Петру Михайловичу Когуту

ПРИМЧАЛА ОСІНЬ В ОТЧІЙ КРАЇ ЗОЛОТА...

Примчала осінь в отчій край золота,
Немов із неба ввірвалась струна, —
І хтось заграв на скрипці.
Промчала осінь у золотій колісниці, —

І лемків-край ввесь золотом ясниться
 І Бог привзіс дари і шану
 За кожну зболеную рану
 Й несе покуту й жаль у своїй в Всевишнього ока десниці.

Золотокоса осінь мчала,
 Тепер іде і сяде на покутті, мов янгол золотий,
 Притомивши крила,
 Дивить в світ крізь павутину:
 І бачить, — гори, ліси, домовину, і в росяних ковшах зелен-трав долину
 І сонцем згадує провину
 І сонце скорбить і дивить, згадує туги час-годину,
 Про те як гори гомоніли, ревли воли й потоки,
 І дзвеніли ріки,
 Й хвилювало поле й лісів голосило, рвало густе листя,
 Яко лемків виселяли з рідного обійстя,
 І не байдуже й ім!
 Цього не забудь повіки, —
 Коли замість рідної оселі любої хатини
 Повстали Сибір, Німеччина-чужина
 Або ж останнім домом стала домовина.

Ну що ж, та тяжка була депортациі пора:
 Гірше гроз і блискавиці
 Сонце било в сполох,
 У червоний бубон,
 Й, наче, жар горіло
 Й, наче, жар у попелі згоріло, зітіло
 Коли настала неспокійна ніч, —
 Бо очі в пам'яті як у сови
 Забере вас у свої сни
 глибокі
 До лемківських витоків.

Та не годиться лемку сумувати, —
 Сповити все у тугу і жалі:
 Після випробувань тяжких,
 Тортур душевних
 Хоче Бог вам ще післати
 Хорошу радісну пору
 Добро і мир у ваші хати,
 Молитву лагідну спокійну
 Біля ікони Господа Ісуса і Марії Богородиці
 Без тривожного зойку у серці
 З подякою за мирну з надією звістку,
 Благодать святу

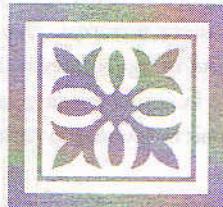
Заходить сонце тихо за стежину,
 Розчинить останню чорну зловісну хмарину
 І свою ясність запалить, засвітить мов рай,
 І проміння злотії мов царські врата
 Враз відкриє, — і прожене останню тінь ката,
 І думку сумну враз спалить до тла,
 Нема вже гіркоти,
 Ні болю, ні зла!

Радуйся, утішся, Лемківська моя сторона! —
 Й утреться остання болюча слюза,
 Що третмливо скотиться по личку святого
 З великим добрым серцем рідного мудрого старця-отця,
 І впаде на милі натруджені руки,
 Що вкрили мозолі з розпуки, —
 Й торкнула осінь сивиною скроні дідуся,
 Ale все одно він світиться красою
 Неначе осінь добра тепла.

Світить злато-сонце
 Полем долі добрий ясний шлях, —
 І зникає і відходить торішній відчай темний страх
 Колишності в віках.

Добрішим стане Бог, —
 І заколише нову і чисту,
 Нетривожну,
 Ні мирну і святу
 Мрію у маленькім безневиннім сні
 Дитини,
 Матері, Батька, Дідуся, Бабуні,
 Доньки, Сина
 І вишиє, і виплекає у обріях ясних рожевих,
 Мов райдугу святу,
 Примирення всепрощення
 Доброзвісну ясну зорю,
 Що миром і любов'ю сходить
 У Божому раю
 На отчу лемків пресвяту землю,
 Де Совість, мов пастух,
 І прадідівський мудрий дух,
 Де осінь, мов золотий вівтар у церкві, —
 В ній своє пророчче слово
 Згадають, скажуть, не забудуть мертві,
 Бо правду віків з пам'яті не стерти:
 Запалають свічку,
 Богником палаючим святым у нас в душі побудуть,
 І знов підуть у Вічність, світлу Божу Вічність,
 І там помоляться за нас тут грішних,
 І благословлять із Богом,
 І з серцем нашим заговорять.

ПІД МЕЛОДІЮ МЕТАЛУ ТА ОРКЕСТРУ

90 років виповнилось Богдану Росью,
в минулому — залізничнику. Яким було його життя?

Нешодавно колишній голова профкому локомотивного депо Львів-Захід Володимир Івах запропонував мені написати про Богдана Рося, котрий сумлінно трудився на підприємстві токарем.

Вхідні двері у квартиру подружжя Росьє були відкриті. Сткаємо і заходимо. Нас зустрічає сивочолий чоловік — Богдан Федорович. Потому з іншої кімнати на міпіцях вийшла його дружина Юлія. — Чому не зачиняєте двері? — запитали ми у них.

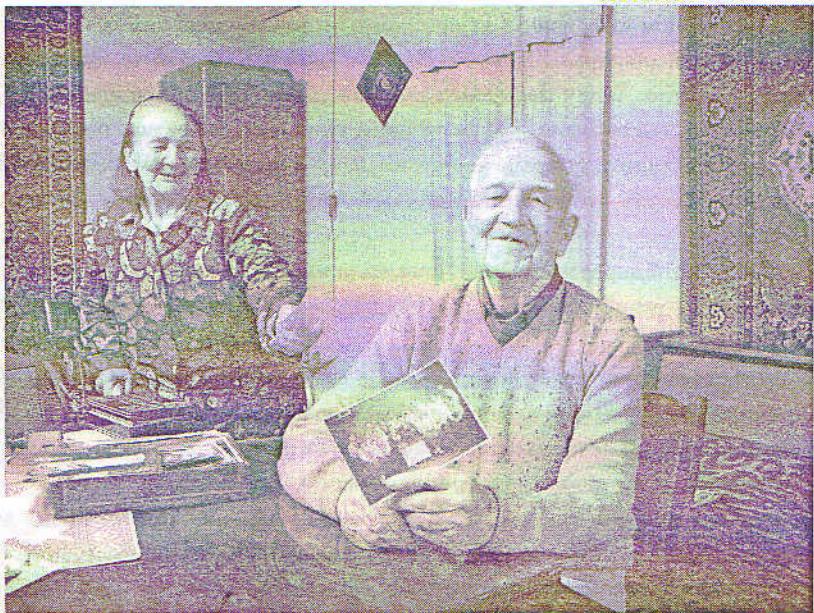
— А що у нас красти? — почули у відповідь. Після цих слів мимоволі очима пробіглися по кімнаті. Було видно, що вона обставлялася чоловіком і жінкою, певне, тоді, коли вони були ще молодими.

— То що ж ви хочете почути? — запитав Богдан Федорович.

— Про ваш довгий життєвий шлях, — відповіли йому. Коли він дізнався, що ми будемо ще й фотографувати його, то попросив жінку дати йому інший светр... Після цього став розповідати.

— Народився я в місті Сянок, що в Польщі. У багатодітній сім'ї. Батько працював старшим стрілочником на вузловій залізничній станції Загуж. Заробляв непогано. Це давало нам змогу не бідувати. Для того, щоб мати фах, закінчив заводську школу. Це ніби як наше професійно-технічне чилище. Здобув спеціальність токаря. Але роботи не було. Безробітні були навіть поляки... Щоб хоч якусь копійку приносити у сім'ю, разом з братом та його друзями ввійшов до складу оркестру, який грав на весілях. Я був сурмачем. З часом вирішив здобути музичну освіту. Для цього вступив у Перемишлі до музичної школи в клас гри на скрипці. Завдяки тому, що батько працював на залізниці, безкоштовно доїздив до цього міста потягом. Зекономлені гроші відкладав на купівлю скрипки. Незважаючи на те, що коштувала вона стільки, як дві корови, через два роки я її уже мав. Але і скрипалем не вдавалося заробити на прожиття. Тому, коли з'явилася можливість влаштуватися на місцевий вагонобудівний завод, то з неї я й скориствся.

Скрипку тимчасово віддав товаришеві. І більше я свого музичного інструмента не побачив. У 1939 році бомба знищила будинок товариша...

Подружжя Росів. Світлина М. Садового.

Пропрацював я на заводі до того часу, поки радянські війська не ввійшли у Польщу. Робота була важка, а платили за неї мало. Приміром, за місячну зарплату можна було купити трохи більше двох кілограмів масла. Але цього для молодої сім'ї, яку я разом з прекрасною сусідською дівчиною Юлею створив у 1941 році, сяк-так вистачало. У 1944 році мене демобілізували до Радянської армії. Але на фронт я не потрапив. Оскільки мав музичну музичну освіту і вмів грати на різних інструментах, то мене ввели у склад військового духового оркестру.

По закінченні війни мою сім'ю чекала доля тисяч українських сімей, які за сумнозвісної операції „Вісла” були переселені з етнічних українських земель. Ми ж з дружиною та рідними опинилися у Львові. Тут на нас ніхто не чекав. Проте мені пощастило знайти собі роботу у локомотивному депо Львів-Захід. На той час польські спеціалісти і робітники покинули підприємство, тож там і виникла гостра потреба у робочих руках. Прийшов я в депо у 1946 році. Тоді мені було 29 років. І пропрацював я у ньому до пенсії. Трудився токарем. Перші 15 років ми працювали у пекельному режимі. Не було ні вихідних, ні свят, ні нормованого робочого дня. Додому приходив пише переночувати. А матеріаль-

на винагорода була мізерною. З величезними зусиллями мені вдалося „вирвати” квартиру, в якій ми зараз і живемо. Вирішальну роль зіграло те, що пообіцяв вступити у партію. Тоді у мене вже було двоє дітей. Тому я був щасливий, що вани мають дах над головою — і нам не треба тулитися у розвалюсі під Львовом. Але обіцянки вступити у партію не дотримався, бо ніколи до комуністів лояльно не ставився. Мабуть, тому й не зміг обійтися вищу пасаду. Хоча був депутатом місцевої Ради.

Керівництво підприємства мене поважало і висловлювало подяки, вручало грамоти, у яких було записано: „За сумлінну, майстерну, продуктивну і самовіддану працю”.

У 60-х роках стало легше працювати. Бо стала надходити нова техніка. Але платили ї далі мало. Нормувальники врізали розцінки за виконану роботу. Багато моїх колег через це переходили працювати на інші підприємства, де зарплата була вищою. Я ж тримався свого підприємства.

У депо був духовий оркестр, в якому грали працівники локомотивних депо Львів-Захід, Львів-Схід, вагонного депо Клепарів. Я переписував партитури для нього і навіть певний час ним керував. Без нашого оркестру на залізниці не обходилася жодна урочистість. У 1970 році ми взяли участь у конкурсі оркестрів залізниць Радянського Союзу і посіли почесне третє місце.

Грав я в оркестрі і по виходові на пенсію. Це допомагало мені відновлювати сили після багатолітньої важкої праці...

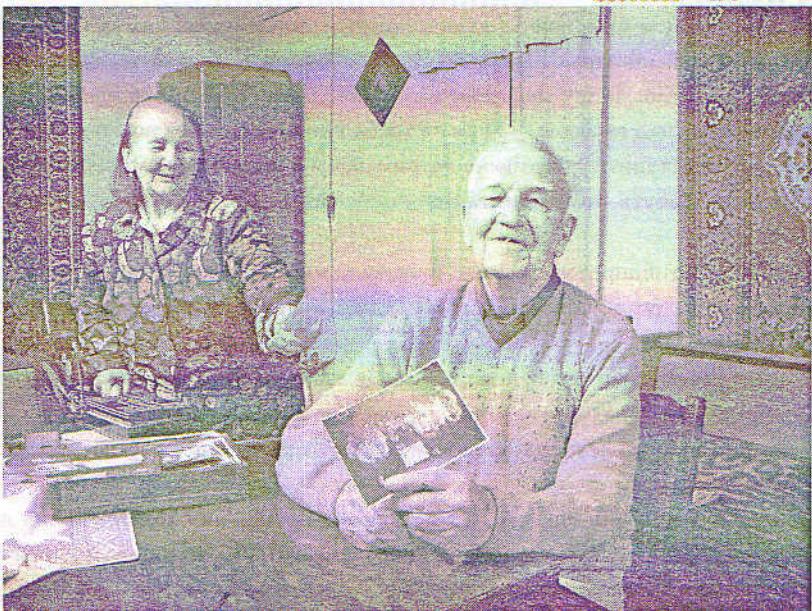
Ольга КРОВИЦЬКА

БЕРЕГІНЯ ПІСЕННИХ СКАРБІВ

(до 80-річчя Даниїли Байко)

20 серпня 1929 року у мальовничому селі Яблониця поблизу Коросна у родині Якова та Магдалини Байко народилася друга донька — Даниїла. Від дитинства, від матері і батька йшла велика наслага до праці, до творчості. Після депортації в Україну разом зі своїми сестрами Марією та Ніною часто виступала на пісенних конкурсах, республіканських олімпіадах. У 1952 р. Даниїла закінчила Львівське музично-педагогічне училище; у 1958 р. — Львівську консерваторію ім. М. Лисенка.

Із 1954 р. розпочалася творча біографія тріо сестер Байко.

Подружжя Росів. Світлина М. Садового.

Пропрацював я на заводі до того часу, поки радянська війська не ввійшли у Польщу. Робота була важка, а платили за неї мало. Приміром, за місячну зарплату можна було купити трохи більше двох кілограмів масла. Але цього для молодої сім'ї, яку я разом з прекрасною сусідською дівчиною Юлею створив у 1941 році, сяк-так вистачало. У 1944 році мене демобілізували до Радянської армії. Але на фронт я не потрапив. Оскільки мав музичну музичну освіту і вмів грати на різних інструментах, то мене ввели у склад військового духового оркестру.

По закінченні війни мою сім'ю чекала доля тисяч українських сімей, які за сумнозвісної операції „Вісла” були переселені з етнічних українських земель. Ми ж з дружиною та рідними опинилися у Львові. Тут на нас ніхто не чекав. Проте мені пощастило знайти собі роботу у локомотивному депо Львів-Захід. На той час польські спеціалісти і робітники покинули підприємство, тож там і виникла гостра потреба у робочих руках. Прийшов я в депо у 1946 році. Тоді мені було 29 років. І пропрацював я у ньому до пенсії. Трудився токарем. Перші 15 років ми працювали у пекельному режимі. Не було ні вихідних, ні свят, ні нормованого робочого дня. Додому приходив пише переночувати. А матеріаль-

на винагорода була мізерною. З величезними зусиллями мені вдалося „вирвати” квартиру, в якій ми зараз і живемо. Вирішальну роль зіграло те, що пообіцяв вступити у партію. Тоді у мене вже було двоє дітей. Тому я був щасливий, що вани мають дах над головою — і нам не треба тулитися у розвалюсі під Львовом. Але обіцянки вступити у партію не дотримався, бо ніколи до комуністів лояльно не ставився. Мабуть, тому й не зміг обійтися вищу пасаду. Хоча був депутатом місцевої Ради.

Керівництво підприємства мене поважало і висловлювало подяки, вручало грамоти, у яких було записано: „За сумлінну, майстерну, продуктивну і самовіддану працю”.

У 60-х роках стало легше працювати. Бо стала надходити нова техніка. Але платили її далі мало. Нормувальники врізали розцінки за виконану роботу. Багато моїх колег через це переходили працювати на інші підприємства, де зарплата була вищою. Я ж тримався свого підприємства.

У депо був духовий оркестр, в якому грали працівники локомотивних депо Львів-Захід, Львів-Схід, вагонного депо Клепарів. Я переписував партитури для нього і навіть певний час ним керував. Без нашого оркестру на залізниці не обходилася жодна урочистість. У 1970 році ми взяли участь у конкурсі оркестрів залізниць Радянського Союзу і посіли почесне третє місце.

Грав я в оркестрі і по виходові на пенсію. Це допомагало мені відновлювати сили після багатолітньої важкої праці...

Ольга КРОВИЦЬКА
БЕРЕГІНЯ ПІСЕННИХ СКАРБІВ
(до 80-річчя Даниїли Байко)

20 серпня 1929 року у мальовничому селі Яблониця поблизу Коросна у родині Якова та Магдалини Байко народилася друга донька — Даниїла. Від дитинства, від матері і батька йшла велика наснага до праці, до творчості. Після депортації в Україну разом зі своїми сестрами Марією та Ніною часто виступала на пісенних конкурсах, республіканських олімпіадах. У 1952 р. Даниїла закінчила Львівське музично-педагогічне училище; у 1958 р. — Львівську консерваторію ім. М. Лисенка.

Із 1954 р. розпочалася творча біографія тріо сестер Байко.

У доробку цього пісенного тріо — численні концерти і в Україні, і закордоном: гастролі у Чехії, Польщі, Німеччині, Бельгії, Канаді, США (двічі — 1974, 1979) та ін.

А скільки пісень переспівано! До репертуару входили насамперед твори та обробки пісень видатних українських композиторів — С. Людкевича, А. Кос-Анатольського, О. Білаша, О. Майбороди, М. Скорика, С. Козака, Я. Ярославенка та ін.

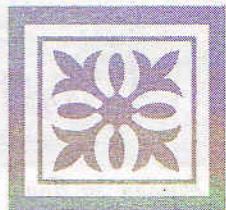
Попри велику концертну завантаженість Даниїла Яківна працювала викладачем вокалу і бандури у Львівському педагогічному училищі. Тішилася успіхами своїх учениць, всіляко намагалася приступити їм любов до рідної пісні, до рідного слова, адже через цю любов виростає також патріотичність, глибоке розуміння своїх коренів, а молодим це дуже потрібно. У важкі часи тоталітаризму фактично пісня була оберегом духовності, мірилом сприйняття душі народу та його прагнень.

Даниїла Байко — творча натура і ця її риса відображається і в повсякденному житті. Її можна побачити на концертах, виставках серед добірного товариства. А ще вона — прекрасна газдиня.

Фундація дослідження Лемківщини у Львові, вся лемківська громада сердечно вітають Даниїлу Байко з ювілеєм, бажають їй великої наслаги і міцного-преміщного здоров'я.

Даниїла Байко.

ЦАРСЬКІ ДВЕРІ ФЕДОРА ГОЧА

(Музейні лемківської культури в Зиндрановій минуло 40 років,
а його засновнику виповнюється — 80)

Чтоб знать себя доподлинно,
нужно провірять всю свою жизнь точно,
прочно і совісно, для [...] вірного осмотра всьому тому,
что перебила і пережила душа: записувати — мислі, воззрінія,
страданія, вести самодільний дневник; написати самому віроісподовідъ
— жизнь свою.

о. Миколай Малиняк.

Зерна горушичні із дерева жизни.
(Перемишль, 1910)

Федір Гоч на святі „Од Русаля до Яна”. Світлина В. Солинка.

Genius Loci

Федір Гоч зробив річ геніально просту: залишив тривати на давньому місці лемківську хижу — найпростішу з простих. Увесь сенс його діла у тому, що хотів її одну залишити свідком і доказом на землі, тисячолітня культура якої мала піти на пропале і безпам'ятне. Акція „Віслі“ не мала мати ніяких свідків, ніяких доказів злочину. Її оправдання мало статися через те, що пропаде кожен і згине все здатне її показати та витягнути на Божий і людський суд. Обдерта з усього довколишнього, з церкви, з сусідніх домів — Гочева хижка промовляла з нечуваною силою, показуючи, що перед 1947 р. у русинському Бескиді бул цілком інше життя, кожен лемко мав свою газдівку й не соромився її, дерев'яної, солом'яної, з кіптявими іконами на покуті. Вічність дрімала в лемківській хижі! У кожній стояла сила, більша від кулеметів і гармат!

* * *

— Я не був сам, — каже він сьогодні, 27 липня у Зиндрановій, коли стільки людей прибуло поклонитися йому за 40-річне тривання музею в тій хаті, що була бідною, а стала багатою. — Я мав спільніків, діячів Лемківської секції УСКТ. Ми були згідні, бо треба боронити рештки нашої знищеної культури. Хата моого прадіда від кількох років не була ремонтована, могла навіть пропасті. Тим часом Павло Стефанівський, який вже мав трохи досвіду на етнографічній лінії, наполягав з питанням: „Фецю, а що би було, якби у твоїй хижі зробити музейну збірку?“. То була дуже добра думка. Я сам бачив, як ми робили лемківське весілля в 1955-1956 рр., що вже тоді бракувало старого оригінального одягу лемків з нашої околії. У Білянці 16 серпня 1968 р. Стефанівський відкривав свою збірку, а наступного дня, 17 серпня, мала там місце нарада, на якій М. Дзвінка, Л. Галь, М. Донський, Ф. Кузяк, П. Стефанівський, Я. Троханівський і я, Ф. Гоч, вирішили вже наступного дня, 18 серпня 1968 р., відкрити другу музейну збірку — у мене, у Зиндрановій. Не треба було великих заходів, бо моя хижка стояла ніби від 100 років готова, стояла і мала все, що треба. Відкриття було скромне, як і пізніша історія музею. Пережив я за тих 40 років багато радості і багато горя, але я й мої друзі та помічники таки зробили музей. Він добре прислужився всім лемкам.

Так само скромно і коротко говорив він у ту неділю в православній церкві після того, як владика Адам вручив йому подячну грамоту за створення та утримання Музею лемківської культури. Потім, при сцені щорічно і невідривно

зв'язаного з музеєм свята "Від Русала до Яна", оглянувся і побачив, що після сорокаріччя, тих, що були на відкриті тоді, 18 серпня 1968р., є серед живих двох: Кузяк та Стефанівський. Обидва раділи тихою скромною радістю. І Кузяк не скрився:

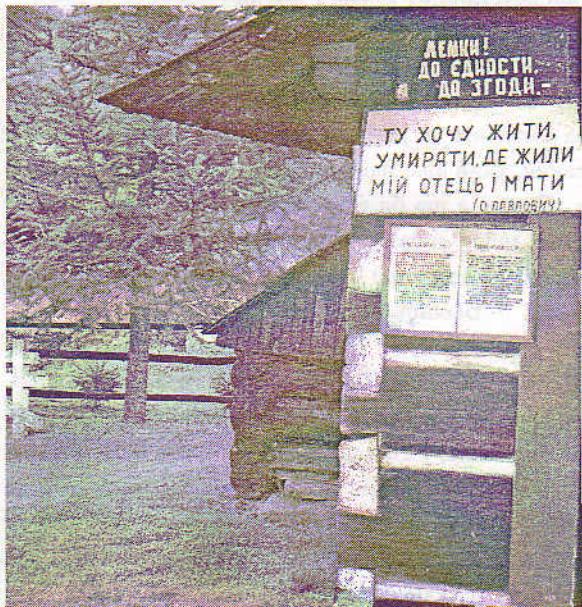
— Федір зробив добру роботу! Зістало то, що гинуло. Якби не він, то все пропало б і всі забули би про наші обійстя. І добре, що Гоч мав таку силу, ще то втримав і довів до сьогоднішнього дня, настягав повно старих речей, одягу і як розбудував!..

Чарівник Кукела?..

Мудра є зиндрянівська хижка Федора Кукели (1868 – 1955) – сільського писаря з Зиндранової, Гочевого прадіда. Отой прадід колись, не знати в яку хвилину, чарівним гусачим пером виліпив її долю – зачарував на незнищимість. Було в тих прекрасних вроках щось від Антоничевої „Пісні про незнищенність матерії”, був трагічний відгомін „Шибеничого верху” о. Володимира Хиляка

і Русенкове : “Я русин
єсм, був і буду” (О. Духнович). Це є твердь.

Діло Федора Гоча було і є дивний корабель, що і пливе, і стоїть, має міцне й напнуте вітрило. Той корабель не може пливти інакше, як стоячи на місці, він не може зірватися з якоря, тому що кругом пливе від 1947р. світ русинських лемків, міняється, вітри й бурі ждуть, що ослабне чуття Стерничого. Скільки ж хвиль розбилося об дивний Гочів корабель! Хамство головного правління УСКТ, подібне до нього „культурне” карпа-

Напис на хижі Федора Кукели (прадіда Федора Гоча).

торусинство Павла Магочія, хронічна неспроможність Об'єднання українців у Польщі, короткі інтерпретації Олени Дудь-Файфер, віртуальне русинство Петра Троханівського, кровна закерзонська завзятість Об'єднання лемків, позбавлені рідного ґрунту сліпі мацаки Стоваришіння лемків з-під Лігниці, де не було й не буде лемківського дому... прийшли під Федорову хату, а потім зникли. Чи був хтось, перед ким Гоч закрив двері? Більше було тих, які самі закрили їх за собою. Мало бути за тих 40 років таких відкритих Загород, як „Писарсьова”. Певно, так їй було на роду написано...

Я ж сам радію тим, що ніколи не старався зробити так, як немало інших: питатися в Гоча, хто він, або схиляти його до одного погляду на національні справи. Він був і є очевидністю, якої не треба інтерпретувати, тертися коло неї, обчухуватися — об тверду стріху його хижі, датованої 1860р., коли нікому й не снилися сьогоднішні пояснювачі та інтерпретатори русинського світу. Можна натерти своє найделікатніше — не завжди ідеологічне — місце... Я, читаючи в ліберально редактований, видаваний до 2004р. Музеем „Загороді” мозаїку комплексів, хитрощів і зрад, чув нелукавий сміх Кукели, бо знов однозначно: якби він або Правнук його повірили в мудрі письмена ідеологів, пішла б хижка за ідеологіями, як за лихими вітрами!

Три погляди

На щастя, Гочі жили в той час сім'єю, наче скеля. Скелясті виросли в них два сини, перший — Роман, другий — Богдан. У обох характери батьків виліті по самі вінця. Їх мати, Марія Гоч, під час відзначення ювілею, сиділа собі на лавці й міряла час... з ним минуло їй уже 45 років.

— Я зі своїм Федором живу від 1963 року, то є, на щастя, довше від його життя з музеєм, якому він віддавався до тої міри, що часом виглядало так, що він занедбував власне господарство, суспільно цілком зайнятий у музеї, а я вчителювала за себе і за нього, ми мусіли ділитися роботою. Я щаслива, що могла йому бути найближчим помічником і першим, хто знов про його музейні клопоти, — сказала Марія, що дівчиною писалася Буряк, вийшла заміж за Федора й мала з ним не двійку, а трійку дітей: Романа, Богдана і... Скансена.

Штефан Гладик, білянчанин, голова Об'єднання лемків. Бачить при допомозі ювілею щось більше, ніж дату:

— Федір Гоч — то не лемзиндрянівський музей. Я пізнався з ним не 40 років тому, а 45 — коли в Усті-Руському відкривався пам'ятник лемківським воїкам ЧА. Громадська діяльність Гоча датується ще з тих часів, коли він створив

аматорський театральний гурток у Зиндронії і виступив з ним, наприклад, на фестивалі в Лосі 1962р. Гоч від понад півстоліття жив і живе лемківською культурою. Музей у Зиндронії не втримався б так довго і не розквіт би так гарно, якби Гоч не кохав твої культури. Він створив прекрасну візитну картку для всіх лемків, а скромна хвіртка в його музеї — це золоті царські двері у велику культуру лемків.

Її частиною є лемко-львів'янин Володимир Ропецький, нинішній голова Світової федерації українських лемківських організацій:

— Ми знаємо, які важкі були ті роки, коли Федір Гоч разом з друзями та родиною задумав створити музей, і які тяжкі були ті роки, коли треба було той музей рятувати від знищення. Ані польська держава, ані суспільство не були зацікавлені, аби тут виник лемківський музей, який буде нагадувати про депортованих лемків. А він є і показує! Зиндронівський музей є пам'ятником людям, які віками творили духовну і матеріальну культуру Лемківщини. У Львові є сектор лемківської культури в тамтешньому музеї просто неба, однак його творено за державні кошти, а тут майже все взяла на себе одна людина.

У 2004р. Ф. Гоч перестав бути головою створеного у 1995р. Товариства сприяння розвиткові музею лемківської культури в Зиндронії. Замінив його син Богдан (1970р. н.), здається, добре газдовиті руки на довгі роки. Нині опікується музеєм Місько-гмінний центр культури в Дуклі. Екскурсоводом є М. Гоч.

— Що буде дальше, не знаю, але знаю, що музей треба все боронити та залишити його наступним поколінням, — каже Федір Гоч, висловлюючи, певно, одну зі старих думок Федора Кукели, лемківського писаря Вічності...

(Передрук з "Нашого слова" № 32, 10 серпня 2008 року).

Іван КРАСОВСЬКИЙ

АНДРІЙ СУХОРСЬКИЙ

(до 80-річчя від дня народження)

Серед найталановитіших лемківських різьбярів в Україні почесне місце займає Андрій Сухорський, член Національної спілки художників України.

Народився 21 серпня 1929р. у с. Вілька на Сяніччині в родині селянина-різьбяра. Таємниць різьбярства змалку навчався від батька, брата Онуфрія і, зокрема, від славного різьбяра Михайла Орисика — односельчанина. Початко-

вими його виробами були традиційні скульптури орлів, ведмедів, лисиць.

У 1945 р. переселений в Україну. При допомозі тодішнього директора Промислового музею у Львові Володимира Паньківа залишився у Львові, розпочавши працю в цеху художньої різьби фабрики ім. Лесі Українки.

Надалі розвинув тематичну скульптурну різьбу, що була започаткована М. Орисиком. На початку 50-х рр. чільне місце в його творчості посідає тема праці селян-лемків ("Лемко несе дрова", "Лісоруби", "Орач"). Композиційно вдало розміщував персонажів у просторі. У 1952 р. Андрій Сухорський був прийнятий на постійну роботу до різьбярського цеху Товариства художників.

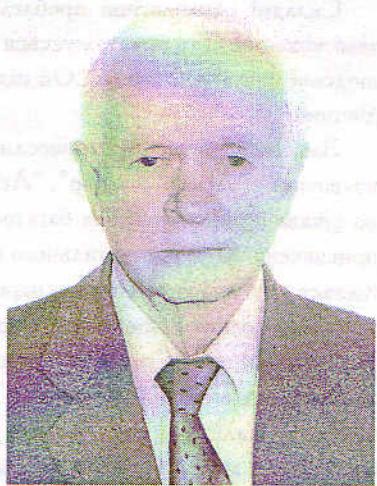
Помітних успіхів у відтворенні внутрішнього світу людини митець досягнув у 60-70-х рр. У скульптурному творі "Розповідь про минуле" (1967 р.) відображенна глибоко психологічна картина: дитяча вразливість протиставляється мудрості дідуся.

Важливе місце в творчості А. Сухорського посідають образи, навіяні літературними творами Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка. До шевченківської тематики він звернувся у середині 50-х рр., створивши дві композиції за сюжетом вірша "Мені тринадцятий минало". Митцеві вдалося відтворити епоху, а також психологію героя — малого Тараса.

У 1964 р. на республіканській художній виставці, присвяченій 150-річчю від дня народження Т. Шевченка, експонувалися твори митця, виконані за мотивами поем: "Гайдамаки", "Перебендя", "Наймичка".

На початку 70-х рр. А. Сухорський працював над втіленням у скульптурі персонажів творів Лесі Українки ("Мавка", "Лісова пісня") та Івана Франка ("Добрий заробіток", "Украдене щастя"). У низці творів зобразив тваринний світ Карпат — оленів, косуль, диких кабанів, лисиць, відтворюючи їх в русі.

У цих роках наступає період творчої зрілості митця. Стало очевидним, що його твори за своєю майстерністю цілком наблизилися до рівня професійної станкової скульптури, наприклад: "Голос Верховини", "Чабан з вівцями", "Дудар" (1970 — 1972 рр.).

Андрій Сухорський

Складні психологічні проблеми розв'язує митець у творах, присвячених темі кохання. Тут простежується уміння майстра тонко передавати найглибші людські почуття. У творі „Ой під гаєм, гаєм” (1970р.) показані переживання дівчини.

Заслужене визнання принесли митцеві твори з лемківської тематики: „Лемко-вівчар”, „Лемко-різьляр”, „Лемко в чугані”, „Лемко везе дрова”. Незрівняно цікава і цінна віртуозна багатофігурна композиція „Переселення” (1985р.), присвячена 40-річчю насильного виселення лемків з рідних земель. Твір зберігається в Музеї українського народного мистецтва в Києві.

Багатогранна і самобутня творчість Андрія Сухорського відома за межами України. Як член Спілки художників (1958р.) брав участь у багатьох художніх виставках в Україні, а також у Болгарії, Угорщині, Чехословаччині, Австрії, Франції, Італії, Польщі, Канаді, США. За заслуги у галузі образотворчого мистецтва і активну участь у громадському житті у 1982р. йому присвоєно почеcне звання — заслуженого майстра народної творчості України. Він — активний член правління Фундації дослідження Лемківщини у Львові, заступник голови церковного комітету.

Професійними скульпторами є його сини — Володимир (1957р. н.) і Андрій (1960р. н.). Вони у 1988р. виконали проект пам'ятника Тарасові Шевченку у Львові, що його відкрито у 1994р.

Отож побажаймо нашому Ювілярові міцного карпатського здоров'я, довгих щасливих років життя та творчого натхнення.

Іван ЩЕРБА

професор Львівського національного
університету ім. Івана Франка

СЛОВО ПРО АРДАНА

Колись малий Тарас, а згодом геніальна постать української нації усіх часів, йшов за обрій шукати стовпів, які підпирають небо. Людину, яка утримує впродовж десятиліть на своїх плечах нелегку ношу лемківського руху не тільки в Україні, але й за її межами, аж так далеко не треба гледіти. Він повсякденно серед нас, легко упізнаний у будь-яких державних адміністраціях, серед членів суспільно-культурних товариств, серед творчої і наукової інтелігенції Львова, завжди бажаний у найбільш вишуканих товариствах. Це — Ардан Володимир

Миколайович. Народився 27 жовтня 1929 року у квітучому селі Поляни пречудового лемківського краю, у винятково інтелігентній лемківській родині. Життєвий шлях нашого родака Ардана описати легко. Для самого ж Володимира Миколайовича життя було далеко не таким безхмарним. Залишалось зовсім мало часу, аби після закінчення української гімназії в Ярославі у 1944 р. молодий Володимир пішов би здобувати вищу освіту, опираючись на свої виняткові математичні здібності. Однак депортация в Одеську область у 1945 р. відсунула амбітні плани Володимира про здобуття вищої освіти аж на довгі 10 років. Завдяки вищій освіті в одному з найбільш престижних вузів України — “Львівській Політехніці” — він мав можливість певний час працювати на пітерському заводі “Електроросила”, а згодом пов’язати все своє професійне життя з науково-виробничим об’єднанням “Термоприлад”, перебуваючи останніми роками на посаді провідного інженера.

Його організаторський талант втілення в життя ідеї етнічного відродження Лемківщини, який акумулювався впродовж багатьох років життя у режимній державі, повністю розкрився при створенні у 1988 р. першого в Україні Лемківського товариства у Львові. Цей ентузіазм був настільки всепоглинаючої сили, що не міг зупинити Володимира Миколайовича ні перед чим. Хотілось зробити все: це і організація поїздок на “Лемківську Ватру” до Ждині, і облік членів Львівського обласного товариства, і постійний пошук і створення нових осередків в області. Обраний у 1997 р. скарбником Президії Світової федерації українських лемківських об’єднань п. Ардан став еталоном чесності, порядності та відданості лемківській справі. У наш час, вже традиційними стали поїздки, що були започатковані Володимиром Миколайовичем, на лемківський кермеш у село Вільхівці (східна Україна), куди були депортовані десятки тисяч лемків. Завдяки ентузіазму п. Ардана лемки відчули, що вони не зникли з мапи Землі, а існують, творять та розвивають свою унікальну і неповторну культуру, і лем час від часу подивовуються, чому ж їх так жорстоко витяли з рідної землі. Лемківська карта, ініціатором створення якої був п. Ардан, і понині прикрашає не одну сотню лемківських родин у цілому світі. Є і нова ідея у Володимира

В. Ардан

Ардана — написання сучасної історії Лемківщини, котру крок за кроком втілює в життя.

Дорогий пане Володимире, наш Патріарше! У день уродин, ми всі, і ті хто був народжений на Лемківщині, і ті кого таке щастя оминуло, низько кланяємося Вам і щиро дякуємо Богу за те, що у щасливу годину послав Вас, людину з сердем по вінцю наповненим любов'ю до рідного Краю, натхненням до постійної праці на благо Лемківщини та на добро України.

З роси і з води!

Микола МУШИНКА

АНДРІЙ ПАВУК – КУРІВСЬКИЙ РІЗЬБЯР

(до 75-річчя від дня народження)

Андрій Павук народився 29 листопада 1934 року в селі Курів (Пряшівщина). Навчався у міській початковій школі. Рано втратив матір, згодом і батька. Після дворічної військової служби ходив на заробітки до Чехії, пізніше знайшов постійну роботу на деревообробній фабриці в селі Кружлів. Одружився з односельчанкою Анною Гост. У них народилося четверо дітей. Після того як став інвалідом почав різьбити переважно з твердого дерева, яке привозили йому з фабрики для опалювання.

Найчастіше різьбив домашніх та диких тварин: корову, коня, вивіцю, собачку, ведмедя, лелеку, різні види грибів. Із антропоморфних фігур найбільше подобалися йому постаті Яношіка, коминаря, лісника та ін. Найцікавішими в творості Андрія Павука є різьба на побутові теми: "Жінка, яка править масло", "Мисливець на полюванні", "Збирач грибів", "Орач". З релігійної тематики — це постаті св. Миколая, Івана Хрестителя, Богородици, Розп'яття і навіть — цілий вертеп.

Його різьбярський стиль — особливо оригінальний. Спочатку в його різьбах переважали трироздільні фігури. В останні роки свого життя він майже повністю перейшов на техніку плоскої різьби — барельєфу, яка найкраще відповідала його фізичним можливостям.

Опікункою і помічницею для Андрія Павука стала донька Анна, яка звільнилася з роботи на швейній фабриці у Свиднику і повністю присвятила себе батькові та його творчості (забезпечувала для нього матеріал, інколи наносила на дерево контури майбутнього твору і надавала творові остаточної форми).

Твори різьбяра знаходяться не лише в рідній домівці і на подвір'ї, але й в сільраді, дитсадочку, школі, корчмі, у приватних будинках курівчан тощо.

18 червня 2006 року Андрій Павук помер; похований на курівському цвинтарі.

Доля цього митця-самоука подібно до життєвої дороги Никифора Дровняка з Криниці. То ж мусимо берегти пам'ять про тих великих лемків, які збагачували культуру своєю самобуттєвою творчістю.

(За матеріалами книжки М. Мушинки “Курівський різьбар. Життя і творчість Андрія Павука” (Пряшів, 2006).

Фундація дослідження Лемківщини сердечно дяkuє великому патріоту Лемківщини, художнику-різьбару п. Степанові Кищаку за можливість опрацювати відповідний матеріал з цієї книжки для нашого календаря.

Іван КРАСОВСЬКИЙ

АНДРІЙ КРАСІВСЬКИЙ

(до 75-річчя від дня народження)

Одним із кращих майстрів лемківської різьби по дереву в Україні є Андрій Красівський. Він також належить до активних діячів на ниві культури лемків. Користується загальним визнанням як людина добра, справедлива.

Народився 29 лютого 1934 року в селі Вілька Сяніцького повіту на Лемківщині в родині селянина, різьбяра Василя Красівського.

У 1945р. виселений з родиною до с. Росоховатець Козівського району на Тернопільщині. У 1953р. закінчив Яворівську художню професійно-технічну школу (Львівщина). Після служби на флоті вступив до львівського художнього комбінату, де пропрацював 35 років. Початково різьбив гірських орлів, згодом успішно випробував свої сили в тематично-скульптурній різьбі. Ставши членом Спілки художників України, від початку 60-х років брав участь у республіканських та обласних художніх виставках.

Його основні твори — це тваринний світ Карпат, побутові сценки з життя лемків. У 1963р. на обласній художній виставці організованій до річниці з дня народження Івана Франка експонувалися такі його твори: „Коли ще звірі гово-

рили”, „Лисиця і заєць”, „Битий небитого везе”, „Лисиця і ведмідь”, „Лисиця та їжак”. На виставках 1973 - 1975 рр. експонувалися такі твори малої скульптури А. Красівського: „Месниця”, „Прикордонник”, „Косар”, „Теолог”, „Медсестра” та інші.

У 90-х роках талановитий різьбяр головну увагу присвятив створенню цілої галереї тварин. Його творчість була високо оцінена громадськістю і мистецтвознавцями. Варто назвати такі художні вироби, як „Кінь”, „Ведмідь”, „Орел”, „Зубр” (виставка 1995 р. в Києві); „Ведмідь”, „Олень”, „Козел”, „Орел” (виставка 1996 р., Польща). Також А. Красівський створив ряд тематичних образів: „Мисливець”, „Лісоруб”, „Отаман Підкова” (виставка 1997 р. в Києві).

Митець живе і творить у курортному містечку Трускавець на Львівщині. Бере активну участь у роботі місцевого відділення товариства „Лемківщина”, як заступник голови правління. Майже постійно відвідує лемківську церкву у Шевченківському гаю (Львів), допомагає у роботі церковного комітету, Фундації дослідження Лемківщини у Львові. Він є незмінним учасником лемківських фольклорно-етнографічних фестивалів „Ватра” у Польщі та Україні.

Правління ФДЛ, редакція „Лемківського календаря”, численні друзі бажають Андрієві Красівському щасливого довголіття, здоров'я, радості, подальших творчих успіхів.

Федір ЛАБИК

ВОЛОДИМИРОВІ ДРАНЮ ЩЕ ЛІШЕ 75!

В. Дрань

Безталанних людей у природі не існує, кожна людина має якийсь талант, якщо він навіть і прихований, рано чи пізно все одно проявиться. Але є люди, яким Бог чи доля і праця дарують багато граней таланту, що часто трапляється серед митців. Тому в одному із жартів мовилося: директор, приймаючи на роботу нового працівника, питає: „А яка у тебе професія?” А той відповідає: „Я лемко, а ви що не знаєте, що лемко вміє все робити”. Це звичайно жарт, але частина правди в ньому є, бо лемки — таки працьовите і талановите плем'я.

Про такого лемка хочеться дещо розповісти, це про

Володимира Драня. Народився він 22 липня 1934 року в селі Святкова Велика Ясельського повіту Krakівського воєводства на Лемківщині в досить багатодітній сім'ї із п'ятьо дітьми. Родина була одною із заможних і передових у селі. Ще дід Дмитро їздив на заробітки до Америки, а потім займався торгівлею худоби і прикупив до маєтку ще трохи пая і лісу. Батько був поштарем, а потім агрономом, виписував багато літератури і впроваджував новітні методи господарювання, придбавши для цього весь новий сільськогосподарський інвентар. Один із братів батька — Петро був високоосвіченим інтелектуалом, закінчив три навчальні заклади, в тому числі вищі. Мріяв і боровся за справедливість, кращу долю лемків і за самостійну Україну при польській владі і при німецькій, і при большевиках. За що і віддав своє молоде життя в 30 рік. Так от із такої родини і вийшов Володимир. До речі, єдиний власник такого імені на все село, так називав його стрижко Петро, він же і привив йому любов до книжок, до науки.

Навчався Володимир успішно, бо мав дуже добру пам'ять. Закінчив школу, ремісничє училище, технікум й інститут, здобув будівельну спеціальність і все на "відмінно", з грамотами і відзнаками. Працював теж успішно, його поважали і цінували. За 52 роки трудової діяльності тільки 5 разів міняв місце роботи. Працював електромонтером у м. Слов'янську тодішньої Сталінської області. Згодом — майстром виробничого навчання в РУ-4 м. Калуша. Потім — начальником технічних і кошторисно-договірних відділів у Будбанку, відділі „Діпромісту“ і тресті „Калушміськремонті“. Вище середньої ланки службовців не підіймався, бо не хотів вступати до компартії через біографію стрижка Петра. Зате почувався майже вільним від антинаціональних вчинків, незалежним.

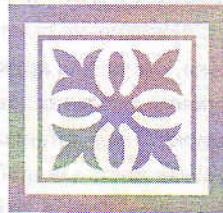
Має дуже веселу вдачу і всюди, як кажуть, був душою компанії ну і, звичайно, завжди „на виду“. І от якось під один Новий Рік, дотепники „обрифмували“ його досить колючо в стінній газеті і це йому так дошкалило, що вирішив, підождіть трохи, я вас навчу поезії. І в дуже короткий час розрахувався десятикратно з усіма авторами. Так, неждано-не гадано в сорок років відкрив в собі талант складати вірші і гуморески, але не для друку. Каже: „Тим ся до багатства не доробиш“. Складає переважно привітання ювілейні і уродинові для членів ансамблю „Студенька“ і для дружніх нам організацій в Калуші і навіть дальше. Виходить, у кожному лемку дрімає поет, але щоби його розбудити, треба його добре висіцьбати. В праці, як більшість лемків, зайнятий, тому і сповна виконав християнський обов'язок: побудував дім і то переважно власними силами, як кажуть господарським способом, посадив сад біля хати і на дачі, виростив і

дав вищу освіту двом дітям: синові і дочці. Попри основну і домашньо-гospодарську працю, бере активну участь і в громадсько-культурній роботі: був одним із організаторів Калуського товариства „Лемківщина“ і першим його головою. Працюючи в тресті „Калушхіремонт“, будив дрімаючих і „острожних“, організував „Товариство української мови“ і відділення Руху, за що викликався на „співбесіду в органі“. Але то вже були вісімдесяті роки, то „пронесло“.

Був активним учасником українського ансамблю „Берегиня“, для якого скоригував і осучаснив різдвяний вертеп. З ним ансамбль успішно виступав по районах і селах Івано-Франківської області. Іздив з агітаційним автобусом під час виборчої кампанії президента України до Артемівська Донецької області. Зараз є основним членом ансамблю „Студенька“ і як досконалій знавець діалекту Яслівсько-Торчицького повітів складає і виконує вірші і гуморески, а також редактує „суржикові“ вислови в нових співаках, які готуються ансамблем до виконання. Крім того агітує, кого тільки може, для поповнення ансамблю.

І хоч вже на заслуженому відпочинку, обробляє ще за 12 км від дому город, вирощує екологічно чисті продукти, якими забезпечує свою родину і пригощає гостей, яких дуже любить приймати, додаючи „секретний“ бальзам із двадцяти цілющих трав і коренів, курсуючи на велосипеді по всіх навколошніх лісах і луках за грибами, ягодами і цілющим зіллям, примовляючи, що все з моєї „Нової Лемківщини“.

Отож, привітаймо його із 75-ти літтям і побажаймо йому міцного здоров'я і ще плідного довголіття в господарській діяльності і на ниві відновлення і розвитку лемківської культури як заступника Калуської міської громадської організації Всеукраїнського товариства „Лемківщина“.

НА ЧЕСТЬ СЛАВНОГО ЮВІЛЕЮ

(Олександрові Венгриновичу – 70)

Серед найвидатніших діячів культури лемків, одне з провідних місць належить Олександрові Венгриновичу – голові Всеукраїнського товариства „Лемківщина” з осередком в м. Тернополі, члену президії Світової федерації українських лемківських об'єднань (СФУЛО).

Народився 23 листопада 1939р. у гірсько-му містечку-курорті Криниця (Західні Карпати) в селянській родині. Батько Іван, мати – Марія з роду Ціхонь. У пам'яті малого хлопця, до депортациї, залишилось чимало спогадів про рідний край, а на генетичному рівні зародилась безмежна любов до малої батьківщини, яка з кожним роком поповнювалась і міцніла. В сім'ї було п'ятеро дітей, а він був наймолодший.

Глибоко, у дитячому серді, зберігся гіркий спогад про страшну трагедію 1944-1946рр., коли лемків насильно, брутално за національною ознакою вигнано з їх споконвічних, рідних земель.

Олександр Венгринович часто згадує про себе: „Чомусь сильно вкарабувались в моїй пам'яті товарні розбиті вагони під час депортациї, команди на станціях, річка Сян, де хотіли втопити моого старшого брата, як мама поломала руку, коли бігла за вагоном, станцію Козову Тернопільської області, де нас, можна сказати, просто викинули під відкрите небо, дощі, хвороби брата, тиждень життя на станції, пошук житла, приїзд у Монастириська, а потім ще дві неділі ночівлі в стодолі в дощові, холодні осінні дні, переорювання в пошуках картоплі. Пам'ятаю тата і маму, як вони говорили між собою: „Потерп, Марись іди кус і скоро ся вернеш домю”. Поки вони були живі, це тепле, міле і надзвичайно близьке і дорого серцю слово „домю” жило весь час з ними і ця туга передалась нам. І тільки пізніше зрозумів, що в цьому слові була історія нашого народу та мало воно свій генетичний код. І до останніх хвилин їхнього життя

О. Венгринович.
м. Монастириська
Лемківська ватра.
Світлина В. Солинка.

було з ними. Жили надією на повернення. Це слово переслідує і нас, до болю вразливе, відроджується в пам'яті, стає все теплішим".

У 1946р. вступив у перший клас Березівської школи в м. Монастириськах і закінчив у 1956р. середню школу. Лемки, що жили в м. Монастириськах свято оберігали рідні релігійні та культурні традиції.

Після закінчення будівельного технікуму, а згодом інституту — працював на будовах Тернопільщини майстром, виконробом, начальником дільниці, головним інженером, начальником великої будівельної організації, заступником голови Тернопільської облспоживспілки з будівництва, де працювало близько двох тисяч будівельників. За його участю збудовано сотні магазинів, житлових будинків, заводів, цехів, ресторанів, універмагів та інших споруд.

З юних років почав задумуватись над тим, хто були його батьки, діди і прадіди, яка їх історія і чому позбавили земляків права проживати на рідній землі. Справжньою радістю запалало серце юнака, коли одного разу до його слуху долинула чарівна мелодія лемківських народних пісень, що їх виконували чудові співачки з Лемківщини — сестри Марія, Данила і Ніна Байко. Він сповна відчув незабутню радість, що її породила пісня рідного народу. Видно, що пісня, це закодована інформація народу, яка передається генетично підсвідомо. Додаткову радість принесла звістка, що лемків у Бережанах і Монастириську часто відвідує історик Іван Красовський, який збирає для музеїв побутові речі виселенців, записує їх фольклор.

У 1974р. уперше повернувся на рідну землю в Криницю разом з дружиною Мілею до її рідного брата Івана. Це були незабутні хвилини життя. Хати вже не було. На її місці прокладена дорога до гори Яворина, але поруч був шпиталь і, як не дивно, сливка. По цьому визначив місце своєї рідної хати. Пробудилась пам'ять, спогади дитинства. Хата його дружини в Солотвинах ще стоїть. Завжди, коли приїжджають, бувають біля одного і другого рідного гнізда, набираються позитивної енергії і з важкими думками повертаються. Обов'язковим є відвідування церкви в Криниці і Солотвинах, у яких з дружиною були хрещені.

У 90-х роках настало відчутне „потепління” між органами влади і вигнанцями з Лемківщини. У 1988р. створено у Львові перше товариство „Лемківщина” і започатковано рух за відродження Лемківщини, самобутньої культури лемків. У січні 1990р. у м. Тернополі створено Тернопільське товариство „Лемківщина”, О. Венгриновича обрано членом правління, а згодом — заступником голови правління.

У 1991р. Ювіляр — голова оргкомітету з проведення 1-го з'їзду лемків у Тернополі. На другий день на співочому полі відбувся великий концерт — свято лемківської культури. Почали створюватись обласні і районні осередки в Тернопільській, Івано-Франківській, Львівській областях.

З 1994р. О. Венгринович — голова Тернопільського обласного Товариства „Лемківщина”.

У 2003р. у Львові відбувся 3-ій з'їзд лемків України, на якому створено Всеукраїнське товариство „Лемківщина”, а головою обрано О. Венгриновича. Під його керівництвом створено програмні документи обласних, районних і всеукраїнського товариства (ВУТЛ) щодо відродження культури, звичаїв, традицій тощо.

У багатьох областях України створено товариства „Лемківщина”. Проводяться всеукраїнські та регіональні фестивалі, у яких беруть участь тисячі краян. Створюються десятки нових мистецьких колективів. На високому рівні проводяться Різдвяні, Йорданські свята, собітки, кермеші у лемківських традиціях. Створюються музей лемківської культури в Монастириськах, Тернополі, Ягольниці, Гутиськах, Бережанах, Копиченцях, проводяться мистецькі виставки у Львові, Тернополі, Івано-Франківську, Києві, Луганську, Монастириськах; видається газета „Дзвони Лемківщини”.

Великою заслугою товариства, колегії і особливо, особисто О. Венгриновича є прийняття Верховною радою України Закону „Про надання нашим краям, народженим на землях закерзоння, статусу учасника війни”. Це суттєві матеріальні пільги. Невдовзі, надімося, буде прийнято і Закон „Про депортацию українців з Польщі”.

За ініціативою О. Венгриновича широкого розмаху досягнув рух по створенню в Україні пам'ятних знаків до 60-річчя депортациї. На державному рівні пройшли відзначення в Києві, Тернополі, Львові, Івано-Франківську. Проводяться наукові конференції, зустрічі з керівниками уряду, Верховної ради України, районних і обласних держадміністрацій, партій з приводу різних питань.

З приходом до товариств плеяди нових, молодих патріотів змінюються стиль і форми діяльності наших організацій. Виросло чимало керівників осередків і організацій, які гідні замінити старших. Олександр Венгринович постійно наголошує, що на превеликий жаль, все, що ми робимо, кардинально не вирішує основної проблеми — збереження етнографічної групи українського народу — лемків.

Депортациї, асиміляції, розподілі Лемківщини між різними державами, мігра-

рація та інші процеси приводять лемків до межі зникнення. Ця величезна проблема тяжіє над нами, постійно турбує нас. Як стимати негативні процеси, як до цього залучити державні органи України, Польщі, Словаччини, Євросоюзу, як підняти світову громадськість на наш захист, який інстинкт самозахисту здіяти нам, який спротив, як залучити всіх лемків, особливо молодь, науковців, працівників культури до цієї справи, яким силами все це зробити? Така істинна правда нашого буття.

О. Венгриновича завжди супроводжує обдарована Богом віра у справу, якою займається. Весь свій талант, енергію, здібності організатора спрямовує на успіх. Велика шана, повага, вдячність людей допомагають в його благородній діяльності.

Постійну щиру, сердечну допомогу і підтримку надає Ювілярові його родина і перш за все, дружина Міля. Справжня лемківська, українська Берегиня! Завдяки її старанням, вмінням, терпеливій вдачі і чуйності твориться домашній затишок, щедре родинне вогнище злагоди, і жаринки з нього непогасно тепляться найсвітлішими почуттями. Дивосвіт сім'ї любляче витканий нею, добро-зичливим побажанням удачі чи щасливої дороги, здатністю зrozуміти кожного і розрадити в зажурі, вмінням вибачити без злоби і голубино чекати. Тут панує взаємоповага, надія, віра і любов.

Разом вони виховали в лемківському дусі трьох синів: старший Юрій — член правління Тернопільської обласної організації „Лемківщина”, молодший Анатолій — член правління міської організації, середній Віталій — голова Товариства українців Бельгії.

Як батько, Олександр Іванович, висловлює вдячність їм за активну, публічну лемківську позицію, для яких слово „лемко” — горде, вагоме і тепле. Свою фірму назвали „Яворина”, на честь найвищої гори на Лемківщині. З ласки Божої три невістки Оксана, Орися, Люба — лемкині, а внуків, їх п’ятеро, виховують в лемківському дусі.

Той факт, що по всій Україні, від Ужгорода до Луганська, лунає мелодійна пісня лемків, успішно шириться багата лемківська культура — значна заслуга належить Олександру Венгриновичу.

Уся лемківська громада України щиро бажають шановному ювілярові щасливого довголіття, натхнення і Божої багодаті на ниві утвердження та розвитку лемківської справи.

ТВЕРДИЙ ЛЕМКО

(до 70-річчя від дня народження Ярослава Швягла)

Він відомий не тільки в нашій країні, а й в інших, де живуть лемки, особливо в Польщі, Словаччині, як висококваліфікований громадський і культурний діяч і організатор.

Велика прив'язаність лемків до своєї історії, культури, традицій та звичаїв, повага до минулого та твердий характер і почуття честі — то риси кожного лемка, які не дають йому загубитись в морі культур сусідів, котрі не раз намагались асимілювати лемків.

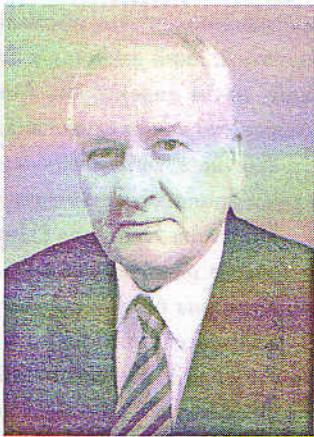
Саме до таких лемків з твердим характером і любов'ю до рідної культури і належить наш Ювіляр — Ярослав Степанович Швягla. Він народився 14 вересня 1939 р. у с. Завадка Риманівська (7 км від Дукаль), що належить до найстаріших сіл Лемківщини. Вже у 1566 році там була церква і парохія, про що згадує історія.

У Завадці Риманівській до 1939 р. нараховувалося близько 200 господарств, у яких мешкало понад 1500 осіб. Були школа, церква, склеп (магазин), а також читальня, де діяв сільський театр. Сьогодні в Завадці живе 40 родин поляків. Село — без школи, клубу.

Дитячі роки Ярослав провів у рідному селі під час німецької окупації. Він згадує, що у батьківській хаті часто збирались односельчани та говорили про небезпечну ситуацію, пов'язану з нападом і грабунками різних банд. Єдиним виходом для врятування від смерті вважали переселення на Україну.

У п'ятирічному віці Ярослав був переселений з родиною в село Свидова Чортківського району на Тернопільщині.

Важко було організувати життя на новому місці серед незнайомих людей та незвичайної природи. Вечорами батьки згадували рідне село Завадку Риманівську на Лемківщині, сусідів, односельчан, яких доля порозкидала один від одного; у матері з'являлися слізози на очах. Ярослав дуже любив маму і просив її не хвилюватися: „А хіба нам тут зле?” Мати витирала слізози, гладила і цілуvala голівку сина, повчала: „Як виростеш, поїдеш на Лемківщину в рідну

Я. Швягla

Завадку Риманівську, глянеш на село, побачиш церкву Святої Покрови, помо-
лишся на цвинтарі, де гроби предків, тоді зрозумієш мої слізи".

Ярослав був дуже здібним до науки, з дитинства читав і вивчав літературу, історію свого народу. Після закінчення школи навчався у Львівському торговому технікумі, згодом продовжив навчання у Львівському торгово-економічному інституті, який закінчив у 1969 році. Багато років працював директором магазину, потім директором Львівського міськторту, а тепер очолює відділ кадрів Львівської національної академії мистецтв.

Але його хоббі було — мистецтво, історія, поезія, література та безмежна любов до рідної Лемківщини.

Квартира Ярослава Швягли нагадує музей мистецтва та книгозбирню літератури на різні теми, а особливо, які мають відношення до Лемківщини. Його часто можна бачити на виставках, чути по радіо, а також почитати його цікаві статті в пресі з питань історії, культури, мистецтва і архітектури лемків. А нещодавно, в 2006 році, в "Бібліотеці Лемківщини" вийшла друком дуже цікава історико-наукова, краєзнавча і популярна книжка „Завадка Риманівська”, написана Ярославом Швяглою на підставі документів і фото. Тут іде мова про історію, культуру, традиції і віру в селі Завадка Риманівська, яка відображає загальнолемківську і є частиною української історії.

Буває на святі культури русинів-українців у Свиднику, на "Лемківській ватрі" у Ждині, на святі „Від Русала до Яна” в Зиндронові та багатьох інших. Бере участь у всіх культурних заходах лемків в Україні, Польщі, Словаччині та інших країнах. У молодому віці співав у хоровій капелі „Лемковина”. Він — один із засновників Товариства „Лемківщина”, декілька років очолював Фундацію дослідження Лемківщини, активно сприяв побудові лемківської церкви в Шевченківському гаю у Львові. Ярослав Степанович ініціативно працює як член колегії „Всеукраїнського товариства „Лемківщина” та член правління Львівського обласного Товариства.

У своє 70-ти річчя Ярослав Швягла перебуває у розквіті сил і творчої на-
снаги. У цьому йому завжди допомагає і підтримує дорога дружина Леся, яка своїм старанням, вмінням, терпеливою вдачею і чуйністю творить домашній за-
тишок в оселі, де в хаті наварено, прибрано, а чоловік і діти — охайнно доглянуті.
Для друзів і земляків домівка Швяглів завше є щедрою, хлібосольною.

Його активна робота в організації є вагомим внеском у збереженні і розквіті культури лемків на Україні.

Колегія Всеукраїнського товариства „Лемківщина”, правління Львівського

обласного Товариства, Фундація дослідження Лемківщини у Львові щиро бажають шановному Ювілярові щасливого довголіття.

Іван КРАСОВСЬКИЙ

МИХАЙЛО КРУПА

(до 75-ліття від дня народження)

Михайло Крупа народився 28 грудня 1934 році в селянській родині у мальовничому гірському селі Репедь, поблизу Команчі на Сяніччині. Кращі риси людського характеру, зокрема працелюбність та справедливість, що проявилися у нього ще з малку, проніс він по трудовому життєвому шляху.

Під час німецької окупації навчався у початковій школі в рідному селі. На жаль, Друга світова війна, післявоєнна трагедія Лемківщини стали перешкодою для здійснення світлих юнацьких намірів.

М. Крупа

У 1946 році був насильно виселений разом з родиною з рідних земель до села Куткір на Львівщині. Тут закінчив н/с школу, потім Львівську зооветеринарну школу. Обставини склалися так, що розпочав працювати на заводі радіоелектронної медичної апаратури (РЕМА). Згодом отримав рекомендацію на навчання у Львівському електротехнічному технікумі.

За роки комуно-більшовицького панування Михайло Крупа і його родина пережили неприємні хвилини, спричинені представниками органів НКВС. Його брат Микола перебував у рядах УПА (нині живе в Австрії). Другий брат – Василь, член ОУН, навчався в духовній семінарії в Перемишлі. Переслідуваний властями, важко захворів і помер у віці 28 років. Сестра Анна була зв'язковою УПА. Та й сам Михайло всіляко сприяв визвольним змаганням УПА. Тому органи НКВС заповзятливо насідали на нього, намагаючись добитися признання „антирадянської діяльності”.

М. Крупа, хоч і не мав змоги здобути вищу освіту, виявив себе здібним журналістом і публіцистом, організатором лемківських імпрез. Він – автор таких статей: „До річниці моого друга – лемка” („Наше слово”, ч. 23, 1997 р.), „Село Репедь” (Лемківський календар, 2002 р.), „Шляхом сподівань і мрій” (Там

же), у 2003р. вийшла брошура М. Крупи „Мое рідне село Репедь”.

Хочу відзначити ще одну, варто уваги подію з відзначення історичного минулого лемків. Це свято „Лемківська світлиця”, яке з великим успіхом пройшло 19 січня 2008р. у середній школі села Куткір. Одним з організаторів і учасників свята був Михайло Крупа. Свято, в якому брали участь вчителі і учні Буського району на Львівщині (більшість – лемки), присвячене було насильному переселенню лемків та акції „Вієла” 1945 – 1947рр. Доповідь „Лемківщина у світлі історії”, що її проголосив член Фундації, автор цієї інформації, була прослухана з великою увагою. Це пройшов концерт лемківських пісень, традиційна гостина і дарування сувенірів.

Михайло Крупа, хоч і „власник” поважного 75-річного віку, залишається повним сил та енергії. Він, без сумніву, здійснить ще багато гарних справ на ниві культури лемків.

Друзі бажають йому щастя, міцного здоров'я, весняного настрою на многая- многая літ!

Ярослав ШВЯГЛА

АНДРІЙ ТАВПАШ

(до 75-річчя від дня народження)

Ридали потічки, волали вершини,
Як злочин чинили тирани-мужі.
Нас виrivали із гір Лемковини,
Тільки не виrvали гір із душі.
(В. Ковал'чук
„Побачення із Лемківчиною”)

A. Тавпаш

Ріка часу щодень несе нас, лемків, все далі й далі в безмежність вічності, віддаляючи від трагічних днів депортаций 1944 – 1946рр. з рідної землі. Та все більше і більше щемить серце людям, котрі там народилися і не тільки...

Лемківчино, Лемківчино! Солодке і чарівне слово, що голубить душу, п'янить серце, збуджує уяву кожного, хто там народився, багатьом дає натхнення

для життя і творчої праці.

До таких лемків належить всім відомий Андрій Тавпаш. Щоб описати весь його життєвий шлях потрібно було б окреме видання.

Народився Андрій Іванович Тавпаш 2 березня 1934 р. у с. Святкова Велика на Лемківщині в селянській сім'ї. У 1945р. його родину спіткала та сама трагічна доля депортациї, як і всіх решту лемків. Сім'я опинилася на просторих степах України. Опинившись в обіймах комуністично-колгоспного раю, лемки усвідомили, наскільки була брехлива і брутальна комуністична пропаганда на Лемківщині перед вигнанням їх із рідних земель, обіцянки щасливого і райського життя.

Лемки з великими труднощами втікали звідти на захід в надії повернутись додому, але радянський кордон уже був „на замку”. Сім'я Тавпашів оселилась на Самбірщині. Звідси і пішов малий Андрій у широкий світ: Технікум залізничного транспорту, служба в армії, Львівський державний університет ім. Івана Франка, де спочатку отримав юридичну освіту (1966р.), а потім економічну (1974р.). Далі — професійна і службова кар'єра.

Працював Андрій Іванович на високих державних і партійних посадах. Зокрема головою районної ради і виконкому м. Львова (1974 — 1982рр.). З 1988 по 2004р. він очолював відому далеко за межами України кондитерську фірму „Світоч”. Йому присвоєно звання “заслужений працівник промисловості України”.

Андрій Тавпаш активно займається громадською роботою, є членом президії Світової федерації українських лемківських об'єднань (СФУЛО), членом колегії Всеукраїнського товариства „Лемківщина” (ВУТЛ), членом Асоціації меценатів України. Видав дві книжки про рідне село та сусідні села: „Святкова — незнищенність добра”, „Незабутня Лемківщина у верхів'ї ріки Вислоки”.

На знак незгасимої любові до рідної мілої Лемківщини Андрій Іванович замовив пам'ятник з горельєфом Діви Марії і поставив його на місці своєї хижі (обійтря) в рідному селі.

А. Тавпаш майже два роки був в Афганістані. Нагороджений багатьма урядовими нагородами, відвідував з офіційними делегаціями багато країн світу.

Це тільки невеличка частка його біографії і та, котра стосується його і Лемківщини. Як я згадував вище, щоб описати все його життя і діяльність потрібно написати окрему книгу. Надіємось, що на його біографії хтось напише і захистить дисертацію: „Інтеграція лемків в український простір, політику і економіку, культуру і мистецтво”.

Андрій Іванович з дружиною Анною Сергіївною виростили двох синів. Мають чотирьох онуків. Він продовжує активно працювати в усіх лемківських громадських організаціях, член правління Фундації дослідження Лемківщини (ФДЛ).

Щастя Вам, пане Андрію, доброго Вам здоров'я, натхнення в творчій громадській роботі на благо нашої Лемківщини.

МИХАЙЛОВІ ШПАКУ – 75!

Михайло Шпак, син Антона і Марії з дому Пицик, народився 8 листопада

1934 року в с. Стежниця Ліського повіту (тепер Польща Підкарпатського воєводства) в українській, селянській, релігійній, патріотичній і великій родині. Недалеко від батьківської хати була церква, читальня „Просвіта”, початкова школа. Тут спочатку навчався, згодом у школі м. Балигорода. Батьківське ознайомлення з навколошніми селами і містами вплинули на його релігійно-патріотичне виховання. З дитячих років — праця в полі і лісі, а це сформувало відважний характер, який добре знадобився у воєнний час 1940 — 1946 рр. і для майбутнього, яке він зустрічав на життєвій дорозі: бачив війну, спалені села, розстріляних односельчани

M. Шпак

У 1946 році — депортaciя з родиною і односельчанами, на залізничну станцію Лукавиця коло м. Лісько. Потім разом з худобою і домашнім майном, яке поляки не дограбували в селі і по дорозі, в товарних вагонах односельчани поїхали у Тернопільську область. Згодом розселилися по різних селах Львівської, Івано-Франківської, Одеської та Миколаївської областей.

Родина Шпаків та ще кілька сімей „висадилися” в м. Самборі, і, на щастя, не зазнали тих поневірянь, які випали на долю інших односельчан.

У Самборі в 1951 році Михайло закінчив середню школу, після школи вступив до Львівського лісотехнічного інституту. Ні в піонерах, ні в комсомолі, ні в комуністичній партії він не перебував. Батьківська позиція, знайомства з політичним середовищем і друзями-політв'язнями остаточно визначили його шлях.

Михайло Шпак пропрацював 43 роки у лісовому господарстві, зокрема на

посаді головного інженера Самбірського лісгоспу, а також 3 роки — у системі заводоуправління будівельної кераміки.

Із 1990 року — активіст самбірського місцевого самоврядування.

З дитячих років увібрал із родинного та навколошнього середовища релігійну і національну потребу, бажання і любов до пісні.

У школах, в інституті, на роботі, а згодом і в громадському середовищі був учасником хорових колективів, а маючи посадову можливість, всіляко сприяв створенню нових колективів художньої самодіяльності, наповнюючи їх лемківським народним репертуаром.

Самбірський лемківський хор „Лемковина” (с. Нагірне), духовий оркестр, хоровий та танцювальний колектив „Пролісок” СШ №3, хор хлопчиків „Кобзарик” неодноразово брали участь у святах лемківської культури у с. Ждині, с. Зіндронові та інших містах Польщі, також в м. Монастириськах.

У час розпаду комуністичної системи активно брав участь в ліквідації наочної комуністичної агітації та пам'ятників ворогів українського народу. Допомагав переорієнтовувати навчальні заклади, військові частини, підприємства і організації, колгоспи на українську національну ідею.

Із 1988 року очолював філію Української генсільської спілки, Української республіканської партії, був ініціатором відродження молодіжних організацій „Пласт” та „Січ”, Товариства української мови ім. Т. Шевченка, РУХу, Союзу українок, Спілки політ'язнів і репресованих, братства ОУН-УПА, Спілки офіцерів України.

У 1992 році Михайло Шпак був ініціатором створення товариства „Лемківщина” на Самбірщині. Два роки очолював також Львівське обласне Товариство „Лемківщина”. За його ініціативи збиралися спогади депортованих, виходили друком книжки про цікавих людей і про лемківські села, зрештою — популяризувалися нові видання про Лемківщину.

Упродовж багатьох років Ювіляр організовує поїздки односельчан, а також депортованих українців з різних теренів на батьківські землі.

Від 1990 року п. Михайло був ініціатором спорудження пам'ятників: Борцям за волю України та Українській Головній Визвольній Раді (УГВР) у с. Сприня, гетьману Запорізького війська Петру-Конашевичу Сагайдачному у селі Кульчиці, режисеру Лесю Курбасу, меморіальних таблиць: Івану Філіппаку, Андрію Чайковському, жертвам комуністичного терору у Самбірській

тюрмі, депортованим українцям на площі перед залізничним вокзалом у м. Самборі. За його участю відновлено музей „Бойківщина” та створено музей Леся Курбаса. В даний час споруджується пам'ятник Степанові Бандері і Борцям за волю України та пам'ятник Матері України. Відновляється також зруйнована церква в м. Балигороді.

Постійно бере участь в благочинних заходах, які проводяться в Польщі нашими побратимами-лемками. Зібрав матеріали про свій родовід та історію свого села Стежниця, опублікував книжку.

З теперішньою дружиною-волинянкою Зоєю Павлівною Павлосюком має 5 дітей та 9 онуків.

Фундація дослідження Лемківщини та редколегія календаря широко вітають п. Михайла з його 75-літтям та зичуть міцного здоров'я, родинного затишку, успіхів у його роботі, здійснення нових цікавих задумів, натхнення, добра та радості.

Многая літа!

Фундація дослідження Лемківщини у Львові.

ЩЕДРОЇ ДОЛІ!

Поздоровляємо з 70-літтям Зиновія Будя – лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки.

Народився Зиновій Юрійович 18 липня 1939 року у селі Бонарівка Ряшівського повіту (Польща).

У 1945р. переселений з батьками на Україну, у м. Снятин на Франківщині. Після закінчення середньої школи, згодом – інституту, Зиновій Юрійович багато років працював директором Івано-Франківських електромереж. У 90-х роках його переводять працювати до Львова. Тут він був на посаді директора Львівенерго. У даний час – заступник міністра енергетики України.

Має прекрасну дружину, двох дочок, дочекався вже внуків.

Бажаємо Зиновію Юрійовичу і всій його родині міцного здоров'я, світлої щедрої долі і Божого благословення.

Сім'я Волошин,

Фундація дослідження Лемківщини у Львові

староста хору „Лемковина”

в 1991 – 1997рр.

ІВАН КУШНІР

(до 70-річчя з дня народження)

Народився 16 липня 1939 року в с. Бонарівка, що розташована приблизно 12 км на північ від Коросна (Польща).

Села Бонарівка, Корostenка, Ванівка, Чорноріки, Ріпник, Петруша Воля, Опарівка, Гвоздянка творили „острівець” українських сіл серед суцільного польського моря і були бастіоном Українства.

Та ось настали сумнозвісні весняні дні 1945 року. Всі лемки згаданих сіл у дуже короткий час були вигнані з рідних масць. З болем і розпухою покинула і родина Кушнірів все напрямоване і опинилася у с. Глибока Коломийського району на Івано-Франківщині.

У неймовірно важких умовах спиналися на ноги виселенці на нових місцях.

З великими труднощами через нестатки навчався Іван в Отинянській середній школі і Коломийському педучилищі. Після армійської служби в роках 1964-1969 здобув музичну освіту у Львівській консерваторії.

Успішно закінчивши диригентський фаультет, він розпочинає трудову діяльність у Снятинському училищі культури. Згодом працює у Львівській музичній школі ім. Соломії Крушельницької. Викладає диригування та інші музично-теоретичні дисципліни, керує різними самодіяльними хорами.

Одружений. Має троє дітей: два сина, дочку. Вони – талановиті музиканти, здобули високу музичну освіту, лауреати багатьох міжнародних конкурсів. То ж рід Кушнірів-музикантів продовжується!

На початку 1975 році доля привела диригента Івана Кушніра до хору „Лемковина”. Для молодого енергійного художнього керівника ця робота стала зна-

I. Кушнір

ковою в його творчій біографії. Виходець з лемківської землі, він не лише чудово розуміє зміст і форму лемківської пісні, самобутність та ліричну суть, але, що головне був душевно пов'язаний з пісенно-фольклорним мистецтвом рідного краю. З великою відповідальністю за художній рівень рівень колективу поринув він у багатий світ лемківської пісні. Капела з року в рік мужніла та зростала. Концерти відбувалися на різних сценах Львівщини та сусідніх областей, у Києві в Музеї народної архітектури та побуту, на святі пісні в Естонії.

Невпинно вдосконалюючи виконавську майстерність, збагачуючи репертуар новими народними перлинами, капела „Лемковина” під керівництвом І. Кушніра привертає щоразу більшу увагу діячів культури в Україні та поза її межами. Радо співпрацювали тоді з капелою відомі композитори Є. Козак, А. Кос-Анатольський і особливо незабутній І. Майчик.

У 1985-1987 рр. було знято два фільми про капелу — Ой, верше мій, верше” та „Співає Лемковина”.

Особливою подією для хору був запис двох грамплатівок на Всесоюзний фірмі „Мелодія” — „Співає Лемковина” та „Заграй мі, гудачку”. За це фірма нагородила колектив Дипломом першого ступеня.

Починаючи з 1989 року, капела щорічно бере участь у святі лемківської культури „Лемківська ватра” в с. Ждиня на Лемківщині, де виступає з великим репертуаром лемківських пісень перед багатотисячною аудиторією своїх краян, які з їїхніми концертами їдуть з усіх країн світу.

З відкриттям лемківської церкви (1992 р.) св. св. Володимира і Ольги у Шевченківському гаю м. Львова, хорова капела „Лемковина” вивчала і постійно виконувала св. Літургію за творами композиторів Д. Бортнянського, М. Вербицького, А. Гнатишака та інших.

Упродовж усього свого творчого шляху „Лемковина” піснею несла людям і безсмертне Шевченкове слово. Незабутніми були концертні поїздки капели у Шевченківський край.

„Лемковина” не стояла також останньою громадського і політичного життя в роки утвердження самостійності та незалежності України. Пісенний репертуар поповнився українськими патріотичними піснями. Перед референдумом капела здійснила концертно-агітаційні поїздки на Черкащину, Харківщину, Луганщину та в Крим.

Сплеском творчого піднесення була участь капели у фестивалі української культури у Свиднику (1990 р.), концертні поїздки в Польщу та гастролі до Німеччини (1994 р.).

Про активну і плідну творчу працю „Лемковини” свідчить обширний репер-

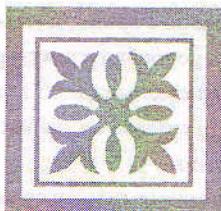
туар капели.

За 23 роки під орудою Івана Кушніра в колективі було вивчено 64 пісенні перлинини з Лемківщини, 17 народних пісень, 13 творів на слова Кобзаря, більше 20 авторських творів та більше двох десятків колядок та щедрівок.

Отож найкращі творчі роки свого життя поклав на вівтар Лемківщини ко-лишній художній керівник і диригент народної хорової капели „Лемковина”, заслужений працівник культури України Іван Кушнір. 23 роки він давав про своє дітище: репертуар і поголосники, гармонізацію пісень та склад колективу, художній рівень хору, турбувався про матеріальну базу, виїзди, концерти та інше... Про нього колись писав Іван Желем: „Невтомний працелюб і музикант, він систематично наполегливою працею з хористами зумів за короткий час вивести колектив на високий мистецький рівень. Іван Кушнір домагається такої інтерпретації лемківських співанок, яка є їх високохудожньою автентичністю”.

Дійсно, під орудою Ювіляра „Лемковина” досягла вершин мистецької майстерності та досконалості, заявивши всьому світові про самобутню лемківську пісню. У цьому його неоціненна заслуга!

Побажаємо Іванові Кушніру щасливого творчого довголіття і многих, многих літ!

ПЕТРО АНТОНІВ

(до 65-річчя від дня народження)

Петро Антонів народився 12 червня 1944 року у селі Ославиця Сяніцького повіту, що на східній Лемківщині. 27 квітня 1946 року разом із батьками був переселений польсько-більшовицькою владою у Тернопільську область. Через рік родина переїхала на Львівщину у село Кліцко Городоцького району.

Початкову освіту здобув у Кліцківській семирічній школі. Після закінчення Комарнівської середньої школи в 1961 році працював оператором з видобутку газу Рудківського газопромислу (місто Комарно). З 1963 до 1967 року служив

Петро Антонів

у військово-морському флоті. Після демобілізації з війська повернувся в колектив газопромислу. На цей час був одним з провідних футболістів комарнівського футбольного клубу "Газовик".

У 1970-1975 рр. навчався у Львівському сільськогосподарському інституті. Після його закінчення працював старшим агрономом Львівської насінневої станції у м. Городку. У 1978 році перейшов на наукову роботу до Інституту землеробства і тваринництва західного регіону УДАН. За період роботи в інституті захистив кандидатську дисертацію, має близько сотні друкованих праць, статей, рецензій, відзивів, є автором кількох сортів сільськогосподарських культур, розробник національних стандартів України в сільському господарстві.

За сумлінну працю і наукові розробки в галузі рослинництва був нагороджений почесними грамотами Української академії аграрних наук.

Петро Антонів в інституті працював на різних посадах — від молодшого до провідного наукового співробітника.

Із 1994 року — завідувач опорного пункту селекції буряків. У 2000-2004 рр. заступник директора інституту з наукової роботи в рослинництві. На даний час працює провідним науковим співробітником, допомагає аспірантам, здобувачам, лаборантам в освоєнні методик досліджень, передає свій науковий досвід молоді.

Одружений, має двоє дітей: дочку і сина та дві внучки.

Петро Антонів є активним членом товариства "Лемківщина" і Фундації до-

слідження Лемківщини, автором дописів до Лемківського календаря.

Щороку організовує поїздки в Польщу, на свою малу батьківщину - Лемківщину. Він підсвідомо відчуває надзвичайно глибокий зв'язок із правітцівською землею саме тоді, коли відвідує свою рідну Ославицю та лемківську "Ватру" в Ждині. Зумів відтворити історію свого рідного села у книжці "Ославиця Сяніцької землі".

Пан Петро налагодив співпрацю із місцевою владою Команчі і товариством WILK щодо організації упорядкування занедбаних цвинтарів, поховань та інших святих місць у селах Ославиця, Лупків, Зутинське.

Фундація дослідження Лемківщини і друзі бажають шановному Ювілярові творчих здобутків, щасливого довголіття і міцного здоров'я.

ВОЛОДИМИР БАЙСА

(до 65-річчя від дня народження)

Народився 25 вересня 1944 року в с. Чорне Горлицького повіту (Польща) в родині заможних селян. У 1945 році разом з батьками був депортований в УРСР у м. Близниці Харківської області. Батьки мріяли повернутися до рідної Лемківщини. У 1946 році, залишивши все своє майно, почали "велику дорогу" додому. Але їхня мрія не могла здійснитися, бо всі депортовані лемки опинилися за "залізною брамою".

Опинившись поблизу кордону з Польщею, батьки зрозуміли, що їм ніколи не здійснити мрію про повернення на рідну Лемківщину. У м. Самборі родині прийшлося пережити дуже важкий рік. Залишившись без майна і без грошей, які було витрачено на дорогу, родина пережила голод. Батько наймався до місцевих людей на роботу за декілька бульбін. У 1947 році родина переїздить до Дрогобича. У цьому місті проходять дитячі і юнацькі роки Володимира Байси. Закінчивши 8 класів середньої школи № 8, Володимир вступає до Дрогобицького механічного технікуму, який успішно закінчує у 1964 році.

Після служби в армії свою трудову діяльність Володимир починає токарем на Дрогобицькому

Володимир Байса

долотному заводі, згодом - технік-технолог, начальник технологічного бюро цеху. Працюючи на долотному заводі, Володимир заочно закінчує Львівський політехнічний інститут. У 1974 році переходить працювати завідувачем технологічним відділом проектно-конструкторського бюро НВО "Союзгазмашремонт". Під його керівництвом розробляються технологічні процеси виготовлення запасних деталей до газотранспортного та добувного обладнання. Так, за розробку передової технології на виготовлення деталі клапана КСК-5 до бурового насоса Володимир Байса нагороджений бронзовою медаллю ВДНГ, має два авторських свідоцтва. У 1989 році створює мале приватне підприємство "Арго". Але через тогочасну державну політику, яка не сприяла зміцненню Української незалежної держави, щоб не йти проти своєї совісті, Володимир закриває підприємства "Арго" і переходить працювати головним технологом на Бориславський завод РЕМА.

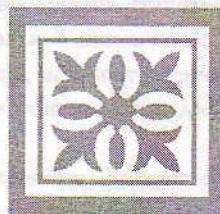
Володимир Байса одружений, виховує троє дітей. Дочка Уляна закінчила Дрогобицький педагогічний університет, працює вчителем комп'ютерної справи; син Андрій закінчив Львівський національний університет імені Івана Франка, зараз є вчителем історії у середній школі № 93 міста Львова; наймолодша донька Софія - студентка Львівського національного університету імені Івана Франка (вивчає політологію на філософському факультеті).

Свою громадську роботу у Товаристві "Лемківщина" Байса Володимир Васильович розпочав у 1998 році, а в 2000 році його обирають головою Дрогобицького осередку Товариства "Лемківщина".

Отож вітаємо шановного Ювіляра і бажаємо йому міцного здоров'я, щастя, радості, родинного затишку, успіхів у повсякденній роботі та на ниві відродження Лемківщини, здійснення та реалізації задумів і планів.

Многая, многая літа!

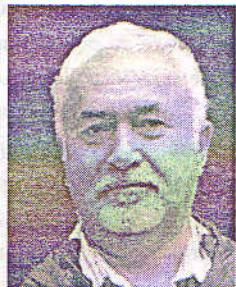
*Фундація дослідження Лемківщини
та редакція "Лемківського календаря"*

ВОЛОДИМИРУ МАКСИМОВИЧУ - 60!

Владек Максимович вродився 1949, інженер-електрик (1974-2005) в Центрі Космічних Летів ім. Годдарда/NASA.

Його мама, Мария Гранична (1931-1998), вродила ся в селі Гырова, недалеко Дуклі. Яко 16 річна дітина була другий раз вигнана зо своєго села через поляків в 1947 р. на землі, котрі до 1945 р. були в Німцюх, а гнеска сут знаны яко Дольни Сълонск (Польща). Скорше разом зо старшима в родині і з сусідами лишила Гырову і була в першым транспорті лемків, котрі для пережиття того, што ся товди діяло через три місяці в "Долині Смерті", нашли ся осенью 1944 року в Покровському районі Дніпропетровської області. По довіданню ся, же част села і церква пережили тримісячний фронт, спрібували они на осінь 1945 року з двома іншими родинами повернути на Лемковину. В тот час ішли транспорти поляків з західної України до західної Польщі. З нима вдало ся тым трьом родинам повернути до родинного села. Другим, котрі праґнули вернути домів, тotto ся не вдало і они і їх родини сут до гнеска в Україні.

B. Максимович

Його тато, Іван Максимович (1917-1995), вродил ся в селі Волтушова, недалеко Риманова Здрою. У 1940 році його найстарший брат Михал, яко шолтис, записал го на примусовы роботы до Німец. Як вертал домів в 1947 р. з англійской стрефы в Австрії, то не дішол до свого села, котре юж не істніло. Было оно спалене сотњом УПА гнет по опущыні села мешканцями в червні 1945 року. Поселили ся они в селі Теофілька, р-н. Козова, на Тернопільщині. Брата Максимовичи займували ся різбярством. Тато різбил через ціле життя: дома перед війном, в Австрії, до 1964 року в Польщі і до смерті в ЗША.

Уйко Владка, Павло Граничний (1926 р.н.) тиж был ост-арбайтером, но він домів не хотіл вертати. З Австрії поїхал в 1950 році до Англії, а в 1960 році прихал до ЗША. То дякувати юму родина Максимовичів выемігрувала в 1964 році з Польщі і Владек в перших роках перебывання в ЗША был найбільше занятий ходжыньом штыри роки до середньої школы, а потім пять років — до коледжу. В 1977 року оженил ся і втягло його родинне життя. Але всередині дев'ятдесятих років, маючи веце часу на дрібны занятия, глубше заінтересувал

ся подіями, котры довели лемків до гляданя праці за границьом напередодні дэв'ятнадцетаго віка. Особливо інтересувал ся тым, што довело до іх розшмаріння по ріжных місцях сьвіта медже 1944 а 1947 рр.

Здаючы собі справу, яку важкую роль може одограти Internet в переламаню контролі інформацій через державны органы, здецидувал ся выкаристати тога знарядя до розголосыння по сьвіті (перше - по англійскы, а з часом по - польскы і лемківскы/украінскы) матеріалів, котры описуют, яка доля спіткала лемків по Другій сьвітовій війні. В 1996 року Максимович стал адміністратором інтернетової сторінки, присвяченой лемкам, <http://www.lemko.org>. На тым сайті можна найти научовы праці і книжкы, выданы од початку XX ст. Тота веб-сторінка є найбільше присвячена людям, походячым з той часті Галичыны, котра яко Лемковина (Лемківщина по украінскы) є знана внукам Руснаків в Північній Америці, лемкам, розпорошеным по Україні і по цілым сьвіті - тым котрых дальше цікавит "одкаль я походжу".

Владек одвідил родинны села своіх родичів в 1968 р., а потім в 1979 р. По довший перерві одвідил медже 2000 р. а 2008 р. рідний край шіст раз. У 2007 році быв перший раз, тым разом яко пенсіонер, на Ватрі в Монастирисках, де прожыват лемкыння Іванна Хутко, мама його другої жены. Тамтого року Владек і Марися Хутко купили собі мешканя во Львові, жебы мати свій кутик і по тій стороні "Велькай Млакы". Од 2005 р. мешкают они на березі Атлантики в місті Miami Beach, штат Флорида.

Єдным з улюбленых занять Владка ёст запис відео. Барз часто можеме видіти го з камером в руці на лемківских імпрезах. "Запис, — повідат, — дає можливіст архівізування важных хвиль, котры одбываюць ся в лемківским сьвіті, до котрых по роках можна повернути".

У 2002 році Владек, разом з Іваном Мадзіком з Ansonia, СТ (родом зо села Бортне) выдали своім коштом книжку "Лемківске Весіля", а в 2008 році, разом з Богданом Горбальом з Нового Йорку, выдали книжку "Лемківска Народна Музыка на Восковых Циліндрах (1901-1913) і Американських Рекордах 1928-1930)/ Lemko Folk Music On Wax Cylinders (1901-1913) and American Records (1928-1930) ".

Фундація дослідження Лемківщини у Львові сердечно вітає пана Владка з ювілеем та бажае Йому великої наслаги до творчості, до патріотичних вчинків та міцного здоров'я!

ПЕТРО ГАНДЯК

(до 60-річчя від дня народження)

Роки надто швидко минають, надто швидко пливуть річки, але щось найдорожче і найтепліше назавжди залишається у людській пам'яті. Людська пам'ять генетично тягнеться до рідної землі, до батьківщини, до родинного гнізда, де родилися і жили твої прадіди. Таким рідним куточком для нашого Ювіляра - Петра Гандяка, є рідне лемківське село Свіржова Руська, в якому до сумнозвісної акції "Вісла" проживала родина батька Ювіляра - Василя Пантелеймоновича Гандяка. Після 1945 - 1947 рр. село Свіржова Руська припинило своє існування, хоча було колись райським куточком. Зараз сумує за давніми часами старий цвинтар з кам'яними надмогильними хрестами, а також збережені кам'яні фігури Святої Родини і Святого Миколая.

Наш Ювіляр - Петро Гандяк народився 60 років тому в Україні, в с. Лукавиця Самбірського району Львівської області. Звичайно, що дитинство в селі повсякчас пов'язане з господаркою, з численними обов'язками, які накладалися на дітей, бо ж дорослі на роботі: мати Розалія Федорівна - в колгоспі, батько - на бурільних роботах. А малій Петрусь допомагав рідним, вчився і, очевидно, хотів якнайшвидше стати дорослим. Після успішного закінчення Самбірської середньої школи №2, він вступає до Дрогобицького технічного училища, згодом - до механічного технікуму і здобуває вищу технічну освіту у Львівському політехнічному інституті. Звичайно, що роки навчання, це не тільки здобуття професійного досвіду, але й певна життєва практика, в якій шліфувався характер Ювіляра. Організаторські здібності, відповідальність за слова і вчинки, дисциплінованість допомагали йому у кар'єрному зростанні. Важливо помітити у людині щось необхідне іншим людям і зуміти використати це на їхнє благо.

Отож Петро Гандяк не втратив свій організаторський талант, він перебував

Петро Гандяк у м. Самборі на відкритті пам'ятника жертвам депортаций.
Світлина І. Опалака.

на різних керівних посадах і зумів зберегти свій авторитет як у професійному, так і громадському середовищі.

Із 1996 року Петро Гандяк бере активну участь у Фундації дослідження Лемківщини у Львові. І тут також проявляється його велика працевдатність, наполегливість у досягненні конкретної мети. За це Петра Гандяка шанують у лемківській громаді. Ось уже кілька років він виконує обов'язки голови ФДЛ у Львові. Як завжди у нього - багато задумів, багато ідей і багато добрих справ: Ювіляр є членом церковного комітету, суттєво допомагає у видані "Лемківського календаря", організовує толоки, кермеші, виїзди на "Ватру". Ще одна риса його характеру - вимогливість, яка допомагає у здійсненні дуже потрібних для Фундації справ.

Хочемо відзначити, що Петро Васильович піклується і про свою родину, допомагає дружині Лідії Миколаївні, бавиться з онуками, підтримує дочку та її сім'ю. Тож бажаємо Вам, дорогий Ювіляре, доброго здоров'я, радості, щастя, родинного затишку і нових успіхів на лемківській громадській ниві!

Іван ЩЕРБА

професор Львівського національного
університету ім. І. Франка

ЛЕМКІНЯ СТЕЛЛА МИРОНЧЕНКО

Bітаємо із 60-річчям!

Хрестатик був уквітчаний каштанами, що пишно забуяли, сповіщаючи про прихід весни. Саме тоді мені вперше довелося познайомитися з тендітною, напочуд інтелігентною жінкою, котра і назвалася досить дивним ім'ям - Стелла. Це був час, коли у західних областях вже бурхливо вирувало лемківське життя, створювались все нові й нові осередки, хорові колективи, а на "Лемківську Ватру" у Ждиню їхали тисячі наших краян, спраглих до рідної землі. Столиця ж України ще дрімала у сні. Але природа виробила свій спосіб впорядкування. Достатньо внести якесь збурення і речовина, котра була аморфною, одразу кристалізується, набуваючи чітких обрисів. Як виявилось згодом таким детонаром і стала Стелла Миронченко. Народилась пані Стелла (хрещена Стефанія) 19 травня 1949 року на тернопільській землі у лемківській родині Висоцьких. Після закінчення з відзнакою 1970 році Чернівецького індустріального інституту життя кидало її у різні місця, до того часу поки остаточно не осіла у Києві.

Найвищого статусу у професійній діяльності пані Стелла здобула на посаді головного спеціаліста у дипломатичному сервісі.

Усе свідоме життя пані Стелла намагалась збегнути про своє коріння, хто такі лемки, допоки не почула по радіо про створення у Львові 1988 році Товариства "Лемківщина". Відтоді минуло небагато часу і вже у грудні 1991 року таке товариство було створено і в Києві. Від першого дня створення пані Стелла стає його активним і постійним учасником і розбудовником. Була обрана відповідальним секретарем СФУЛО, брала участь в організації та проведенні III Конгресу СФУЛО у Києві, одного з найбільш величніших свят лемків.

Тричі очолювала Товариство "Лемківщина": 1997-1998 рр., 2003-2007 рр. За час головування вперше офіційно зареєструвала товариство як громадську організацію, разом з п. М. Горбалем спромоглися повернути громаді для богослужіння пам'ятник культури - лемківську церкву у Національному музеї архітектури та побуту України під відкритим небом у Пирогові, яка довгий час використовувалась під складське приміщення.

Пані Стелла, вже як голова, постійно розбудовує Товариство: кількість його членів виросла від 7 осіб з моменту створення до 130 осіб у 2007 році. Щорічно проводився цілий ряд заходів, які стали традицією: свято Миколая і свято Писанки для дітей, конкурси дитячого малюнку; зустрічі у лемківській церкві у Пирогові на Покрову і на Пасху; святкування лемківського Різдва, поїздки на фестивалі лемківської пісні до Ждині і до Монастириська, організація і проведення концертів лемківської пісні у Національній філармонії України, багато інших заходів, які гуртували людей, додавали їм доброго настрою. Нарешті, визріла прекрасна мрія і бачення - створення Світового центру лемківської культури у Києві. Це була не просто ініціатива п. Стелли, а її пройдений нею тернистий шлях і пророблена велика робота до досягнення мети. Було отримано доручення Президента на розгляд такого проекту та дозвіл міської адміністрації на розробку документації, але коли настала черга отримувати землю під забудову, то страх деяких державних службовців, які для розбудови Товариства не зробили рівно нічого, крім шкоди; страх, що вони можуть залишитись осторонь, а не в центрі цього процесу, виявився сильнішим за здоровий глузд і вони зробили те, що зробили: перетворили Товариство у бізнесову структуру, розколовши його, а справжні прихильники відродження нашої лемківської культури і духовності залишилися за бортом. Маємо надію, що ті напрацювання пані Стеллою не кануть у Лету, а знайдуть своїх послідовників, котрі і втілять у життя ідею створення Світового центру лемківства у Києві.

Дорога Стелло, чарівна наша Лемкіне, у день уродин ми низько кланяємося

Тобі і дякуємо за великий внесок у відродження Лемківщини і за повсякденну працю в ім'я незабутньої нашої землі!

З води і з роси!

Леся ЗАРИЦЬКА

ІГОР РУСИНЯК

(до 55-річчя від дня народження)

Igor Rusyniak.

Світлина М. Янко

Родина Петра Антоновича Русиняка була виселена з села Андріївки повіту Новий Санч, що на Лемківщині. Після поневірянь Кіровоградчиною, куди їх депортували, тікаючи від голоду у неврожайний 1946 рік, сім'я оселилася в с. Олеша Монастириського району Тернопільської області.

Холодним зимовим лютим раннім-ранком, у неділю, 14 лютого 1954 року в сім'ї Русиняків народилася п'ята дитина - наймолодший син Ігор.

Мороз в ті дні був таким лютим, що стрико Павло, що йшов із сусіднього села провідати родину, обморозив собі вуха. Та в оселі було тепло, панувала урочиста радіснатиша.

Маленький новонароджений хлопчик никому не завдавав прикрощів, насмоктавши запашного молока, солодко спав, гарно ріс і не відразу можна було збагнути, що в хаті є живий сповіток.

Уже через кілька років голубоокий та світлочубий хлопчик розпочав свою трудову діяльність - пас гусей на безкраїх олеських луках. І напевно, вже десь тоді, підкоряючись поклику генів, визначився майбутній життєвий професійний шлях Ігоря.

Ігор Петрович Русиняк здобув освіту у Львівському сільськогосподарському інституті. Працював на посаді агронома із захисту рослин, був заступником голови, а згодом - головою колгоспу у селі Конюшки-Королівські Самбірського району. Колгосп — одним з перших в Україні був реформований у фермерське господарство.

Ігор Петрович в числі трьох представників, відібраних на конкурсній основі, був відряджений з України у США для вивчення досвіду ведення сільського

господарства за допомогою передових методів.

Зараз Ігор Петрович, узагальнивши досвід передових країн у галузі сільського господарства та беручи до уваги традиційні українські засади, - невтомний трудівник, господарник, новатор у своїй галузі.

Крім того, Ігор Петрович - щирий патріот, поціновувач прадідівської культури. У своєму будинку в Рудках має "кімнату-музей" лемківської культури, меценат багатьох культурних заходів. Серед експонатів є килимок "Рідна хата" із зображенням кати з Андріївки, виконане олійними фарбами полотно "Моя Лемковина" - це твори батька Петра Антоновича Русиняка, а також багато інших творів на лемківську тематику.

Ігор Петрович є членом Фундації дослідження Лемківщини у Львові. Бере активну участь у всіх лемківських справах, часто відвідує рідну Лемківщину.

Вітаємо Ігоря Петровича з його ювілеєм! Бажаємо, щоб у добром здоров'ї, в щасливій родині він міг реалізовувати свої професійні та творчі задуми, щоб все йому вдавалося, щоб була шана і дяка від людей.

Андрій ТАВПАШ

**ОТАК ВАШЕ СВІТЛО НЕХАЙ СВІТИТЬ ПЕРЕД ЛЮДЬМИ,
ЩОБ ВОНИ БАЧИЛИ ВАШІ ДОБРІ ДІЛА,
ТА ПРОСЛАВЛЯЛИ ОТЦЯ ВАШОГО, ЩО НА НЕБІ.**

Євангелія від св. Матвія

(до 50-річчя отця Мирона Михайлишина)

Серед кращих діячів на ниві культурного і духовного життя лемків в Польщі і в Україні є отець Мирон-Мирослав Михайлишин. Його батьки, в 1947р., внаслідок сумнозвісної акції "Вієла", були депортовані із споконвічних українських земель на північ Польщі. В 1958р. вони повернулись на рідні землі.

Отець Мирон-Мирослав Михайлишин народився 1 вересня 1959р. в м. Сяноці, син Івана та Софії (з дому Боднар). У початкову школу ходив у рідному селі батька Куляшному, а потім в Щавному, долаючи щоденно 3 км. і закінчив її в 1974р. З огляду на фінансові труднощі в середню школу

Отець
Мирон Михайлишин

вступив до недалеко віддаленого ліцею, у Лігниці, а до технікуму у Ліську, який закінчив і отримав свідоцтво зрілості у 1979р. У цьому ж році вступив до духовної семінарії Люблінського католицького університету, яку закінчив і отримав звання магістра богослов'я, захистивши роботу "Теоцентризм" в ключі розуміння Йоанікія Галятовського, ректора Києво-Могилянської академії". 1 липня 1984р., в Перемишлі разом з чотирма товаришами одержав єрейські свячення з рук тодішнього секретаря Конгрегації східних церков архієпископа Мирослава Марусина. Це були перші після Другої світової війни офіційні свячення українських вихованців в рідному візантійсько-українському обряді.

У 1984 - 85рр. працював в Горлицях за пароха отця С. Мухи. В 1985 - 86рр. працював у Вроцлаві за пароха отця П. Крика, нинішнього владики в Мюнхені. У 1986 - 96рр. - аміністратор парафії св. Норберта "Воздвиження Чесного Хреста" у Krakові як наступник отця - митрата Миколи Денька, також вірного сина Лемківщини.

Не будучи звільненим з парохії, в 1993 - 95рр. студіював в Екуменічному інституті ім. Кардинала Й. Міглера Католицького університету в м. Пaderборн (Німеччина). У 1996 - 99рр. — парох в Криниці. В 1991 - 99рр. — декан краківсько-криницький і капелан для українських в'язнів в Перемишлі і Krakові. З 1996р. - капелан для українців візантійсько-українського обряду в польському війську.

Маючи релігійні, культурні, організаційні здібності о. Мирон Михайлишин виявив себе вірним сином свого народу, ініціатором не лише релігійних, але і культурно-освітніх справ на Лемківщині. Він вносить вагомий вклад у збереження і розвиток релігійного і культурного життя на рідних землях, активно працює членом Фундації дослідження Лемківщини у Львові. Отець Мирон — активний учасник багатьох лемківських імпрез, таких як кермеші, Ватри в Ждині, Монастириськах, у заходах пам'яті жертв загиблих. У 1995р. як декан організував для учасників "Лемківської ватри" в Ждині першу Службу Божу на ватряному полі, яка стала вже щорічною традицією. 22 липня 1997 р. з нагоди 50-ї річниці акції "Віслі", за участю Василя Шлянти поставлено на ватрянській ждинській горі хрест з написом "Блаженні вигнані за правду!" і "св. Апостоле, Андрею, моли Бога за нас". Під цим хрестом щорічно офіційні гості покладають квіти. Сюди ж завітав у 2007 році і президент України Віктор Ющенко з нагоди 60-річчя депортациї українців.

У 1999 - 2000 рр. о. Мирон навчався на спеціальних студіях в Опольському університеті, які увінчані захистом докторської дисертації "Роль Блаженнішого Йосифа Сліпого в розвитку ідеї патріархату УГКЦ", Ювіляр одержав

звання - доктор екуменічного богослов'я. Отець Михайлишин з квітня 2003р. - адміністратор парохії Пресвятої Трійці в Жешові. Упродовж 2006 - 2007 рр. опікувався влаштуванням каплиці Всіх святих українського народу в святині Божого Милосердя в Кракові, до котрої іконостас виконав професор Львівської академії мистецтв Любомир Медвідь. У 1997 р. на прохання Препозита Перемиської Капітули Степана Дзюбини був назначений кир Йоаном Мартиняком дійсним членом та прелатом Перемиської капітули. В 1999 р. наполегливою прадею, великими стараннями о. Мирона була повернута криницька свяตиня Петра і Павла та поставлений у ній іконостас. За це Ювіляр одержав від владики Йоана протоєрейський хрест з прикрасами. 19 вересня 2008 року, в день Різдва Богородиці, цей хрест наложив на груди радіючого о. Мирона, в присутності Юрія Ковальчика - добродія криницької парохії з Йонкерсу та численно візбаного народу і священиків. В урочистостях взяв участь Владика коломийський Павло Василик - невтомний борець за авторитет української церкви, який довершив переосвячення церкви і посвячення іконостасу.

На сьогоднішній день, завдяки вірним синам Лемківщини: о. Мирону та таким патріотам, як Юрко Ковальчик, Микола Святківський, Яцко Стависький, Богдан Цюк та інших, можемо сказати, що Пресвята Богородиця, що являлась на горі Явір, вислухала молитви лемків, вона опікується повертаючими, бодай на Ватру, закорінених у горах мешканців Лемківщини.

Отець Мирон Михайлишин є яскравим зразком служіння Всевишньому, сіячем добра серед людей. Він — добрий духовний наставник для всіх лемків. Щасливим довголіттям нехай наділить його Господь!

АННА ШПАК – 40 РОКІВ

Живе у містечку Красне поблизу Львова гарна, розумна молода жінка Анна Шпак, яка народилася 1969 року в лемківській родині із села Репедь на Сяніччині. Працює медсестрою у районній лікарні м. Буська. У вільний час захоплюється поезією, пише вірші.

Уже тривалий час Анна прикута до ліжка тяжкою хворобою і терпеливо очікує на складну операцію. У "Лемківському календарі" за 2006 і 2007 рр. друкувалися її вірші. Ось пропонуємо Вашій увазі вірш "Осінь".

Анна Шпак

ОСІНЬ

Жовто-гарячий лист додолу
 Падає кленовий,
 Зажурились ліси й поле,
 І гай калиновий.

Мерзнуть грона винограду
 Й китиці калини.
 Дрібний дощик поливає
 Горби і долини.

Потемніла вода в річці,
 Не блищить на сонці,
 І холодний сильний вітер
 Сткає в віконце.

**З нагоди 40-річчя щиро вітаємо Ану Шпак і бажаємо їй
 швидкого одужання.**

Редколегія "Лемківського календаря - 2009".

Люба Смереканич.

Світлина В. Солинка

ІЗ ВІРОЮ У СЛОВО *(Любі Смереканич - 35!)*

Її окрасою стала поезія. Поезія, яка видається із самої душі, із самого серця, яка своїми променями зігріває читача.

Мабуть, саме так промовляє до нас лемківська земля, яка щодня вдивляється в обрії далекі, щоб побачити рідні обличчя своїх синів і дочок. Поезія Любі Смереканич виростає із такої гентичної пам'яті, адже походить із родини, яка мала й має глибокі культурні традиції у лемківському середовищі. Дідусь Іван Данилович Смереканич і бабуся Анна Данилівна Чулік народилися на Лемківщині у селі Свіржова Руська Ясельського повіту. Жили там до депортациї. Село залишилося пусткою, сиротою між гір, а колись було наче сама лемківська писанка мальовниче невеличке село...

Люба Смереканич народилася 30 липня 1974 року у селі Лисиничі, згодом з батьками переїхала до села Підбірці (неподалік м. Львова). Після шкільної освіти продовжила навчання в ПТУ № 32 м. Львова, потім — у Львівському державному технікумі легкої промисловості. Вищу освіту отримала в Українській академії друкарства. Зараз вдало поєднує своєї спеціальності, організовуючи власну та займаючись видавничою справою на громадській роботі. У цьому році планує видати свою першу збірочку віршів та новел.

Виховує сина Мар'яна, якому 12 років, він навчається у школі, в 7-му класі, допомагає мамі, долучається до лемківських справ, гарно малює, цікавиться книгодрукуванням, часто їздить з мамою на Лемківські ватри, кермеші. У минулому році вперше відвідав Свіржову Руську, був надзвичайно вражений.

Люба - активістка Фундації дослідження Лемківщини у Львові, ініціативна у видавничій сфері. Дуже цікавою і потрібною книжечкою виявився "Лемківський календарик". У першому числі видання знаходимо вірші, малюнки, розповіді про лемківчат. Очевидно, що цю роботу варто продовжувати: залучати наймолодше покоління до вивчення історії, культури батьківської землі - Лемківщини.

Лемківська душа Люби оживає в її поетичному доробку. Патріотичні мотиви пронизують наскрізь її поезію:

Єднаймось, лемки! Хай озветься
Нам мами зболена душа.
Допоки ми ще є на світі,
То не гасімо свій вогонь,
Лемківщини онуки, діти,
Одна ж із вами у нас кров!

(Із вірша "Мати жде").

У день народження Фундація дослідження Лемківщини сердечно вітає Любу Смереканич і бажає їй великої творчої наснаги, доброго здоров'я, життєвого оптимізму та здійснення цікавих творчих проектів і задумів.

Творчого довголіття! Радості! Успіхів!

Фундація дослідження Лемківщини у Львові

ВІТАЄМО!

*Отець Дуда веде
Богослужіння.*

28 травня 2008 року о. Анатолій Дуда відсвяткував 20-ліття своєї духовної праці.

Фундація дослідження Лемківщини щиро вітає отця Анатолія Дуду з цим ювілеєм. Нехай на Вашій життєвій дорозі, дорогий отче Анатолію, зростають добре християнські діла. Нехай Ваше християнське слово оздоровлює наші душі. Нехай Ваши заклики до любові і єднання всіх лемків і не-лемків реалізовуються. Нехай Божа благодать завжди перебуває з Вами, дорогий отче Анатолію.

Великої наснаги, невтомності та довголіття на душпастирській ниві!

*З повагою
члени Фундації дослідження
Лемківщини*

НЕВЕЛИЧКИЙ ЮВІЛЕЙ!

*Зліва направо
V. Ропецький та І. Опалак.*

Ось уже 10 років збагачує "Лемківський календар" гарними світлинами фотограф, великий патріот Лемківщини Іван Опалак. Які б не відбувалися події п. Іван завжди бере зі собою свій фотоапарат. Він його вірний супутник на Лемківських вatraх в Україні і в Польщі, на виставках, кermешах, конгресах і конференціях. І цього року ми подаємо його світлини.

Фундація дослідження Лемківщини щиро вітає п. Івана та бажає йому міцного здоров'я, творчих успіхів, натхнення і доброго настрою.

Надіємось на подальшу співпрацю.

Хай щастить!

ЛЕМКІВСЬКІ СПРАВИ АНАТОЛІЯ ПЕТРИШАКА

Містифікатори трактують цифри “77”, як позитивно-енергетичні, що приносять успіх, щастя, любов близьких. Цими двома сімками в 2008 році володів Анатолій Петришак, голова Церковного комітету церкви св. св. Володимира і Ольги лемківської парафії в Шевченківському гаю.

Пан — Анатолій довголітній член Львівської обласної організації Всеукраїнського товариства “Лемківщина” (ЛОО ВУТЛ) та Фундації дослідження Лемківщини (ФДЛ) у Львові. Він не є формально членом, а - активним і дійовим. Про його діяльність давно треба було писати і говорити, але через його надмірну скромність це не було зроблено.

Анатолій Семенович від початку будівництва церкви був активним будівничим. Повсюду видно роботу п. Анатолія. На банях церкви височують красиві філігранні хрести, на вікнах — захисні решітки. Про електрифікацію церкви окрема розмова. До церкви була підведена повітряна електролінія від щитової лікарні по вул. І. Вільде (на професорській кодонії), тому що було близче, ніж від щитової музею. У зв’язку з буревіями електролінія декілька разів обривалась, а на її відновлення щоразу треба було багато часу, зусиль і коштів. Правління ФДЛ і Церковний комітет ухвалили прокласти електричний кабель від щитової музею до церкви для безперебійного електропостачання церкви і об’єктів лемківської зони. Це було не просте завдання. Електричний кабель придбали в Чернівцях і привезли у Львів при сприянні члена ФДЛ Ярослава Кобелі. Анатолій Петришак організував техніку: автотранспорт, канавокопач, автокран, проклав трасу для кабелю, а це 470 погонних метрів. Приблизно 100 метрів копали лопатами, куди не змогла підійти техніка. Сьогодні про це спокійно читається і сприймається, але зробити це було неймовірно важко.

Анатолій — обдарований майстер “на всі руки” — народився на Лемківщині

Анатолій Петришак

у м. Криниця, в трудолюбивій селянській сім'ї. Його родину спіткала та сама доля, що і тисячі інших лемків. Депортована родина опинилася у Харківській області. Навіть для необізаненої людини зрозуміло, що умови проживання, колгоспний стиль життя, ментальність людей абсолютно відмінний від лемківського регіону, лемківського характеру, духовності, моралі. Цим я не хочу образити, або принизити українців Сходу. Люди там чудові, добрі, добровільчі, готові всім допомогти і поділитись кавалком хліба. Але комуністично-колгоспна система не могла не вплинути на умови і стиль життя місцевих українців. А ще треба врахувати спалах війни, що два рази прокотилася катком по Україні — її народу і землі.

У зв'язку з цим родина Петришаків, як і сотні інших, що опинилися у східних областях України, мріяла повернутись як не на рідну Лемківщину, то бодай близче до неї.

У 1946 році Петришакам пощастило переїхати до м. Монастириська Тернопільської області. Тато з Анатолієм знайшли "плацкартне" місце на даху поїзда, прив'язавшись шнурком за вентиляційний люк, щоб не злетіти з даху.

Під час переїзду сім'ю обікрали, що на той час траплялось з кожною другою лемківською родиною під час, інколи, багаторазових переїздів. В Монастирись-

Пам'ятник на могилі діда і бабці А. Петришака.

Світлина з архіву А.
Петришака.

ках тато не знайшов житла, роботи і родина знов рушила в дорогу аж ближче до м. Чорткова. Анатолій служив в армії в Азербайджані. Після армії навчався, здобув фах інженера-електромеханіка. Трудова діяльність п. Анатолія зв'язана з автoremонтним заводом № 28 міністерства оборони радянської імперії. Пройшов шлях від токаря до майстра, технолога, начальника цеху та ін.

Пан Анатолій багато літ живе в злагоді і любові з дружиною п. Славою, з якою виховали двох синів, дали обом виду освіту і добре християнське виховання, прищепили високу мораль, чесність, працьовитість. Старший син Роман - кандидат наук, доцент зооветеринарної академії, молодший Микола - начальник автотранспортного підприємства. Синів виховував на життєвому досвіді своєї родини, родини своїх батьків і дідів. Свідченням цього є добра пам'ять про своїх ді-

дуся і бабці, що померли і похоронені на Лемківщині в м. Криниця. Анатолій Семенович, маючи моральний обов'язок перед ними, вирішив поставити на їх могилі пам'ятник, зроблений з дорогих матеріалів — граніту і мармуру, але я не про вартість пам'ятника, я про складність перевезення через кордон. Це для п. Анатолія була найскладніша проблема. Адже кожному українцеві добре відомо, як перетинати польський кордон, як люблять нас браття - поляки, їх доброзичливість до нас. Але феномен лемківського патріотизму, любов до своїх предків здолали всі перешкоди: матеріальні, юридичні, фізичні. Ці будівельні матеріали п. Анатолія перевіз у легкових автомобілях із своїми синами. Ось так на власному прикладі він виховував своїх синів.

Це лише невеликі фрагменти із життя скромного лемка, члена правління ЛОО ВУТЛ, ФДЛ, голови Церковного комітету св. св. Володимира і Ольги лемківської парафії в Шевченківському гаю.

Живіть довго і щасливо в добром здоров'ї, в любові і злагоді в родині і між людьми.

З роси і з води!

РОДИННІ ЮВІЛЕЇ ОЛЬГИ ДІДОВИЧ

Лемківська земля багата ініціативними жінками. Ці жінки - не лиш повні великої наснаги, енергії, але й водночас вони вміють активізувати мужчин до цікавих робіт, до громадської діяльності, до нових починань. Вони справедливо користуються повагою та авторитетом серед навколишніх. До таких жінок-активісток у лемківській громаді належить також Ольга Дідович.

Дідович (Швед) Ольга Тимофіївна народилася 27 березня 1948р. у с. Глинна Львівської області. Її батьки родом з Лемківщини: мама - Швед (Романчак) Єва Василівна народилася у селі Ясюнка Горлицького повіту; батько - Швед Тимофій Михайлович народився у с. Гладишів того ж Горлицького повіту.

Ольга та Ігор Дідовичі.

5 травня 1945 р. родина Шведів була виселена в Україну, в Полтавську область. Та згодом переїхали в с. Глинна (тепер м. Пустомити), більше до границі, хотіли повернутися додому. Оля Тимофіївна має двох сестер: старшу Марію і молодшу Любку. Всі вони проживають у Пустомитах.

У 1963 р. Оля закінчила навчання (8 класів) у Пустомитівській середній школі та вступила до Львівського медичного училища №1, а в 1966 р. закінчила навчання у ньому та отримала спеціальність фельдшер-лаборант. Після закінчення училища була скерована у Жупанівську дільничну лікарню Сколівського району, де в 1967 р. закінчила повний курс Сколівської заочної школи. Працювала в Пустомитівській центральній лікарні, обласній станції переливання крові, а з грудня 1971 р. — в Пустомитівській райсанепідемстанції, звідси вийшла на пенсію. До роботи відносилась добросовісно, чесно. Де б не працювала завжди були подяки, грамоти, грошові премії.

15 липня 1967 р. вийшла заміж за Ігоря Дідовича, який також походить з лемківської родини. Він народився на Лемківщині, у селі Більцарева 28 вересня 1943 р. З родиною був переселений в Україну у 1945 р.

З того часу, як побралися минуло вже понад 40 років! Виховали дочку Оксану і сина Сергія. Ростуть дві онучки - Іринка та Юля і онук - Данилко. Син брав шлюб в Лемківській церкві у Шевченківському гаю, а 14 вересня 2008 р. у цій церкві брала шлюб онучка Іринка, яка навчається на III курсі біологічного факультету Львівського національного університету ім. Івана Франка.

Життя пані Олі насичене дуже багатьма справами. Серед найважливіших - уміння гуртувати людей, особливо під час важливих подорожей: чи то в Монастириська на фестиваль "Дзвони Лемківщини", чи то на фестиваль лемківської культури до Ждині, чи навіть під час кермешів у різних місцевостях, де проживають сьогодні депортовані лемки.

Пані Оля - добра газдиня, вона вміє приготувати смачні страви. Вона - гостинна. Зреш-

У колі друзів на фестивалі у Ждині.

тою, повсякчас турбується за власну родину, за друзів, чи просто знайомих. Вона чуйна і доброзичлива.

Від часу, доки існує Лемківська церква у Шевченківському гаю Оля Тимофіївна не пропустила жодного Богослужіння! Разом з чоловіком беруть участь у різних імпрезах, кермешах і толоках, допомагають у розповсюджені лемківської літератури. Вірші чоловіка, пана Ігора друкувалися у "Лемківському календарі", він також доклав багато зусиль для організації хору "Радоціна" (м. Пустомити). І отак разом вони усюди! Деколи навіть разом пишуть вірші, так як лежить на серці... Ось один із них, який присвячений лемківській родині:

Лемківська родина!
Ти наша єдина,
Лемківська родина!
То наша церковця,
Що нас об єднала,
То наша хижина,
Що нас зігрівала.
У старій хижині
Погарик по колу,
Де ллється пісня
Лемківської долі...
Лемківська Родина -
То вся Лемківщина!

Нещодавно і пані Оля, і її чоловік відсвяткували свої ювілеї. Крім того, у 2007 році вони святкували сорокаріччя спільногоміжності. Передаємо циро-сердечні вітання від усієї багаточисельної лемківської родини! Хочемо побажати їм міцного-міцного здоров'я, благополуччя в родині, радості, щастя та многая і благая літа!

Фундація дослідження Лемківщини у Львові.

КУЛЬПУРА. МИСТЕЦТВО

Співна сокира ѹ гостре долото
 Формують глину слів і дерево музики.
 Цей світ - хмільної пісні полотно,
 Митцеві замалий - для теслі завеликий.
 (Із вірша Б. -I. Антонича "Мій цех")

Андрій БАЙСА
 староста хору "Лемковина"
 з 1998 року

ПІСНІ ЧАРІВНОГО КРАЮ ЛЕМКІВЩИНИ (до 40-річчя від заснування хорової капели "Лемковина")

Як мы знаме, же виштки лемкы любили и люблят съпівати, там дома то собі съпівали як ся їм подобало, як хотіли и де хотіли при всякій роботі: рвали лен, жали жито, то без съпіву не могло быти. Зо съпівом легше ишва робота. Потім ближе до зимы и в зимі то робили вечірки и том ся забавляли и съпівали.

А по выгнаню люди мали великий жаль, туга за рідним краем. А туту тугу можна быво кус забыти хибаль што в піснях про свій рідний край: "Ой, верше, мій, верше", "Горы наши" и багато, багато інших. И думка ныяк не лишава їх цы то ми ся вернеме домів, ци ніт и так іхали домів, як хто міг і навіт піше. Я зо своїом родином 6 неділь з Кіровограда возом - на пішє.

Пришли бите до Львова и тут веце быво своїх людий и ся сходили, де могли. Богато быво наших людий коло Львова в Зимній Воді, в Рудно. Павло Юрковский, Федір Нацик, Михав Котирга, Степан Колінський. И так ся сходили и сой згадували свої пісні и съпівали. А якоси Михав Доньский подав ідею жебы створити хор. На той час він жив в Польщі, а товдій приїхав до Рудна и дав таку ідею.

Після тої бесіди П. Юрковский організував таких людий: Роман Соболевский, Петро Когут, Федір Нацик, Степан Колінський, Михав Котирга и Михав Доньский, Любомир Олесневич. Тота бесіда бывала в газди Михава Котирги, а потім пішли проби, так звани репетиції, в газди

Кулика и там быва може два рази, дале юж быво в клубі с. Рудно.

И так восени 1969 року організував ся хор. Репетиціями у хаті керував п. Соболевский, а до клубу било запрошено диригента Романа Кокотайла (1969 - 1970рр.).

Після нього з хором працювали диригенти Михайлло Мокрецький, Тарас Матвіїв, Ігор Циклінський. Виступи були з Мокрецьким, з Матвіївим, а саме з Циклінським почалися виступи і виїзди, бо хор вже набрав навиків до съпіву. До хору приходили різін люди лемки і не-лемки, приїздили аж зо Стрия, Гродка, Миколаєва.

Після Ігоря Циклінського прийшов до нас до хору Іван Кушнір, це було в 1975 році. Хор виступав не тільки у Львівській області, але і в інших областях: Тернопільській, Івано-Франківській, Закарпатській, а також "Лемковина" була і в Луганську (1990р.). Хор побував і в Шевченківському краї (1990р.).

Що тут писати! За 40 років де тільки не побувала "Лемковина". У 1978 році присвоєно звання "народна хорова капела".

Після Івана Кушніра диригентом став Роман Стефанко (1998 - 2000рр.) У 2000р. хором диригував Володимир Морчак, на жаль, передчасно пішов з життя. Відтоді і по сьогодні капелою диригує Марія Мельник. У даний час "Лемковина" - це ансамбль пісні і танцю. Танцями керує хореограф Олег Копильчак (викладач Львівського державного училища культури і мистецтв) - молодий талановитий і перспективний.

Перші виступи "Лемковини" - то було щось надзвичайне. На першому виступі нас було аж 92 особи хористів. До хору ходили цілими сім'ями: сім'я Камінських - чоловік, дружина і три доньки, Головаті - чоловік, дружина, син з дружиною, донька з чоловіком, родина Байсів - чоловік, дружина та дві доньки, а також Байса Андрій, Петро, сестра Марія, родина Кузяків - Стефа, Василь і син Ігор, Гурей Стефа - дочка Ліда, Кицак Тереза - дочка Оля, родина Дзямів - Ярослав, сестра Анна. Хор не міг співати погано, сім'ї були зіспівані!

Коли їхали до Свидника,

Виступає Лемковина.

Світлина В. Солинка.

замовляли два автобуси, їхали до Києва записувати платівку, також двома автобусами. А тепер нема молоді, може не хоче, але нічого не зробиш, мусить бути так як є. Ми надіємось, що буде краще. На початку були і такі, що говорили: "Та то довго не буде той радости, же так всі хвалили, же "Лемковина" гарно і добре співає, троха ся пошарпають і ся розлетит. . ." А "Лемковина" співає вже 40 років! Є у нас такі хористи, що співають від самого заснування хору. Так, наприклад, Тереза Кишак, Андрій Байса, Анна Головчак, яка зовсім юною прийшла до хору, мала 15 років і по сьогоднішній день співає. Багато вже відійшли у вічність, а багато просто не хочуть, але незважаючи на це, хор все ж існує і продовжує співати, танцювати, веселити і розважати людей. . .

Василь ХОМИК

ДО ЛЕМКІВСЬКОЇ ПІСНІ

Щаслива, радісна хвилина,
І серце б'ється наче птах:
Лунає пісня з Лемківщини
У наших зболених устах.

О пісне, птахо наша біла,
Широкі крила розгортай,
Лети на зранені могили
У наш родинний тихий рай.

Лети на зранені узгір'я,
Де рідні села при путі.
Й розсип на батьківські подвір'я
Надії наші золоті.

А ми з утіхою земною
Лиш сили, Господи подай,
Полинем, пісне, за тобою
У наш Лемківський рідний край.

ВІТАЄМО СЛАВЕТНЕ ТРІО

У листопаді 2008 року славетне тріо сестер Байко було нагороджене високою державною відзнакою України — орденом княгині Ольги за особливий вклад у розвиток української культури.

Сердечно вітаємо Марію, Даниїлу та Ніну Байко зі заслуженою нагородою. Бажаємо нашим видатним народним артисткам, нашим славним лемкіням міцного здоров'я, радості та великої життєвої енергії.

ФДЛ у Львові

Тріо сестер Байко.

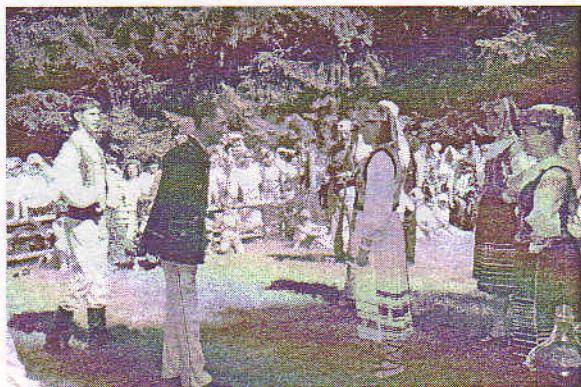
Ольга КРОВИЦЬКА

“ЛЕМКІВСЬКЕ ВЕСІЛЛЯ” В ШЕВЧЕНКІВСЬКОМУ ГАЮ

Напередодні свого 40-річчя народний ансамбль пісні і танцю “Лемковина” підготував концертну програму для глядачів, які спеціально у цю недільну пору вибралися до Шевченківського гаю.

Погожий червневий день у мальовничому куточку Львова немовби запрошуєвав усіх бажаючих помилуватися природою, сонцем, розкішною зеленню, послухати поезію та лемківські пісні. Тужливі, ліричні та жартівливі пісні, танці пов’язувалися в єдине лемківське коло поетичними рядками Богдана Пастуха, автора таких поетичних збірок як “Душі моєї сподівання” (1998), “Я так спішу жити” (2001), “Покараний любов’ю” (2004), “Там, де небо відкрите...” (2007).

У “Лемковині” зібралися не просто любителі народного співу, а великі патріоти своєї рідної землі — Лемківщини. Вони часто з ніжним трепетом згадують рідні домівки, рідні гори і поточки свого благословленного краю, з якого їх вигнали брутально більше 60 років тому. Ця незагоєна рана особливо ятриться у старшого покоління, натомість молодші наповнюються лемківським духом через народний стрій, музику, слово...

Там, де сходяться двоє...

Світлина з архіву В. Максимовича.

Лемківські пісні мандрували і мандрують по світу. Творча уява лемків, їхні радоші й страждання, смуток і тривога втілюються передовсім у ліричних і побутових піснях, які виявляють генетичну спорідненість з іншими пісенними жанрами — весільними піснями й баладами. Психологічні колізії, втілені у цих піснях, пов'язані з жіночою долею, родинними стосун-

ками, ставленням до батьків та ін. Їхня мелодійність, ліричність легко вплітаються до репертуару художніх колективів та окремих виконавців. "Лемковина" також репрезентує цю пісенну спадщину по цілій Україні і за кордоном. У першій частині концерту прозвучали різножанрові лемківські народні пісні, більшість з яких стала уже популярною серед любителів народного співу. Натомість усі з нетерпінням чекали другої частини виступу — "Лемківського весілля". Як відомо, весільні пісні — найбагатший і найкраше збережений та представлений у записах вид родинно-обрядової пісенності лемків. Весільні лемківські пісні називаються ладканками, їх виконували під час усієї весільної церемонії (вінкоплетіння, виготовлення короваю, благословення молодих, прощання молодої з батьківською оселею та ін.). Як вказують музикознавці, ладканки пронизані глибоким ліризмом, медитадіями над майбутніми проблемами сімейного життя; у цих піснях, як і в житті, переплітається радість з журбою.

Зрештою весілля — це не тільки пісні, це сценічне дійство зі своїм розподілом ролей, переодяганням, послідовністю актів сватання. Лемківське весілля також у багатьох випадках виявляє спільні риси із загальноукраїнським, інколи трапляються навіть давні слов'янські елементи (наприклад, весільне деревце; розплітання коси; весільна хоругва; підміна нареченої та ін.).

Як і скрізь в Україні, на Лемківщині для висватування дівчини парубок обирає одного-двох або більше сватів ("сватачі", "еноше", "просотари", "воглядники"). Таку роль виконували старші, шановані в громаді чоловіки, які відзначалися красномовством і дотепністю, знанням усіх тонкощів цієї ритуальної справи.

Інколи сватів засилав не парубок, а дівчина. Так відбувалося тоді, коли парубок ішов у прийми. До речі, ці залишки матріархальної форми шлюбу поширені були в XVII-XIX ст. також в інших слов'янських народів. Після сватання відбувалися оглядини ("обзорини", "смотрини"), далі — заручини ("спросини", "эмовини", "сватанини", "руковини"). Перед шлюбом ще була гостина для старостів, свашок, кухарок, а також дівчі запрошували гостей на весілля.

Водночас у родині готувалися до весілля якнайретельніше — випікали весільний коровай, оздоблювали виробами з тіста, калиною, барвінком; готували весільне деревце, що символізувало молодість й щасливе подружжя. Проходили також прощальні вечори у молодої — для дівчат ("дружчини", "вінці"), у молодого — для хлопців ("загравини", "дружбівський танець"). Це один важливий ритуал — вінкоплетіння: у хаті молодої збиралися дівчата і плели вінки з барвінку. Частувалися також і в хаті молодого, а потім весільний поїзд від молодого прямував до нареченої, його очолював хоругвоносець ("копіяш", "заставник"). Викуп молодої, підміна нареченої і нарешті вивід молодої, коротке частування, благословення молодих на шлюб. Хочемо сказати, що магічно-охоронне значення мав звичай, коли молоді виходили з хаті під аркою зі скрещених топірців. Отож молоді прямували до церкви на шлюб. Після вінчання молодий зі своїми гостями, а молода зі своїми йшли додому на святковий обід, або ж виrushали до хати молодої. Після спільногго частування — обдаровування та перевід молодої дружини до чоловіка...

Народний ансамбль пісні й танцю "Лемковина" показав для глядачів фактично лише фрагменти лемківського весілля. Це перша спроба такого характеру для самодіяльних артистів. Сценарій цього весільного дійства написала Тереза Кищак. На подвір'ї перед хатою молодої проходив цей весільний обряд, до якого увійшли: вінкоплетіння, прихід молодого, вивід молодої, благословення молодих, похід до шлюбу. У досить стислій формі показано окремі обрядодії та ритуали. Як завжди, глядачам хочеться якнайбільше побачити, почути, щоб перейнятися справді весільним настроєм. Були і ладканки, і парубоцькі танці. Загалом весільне відчуття заохочувало глядацьку аудиторію до глибшого сприйняття весільного обряду, до розкриття символічного в весільних атрибутах. Дуже хочеться, щоб "Лемковина" підготувала повнішу версію лемківського весілля також і для телевізійних глядачів. Адже народна культура, втілена у різних обрядах, передає для майбутніх поколінь традицію і спадкоємність, без яких не може повноцінно розвиватися народ.

МУЗИЧНИЙ САМОЦВІТ ІВАНА МАЙЧИКА

Українська народнопісенна культура славна своєю високою художністю, притаманною не тільки красі мелодій, розмаїттю жанрів, а й багатству тем, образів, почуттів. Кожна з етнічних груп українців вносить у скарбницю загальнонародних мистецьких надбань свої специфічні риси, що виробилися й усталилися протягом багатовікового розвитку музичного фольклору під впливом певних історичних і соціальних умов, географічних та інших факторів. Народнопісенна творчість Лемківщини позначена неповторною оригінальністю колориту. Пісні цього карпатського регіону вражають свою поетичністю, яскравою мелодійністю, близькістю до живої мовної інтонації, гнучкою ритмікою, експресивністю почуттів.

Характерні риси цього локального пласти пісенної культури України привертали увагу багатьох професійних композиторів. Серед них і диригент, етномузиколог, талановитий композитор Іван Майчик, котрий з високим художнім смаком здійснив опрацювання для голосу в супроводі фортепіано 110 народних пісень переважно зного рідного села Одрехова, що на Лемківщині.

Як йдеться у короткій анотації до ошатного видання, що вийшло у світ у жовківській друкарні "Місіонер" (обсягом 360 с.), І. Майчик "не виступає пасивним "гармонізатором" чи "аранжуvalьником" народних мелодій. Його ставлення до матеріалу завжди і у всьому творче". Такий творчий підхід обумовив і вибір народних зразків для опрацювання: тут зустрічаємо пісні соціально- побутового змісту про заробітчанські поневіряння ("Зашуміли ліси", "Добрі тому в Америці"), родинно- побутові ("То не я калину ламала"), весільні ("Як я си за- співам") та жартівливі ("Ой боже мій, боже"). При цьому талановитий майстер добре відчуває індивідуальні образи, емоційні настрої й музично-стильові особливості кожної пісні, що дає йому змогу відповідно підходити до мистецького опрацювання кожної з них. Йдеться про вибір композитором різноманітних художніх засобів, котрі б правдиво відтворювали зміст і характер твору залежно від особливостей поетичного слова і структури мелодії першоджерела.

У передмові до видання, що написано відомими українськими мистецтвознавцями М. Гордійчуком та А. Гудзенко ретельно проаналізовано специфіку опрацювання лемківських народних пісень. Серед визначальних її особливостей називаються: відхід від одночастинності до творення дво- або тричастинних

репризних пісенних структур у питанні форми, оригінальна гармонія інструментального супроводу відповідно до особливостей ладової (в основному мажоро-мінорної) будови мелодії, чутлива реакція ритміки фактури супроводу на образний зміст, характер і вищуканий ритмічний рисунок мелодії першоджерела. Цікава і неординарна у І. Майчика й поліфонізація і хроматизація фактури. Гармонійні мові композитора властиві народно-музичні органні пункти і остінато, а також різного типу варіювання. Усі ці засоби музичної виразності направлені передусім на максимальне відтворення ідейно-художнього змісту, емоційних та психологічних відчуттів у піснях, котрі у веселкових переливах тонів і барв ілюструють світовідчуття лемків, їх життєву філософію.

Колись М. Колесса, висловлюючись з приводу своєї роботи над обробками народних пісень, говорив про те, що головним для нього у цьому є “передати те, про що розповідається в пісні, дати запах пісні, її картину”. Впевнені, що такої мети у своїх опрацюваннях прагнув досягти і талановитий митець Іван Майчик. І це йому вдалося. Вже хоча б тому, що подарував нам часточку своєї душі, вкладену у справжній музичний скарб — народні пісні з Лемківщини.

Іван ЩЕРБА

випускник Української учительської семінарії в Криниці

РОМАН ТА ІРЕНА ЛЕВИЦЬКІ НА ЛЕМКІВЩИНІ

Минають століття, а постаті, які внесли свій вклад у славу своєї нації безсмертні. До таких людей належать Роман Левицький та його дружина Іrena.

Роман Левицький — відомий диригент, бандурист, співак, професор, організатор ансамблів, автор статей та фейлетонів на музично-популярні теми. Поет і композитор народився 18 серпня 1908 року в селі Рогачин на Бережанщині Тернопільської області в багатодітній родині священика та військового капелана Володимира Левицького. Закінчив студії Ягеллонського університету в Кракові та музики у Krakівській державній консерваторії у класі солоспіву.

Першими його хорами були церковний та мішаний хор у селі Кип'ячка на Тернопільщині. Співали у церкві й на академіях, об'їздили з концертами околиці. Після Кип'ячки Роман Левицький проводив хори у різних місцевостях. Бував і без праці, бо за санаційної Польщі не легко було українцеві знайти працю.

Особливо розквітнув його талант після переїзду на Лемківщину у 1941-1945 рр. Тут він працював учителем співу й музики в Учительській семінарії в Криниці. Його дружина Ірена виконувала обов'язки директора початкової школи. Подружжя Левицьких було закохане у співи. Роман організував милозвучний мішаний хор із студентів семінарії, а Ірена — з учнів школи. Хори виступали на різних святах у Криниці, а також їздили в навколишні села і містечка й популяризували хорове мистецтво. Подружжя допомагало організовувати хори в інших селах. До репертуару входили, крім українських національних пісень, також пісні лемківською говіркою. Це стало поштовхом до організації хорів по усіх селах Лемківщини. Однак найбільшим досягненням хору Учительської семінарії стала його участь у конкурсі хорів, який відбувся в Криниці у квітні 1942 р. з нагоди століття від дня народження Миколи Лисенка.

До конкурсу долучилося 100 хорових колективів із Галичини, Лемківщини і Холмщини. І ось тут, у Криниці, хор Учительської семінарії здобув перше місце й був визначений на центральний конкурс до Львова, де у липні 1942 р. він також здобув перемогу. Хор був запрошений на зустріч з Митрополитом Шептицьким, який теплими словами поздоровив хор за досягнення на фестивалі і поблагословив хористів, бажаючи їм здоров'я, успіхів у науці і подальших досягнень у діяльності для лемківської і всієї української народної культури. Хористи в подяці заспівали Митрополиту "Многая літа".

Воєнні лихоліття 1945 року примусили Романа Левицького покинути Криницю. Він з сім'єю емігрував спочатку до Німеччини, а згодом — до США, де все своє життя не розлучався з бандурою і з хорами. Виступав у різних містах США — Нью-Йорку, Філадельфії, Норт Порті, Нью Бранзвіку та ін. З почуттям глибини душі й серця співав сам, навчав інших у хорах і таким чином показував красу українських і лемківських народних пісень та популяризував їх серед різних народів світу. Завжди з великою приемністю згадував Лемківщину та лемків. Він тепло відгукнувся про своє перебування на Лемківщині у статті "Волтушова", опублікованій у своїй книжці "Пісня про серце" (Львів—Нью-Йорк, 1997. — С. 68).

"Я передплачую українську газету з Польщі "Наше Слово". Залюбки читаю її, а з особливою увагою перечитую шосту сторінку — "Лемківську". Хоч я не лемко, але признаюся, що дуже люблю лемків і Лемківщину. Прожив я там усього 5 років, працюючи спершу як шкільний інспектор, а після як учитель музики в Учительській Семінарії в Криниці, і це дало мені змогу пізнати ту прекрасну частину України і її шляхетних жителів — лемків, зацікавлених у їхні гори,

давні звичаї, а особливо в їхні чудові лемківські пісні.

Минуло тридцять років “з гаком”, а я все, як десь виступаю з бандурою, то включаю в мій репертуар лемківські пісні. Одна з тих пісень, це жартівлива пісня із села Волтушова:

На яблуні ябка кvasні,
Гей, у Волтушовій (2 рази)
Дівки красні.
Сут великі, сут маленькі,
Гей, а мають гамбки (2 рази)
Солoden'кі.
Як єм єдну поцілував,
Гей, то м ся два тижні (2 рази)
Облизував!

Не знат я нічого про Волтушову, не знат де те село знаходиться на мапі Лемківщини, хоч як дуже цікавий був знати, бо там, як у пісні співають, “дівки красні”!

Аж в останньому числі “Нашого Слова”, з 10-го квітня 1983 р. в “Лемківській сторінці”, в рубриці: “З історії та культури лемків”, де звичайно подаються короткі історичні згадки про села Лемківщини, побачив заголовок: Волтушова. Зрадів я безмірно. Думаю, от зараз буду знати, де те село знаходиться і обов’язково поїду туди на відвідини, бо ж там “дівки красні”.

Та, горе!... Як воно майже все буває в моєму житті, мрії мої рожеві не здійснилися. Прочитав я раз історію про село Волтушову, і не повірив, прочитав ще другий раз, і тільки слізози цюрком мені покотилися з очей... На закінчення історії про Волтушову стоїть там написано таке:

Після війни (1945) всі селяни переселилися на Україну (в основному в Тернопільську обл.) , а село згодом було спалене. Церкву Покрови 1899 р. у 50-х рр. ХХ ст. розібрано. Село Волтушова припинило своє існування.

Однак пісня про село Волтушову ніколи не “припинить свого існування”!!!!

Святі слова... Відійшов у вічність Роман Левицький на 92 році життя 28 жовтня 2000 р. у м. Рогвей, Нью-Джерсі США, де і похований. Низько склоняємо голови перед його світлою пам’яттю. Пам’ять про нього залишається в серцях усіх, хто його знатав зблизька й далека.

СПАДІЧИНА ДЛЯ МАЙБУТНІХ ПОКОЛІНЬ

Пам'яті Івана Зілинського

Село Красна (по народному Коростенка) разом з іншими поблизькими селами, розташованими в горішньому коліні річки Віслока (Польща) становили найдалі на захід висунутий український острівець у польському середовищі. Мешканців їх називали „замішанцями”. В літературі є думка, що це потомки колишніх українських полонених козаків, поселених між місцеве населення. Говорили вони мовою дуже близькою до лемківської із стадим нерухомим на-голосом. Саме там, у Красній Короснянського повіту, 22 травня 1879 року у сім'ї дзвонаря і сільського писаря народився Іван Зілинський — згодом славний український мовознавець.

Закінчив українську гімназію в Перемишлі, а університетські студії — у Відні. Після закінчення працював учителем у галицьких гімназіях, у тому числі й у м. Львові. В час війни військову службу відбував на східній Україні. Після війни створив проект українського правопису, який був ухвалений Науковим товариством ім. Т. Шевченка у Львові й Всеукраїнською АН у Києві.

З 1926р. став допоміжним професором Krakівського Ягайлонського університету, де читав лекції, вів семінари з усіх дисциплін української мови. Тоді близькі стосунки утримував зі своїм рідним селом. З його ініціативи у 1929р. в Красній засновано Просвіту, збудовано величавий Народний Дім. У 1939 — 1943рр. працював у Krakові у видавництві української газети на потреби українського населення в Польщі. У 1944р. переїхав до Праги, де 1948р. був іменований професором Карлового університету в Празі і очолив кафедру української мови та літератури. Атмосфера Сталінських праць про мовознавство, яка панувала й у Чехословаччині, не сприяла розгортанню наукової творчості. Свое життя хотів завершити книжкою „З-під сільської стріхи до університетської катедри”, яка мала бути його сповіддю перед суспільством. Він працював над нею, але невблаганна доля не дозволила йому її завершити. 21 квітня 1952р. він відійшов з життя на 73 році.

Іван Зілинський, крім того, що був педагогом усе своє життя наполегливо працював як учений-дослідник говорів української мови. При кожній нагоді сам, або зі своїми учнями збирав для цього матеріали з території цілої України: усе Прикарпаття, Волинь, Полісся, українські поселення на території Польщі.

Значення останніх посилюється й тим, що більша частина тих населених пунктів, зокрема на Лемківщині і Надсянні, сьогодні вже взагалі не існує, або існує з іншим населенням. У 1911 р., побувавши у десяти губерніях на східній Україні, він дослідив 60 населених пунктів, що до того часу не зробив ніхто. Маючи таку широку панораму українських говорів, І. Зілинський, крім опису діалектних особливостей окремих сіл, зокрема рідної Красної і сусідніх Явірок, мріяв про створення загальноукраїнської картини українських діалектів. У цьому напрямку і працював, використовуючи найновіші методи в галузі лінгвістичної географії. У 30-ті роки створює ряд праць: „Проблема впорядкування українських говорів”, „Короткий огляд фонетики української мови”, До питання про діалектологічну класифікацію українських говорів”, „Карта українських говорів”, „Географія української мови” та інші, що принесли йому широке визнання в науковому світі. Ще в першій половині 20-х рр. учений приступив до укладання „Мовного атласу Галичини, Холмщини та Полісся”, який планував поширити на всю Україну. Матеріали були зібрані у 90 населених пунктах за спеціально створеними питальниками. Вони були видані довго після смерті Зілинського і підготовані до друку проф. Й. Дзендрівським.

У спадщині Зілинського залишилась ціла серія незакінчених синтетичних праць, матеріали до яких він збирав упродовж усього життя. Архів І. Зілинського зберігається у Празі під дбайливою увагою його онука Богдана Зілинського і чекає дослідників і видавців.

Валентина ДЕНИСЮК

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ПРОБЛЕМИ НА СТОРІНКАХ ЧАСОПИСУ „НАШ ЛЕМКО” (1934 – 1939)

У 30-х рр. ХХ ст. спостерігаємо несприятливі політичні умови для розвитку освіти, культури, видавничої справи у Східній Галичині, особливо це стало очевидним після санкціонування Радою послів 14 березня 1923 р. анексії Східної Галичини Польщею. Назріла суттєва потреба свого власного часопису у регіональних краях Східної Галичини, а саме на галицькій Бойківщині, галицькій Волині, галицькому Закарпатті та галицькій Лемківщині. Потребу часопису на галицькій Лемківщині забезпечив видавець Іван Тиктор, власник концерну „Українська преса”, який почав видавати двотижневик „Наш лемко”.

Перше число часопису „Наш лемко” вийшло 1 січня 1934 р. Завданням часопису було боротися з неуздвом і безкультур’ям населення лемківського краю, гуртувати свідомих українців Лемківщини у культурно-освітні гуртки, організації, товариства, кооперативи, поширювати в українській Лемківщині культуру та освіту.

Наша мета — розглянути матеріали за темами культурно-освітніх публікацій на сторінках часопису „Наш лемко” за 1934 — 1939 рр. та деякі архівні матеріали. Тематика культурно-освітніх матеріалів розподіляється таким чином: 1) стан освіти у галицькій Лемківщині; 2) бібліотечна справа; 3) діяльність наукових товариств, музеїв; 4) діяльність аматорських театральних товариств і гуртків; школи навчання для жінок; 5) діяльність прогресивних культурно-освітніх організацій і товариств.

Редакція часопису „Наш лемко” мала широку географію дописувачів і передплатників із галицької Лемківщини. Матеріали публікацій та приватне листування передплатників з редакцією засвідчує співпадання цієї території з територією, визначеною Ф. Коковським у статті „Культурний рух на Лемківщині”. За статтею, ця територія „займає простори повітів: Ліського, Сяніцького, частину Березівського, Короснянського, Ясельського, давнього Грибівського, Горлицького та Новосандецького”, що охоплює більші території, ніж визначали тогочасні мовознавці або етнографи (1936. — Ч. 14. — С. 3).

Територія Лемківщини тривалий час перебувала під польською або австрійською владою. Панівні кола Польщі у 30-х рр. ХХ ст. пригнічували населення Західної України, зокрема галицької Лемківщини. Методично переслідували та руйнували українські культурно-освітні заклади, організації і товариства, українські державні і приватні школи. Дискредитація і полонізація українців Лемківщини посилилися із прийняттям так званих „кресових законів” — „Про державну мову і мову урядування державних, адміністративних властей і органів самоврядування” та „Закону про шкільну реформу”, які набули чинності з 1 жовтня 1924 р. і з кожним роком дедалі більше „тиснули” на населення галицької Лемківщини. У результаті цієї політики ліквідовувались українські школи та школи з мовами національних меншин перетворювались у польські або двомовні польсько-українські, чи так звані „утраквістичні” (змішані) школи, які насправді були також школами з польською мовою навчання.

Частково питання освіти на Лемківщині дослідив Ф. Коковський у статті „Від Сянока по Динів” (1937. — Ч. 1. — С. 13, 14). У цій статті він подає статистичну таблицю, в якій висвітлюється демографічна динаміка українського

населення Лемківщини та мов у школах 1935 р. порівняно з 1878, 1912, 1931 та 1935 рр. на прикладі 27 сіл Лемківщини.

Період існування часопису „Наш лемко” є переломним у житті українців галицької Лемківщини. У цей період відбувалися такі важливі події, як вихід у світ „Лемківського Букваря”, вилучення частини Лемківщини з-під впливу Апеляційного суду у Львові, Лемківщини загалом — від мовних законів, що були чинні для українського народу в Польщі, та з-під впливу Ревізійних союзів національної кооперації, дії польської влади проти „Просвіти” та інших освітніх закладів, впровадження Апостольської адміністрації для дев'яти лемківських деканатів із центром у Риманові. Тому друкування матеріалів-хронік та статей було надзвичайно важливим, і часопис мав велику популярність і авторитет не лише в межах галицької Лемківщини, а й на галицькій Бойківщині, галицькій Волині та галицькому Закарпатті, а також у США, Польщі, Чехословаччині та в інших країнах, де жила українська еміграція. На сторінках „Нашого лемка” друкуються звернення до Апостольської адміністрації і польської влади: „До відома Українській Парляментарній Репрезентації: Шкільна справа на Лемківщині” (1936. — Ч. 14. — С. 2; Ч. 18. — С. 4). У цих статтях батьки українських дітей сіл Щавниці, Біла Вода, Чорна Вода, Шляхтова, Явірки та інших зверталися до Української парламентарної репрезентації з проханням звернути увагу на галицьку Лемківщину у справі шкільництва. У цих селах краківська кураторія на місці українських вчителів призначила вчителів поляків, які завели в школах польську мову навчання. Батьки вимагали, щоб представники Української парламентарної репрезентації зробили все для того, щоб українські лемківські дитини дали українських учителів і запровадили в школах українську мову навчання. Ця тема продовжується у статтях: „Це одна ластівка: До відома Українській Парляментарній Репрезентації” за підписом Мати-Українка (1936. — Ч. 23. — С. 10); „Кара українські шкільні підручники: До Української Парляментарної Репрезентації” (1936. — Ч. 24. — С. 3); „Прилюдний запит до п. Міністра Освіти” за підписами А. Дудяк, М. Гащак, П. Чудак, Д. Ревіляк (1937. — Ч. 4. — С. 5).

Громадянство Лемківщини активно обговорювало шкільні справи на шпальтах часопису „Наш лемко”. Це засвідчують статті: „Шкільна справа на Лемківщині” (1937. — Ч. 15. — С. 2), Нажний Я. „Через освіту до кращого завтра” (1938. — Ч. 4. — С. 7. 9); заміток: „Лемківські букварі не переводяться” (1937. — Ч. 22. — С. 8), „З яких підручників навчати релігію в школі” (1938. — Ч. 1. — С. 7), „Перепони в шкільному плебісциті на Лемківщині” (1938.

— Ч. 2. — С. 5); інформації: „Важне для науки релігії” (1936. — Ч. 11. — С. 4), „За українську школу: Інформація про шкільні декларації” (1937. — Ч. 23. — С. 1), „Нечуваний напад на українську дітвому” (1938. — Ч. 17. — С. 6); статті науково-педагогічні: „Учім свої діти своє рідне любити” (1937. — Ч. 18. — С. 7), „Знання — найбільший скарб” (1938. — Ч. 4. — С. 16; Ч. 5. — С. 12), Лемківський Б. „Шляхи належного виховання дітей” (1938. — Ч. 12. — С. 2, 3); друкувалися популярні роз'яснювальні статті: Галич Я. „Чому маємо читати історію нашого народу” (1936. — Ч. 2. — С. 2), „Звідки взялося москофільство в Галичині” за підписом П. П. (1936. — Ч. 2. — С. 5), „Дитяча книжка як різдвяний дарунок” (1937. — Ч. 1. — С. 3), „Найбільший національний обов'язок” за підписом Іван Г. (1937. Ч. 11. — С. 7), „Не бийте дітей” за підписом Др. К. (1938. — Ч. 7. — С. 8). Цикли таких статей спонукали до просвіти та навчання, привчали читати книжку, шанувати українську мову, пам'ятати місцеву говорку. У своїх статтях, замітках, інформаціях журналісти пояснювали незрозуміле, розсюювали темряву та незнання, давали практичні поради.

Розуміючи велику потребу в книжках українських дітей та дорослого населення галицької Лемківщини, редакцію та адміністрацію „Нашого лемка” хвилював також стан бібліотечної справи. Вона щорічно зверталася до українців-лемків у США з проханням приєднувати передплатників, присилати хоча б найдрібніші „датки” на пресовий фонд „Нашого лемка”, а також збирати і висилати книжки на „Дитячу Бібліотеку” для українських дітей на Лемківщині (1936. — Ч. 19. — С. 2, 3). Корисною для читачів була стаття К. Березівського „Чому кожна наша хата має бути читальнею?” (1938. — Ч. 3. — С. 2, 3). У статті „За долю наших дітей” редакція робить узагальнюючий висновок, що треба засновувати свої українські дитячі бібліотеки при читальнях, народних школах та Народних домах, а якщо немає цих освітньо-культурних закладів, то „негайно закладати парохіяльні дитячі бібліотеки” (1936. — Ч. 20. — С. 6). Про роль книги у житті дитини йдеться у науково-популярних статтях: „Наш обов'язок супроти української дитини на Лемківщині” (1937. — Ч. 5. — С. 2), „Як горнеться до української книжки українська дитина на Лемківщині?” (1937. — Ч. 7. — С. 11). Є в часописі статті, присвячені історії заснування окремих бібліотек. Так, у статті „Освітньо-виховна сторінка” (1936. — Ч. 6. — С. 6) розповідається про історію заснування читалень при „Просвіті” в с. Вислоці Горішньому повіту Сянік. У статті „Читальня загрожує публичній безпеці” (1936. — Ч. 22. — С. 9) йдеться про міжусобицю українців — лемків та москофілів, таке явище часто зустрічалося на галицькій Лемківщині. Польська

влада закрила читальню „Просвіти”, оскільки до неї ходили ворогуючі групи. Подібна доля спіткала й інші читальні „Просвіти”, головною причиною цого вважалася їх діяльність, яка була невигідною для „регіональної політики” Польщі на галицькій Лемківщині.

У 30-х рр. у часописі з'являються поодинокі статті про організацію дитячих садків у сільській місцевості Лемківщини: „Звіт з Дитячого Садка в Загутині” (1936. — Ч. 19. — С. 12), „Дитячі садки в Березівщині” (1936. — Ч. 21. — С. 11), а також статті, які висвітлюють потребу дитячих садків та їх користь для батьків під час господарських робіт у полі. Автор статті „Потреба дитячих садків” (1938. — Ч. 7. С. 2) Ю. Школірський пише: „Ціль закладання дитячих садків на Лемківщині є подвійна. Вона обнімає громадсько-національне виховання дітвори, опіку й нагляд над дітвою” (Там само).

На шпальтах часопису „Наш лемко” висвітлювалася діяльність наукових товариств, музеїв, аматорських театральних гуртків. Це мало велике значення для ознайомлення українського населення галицької Лемківщини з надбаннями народної культури. Якщо статті „З’їзд представників Українських Обласних Музей у Сяноці” (1936. — Ч. 11. — С. 8) та „Черговий З’їзд представників Українських Обласних Музей у Сяноці” (1936. — Ч. 13. — С. 7) лише інформують про з’їзд (31 травня — 1 червня 1936 р.) у музеї Товариства „Лемківщина” у Сяноці та подають порядок денний, то в статті за 1938 р. „Загальні збори музею товариства „Лемківщина” в Сяноці” (1938. — Ч. 11. — С. 7) подаються статистичні дані про діяльність товариства. Часопис відзначає відкриття Українського музею у США (1936. — Ч. 22. — С. 8), в якому будуть зберігатися пам’ятки з еміграційного життя українців у США, зокрема українців з галицької Лемківщини.

Велике значення для піднесення культурно-освітнього рівня українців галицької Лемківщини мала діяльність аматорських театральних товариств та гуртків. Вони утворювалися при гуртках „Просвіти”, „Рідної Школи”, „Сільського Господаря”, „Общества ім. Качковського”, читальнях та самоосвітніх гуртках культурно-освітніх товариств та організацій. Часопис містить значну кількість інформації про проведення вистав за творами відомих українських літераторів (І. Франка, М. Приймака, І. Тобілевича, Ю. Шкрумеляка, М. Курцеби, С. Васильченка) в селах галицької Лемківщини.

Культурно-освітню, національно-виховну, спортивно-педагогічну роботу у Лемківському краї Галичини проводили такі організації, як: „Просвіта”, „Рідна Школа”, Наукове товариство ім. Шевченка у Львові, „Сільський Госпо-

дар”, Українська кооперація, „Союз українок”, „Общество ім. Качковського”, Марійське товариство молоді, сестри-василіанки, релігійні організації „Католицька Акція Української Молоді” (КАУМ), „Орли”, спортивно-педагогічні товариства „Сокіл”, „Січ”, „Пласт”, „Луч”. Діяльність багатьох з них висвітлювалася на сторінках часопису „Наш лемко” широко, з фактичним та статистичним матеріалом, інших — меншою мірою.

Отже, можна зробити такі висновки:

- 1). Матеріали, опубліковані у часописі „Наш лемко”, корисні для написання історії міст, організацій, шкільних та позашкільних закладів, кооперативів, аматорських гуртків;
- 2). Основні питання та вимоги, які ставили селяни галицької Лемківщини до урядової влади Польщі, були: вимога українських учителів, українських книжок, запровадження у школах української мови;
- 3). Українці галицької Лемківщини, живучи в умовах полонізації українського населення, зуміли зберегти рідну українську мову та місцеву лемківську говірку, свої рідні звичаї та народне мистецтво й традиції.

(Передрук: Українська періодика, історія і сучасність: Доп. та повідомл. сьомої Всеукраїнської наук.-теорет. конференц. Львів, 17-18 трав. 2002 р. / За ред. М. М. Романюка. — Львів, 2002. — С. 333-339).

Михаїл РОМАНИШИН

„СЛАВЛЮ ЗЕМЛЮ РІДНУ СВОЇМ ТВОРЧЕСТВОМ”

Художники не любят дуже розповідати о собі. На то, очевидно, ніт потреби, бо за них говорят їх творы. Так же и я сподівамся, що з моїх картин можна зрозуміти, як цілою люблю рідну отчизну, народ, його культуру.

Якщо поняття рідного края брати узажче, то для мене таким краєм є Карпати, а в них зовсім невеличка част української землі — Великоберезнянщина, де минули незабываемы для мене, як и для кожного человека, дітинство, юність. И ход юж минуло 30 літ оттось, як по закінчені Ужгородского училища прикладного іскусства поїхал продовжати освіту в Київському художньому інституті (а з Києвом повязане ціле мое подальше життя), але и до гнеска істочником творчого воодушевлення лишатися для мене могуча красота Карпат, сердечність и співучість неутомимых и прекрасных людей — лемків, моїх країнів.

Векштіст моїх картин присвячена жытю отновленых Карпат: „Лісоруб”, „И на обновленій землі”, „Ранок”, „Господарі”, „Село на моїй Верховині”, „Овчар”, „Свято”, „Джерело”, „На порозі”, „Счастья” „Свято труда”. В здійснені творчых замыслів мі ді помагають шторочны поїздки до рідного края, где тяжко найти село, або глуху закутину ліса, в яких бы я не побывал пішком з мішком на плечах, з неумеруючими словами співанки „Верховино, світку ты наш, гей, як в тобі тут мило...” в серці, а то и на устах.

Воспоминаня моїх дітячих днів мають дост гіркости и горя, найчастійше при-
моминам собі добро, думам, што тото іде от мого селянського міщного кореня. И
взагалі, мене все приваблюют проявлення святковости, радости серед людей и в
природі. Што до мене, то чоловік насамперед не може не прагнути мира, счас-
ття, добра, красоты... Напевно, зато серед герой юж створеных мном картин
переважают люде молоды, уродливы, убраны в вышиване народне убраня, таке
прекрасне. В роботі над картинами я все глядам звучной декоративности колъо-
ру, спільнного для пейзажа и постатей ритму, такого выразного в лемківских
народных піснях, наших співанках. Для многих моїх картин характерна зrima
и незрима присутніст співанки. Так для картины „Ранок” сама співанка стала
сюжетом: „Добрі тому кося косит, кому мила істи носит на поле”. В картині
„Свято” — грают троїсты музыки и не лем молодеж кружиться в неудержымом
танцю, а и село и окружающы горы покорилися крутообразному движению.
Мій „Овчар” ходит гарськима плаями з трембітом на плечах, а „Свято труда” то
отчет праці и пісні, отчет робітників гарского терена. А тепер працюю над новым
твором про жнива, где тіж будут співати селяне-робітники, гнеска в Карпатах
популярна форма обєднаня аматорів народного співу.

Недавно закінчыл я тіж и пейзажы картины про Київ, присвячены його
1500-літньому юбілею. До власного розуміння глубокого содержаня неповтор-
ной красы Києва я тіж пришол через любов до Карпат. Юж дост давно думал
и отчувал, што медже Києвом и Карпатами є дуже спільноти в структурно-
пластичний побудові рельєфу, в характері ритму и колориту. Кромі того, Київ
мене зваблят свойом прадавньом и дуже цікавом істориом. Мечтам створити
серию творів з образом древнього и все іщи молодого міста над сивим Дніпром,
а тім ряды портретів киян.

Початком того стала робота „Будуєся міст на Оболонь”, а потім появилася
картина „Київ святочный”.

(Передрук: Лемківський народний календарь на 1984 рік, с.95-97).

ЛЕМКІВСЬКІ ВЕЧОРИ У ШКОЛІ

(спогад)

У вступному слові Ольги Кровицької до Лемківського календаря 2008р. є такі слова: «... кожен рік немовби запрошує у минуле, відшукати у ньому духовні зв'язки і ще раз оцінити реальне життя».

Я вирішила також згадати минуле. Наслухавшись розповіді рідних про чудовий край Лемковину, прочитавши книгу Івана Красовського «Хто ми, лемки», мені дуже хотілось, щоб всі люди, які мене оточують, з якими я працюю знали і чули – хто такі лемки.

І ось понад 10 років тому, у СШ № 18, я організувала і провела літературно-музичний вечір, присвячений лемкам. На вечір прийшли видатні особистості: Іван Майчик - композитор, Юліан Френчко – доцент Львівського політехнічного інституту, Ольга Кровицька – викладач української мови Львівського університету ім. І. Франка, Василь Хомик – поет, Ілля Чулик – доцент Львівського університету ім. І. Франка, Петро Байса – староста хору «Лемковина» та багато інших патріотів лемківської справи. Деякі із них уже відійшли у вічність, за межу, але кожен із них зумів прославити наш народ. Василь Хомик, як завжди, на вечір приходив з пачкою зелених книжок «Лемківська молитва», у яких своєю поезією оспівував цей благословенний край – Лемковину. Ілля Чулик виступив з доповіддю про історію лемківського краю, трагічне переселення лемків.

Учні, декламували напам'ять поезію Б.-І. Антонича, В. Хомика та інших поетів, розповідали уривки з прози про історію лемків. Наприкінці вечора виступив відомий на всю Україну хор «Лемковина» під керівництвом талановитого диригента І. Кушніра. Вони співали чудово. Учителі, учні довго не хотіли їх відпускати зі сцени.

Думаю, що цей вечір залишився надовго в пам'яті учнівської молоді.

Хочу згадати про ще один вечір.

У зв'язку з отриманням житла у Сихові, моя сім'я переїхала жити туди. Я перейшла працювати у сихівську школу № 95. У цій школі я знову провела вечір, присвячений лемківській культурі, на ньому були присутні: Володимир Ардан, Юліан Френчко, Василь Хомик, Іван Кирпан. Окрасою вечора став виступ хору «Солідео» під керівництвом молодої обдарованої диригентки Ірини Мельник.

Свято відбулося у морозні, лютневі, засніжені дні, і мої хористи запізнювались, бо не могли знайти школу. Зал був переповнений учнями, вчителями, батьками. Ці хвилини запізнення хористів для мене були страшною мукою. Але коли вони вийшли на сцену - гарні, молоді і такі співучі, що всі раділи, співали разом з ними, і мої переживання щезли.

Після виступу учнів, хористів, я надала слово Володимиру Ардану. Він зумів зацікавити молодь, розповідаючи про наш лемківський талановитий народ, його великий вклад у культуру України.

Нагадав, що пам'ятники: Т. Г. Шевченку, Монумент Слави у парку культури — створили лемки — брати Сікорські. Ще запросив усіх присутніх на вечір у філармонію, присвячений Марії Байко. Але, на жаль, квитків-запрошені вистачило не всім.

Я дуже б хотіла, щоб такі вечори і тепер проводили молоді лемки-вчителі, щоб не втрачалися лемківські традиції, звичаї, пісні, мова.

Ольна КРОВИЦЬКА

НОВЕ КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток людської цивілізації та культури — явища неподільні. Весь комплекс етнічних процесів і проявів етнічності безпосередньо пов'язаний з проблемами культурного розвитку. Водночас культурний розвиток великою мірою базується на традиціях. Саме традиційність у культурі становить одну із підвалин збереження етносу та відтворення його буттєвих основ.

Духовна спадщина українського народу — багатоголосна. У ній виокремлюється і лемківська пісенна скарбниця, яка за влучним висловом академіка Філарета Колесси, “незважаючи на близькість західноєвропейських впливів, виявляє велику консервативність та зберігає чимало архаїчних елементів, що корінятися в глибокій давнині”. Власне вивченю пісенної спадщини присвячена дисертаційна праця О. Р. Фабрики-Процької “Пісенна культура лемків ХХ століття: збереження традицій та новотворчість”, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17. 00. 01 — теорія та історія культури. Хочемо підкреслити, що авторка дисертаційної роботи О. Р. Фабрика-Процька багато зробила ця популяризації обраної теми, для ознайомлення ширшого наукового товариства фахівців із основними результатами свого

дослідження. Вона багато зібрала цінного матеріалу.

Основний зміст її дослідження розкритий у чотирьох розділах. Незважаючи на те, що дисертація присвячена, в першу чергу, аналізові сучасного розвитку пісенної культури лемків у ХХ ст., у першому розділі роботи велику увагу приділено історичному аспекту. Власне історичний погляд дозволяє Ользі Фабриці-Процькій виділити основні риси традиційного та іноваційного у пісенній культурі лемків.

Другий розділ присвячено пісенній традиції, як "механізму самозбереження і самовідтворення етнічної культури та генетичного способу передачі інформації" (за словами Б. Савчука). Звертається увага передовсім на архаїчні пісенні жанри — календарні та родинні пісні, а також на особливості лемківського музичного діалекту та сучасного функціонування пісенної традиції.

У третьому і четвертому розділах дисертаційного дослідження О. Р. Фабрики-Процької аналізуються основні тенденції у використанні пісенної скарбниці лемків у творчості фольклористів-аматорів, композиторів, виконавців та ін. Наприкінці дисертації вміщені пісні з нотами, репертуар українських виконавців, хорів, що займаються популяризацією лемківської пісні на творчих зустрічах, фестивалях, концертах, телевізійних та радіопередачах.

Від усієї душі хочемо привітати пані Олю з успішним захистом і побажати їй нових сил та енергії для підготовки до друку монографічного видання про лемківську пісенну культуру. Вважаємо, що це видання з користю прочитають і фахівці, і всі, хто цікавиться культурою рідного народу, його традиціями.

Ярослав ШВЯГЛА

член колегії Всеукраїнського
товариства „Лемківщина”

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ МІНІСТРУ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ ВАСИЛЕВІ ВОВКУНУ

з приводу Музею лемківської культури у Зиндроніві

Щойно повернувся з Польщі, де відбувся фестиваль лемківської культури „Від Русаля до Івана” на території єдиного у світі Музею лемків. Не переповідатиму про трагічну долю етносу лемків, яких тоталітарні комуністичні режими СРСР і Польщі хотіли знищити. Існує Червона книга флори і фауни, а для

людей такої книги не існує, хоча національні меншини поступово теж зникають і фізично, і духовно.

Завдяки окремим ентузіастам вдається частково зберігати культуру лемків і в Україні, і в Польщі.

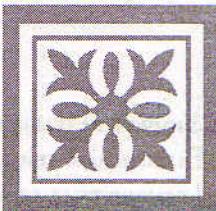
У Польщі з 1968 р. титанічними і героїчними зусиллями громадянин цієї держави, етнічний лемко Федір Гоч почав створювати музей лемківської і культури, який на сьогодні є справжнім музеєм. Із невеликого власного сільського господарства Гоч розбудував музей до п'яти гектарів із десятками сільськогосподарських споруд і тисячами експонатів побуту й культури лемків.

У 2008 році музею виповнилося 40 років. З цього приводу Всеукраїнське товариство «Лемківщина», Світова федерація українських лемківських об'єднань (СФУЛО), Фундація дослідження Лемківщини (ФДЛ) звернулися до Міністерства культури і туризму з проханням відзначити цей музей. Але, на жаль, долею українців за кордоном наше міністерство не хвилюється.

Може, там згадають, що воно Міністерство культури України, тому доля українців за кордоном повинна цікавити і хвилювати.

Звертаюся до міністра пана Вовкуна і, зокрема його заступниці, лемкині Ольги Бенч-Шокало, з проханням: не ігноруйте тих жертвових людей, які з неймовірним зусиллям зберігають усе, що пов'язане з Україною, з її народом, що для них є святе, і роблять це в несприятливому оточенні.

Вони так прагнуть підтримки України!

ПЕРО, НАТХНЕННЯ І ЖИЛЛЯ

Слова, що пахнуть житом, сіном, сонячними днями,
Надихані землею та навіяні вітрами.

Слова, що виміряні у безсонні, довгі ночі,

Коли стріла натхнення, вбита в сердце, іддю точить.

(Із вірша Б. -І. Антонича „Над книжкою поезій”)

ЗНАЙОМТЕСЯ: БОГДАН ЗАВІДНЯК

У травні 2008 року на Міжнародній науковій конференції „Актуальні напрямки дослідження Лемківщини” ми із цікавістю слухали доповідь Богдана Завідняка про філософські засади поезії Б. -І. Антонича.

Богдан Завідняк (1966 р. н.) — науковець, поет, прекладач і педагог. У його творчому доробку — дві поетичні збірки: „Фіалкова флейта” (2006), „Калинове вікно” (2007); у науковому доробку — філософський нарис „ОНТОСофія у ХХ ст.: фіаско чи успіх?” (2006), переклади з італійської мови підручників „Метафізика”, „Теодицея”, редактування філософських видань (Боець „Теологічні трактати”, 2007).

*А на ночівлю Ти прийдеш
в небагату,*

*Курну, прокляту
Майого серця хату
Б. -І. Антонич*

Зимує в леді мови Лета,
Біліють лілії сніги,
І самоцвітами лягли
В завіяній душі поета.

Питаю їх: „Чия душа
У ваші заблукала мрії,

І світлий омофор Марії
Повила курява вірша?"

Тупцюють білосніжні коні,
І сипле золотом на ганок
Марія пелюстки червоні.

Пливе зоринками серпанок,
Каруця кришталеві дзвони
Вістують благодатний ранок.

ЛЕМКІВЩИНА

У тім краю, де в золотових
Свічадах вітер-перукар
Зеленим гребенем гущавим
Розчиєу кучері хмар.

Де в зливи — голубі загон
За гори — громом — п'ястукам
Скуйовджені отари гонить
Під необачним пастухом;

Верхи в кичери верховинні,
Що пісню сонця коливали,
Жерці-поети вічних скиній
Його в пісні переспівали.

Де тиші вечорів, як пастир,
В зимовій келії сприймає
Природу, на дотепи гостра,
Коли горівку днів ковтає:
Як в хуртовини — хитрим лисом
У теплім хутрі крадькома

Язик господи на узлісі
Облизує курний димар.

Де в літній ніч човник хижі
Хлоп'ям замріяним дрімає,
Як тіней очеретні брижі
Рибалка-місяць розгрібає.

Мандрівок шлях і книг у них надбань,
Наміренъ світлих, як осінній день,
Сповнилось сердце радісних чекань,
Щасливих змін і мандрівних пісень.

Та що гукати в прохолодну рану?
За вирісм нездійснених бажань
Спливають видива одні лишень,
Відвідин з давніх ще мені давен.

Тож не поїду я в Нікудин край.
Мій гай отут, він за вікном із книг,
У листі золотім із виноградом.

Стережуть вхід — веселок водограй,
Світлини у крислатих, охряних
Листках у книги линуть до вікон.

Мирон ГОЛОВАТИЙ
ДОЛЯ ЮДАСЬКА

Після заміни коричневих окупантів на червоних пішли тривожні й трагічні роки. Лемківщина з квітучого краю перетворювалася на жахливу руїну. Що не день горіло якесь село, лилася невинна людська кров. З уст в уста передавалися страшні, одна від однієї жахливіша, вісті. Там вимордували село Завадку, в Карлікові священику розпороли живота і набили його камінням... Усього не перелічити...

То ж не дивно, що коли надходила чутка, що до села наближається польське військо, то всі жителі села, прихопивши з собою худобу, втікали до лісу. В ньому знаходили своє спасіння.

Одного дня Кожушне, присілок села Височани, як завжди готувалося жити своїм трудовим селянським життям.

З-за гори почало виходити багряне сонце, своїми променями купаючись в річці Ославі, яка з шумом несла біля села свої чисті води, які, розбиваючись об каміння на окремі струмені, продовжували свій нестримний, віками встановлений плин. А над річкою, прямуючи в голубу далечінь, виблискувала на сонці залізнична колія. Птаство, що вже давно пробудилось, на всі голоси славило народження нового дня. Повсюди буяла зелень, немов промовляла: "Радуйся душа, народжується новий божий день".

Люди порались по господарству, готувались до сніданку. Над хатами підіймалися в небо дими, розносячи по селі запахи страв, що їх готували дбайливі господині. З хат доносився дитячий гомін.

Аж раптом нагло впала звістка — йде польське військо. Звістка швидко поширювалася від хати до хати, заставляючи зникати дими над хатами, глушачи веселій гомін дітей. Люди гасили огонь у печах, похапцем збирались і тікали до лісу.

— Юдаську, а ти чом не втікаєш з нами? Поляки йдуть!

— А чого мені втікати. Втікайте ви, дурні, а мені нічого не зроблять, бо я тепер поляк! — гордо відповів Юдасько.

— Як?... І тато твій і мама, дідо і баба були українцями.

— А ось так — переписався на поляка і все. Бачачи, що Юдаська не вдається намовити, заставили його в спокою. Він ні слухом ні духом не міг собі уявити, що його чекає.

Коли польське військо вступило в село, то воно зустріло його порожніми хатами та гавкотом собак, які його вітали. Здавалося ніби в селі ніколи не жили люди. Тільки один Юдасько сидів, мов той індик, перед хатою. Вояки, як завжди, кинулись по хатах, щоб хоч на комусь злити свою злість. Невдовзі почулося розпачливе кудахкання курей — це вояки здобували собі "трофеї". Доповіли "довудці", що "бандеровцев нє відаць", а є тільки один. "Довудца" пішов подивитись, що то за один такий сміливий, що не боїться польського війська. Юдасько дальше сидів перед хатою.

— Що ти за один такий, що не боїшся? Чом не втік з усіма?

— Чого мені втікати. Я єstem поляк! — І тикає папірець з посвідченням, що він переписався на поляка.

— Пся крев! То ти поляк? Якби ти був українцем, то я би тобі нічого не зробив, а так ти, як той флюгель — куди вітер повіє, туди і ти. Такі людці більш ніж на кулю не заслуговують.

І вистрілив з пістоля в Юдаєя. Юдаєв впав біля загати. Але ще був живий. Поляк цього не зауважив і пішов геть. Через деякий час він знову повернувся і побачив, що його жертва ще жива. Пострілом впритул він його добив. Потім підпалив хату...

Це все бачив височанець Михайло Прядка, який і зараз проживає щасливо. Цей хлопець, коли поляки відійшли, відтягнув вже трохи обгоріле тіло, щоб його по-християнськи поховати. Поспіхом почав рити могилу. Неглибоку могилу сяк-так присипав землею і змушеній був тікати, бо поляки знову поверталися. Вийшло так, що ніби рідна земля не розкрила обійми перед перекинчиком.

Справжнє ім'я героя розповіді не назване. Та і навіщо.

I КОТИЛАСЯ ПАСКА...

Починався весняний теплий день. Село вже давно прокинулось. У хатах відчувався святковий настрій. Господарі старалися чим скоріше нагодувати худобу, а господині вдягали святкові строї, щоб поспішати до церкви святити паску. Це був останній Великдень у Височанах, який люди відсвяткували спокійно, хоча в душу вже закрадалася тривога. Вже відчуvalося наближення фронту.

Малий Мирон весь час крутився біля мами, з нетерпінням чекаючи, коли ж нарешті він піде з мамою до церкви. Напередодні мама з бабусею весь час порались біля печі, випікаючи паски. Паски вийшли славні. Одна велика з колесо до воза, а друга малесенька — трохи більша за тарілку. Ту, велику, мала нести мама, а малу — її син. Велику паску, зав'язавши в хустину (а хустина була як добра плахта), мама взяла на плечі. В одну руку взяла кошик, в якому були писанки, які сама розписувала. Були в кошику і домашня ковбаса, і хрін, і масло, і бринза. Все чим була багата хата. А другою рукою тримала сина, який так і норовив вирватись, щоб скоріше добігти до церкви, бо там, він знов буде багато народу. Будуть і діти, з якими можна буде весело побавитись. Так вони дійшли до міста через потічок. Попри потічок була дорога, яка з пагорбка спускалась попід залізничний місток до річки. Як на біду на цей час надійшав поїзд, який тягнув паровоз, що надсадно чміхкав і димів та ще і свистів. Поїзд

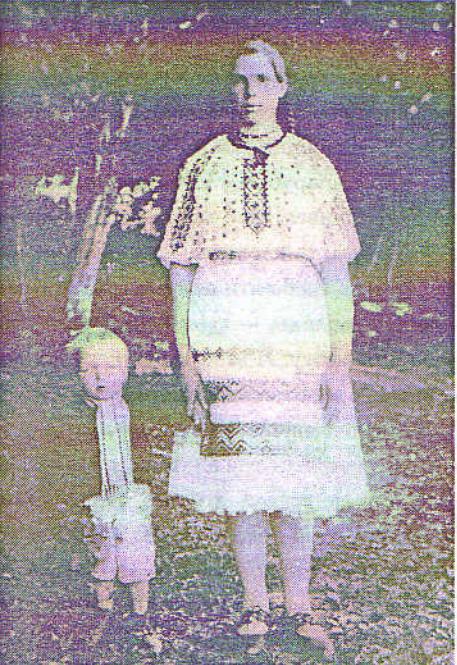
був битком набитий по самі вінця, а і зверх них - народом. Навіть на дахах сиділи люди. Всі спішили додому на Великдень. Вони махали руками, слали привітання. Як на таке можна було не задивитись малому. Поки він розлявляв рота і собі хотів помахати рукою, паска вислизнула з рук і мов той колобок, покотилася з горба до залізничної колії. Що тут сталося! Сміх, крики: «Доганяй! Лови!» Малій кинувся під ці крики наздоганяти паску. Майже біля самого насипу колії він її таки впіймав. З поїзда лунав громовий сміх, схвалальні вигуки. Народ на винагороду почав кидати йому з поїзда цукерки.

Так з паскою і затискаючи в куладці чесно зароблені ласощі він повернувся до мами. Поїзд, на прощання, свиснувши і пахкаючи димом, сховався за поворотом, важко доляочи підйом.

Потім, повернувшись з церкви, за святковим столом, малий ще довго збентежено слухав як з його пригоди сміялись тітки і стрики, бабуся і дідусь. Погостювавши, стрико Дмитро сказав, що на пам'ять про цю подію треба зробити знимку. Ось так з'явилася ця світлина, на якій мама тримає малого за руку, ніби він знову хоче кудись бігти.

ЛЕГЕНДИ ПРО ПОМЕРЛОГО ПАРУБКА

За однією лемківською легендою “Каждий мусить умерти, ід кому йа прийду. А де ни љи смерти, хоть бы ножом на фалатки порізвав, або колом забив, або фейсов (сокирою) порубав — де ни љи смерти, та ни умре; а де прийде смерть, хоть бы го лем пописаром (цибухом) ударив, впади і вмре” (Гнатюк В. Етнографічні матеріали. Т. 3. — С. 121).

Єва Головата з сином Мирославом.
с. Височани, 1944р.

Світлина з архіву автора.

На Лемківщині, як по всіх Карпатах, побутували легенди та перекази, що померлі парубки-упирі "тягнуть" на цвинтар своїх колишніх коханих, душать на вечорницях дівчат і т. ін. Мені вдалось записати розповідь такого характеру на Лемківській Ватрі у Ждині в 2006 році від Криницької Антоніни Антонівни, 1930 р. н., уродженки м. Криниці. Подаю цю оповідь:

"Помер парубок. Його наречена страшно за ним побивалася і ридала. Якось він їй приснився, щоб вона прийшла на його могилу. Дівчина розказала про цей сон дівчатам та хлопцям, які щовечора збирались на "вечурки".

— Та це треба йти вночі в 12-й годині, але ж ти не підеш, бо будеш боятися, — казала молодь. — Щоб опівночі іти на цвинтар! — то це немислимо.

— Ні, я піду. Я за ним піду, хоч би куди він мене покликав, — каже дівчина, — я нічого не боюся, бо не маю життя без нього.

Опівночі дівчина приходить на цвинтар, аж його могила розкрита і він лежить у відкритій труні, сама ж труна не глибоко в ямі, а під верхом. Дівчина нахиляється, знімає з нього шапку і біжить у село до хати, де відбувається "вечурка", щоб показати усім, що вона таки була у нього.

Наступної ночі о тій же 12-й годині у шибку вікна, де зійшлась молодь на "вечурку", хтось постукав. Це був той парубок. Просить, щоб його дівчина віддала шапку.

Та причинила двері і віддає, однак він каже, що треба віднести туди, звідки взяла. Ще наступної ночі повторилося те саме, однак перелякано дівчина не те що на цвинтар, а взагалі вже боїться додому йти. Таке відбувалося кожної ночі. Перелякане все село, однак дівчата і хлопці вже боїться залишити о тій годині саму дівчину у її хаті, щоб мрець наодинці їй щось не заподіяв.

Звернулись до священика. Той довго думав, а потім каже, що треба йти. (У нас був такий старий священик Махлік в Криниці. — Його поляки замордували: прив'язали коневі до хвоста, і кінь доти з ним гаррював, поки бідолаха не помер. — Він певно щось зізнав).

Перед 12-ю годиною ночі, після вечірньої відправи, яка відправлялась спеціально задля майбутньої події, на цвинтар вирушила уся церковна громада з цілім учтом: священик зі Святими Дарами, братство з хоругвами, усі зі свічками. Дівчину перед тим священик посповідав і запричащав.

Приходять на цвинтар — могила розкрита, парубок лежить у відкритій труні.

— Обережно, легенько нахилятися і клади шапку, — каже священик до дівчини, — тільки однією рукою тримайся за мої ризи. Бо відпустиш ризи — буде біда.

— Дівчина нахилилась і послизнулась, відпустила з руки священичу ризу і впала в могилу. На очах у всіх людей в тій же хвилі поклала шапку на голову і тут же лягла поряд із ним. І в той самий момент могила загорнулася”.

Одна з лемківських балад (цит. за: Гузій Р. Життєва філософія. — Львів, 2008) розповідає про померлого парубка, який “приходить” до коханої дівчини і сам зізнається, що став злим духом:

...Мила моя, сердцо єдно,
Подякую Богу милому,
І когутови ночальному.
Кеб бил когут не заспівал,
Бил би-м ти голову знімал.
Ах, бо я уж не твой милый,
Лем я дябол справедливий!

Записала Марія ГОРБАЛЬ

ЛЕГЕНДИ ПРО СМЕРТЬ

В одній з лемківських легенд оповідається про бідного вояка, який при зустрічі зі Смертю вклонився цій жіночці “в білих кабатах”. За те вона подарувала йому чарівний ніж. Виймаючи його під час битви, солдат на віддалі разив усіх ворогів, які відразу падали мертвими. Скорі він відчув, що то таке слава і багатство, тож коли Смерть прийшла за його душою, погрожував, нерозумний, їй цим ножем. Та щойно його “в ребра укололо”, почав благати помилування. Смерть довго “приказки не приказовала”, то ж упав, де стояв, та й по всьому (Гнатюк В. Етнографічні матеріали... - Т. 3. - С. 120. Цит. за: Гузій Р. Життєва філософія).

Строгою, але водночас справедливою та милосердною змальовує Смерть відома в жителів Карпат і українців загалом казка “Смерть — кумою”. Звівши воєдино її різні варіанти, в узагальненому вигляді маємо таку сюжетну лінію.

У бідній багатодітній родині народилася дитина. Коли прийшла пора її хрестити, батько подався на пошуки кумів, однак ніхто з односельців не захотів “породичатися” з убогим селянином. Тоді чоловік вирішив узяти за хресного

першого, кого зустріне по дорозі, а що, за деякими варіантами казки, у сім'ї часто помирали діти, то так і годилося за народним звичаєм.

За іншим мотивом, бідняк вирішив знайти дитині такого хресного, хто “живе правдою”. Звичайно, це могла бути лише Смерть, оскільки тільки вона робить усе “по правді” і є однаково справедливою і для бідних, і для багатих.

Отже, зустрівши дорогою Смерть (у деяких зразках — в образі “жебрущої баби”), селянин запросив її за куму. Знаючи наші давні порядки, та погодилася, бо ж від кумування, як відомо, відмовлятися не можна. Одна бойківська казка, записана в с. Хітарі на Сколівщині, півторжує, що після хрещення дитини, Смерть, як годиться, поставила свій підпис у церковній книзі...

Похрестивши біднякові дитину, Смерть у чарівний спосіб робить так, що в убогій хатині стає вдосталь хліба й до хліба і відбуваються гучні хрестини. Відтак “кума” часом провідує “родичів”, коли має в їхньому селі “справи”, і навіть якось сама запрошує “куму” в гості до свого підземного, земного чи небесного палацу. Там вона показує їому безліч палаючих свічок-“душ”, кожна з яких горить доти, скільки тій чи іншій людині призначено земного віку. Бачачи малій недогарок свого життя, селянин просить Смерть, аби “піділляла його свічку”, або хоче покласти замість короткої довшу, однак ніяких поблажок Смерть не робить.

Сюжет про перебування людини в царстві Смерті наявний не в усіх легендах цього ряду. Натомість у багатьох і багатьох йдеться про те, як мудра і хитра “кума” у своєрідний спосіб зробила селянина лікарем, навчивши його “лікувати” лише тоді, коли вона стане в ногах недужого (рідше, навпаки — біля голови). Водночас Смерть зобов’язала пам’ятати і про обов’язок допомагати бідним, наприклад, яккаже одна гуцульська казка, щороку протягом семи літ давати убогим по корові.

Незабаром селянин став знаменитим і багатим “знахарем”, зажив слави, нажив статків, але, як то чомусь завжди буває, швидко втратив колишні поняття про справедливість. За недотримання домовленостей або за непослух Смерті, яку “лікар” намагається обманути (наприклад, обертає ліжко, коли вона стає в голові хворого), Смерть його омертвляє.

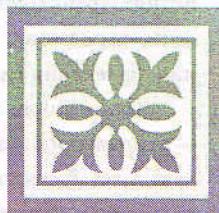
Хитрого способу з обертанням ліжка, яке, за допомогою коліщаток чи інших пристосувань іздить у різні боки, селянин застосовує й тоді, коли йому самому приходить пора помирати. Так день чи довше він знущається над Смертю. Усе ж — “Крути, не крути, а таки треба вмерти”. У Смерті уривається терпець “бігати” туди-сюди за хворим “кумом” та й на тім “конець Іванові і байці”... (Гузій Р. Життєва філософія).

А цар Соломон, щоб надурити смерть, придумав ось що: одягнув чоботи підборами вперед, і коли йшов собі вгору, Смерть шукала його сліди внизу і навпаки. Довгождана зустріч відбулася лише тоді, коли Соломон одного разу взвуся як годиться. Однак на тому пригоди царя Соломона і Смерті не закінчилися. Цар попросив її зачекати, поки зробить домовину, а тоді ще й лягти в неї, аби подивився, як буде пасувати. Коли Смерть лягла, він труну замкнув і закопав у землю, а через сімсот літ викопав і кинув у воду. Відтак, утомившись від життя, старець звільнив Смерть, і аж тоді вона його "стяла" (Гнатюк В. Галицько-русські народні легенди... - Т. 13. - С. 231-232. Цит за: Гузій Р. Життєва філософія).

Про те, що Смерть можна надовго "ув'язнити" в якомусь предметі, розповідає лемківська казка "Коваль, Смерть і чорти".

Жив собі коваль, а коли прийшла пора помирати, перехитрував Смерть так. Спершу підпойв легковажну пані "паленкою", а тоді попросив довести свої надприродні здібності її залізти в пляшку. Закривши її корком, ще довго жив, а коли втомився, тоді й випустив Смерть. Відтак, обдуривші її відлуцювавши ще й чорта, який удруге приходив по душу, коваль пішов на "той" світ сам. До раю не ввійшов, бо перелякану Смерть криком кричала, аби не пускати. У пекло теж не потрапив, бо й чорти його вже боялися. Тож після ще деяких пригод таки довелося повернутися додому, оскільки, щоб бути на "тому" світі, спочатку треба померти на землі (Гнатюк В. Етнографічні матеріали... - Т. 25. - С. 185. Цит за: Гузій Р. Життєва філософія)

Підготувала Марія ГОРБАЛЬ

КНИЖКОВІ НОВИНИ, РЕЦЕНЗІЇ

Катерина ЧАПЛИК

Інститут мистецтвознавства,
фольклористики та етнології ім. М. Рильського

НОВІ ЗАПИСИ ЛЕМКІВСЬКИХ ПІСЕНЬ

Саме під такою назвою в травні 2008 року вийшла збірка новозібраних лемківських пісень автора цих рядків. Збірку рекомендувала до друку вчена рада ІМФЕ ім. М. Рильського (протокол № 2 від 4. 03. 2008 р.); схвальні рецензії та відгуки на наукове видання надійшли від відомих вчених — С. Гриди (відповідальний редактор), М. Хая та мистецтвознавиці А. Філатової. Видання "Нових записів..." привітало й Київське громадське об'єднання "Товариство Лемківщина ім. Б. -І. Антонича", очолюване народною артисткою України, доктором, лауреатом національної премії ім. Т. Шевченка — Н. Байко.

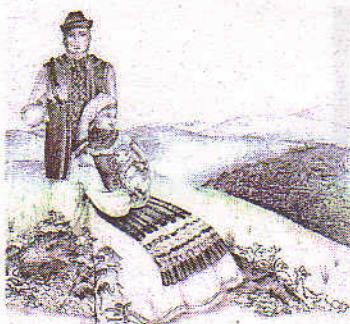
Записи польового матеріалу, що склали основу збірки, проводилися у місцях компактного проживання лемківських переселенців — у селах і містах Тернопільської, Івано-Франківської, Львівської, Закарпатської області впродовж

2006–2008 років. Всього зафіксовано понад 350 зразків музичного, словесного фольклору, зразки інструментальної музики, спогади. Невелику частину зібраного пропонуємо увазі читачів. Тричастинна форма збірки містить 50 нотних транскрипцій лемківських народних пісень, передмову, відомості про співаків, словник діалектних слів, зміст та фотоілюстрації.

Інформатори, з якими довелось працювати, — яскраві носії лемківського фольклору, переселені з сіл Лемківщини: Юрково Жешувського воєводства, Квятонь, Боднарка, Брунари Вишні, Липна, Незнаєва Горлицького повіту, Терсня, Ріпник, Ванівка, Барвінок Кроснянського

Нові записи

Лемківських пісень

повіту, Поворозник, Почта Грибів Новосанчівського повіту та автохтони з сіл Перечинського району Закарпатської області — Порошково, Зарічеве, Тур'я Бистра. Співали переважно селяни, вихователі, вчителі, учасники самодіяльних хорових колективів, церковних хорів, члени районних, обласних лемківських товариств. Матеріал записано від 9 чоловіків та 63 жінок, віком 60—90 років. Декотрі з них на Лемківщині отримали 2-, 3-, 4-, 7-класову освіту. Принараджено складаємо сердечну подяку за допомогу Ганні і Катерині Ракочи, Вірі Кучерявій, Галині Мостранській, Даринці Степанюк, Ользі Домбровській, Марії Стець і Марії Щербі, Юлії Казимирович, Єфросинії Вербицькій, Миколі Чарношу, Антоніні Шийко, Теодорі Бамборак, Марії Ковальчук, Катерині Годжик, Марії Зінській, Дар'ї Процько, Марії Шоп'як, Даниїлі Гаврилишин, Анастасії Цаплап, Парасковії Ханас, Ользі Зубрицькій, Ганні та Люблі Пекар, Розалії Гічві, Анні Глод, Дарії Совтисік та багатьом іншим, без яких дослідницька праця була б неможливою.

Нині територія проживання лемків охоплює лише південну частину Словаччини — Пряшівщину, а також західні, східні, південні області України. "Компактно на території України (автохтонні. — К.Ч.) лемки проживають у Перечинському та Великоберезнянському районах Закарпаття".

У зв'язку з тенденцією до зникання мовного діалекту лемків та втратою реліктових явищ їхньої культури, вивчення фольклорної традиції саме цієї етнографічної групи є вкрай актуальним і доцільним.

Музичний фольклор лемків — джерело пізнання народу, віддзеркалення його історії, суспільного і культурного життя, радощів, смутків, сподівань, надій. Лемківські пісні виявляють найбільше діалектних особливостей в українській мові, народній музіці. Музичний діалект в основному (хоча не повністю) збігається з кордонами проживання автохтонного населення лемків та лемківського говору.

Пограничний південно-західний лемківський діалект української мови насичений архаїзмами, словами й висловами, запозиченими зі словацької, польської, угорської, німецької мов, наприклад: цо, што (що), єден (один), штири (чотири), през (через), вшиткі (усі), юж (вже), хлопи (чоловіки), шопа (стаєнка), повічте (скажіть), гуселка, гуслі (скрипка), фалечник (фальшивий, впертий), подъ (ходи), гаренда (корчма), селечко (село), мні, мі (мені), млада (молода), млака (калюжа), кабат (спідниця), вна (вона), вчера (вчора), брезінечка (берізка), вербічки (вербички), гудаци (музиканти, скрипалі), терас (зараз), птачок (птах), муй (мій), пастушкове (пастухи), облачок (лемк. здріб. — вікон-

це; угор. *ablak*, слов. *oblok*), но (але), бановати (шкодувати, сумувати) тощо.

Лемківський діалект становив предмет окремого дослідження у працях Й. Шемлея, І. Зілинського, І. Верхратського, І. Панькевича, Ф. Жилка, В. Шимановського, в наш час — С. Панцьо, Г. Шумицької, Г. Ступінської, А. Івченко та ін. Особливості говору виявляються в граматичній будові, основному словниковому фонду й фонетичній системі. За мовним діалектом лемківські пісні помітно відрізняються від пісень інших етнографічних груп в Україні. Його наявність у наших записах, проте, виявляється неоднаковою мірою і залежить від умов проживання лемків — чи то в середовищі корінного українського населення Галичини, Поділля, східних теренів, чи по-сусіству зі словаками, поляками. Є й зразки, що наближаються мовою до літературної норми.

Найгрунтовнішим дослідженням народної пісенної творчості лемків, неперевершеним зразком копіткої музично-фольклористичної праці й досі залишається збірка "Народні пісні з Галицької Лемківщини" (Львів, 1929) видатного вченого фольклориста й музиколога Ф. Колесси. Джерельною базою його праці став матеріал трьох експедицій на Лемківщину, в села Сяніцького, Горлицького, Грибівського та Новосандецького повітів. Про успіхи збирацької діяльності вчений так відгукувався в передмові до збірки: "... величезне багатство пісень у тих сторонах засвідчує та обставина, що вибравши на два дні в гори, записав я у Яслиській Волі Нижній 27 пісень, а в Шклярах протягом 5—6 годин 65 пісень... ; незвичайна живучість народної поезії виявилася особливо в Пантні, де я зібрав того літа 134 пісні". Та найбільше "жнив" принесла збирачеві десятиденна поїздка в села, розташовані неподалік чехословацького кордону — Устє Руське, Ганчова й Висова. Всього за другу експедицію в гори Горлицького й Грибівського повітів зібрано 269 пісень.

Продовжувачем справи Ф. Колесси став лемко О. Гиж — глибокий поціновувач своєї культури, хоч і не музикант за фахом. Його збірка "Українські народні пісні з Лемківщини" (Київ, 1972) під загальною редакцією С. Грици присвячена світлій пам'яті академіка Ф. Колесси. До збірки увійшли 300 пісennих зразків, що фіксувалися з 1933 року в рідному збирачеві селі Висова та селах Рихвалд, Розділле, Устє Руське Горлицького повіту, Богуша, Криниця, Можначка Нижня, Солотвина, Тилич (повіт Новий Санч), Волиця, Дошно, Репедь (повіт Сянік). Матеріал збірки схвально сприйняли сучасники, його активно застосували до репертуару самодіяльних і професійних хорових колективів.

У 2005 р. видано "Антологію лемківської пісні". Збірка нараховує понад 900 зразків лемківського пісенного фольклору, вирізняється багатством і ши-

ротою жанрової палітри. У вступному слові акад. М. Колесса відзначив, що особливий акцент збірці надає те, що "упоряднича (М. Байко) є видатною виконавицею, яка понад п'ятдесят років пропагує лемківську пісню зі сцени... і має справжнє артистичне відчуття природи пісенного матеріалу, його мистецьких якостей".

При наявності значного друкованого матеріалу про лемків — історико-теоретичні розвідки І. Красовського, С. Грици, А. Іваницького, С. Мишанича та ін., фольклористичні праці Ф. Колесси, Я. Головацького, І. Верхратського, В. Гнатюка, О. Кольберга, М. Байко, І. Майчика, музикознавчі праці В. Гошовського, О. Гижі, М. Соболевського, Ю. Костюка, періодичні видання "Лемківський календар", газета "Наше слово" (Варшава), що з червня 1956 року щотижнево виходить у світ та ін. — існує велика потреба (а головне можливість) і сьогодні збирати зразки музичного й словесного лемківського фольклору, що побутує серед переселенців та автохтонів. Мусимо визнати, що автентична пісенна лемківська традиція нині, на жаль, перебуває в стані вичерпання. Давні маловідомі пісні Лемківщини — коштовні самоцінні лемківської культури, що зберігаються в пам'яті старожилів, із плином часу скорочуються, нівелюються і не можуть бути збережені без участі фольклористичної науки. Тому наш збірник "Нові записи лемківських пісень" — це спроба аналізу буття лемківської музичної культури в межах інших соціально-економічних і культурних умов у переселенській ситуації, спроба простеження ступеня збереженості, трансформації та видозміни фольклорного репертуару серед носіїв, з'ясування проблеми "свій серед своїх" (термін С. Грици), що вельми цікаво не тільки з погляду іманентних рис народної творчості, але й сучасних етнічних процесів, які відбуваються в Україні та поза її межами.

При систематизації новозібраного пісенного матеріалу обрано жанрову класифікацію Ф. Колесси, як найвідповіднішу щодо лемківського фольклору. Наші матеріали поповнили групи сучасних патріотичних, стрілецьких пісень і новотворів; у самостійну групу виокремлено дитячі пісні. У народнопісенній традиції лемківських переселенців досить широко представлені родинно-побутові, соціально-побутові, жартівливі пісні, новотвори; зразки календарної обрядовості збережені значно менше. Серед них, що вдалося зафіксувати: коляди з євангельським описом народження Ісуса Христа "Повічте нам пастушків", пісня-подяка колядників при відході з дому "Дякуєме вам", звернення до господаря "Чи спиш, чи чуеш", собіткова пісня "А вже скоро святого Яна". Варто нагадати, що собіткові пісні календарно відповідають купальським, а під такою

назвою набули поширення у лемків та словаків. Крім пісень, собітка відома паленням вогнів, через які перескакують хлопці й дівчата — давній обряд очищення, охорони перед "нечистою силою", ворожінням, хороводними іграми та різними забавами молоді.

Із весільних подаємо пісні "Серед села стоїт груша", "Не будеме пити", "Шила муха на конопель" та весільну сирітську "Гости мої гости".

Групу духовних пісень складають "Як ішов Пан Бог до раю" про тріхопадіння перших людей — Адама і Єви та "Кажут люди, що я умру". Цікавою особливістю другого зразка є помітний контраст між текстом і музикою: пісня має мажорний нахил, зміст — повчально-викривальний, з великою кількістю старослов'янських слів та зворотів. З першого погляду може видатися, що її тематику переходу душі до потобіччя лемко вміє сприймати "в мажорі". Проте силабічна схема пісні (4+4+6) 2, котра взагалі мало характерна для пісень Лемківщини, свідчить про те, що мелодію коломийкового типу, ймовірно, зачеплено від гуцулів на Івано-Франківщині, де тривалий час проживає інформантка.

Нечисленними зразками представлена III група — балади, для яких в наш час загалом характерне скорочення їх ліризація. До групи балад в збірнику віднесено дві — "Ой на горі високо" та "Ішов лісничий през той ліс". Перший зразок — варіант поширеної балади про (шлюб) сватання сина до матері, а брата до сестри, т. зв. кровозміщення (інцест). Наступна балада "Ішов лісничий през той ліс" записана від уродженки м. Криниця Krakівського воєводства. Мелодія цікава модальною будовою з кількома опорами на D, G та e і закінчується на V ступені, побудована за принципом нисхідної секвенції. Окрім вокальних зразків, від інформантки записано декілька мелодій полькового, вальсового характеру, що виконувались на варганці (місцева назва губної гармошки), яку вона опанувала в дитинстві.

Жанрову класифікацію Ф. Колесси доповнено розділом патріотичних пісень, до якого увійшли "Де би лемко не бив" та "Зелені Бескиди". Це пісні, щиро пройняті замилуванням та оспівуванням краси, чарівності рідної землі; другий зразок має літературне походження. Текстові перегуки знаходимо в низці пісень, зокрема емігрантській "Цне мі ся за тобов":

Цне мі ся за тобов,
Мій лемківский краю,
Летів би-м без море,
Втопив наше горе,
Лем крилець не маю.

Група колискових пісень, співаних на Лемківщині, представлена незначною кількістю записів, що збереглися у пам'яті осіб старшого віку. Колискові пісні прокладають місточок до найповніше представленої в репертуарі лемків групи родинно-побутових пісень: парубоцьких, дівоцьких, любовних, про втрату вінка, пісень жіноцьких й про подружнє життя. На сьогодні вони найкраще збережені та широко виконуються як окремими співаками, так і колективами.

Кожну тематичну групу в збірнику представлено зразками, критеріями для відбору яких стали: автентичне походження, повнота тексту, мелодії, наявність діалектних особливостей, характерні для лемківського фольклору мелодичний, ритмічний контури, будова пісні, цікаві коментарі самих співаків.

З групи соціально-побутових пісень побутують вояцькі пісні, що описують служіння лемка-вояка в рядах цісарської армії, розлуку з родиною, трагічну загибель на полі битви. Вояцькі пісні мають варіанти тексту польською та українською мовами.

Свій відбиток залишила й емігрантська творчість — оригінальний пісенний жанр лемківського, а також словацького, закарпатського фольклору. Пісні про пошук "крашої долі" на чужині, в "Гамерії", Канаді описують всі перипетії заробітчаніна в далекій мандрівці. Мова пісень переміщана з американськими сленговими зворотами і діалектизмами: бос (бас), талари, гауз, бутс (бус), тощо.

У розділі жартівліві пісні вміщуємо дві лемківські співанки "Юж ся похмарило" та "Кермеш, кермеш, Бог тя створив, гей". Традиція проведення кермешу в різних лемківських селах припадала на різні церковні свята. Так, наприклад, за звичаєм лемків с. Ванівка Кроснянського повіту Krakівського воєводства, що нині компактно мешкають в м. Бориславі Львівської області, кермеш святкували 21 вересня, тобто на свято Різдва Пресвятої Богородиці. В інших селах — на Михаїла, Дмитра, Юрія, Переображення Господнє.

Три останніх пісні представляють групи сороміцьких (або фривольних у Ф. Колесси), протиставлення бідності й багатства та новотвір про заселення лемків в Україні.

Автор новотвору — М. Церба розповіла, що лемків приймали неохоче, тому перші роки їм було трудно звикнути й обжитися на своїх нових землях. Їм так співали:

лінгвістичним засобами, що відображають місцеві особливості мови та культури лемківської етнокультурної спільноти.

1. *Ой, лемку, лемку,
Ти скурвий сину.
Чогось приїхав
На Україну?*

2. *Не твоя земля,
Не твоя хата.
Штани подерти,
На дупі лата.*

Лемки ж відспівували:

3. *А як я се трохи віджию,
Я си з крімпліні штани пошию.*

4. *А як я се трохи відчую —
Двоповерхову хату збудую.*

5. *Куплю сой бутса, куплю машину,
Повезу дівчата на Лемківщину.*

Найчастіше новотвори висвітлюють подію переселення, полишення рідних сторін, тугу за домівкою, горами, лісами, звикання на новому місці, сучасне життя-буття лемка-селянина.

Крім великої різноманітності зафікованих тем, сюжетів, жанрів, записані від лемків пісні виявляють багатство ритмічної будови. Це відрізняли видатні учени Ф. Колесса, С. Людкевич та інші, захоплюючись тонкістю їх ритмічного відчуття. Цим пісням властиве природне використання пунктирних ритмів і синкоп, вільний тактовий розподіл, уникнення однomanітності. "За різноманітністю строфової будови є багатством прикладів лемківська пісня займає одне з перших місць серед українських музичних діалектів" — писав Ф. Колесса. Вона потребує подальшого збереження, вивчення й дослідження. До форм, характерних для лемківських пісень, "які лише рідко використовуються в інших сторонах української території" учений відносить чотиридільну схему, розширену вставкою на початку другого рядка. Вставка — новий мотив, звичайно розтягнений на два такти. Через те другий рядок стає триколінним і видовжується, порушуючи строгу симетрію чотиридільної строфи.

Серед наших записів значна частина зберігає подібну форму строфи, а та- кож розширену повторами, рефренами, вигуками-приспівками. Такі повторення віршів, півшів і силабічних груп " знайшли широке приноровлення при надаванні поетичній мові більшої експресії. Повторення не свідчать про убожество поетичної чи музикальної інвенції, а вживаються складачами народних пісень як навмисний музикальний і віршовий засіб, як улюблена форма пісенного складу".

Народна творчість лемків вирізняється з-посеред решти українського фольклору особливостями локального колориту, що виявляється в своєрідній говірці, самобутньому народному одязі, побуті, неповторній народній пісенній творчості, її жанровому складі, манері виконання тощо. Розташована по-сусіству з європейськими країнами, Лемківщина тяжіла до прогресивних надбань музичної культури мистецьких центрів, оволодівала елементами естетизації пісні, зазнавала впливу від мандрівних музикантів, міграцій тем, сюжетів.

Спів лемків динамічно виразний, емоційний, не сильний за звучанням, але ширій і темброво характерний. Звукоутворення коливається від народної манери (домінует переважно в інформаторів старшого покоління) до академічної манери (люди середнього віку, а також інформанти з місцевостей, де був добре розвинений церковний хоровий акапельний спів). С. Грица зауважує: "Спів лемків має ознаки низинного і почасти верховинського співу Західної України з досить чіткою артикуляцією слів у зв'язку з пануючим речитативом, одноголосям, має "висвітлений" мажорний характер (. . . оськльки тут домінують мажорні лади над мінорними на відміну від інших локальних стилів України)". Дійсно, переважна число вміщених у збірнику зразків мають мажорний нахил. "Він (спів), — продовжує авторка, — відзначається пришвидшеним темпо-ритмом. . . тут мало орнаментики, більше моторності, ніж співності".

У виконавській манері важливу роль відіграє індивідуальна музикальність співака, пам'ять, смаки та уподобання і до певної міри технічна майстерність. Наприклад, серед прийомів індивідуального стилю нашої інформаторки, лемкіні Ольги Зубрицької, народної співачки, переселеної з с. Брунари Вишні Горлицького повіту залучений багатий арсенал різноманітних засобів музичної виразності, манера виконання наближена до академічної. Ользі Василівні 80 років, але вона активний учасник численних заходів, присвячених ушануванню лемківської культури, співає в сільському церковному хорі. Майстерним самобутнім виконанням лемківських пісень співачка прикрашає щорічні фестини та кермеші лемківської громади. Щира й безпосередня, вона залюбки поділилася

з нами спогадами про дитинство в рідному краю, почутими та виконуваними там піснями.

Осередками збереження лемківської культури в сучасних умовах проживання лемків насамперед є родина, котра уможливлює найприродніший шлях передачі інформації з покоління в покоління, а також лемківські товариства й громади, творчі колективи (ансамблі, хори). Саме ці середники дають нагоду членам групи усвідомити принадлежність до своєї спільноти з багатовіковою культурною спадщиною, чути і спілкуватися рідною говіркою, одягатися у самобутнє народне вбрання (часто збережене від батьків, родини, багато оздоблене вишивкою, аплікаціями), виконувати улюблені лемківські пісні, дотепи.

Лемківську народну пісню нині репрезентують знані і новостворені хорові капели, хори й ансамблі: "Трембіта", "Лемковина" (м. Львів), "Відгомін Бескидів", "Лемківська студенка", "Бескид" (м. Івано-Франківськ), "Яворина", "Солові Галичини" (м. Тернопіль), "Студенька" (м. Калуш), "Лемки Києва" та ін. Найчастіше лемківську співанку сьогодні почуєш у обробках, аранжуванні та гармонізації. Високою майстерністю позначені обробки Філарета та Миколи Колессів, К. Стєценка, Ю. Корчинського, Б. Фільц, М. Попенка, І. Майчика, Г. Верети, Є. Козака, О. Грами, В. Листопада, О. Яковчука, Я. Ярославенка. Цим, однак, традиція не вичерпується. Такі зразки мають свою вагу і значення, становлячи джерело інформації тільки після автентичного фольклору.

У представлений збірці зроблено спробу зберегти автентичні зразки лемківських пісень, що їх ми записали протягом 2006–2008 років. Певну диспропорцію деяких тематичних груп пояснюємо публікацією невеликої частини зібраного. Незважаючи на це, сподіваємося, що збірка стане в пригоді широкому колові читачів, щирим поціновувачам колоритної, самобутньої культури лемків — нашого загальнонаціонального надбання й багатства.

„РІЗДВЯНА ЗІРНИЧКА” Різдвяні вірші та легенди /Марія Горбаль. – Львів, 2007.

У гарно ілюстрованій книжці (художниця Ольга Кваша) зібрані дорогоцінні перли — вірші Богдана-Ігоря Антонича, Юрі Шкрумеляка, Марійки Підгірянки, Романа Завадовича, а також легенди "Дивна ніч", "У вифлеємському вертепі", "Чому рожі мають колючки", "Карпатська легенда".

Книжка — для маленьких лемків і не-лемків.

“З-ПІД БЕСКІДІВ – У СВІТ” Козак І., Мегела Ю. Документальна повість. — Перечин; 2007. — 140 с.

У сюжетній канві цієї документальної повісті переплітаються реальні факти життя і діяльності визначного науковця-фізика, академіка Вищої школи України, лауреата Державної премії України в галузі науки й техніки, заслуженого діяча науки й техніки України, лемка Дмитра Григоровича Семака, близьких його серцю рідних, колег-науковців із літературно-худоніми узагальненнями.

„ТАМ, ДЕ НЕБО ВІДКРИТЕ”

Поетична збірка (Львів, 2007) містить вірші поета, магістра державного управління Богдана Пастуха. Збірку прикрашають ілюстрації з вишитих образів Марти Кулинич-Новицької, членкині творчого об'єднання самодіяльних художників та народних майстрів при Львівському державному центрі народної творчості.

У збірці гармонійно поєднані поетичні рядки із творами образочворчого мистецтва. Це вдала композиція, яка викликає справді естетичні почуття прекрасного.

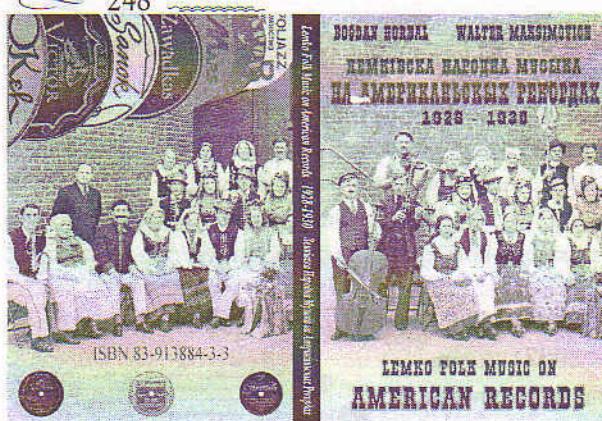

Мирослав ВОРГАЧ

ЛЕМКІВСКА МУЗИКА НА АМЕРИКАНСКІМ КОНТИНЕНТІ

Зацікавлення лемківськими награнями вишло од Владка Максимовича. Богдан Горбаль — історик і бібліотекар в Ньюйоркській Публічній Бібліотеці, привчил ся до проекту, використуючи своє знання лемківської історії.

Максимович перший раз одкрив американські етнічні награння ішы в Польщі, будучи товдь сімлітнім хлопцем. Было то в 1956 році, коли його отець Іван Максимович/Jan Maksymowicz (1917-1995) вернув в 1956 року з одвидинінії родини на Україні, везучи домів колекцію деси 25 українських награнь, зроблених през компанію Columbia, а сігаючих до 1928р. Тоты пłyty якні

браны през родину Максимовичів на Україну в часі примусової "выміни людності" медже Сovieтским Союзом і комуністичном Польщом. У 1964р. родичі емігрували до ЗША.

В 1996 року Максимович створил інтернетову страну, присвячену лемкам (<http://lemko.org>), а рік пізніше достал по тестях патефон з радіом, котрий тіж грал стары плітти на 78 обертів. Тота подія припомнула му про стары українськи награня компанії Columbia, котры так мило споминал, які достарчыли дуже приемности генерації Владка родичів, і то не лем в Польщы, бо його нянько привез туту колекцыю назад до Нью-Йорка в 1964 року — в тот спосіб "запераючи колесо історії". Протягом своїх досліджынь Владек одкрил што перед великим кризисом штыри знаны американськы музичны компанії выпродукували не лем (медже інчыма етнічныма награнями) 78-мки по українськы, але тіж . . . лемківськы, званы: Lemko, Lemko-Ukrainian, Carpatho-Russian ци Lemko-Russian. Пізніше так забрал ся до вчыня ся о них і до іх збераня, же выглядало то так якбы то была його місия. Головны джерела плітти, котры пізніше Максимович придбал: то дарункы од люди, зазераючых на його інтернетову страну і дарункы од знаемых, але найвежде пришло по уданых ліцитациях на інтернетовій авкцыї eBay.com, найновішим місци стріч для гандлярів, котры перше ограничали свій спріт до сусідських подвірковых і гаражових выпродажы. В тым часі ціна на тоты лемківськы рідкости была од 5-тьох до 125-тьох дулірів за плітту.

Богдан Горбаль перепровадил додадковы досьлідження, влучаючи перегляд американськой лемківской пресы ("Лемко" і "Правда"). Його біографічні дописы про Шкимбу і Гладика і досьлідження американськой історії лемків були барз помічны.

сум способом достали ся з Америки до Аргентини, одкаль Максимовича вітця найстарший брат Михал (1903 Волтушова — 1989 Козова, Україна) привез іх до Польщы, вертаючи 1932 року. Тот поворот мал місце по роках еміграції "за хлібом" в часі великого кризу. В 1945 плітти були за-

Оба авторы суть лемківського походження і барз ся тішат, же мають тугоу подіління ся інформаціями про історію адаптації традиційної лемківської культури в модернім світі Америки.

Хоць тата книжка дотычыт награнь лемківської народної музыки зробленых в Новим Йорку протягом років 1928-1930, жебы передставити их в ширшым контексті влучено ту тож загальний опис первых награнь етнічной музыки. Ходило ту о награня роблены так в научных, як і комерцийных цілях в ріжних регіонах світа.

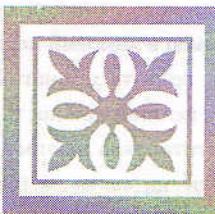
Авторы признали тож конечным запознати чытачів з лемками і их музыком. Тата част тексту, котра разповідат про лемків є загального характеру і зато дає ся ёй лем по англійски з поданьем лем пару (главні англійскомовных) джерел. Розділ про лемківскую музыку подає історию ёй дослідження і короткий опис ёй жанрів. Підкрислити одначе треба, што жаден з авторів не є музикологом, а получена дост велика бібліографія послужыт заинтересуваним чытачам в дальнім студнованю темы.

Чытач взріт в тексті слово "рекорды" (анг: "record" – пльта, укр. - "платівка"). З пльтами лемкы перший раз на вельку скалю стрітили ся в Америці і зато присвоили собі англійскє слово для их описаня. У Польщы одначе Лемкы ужывают слова "пльты" і зато оба слова суть замінні выкористаны в тексті.

Разом з книжком подає ся тож мультимедіяльний, самограючий компакт-диск. Знаходит ся на ним всеце як 275 сканів наклійок з пльт і музыка в форматі .mp3. Вісемнадцет годин награнь є візваньем для чытачів, але уможливляют доступ до цільних, оригінальных награнь з векшости пльт згаданых в тексті.

(Із книги: Богдан Горбаль, Владек Максимович.

Лемківска Народна Музыка на Восковых Циліндрах (1901-1913) і Американських Рекордах (1928-1930). (Львів, 2008)

НАША КУХНЯ

„Лемківський календар” започатковує рубрику „Наша кухня”.

Дорогі Читачки, просимо Вас надсилати рецепти лемківських страв, які готувалися у Вашому краю та родинах.

Тереза КИЩАК

ТРАДИЦІЙНА ЛЕМКІВСЬКА ЇЖА

Лемківка їжа була скромною, переважно складалася з рослинних продуктів: мучних виробів, картоплі, капусти, квасолі, різних каш та круп.

Їли 4 рази в день.

На сніданок переважно їли хліб, молоко, масло, сир, бриндзю, картоплю, галушки.

На обід — різні супи, вироби з борошна, картоплю, капусту.

На підвечірок — різні молочні каші, сир, масло.

Вечеря була легкою, найчастіше картопля з кислим молоком.

Найбільш уживаними стравами у лемків були каші, готували їх з різних рослинних продуктів: борошна (мастило), проса (просяна каша), ячменю (панцики), кукурудзи (замішка).

Дуже популярні були страви з тіста. Особливо поширені були галушки з сиром, бриндзею, помащені маслом, салом (шкварками).

Пироги (вареники) робили тільки у святкові дні. Наповняли їх сиром, капустою, повидлом, сливами, грушами.

Картопля на Лемківщині була щоденною стравою. Споживали її у різних формах — вареною, печеною, з капустою, молоком, сушеними фруктами. З сирої тетрої картоплі з домішуванням борошна пекли бандурянки на свіжому капустному або кленовому листі в печі, де пекли хліб.

Із супів найголовнішою стравою в зимовий період і час посту була киселіця. Готовали її з вівсяного борошна, води та хлібного квасу. Подібною до неї була капуста, яку лемки споживали у великій кількості. Зберігали капусту у 10-300 літрових бочках. Кожна сім'я заготовляла на зиму по кілька бочок капусти.

М'ясо споживали лемки лише на свято та при урочистих нагодах. М'ясо майже завжди варене, з хлібом.

До основних харчових продуктів лемків належало коров'яче та овече молоко і молочні продукти: масло, сир, бриндзя, сметана (верхнина).

З яєць найчастіше робили яєшню (яшнию): яйця з борошном розколочували в молоці і смажили на маслі чи олії. На Великдень з яєць, солодкого молока чи сметани, солі та цукру робили сирник.

Спрагу запивали водою. Оскільки Лемківщина багата на мінеральні води, то люди вживали її для постійного пиття. Для погашення спраги пили кисле молоко.

ЛЕМКІВСЬКА БРИНДЗЯ

Мешканці Карпат з глибокої давнини займалися випасом корів і овець, виготовляли бриндзю. Бриндзя для лемків була головною поживою, особливо у зимові дні. Коли корови переставали дойтися, вона була щодennим продуктом, нею пригощали гостей, її давали на весілях, христинах, празниках — кермешах.

На Лемківщині бриндзю робили з овечого молока: спочатку робили кляганий (згущений) сир, званій бундз — грудка. Кляг (згущувач) робили зі шлуночка 2-3-х тижневого телятка, яке ще не йшло нічого, крім молока. Шлуночок чистили, промивали, добре солили, скручували, перев'язували шнурком і засушували у теплом місці. Так утворювався кляг, з якого потім відрізували кусочки і додавали до теплого підсоленого молока. Такого клягу два грами вистарчало на 100 літрів молока. Кожна господиня сама визначала, скільки її потрібно було клягу на певну кількість молока. Молоко мало стояти годину-півтора у теплом (над вогнем) місці, поки добре згусло — утворився сир. Бундз, грудка виглядала круглою, а тому сир із сироваткою виливали у мішечки чи на тканину — марлю і підвішували, щоб стекла сироватка. Так утворювався сир — бундз, грудка. Потім сир подрібнювали руками, вимішували з сіллю (від кількості солі залежав термін зберігання бриндзі), клали, трамбуючи у дубову посудину — маленьку діжечку, накривали полотном-марлею, клали дерев'яні дужки, а зверху тягар.

Овече молоко є найкращим продуктом для виготовлення бриндзі. Бриндзю можна робити і з коров'ячого молока, але вона буде нижчої якості.

Я роблю бриндзю з коров'ячого молока по тій же технології, але замість клягу даю порошок-пепсин, який можна купити у ветеринарній аптекі.

Рекомендую господиням робити з коров'ячого молока бундз, грудку, за сма ком подібну до сиру „сулугуні” і виготовляти лемківську бриндзю.

ОГОЛОШЕННЯ

Фундація дослідження Лемківщини у Львові та видавничий комітет звертаються до Читачів „Лемківського календаря” та „Лемчатка”.

Прохання світлини та матеріали подавати до друку в належному вигляді (набрані на комп’ютері і по можливості записані на електронні носії (копакт-диски, дискети), повернення яких гарантуємо.

Наголошуємо — кінцевий термін подачі матеріалів до „Лемківського календаря — 2010” та „Лемчатка” — **31 серпня 2009 р.**

Просимо завчасно готувати матеріали! Виключенням можуть бути лише ті статті, які стосуються подій, що відбулися пізніше вказаного терміну.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори статей та дописів.

Редакція може не поділяти точку зору авторів статей та зберігає за собою право редагувати та скорочувати їх зміст.

Повідомляємо адреси в інтернет, куди також можна (і терба!) надсиляти дописи, світлини:

lemtchatko!@rambler.ru або **lubasmerekanytch@rambler.ru**

Завдання читачам до наступного

„Лемківського календаря”

Ти розпитай

Відходять в вічності небесну блакить

Відходять в царство Боже з нашого коріння

Мої твої батьки і . . . праbatъки

Й приходять в снах до нашого сумління

Ти розпитай як вдома жив твій дід

Як скривдили усю його родину

I запиши історію тих днів

Своїм онукам й прапонукам вже нині

Бо завтра не спитаєш у могил...
 Уста замовклі вже нам не порадять,
 А нерозкрита правда про цей біль
 Не попередить нової біди.

(Із вірша Марії Янко „Ти розпитай”)

ЛЕМКІВСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ

СВІТОВА ФЕДЕРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЛЕМКІВСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ (СФУЛО)

КЕРІВНИЙ СКЛАД

(обраний на IV Конгресі СФУЛО, м. Львів, 04. 05. 2007 р.)

Голова СФУЛО – доц. Володимир РОПЕЦЬКИЙ (Україна)

Заступники Голови – Марія ДУПЛЯК (Америка, США)

– Степан КЛАПІК (Європа, Польща)

Відповідальний секретар – Ігор ДУДА (Україна)

Фінансовий референт – Іван ФІЛЬ (США)

Скарбник – Лілія ПЛАХТИЙ (Україна)

ЧЛЕНИ ПРЕЗИДІЇ:

Організація Оборони Лемківщини в Америці (ООЛ, США)

Зенко ГАЛЬКОВИЧ

Зенон ВОЙТОВИЧ

Василь ГАРГАЙ

Степан ГОВАНСЬКИЙ

Степан КОСТЬОЛИК

Об'єднання Лемків Канади (ОЛК)

Андрій РОТКО

Степан БАЛЮС

Євген ЛАНДА

Максим МАСЛЕЙ

Об'єднання Лемків Польщі (ОЛП)

Стефан ГЛАДИК

Мілько ГАЙСАК

проф. Андрій КСЕНИЧ

Петро ШАФРАН

Василь ШЛЯНТА

Сербія

Симеон САКАЧ

Богдан ВІСЛАВСЬКИЙ

Яким ГРЕБЕНЯ

Іван МИЗЬ

Д-р Марія САКАЧ

Словаччина

Іван ЛАБА

Павло БОГДАН

акад. Микола МУШИНКА

Петро СОКОЛ

Д-р Мирослав СОПОЛИГА

Всеукраїнське Товариство «Лемківщина» (ВУТЛ)

Олександр ВЕНГРИНОВИЧ

Оксана ДАНИЛІВ

Степан МАЙКОВИЧ

Андрій ТАВПАШ

Проф. Іван ЩЕРБА

Хорватія

Славко БУРДА

Юрій БІКІ

Гавриїл ТОКАЧ

Мірко ФЕДАК

Теодор Фріцкі

Контрольна комісія

Богдан КІКТА (Америка)

Іван ТЕРЕФЕНКО (Канада)

Іван ТРОХАНІВСЬКИЙ (Польща)

Владімір КОЧІШ (Сербія)

Юрій ШПІРКО (Словаччина)

Доц. Степан КРИНИЦЬКИЙ (Україна)

Даніель ПЕРУНСЬКІ (Хорватія)

Всеукраїнське Товариство “Лемківщина” (ВУТЛ)

Венгринович Олександр Іванович — голова. м. Тернопіль 46003 вул. Броварна, 14 кв. 32 (8 0352)52-33-04, 8(067) 3503436, info@vult.org.ua

Місцеві осередки, організації

№	Назва місцевого осередку	ПІБ	Юридична адреса	Телефони
1.	Вінницька міська організація ВУТЛ	Антонів Степан Федорович	м. Вінниця, вул. Свердлова, 172/41	-
2.	Горохівська районна організація ВУТЛ	Свусяк Ігор Михайлович	м. Горохів, Волинська обл., вул. Хмельницького, 23	8(03379)2-29-42
3.	Донецька обласна організація ВУТЛ	Серняк Петро Степанович	м. Донецьк, 83087 вул. Дубровна, 104	8959727 д. 536924; p.3341070
4.	Житомирська міська організація ВУТЛ	Попівчак Максим Петрович	м. Житомир, вул. Адмірала Щасного, 7/2	8(0412)374237
5.	Закарпатська обласна організація ВУТЛ	Семак Дмитро Григорович	м. Ужгород, 88000 вул. Старицького, 5	8(312)664328
6.	Зіньківська районна організація ВУТЛ	Ткачик Микола Степанович	м. Зіньків, Полтавська обл., вул. Комунарська, 38	8(05353)32509
7.	Івано-Франківська обласна організація ВУТЛ	Криницький Степан Семенович	м. Івано-Франківськ, вул. М. Підгірянки, 1 кв. 4	8(0342) 223857 585574
8.	Кіровоградська міська організація ВУТЛ	Фіскалова Надія Віталіївна	м. Кіровоград, вул. Красіна, 11	8(066)7953335
9.	Київська міська організація ВУТЛ	Миронченко Стелла Петрівна	м. Київ, 01034, вул. Донця, 9 кв. 40	8(044) 4554935
10.	Компаніївська районна організація ВУТЛ	Ругало Йосип Порфірович	Кіровоградська обл. Компаніївський р-н с. Червоновища	8 (05240) 93391
11.	Крижопільська районна організація ВУТЛ	Лимич Григорій Михайлович	Вінницька обл. смт. Крижопіль вул. Черняхівського, 18, кв. 13	8(04340) 22570
12.	Львівська обласна організація ВУТЛ	Ропецький Володимир Адамович	м. Львів, 79018 вул. Федьковича, 38, кв. 58	8(0322) д. 341341 8(067)6726497
13.	Одеська міська організація ВУТЛ	Бондаренко Марія Юріївна	м. Одеса, вул. Акад. Зabolотного, 38/289	-
14.	Рівненська міська організація ВУТЛ	Лимич Андрій Іванович	м. Рівне вул. Набережна, 14 кв. 66	8(0362) 261001

15	Сімферопольська міська організація ВУТЛ	Цибуляк Віра Михайлівна	м. Сімферополь, вул. Севастопольська 70а/кор.2, кв.88	
16	Тернопільська обласна організація ВУТЛ	Венгринович Олександр Іванович	м. Тернопіль, 46003 бул. Броварна 14, кв. 32	8(0352) 25 18 22 8(067) 3503436
17	Чернівецька обласна організація ВУТЛ	Лукасевич Роман Едуардович	м. Чернівці, вул. Сіді Таль, 3, кв. 9	8(0372) 552690
18	Херсонська міська організація ВУТЛ	Зая Петро Михайлович	м. Херсон, вул. Івана Вазова, 4 кв. 3	8(0552) 231769

ФУНДАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ

Голова фундації — Гандяк Петро Васильович
 м. Львів, вул. Винниченка, 3, IV поверх,
 тел. (0322) 52-20-38, 52-20-31, 8 (097) 38-220-82

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Львівська обласна організація ВУТЛ

Голова організації — Ропецький Володимир Адамович
 Площа Ринок, 17, IV поверх, тел. (032) 272-39-31

ЛЬВІВСЬКА МІСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЛЕМКІВЩИНА"

Голова організації — Секела Михайло Васильович
 Площа Ринок, 17, IV поверх, тел. . (032) 272-39-31

РАЙОННІ ОСЕРЕДКИ

м. Борислав 82300(міська організація),
 вул. Лемківська, 24, тел. д. (03248) 54 6 90
 Голова осередку - Начас Яніка Методіївна

м. Городок 81500
 вул.. Івана Франка, 1, тел. д. (03231) 30 2 72

Голова осередку - Зятик Надія Іванівна

м. Дрогобич 82100.
 вул. Стрийська 162, тел. д. (03244) 30 3 15
 Голова осередку - Байса Володимир Васильович

м. Золочів

вул. Богдана Хмельницького, 5/58, тел. д. (03265) 43 8 26

Голова осередку — Завійський Микола Іванович

Заступник — Варянко Михайло Петрович, тел. моб. 8096 576 6032

Смт. Красне 80560

вул. Стефаника, 16, тел. д. (03264) 22 0 68

Голова осередку - Цап Ольга Степанівна

м. Пустомити 81100

вул. Садова, 5А, тел. д. (03230) 41 6 87

Голова осередку - Барна Андрій Петрович

м. Самбір 81400

вул. Степана Бандери, 39/1,

тел. д. (03236) 33 5 19, тел. сл. (03236) 32 0 96

Голова осередку - Шпак Михайло Антонович

м. Старий Самбір 82000

вул. Дрогобицька, 12А, тел. д. (03238) 21 6 96

Голова осередку - Капець Володимир Афтаназович

м. Стрий 82400

с. Добрівляни, тел. д. (03245) 49 0 84

Голова осередку - Панейко Степан Григорович

м. Трускавець 82400(міська організація)

вул. 150 років курорту, 12/52, тел. д. (03247) 54 6 24

Голова осередку - Одрехівський Ярослав Богданович

ІВАНО-ФРАКІВСЬКА ОБЛАСТЬ**Івано-Франківська обласна організація ВУТЛ**

Голова організації — Криницький Степан Семенович

Тел. д. (03422) 2 38 57, роб. 528 074, моб. 8097 333 8106

Брошинівське регіональне земляцтво «Лемківщина»
Голова осередку - Юрій Марканич, тел. моб. 80979708584**Галицька районна організація**

Голова осередку - Михайло Фучило, тел. дом. (231) 21305

Долинська районна організація

Голова осередку - Оксана Данилів, тел. дом. (3477) 26770, тел. моб.

80506223155

Калуська районна організація

Голова осередку - Федір Лабик, тел. дом. (272) 64249

Надвірнянська районна організація

Голова осередку - Ігор Лінг, тел. дом. (275) 23812

Рожнятівська районна організація

Голова осередку - Мирослава Шелест, тел. дом. (274) 20106

Снятинська районна організація

Голова осередку - Роман Столиця, тел. моб. 80502422827

Тисменицька районна організація

Голова осередку - Марія Гурей, тел. дом. (3436) 21605

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ**Тернопільська обласна організація ВУТА**Голова організації - Венгринович Олександр Іванович
тел. д. (0352) 25-18-22, 8(067) 3503436, info@vult.org.ua

Заступник голови - Дуда Ігор Микитович

Тел. (0352) - 22 80 72

Бережанська районна організація

Голова осередку - Галина Монстрянська, 8035 22130

Борщівська районна організація

Голова осередку - Володимир Опар, 80352 21098

Бучацька районна організація

Голова осередку - Ніна Оленяк, 80352 22247

Гусятинська районна організація

Голова осередку - Іван Пласконь, 80352 42537

Заліщицька районна організація

Голова осередку - Михайло Теленько, 80352 24186

Збаразька районна організація

Голова осередку - Надя Данилович, 80352 21505

Козівська районна організація

Голова осередку - Михайло Довбуш, 80352 21115

Монастириська районна організація
Голова осередку - Оксана Будна, 80352 22668

Підволочиська районна організація
Голова осередку - Григорій Паньків, 80352 23337

Підгаєцька районна організація
Голова осередку - Ганна Штай, 80352 22451

Теребовлянська районна організація
Голова осередку - Марія Куликовська, 80352 21529

Тернопільська міська організація
Голова осередку - Лариса Сорока, 8035 524246

Тернопільська районна організація
Голова осередку - Людмила Кvasниця, 8035 499036

Чортківська районна організація
Голова осередку - Марія Бабічук, 80352 33496

Інформація про Лемківські організації в Internet:

- www. sfulo. net
- www. vutl. org. ua
- www. ukraine-poland
- www. lemko. iatp. org
- www. lemko-ool. com
- www. lemko. abc. pl
- www. lemko. folk. pl
- www. carpatho-rusyn. ua
- www. lemko. wizytowka. pl
- www. lemkowyna. net
- www. iarelative. com

Підготував:
Степан Саган,
 кандидат педагогічних наук,
 член правління Львівської обласної організації ВУТЛ
 Фундація дослідження Лемківщини

ЗМІСТ

Вступне слово	3
Богдан-Ігор Антонич. Різдво. Коляда.....	5
<u>Церковний календар.....</u>	6
Історичний календар.....	20
Ананій (Атанас Русиняк). Різдвяні свята на Лемківщині.....	28
Іван Сенько. Вітання до свят.....	33

ДОРОГАМИ ІСТОРІЇ

Юліан Бескид. Княжий город. Лісько коло Сянока	34
Українське суспільне життя у Ліську	35
Наталя Хобзей. Життєві стежки Івана Панькевича	38
Іван Шерба. Про педагогічну діяльність Василя Гірного на Лемківщині в 1939-1941 роках.....	44
Марія Старчак-Вавричин. Професорська і громадська діяльність Олексія Торонського (до 160-річчя від дня народження та 110-річчя з дня смерті)	48
Іван Красовський. Лемки (лемаки) у Закарпатській області	54
Петро Антонів. Лемки в Карпатській Україні.....	57
Валентина Денисюк. Ювілей лемківського видання	59
Люба Смереканич. Тернистий шлях генія (до 195-річчя від дня народження великого поета, прозаїка і художника Тараса Шевченка.).....	61
Богдан-Ігор Антонич. Шевченко.....	63

ПРИВІТАННЯ ЖИТТЯ

(до 100-річчя від дня народження великого українського поета, сина Лемківщини Богдана-Ігоря Антонича)

Богдан Стельмах. Клич.....	64
Дмитро Павличко. Пісня про незнищенність матерії.....	66
Іван Малкович. ...Й тобі дадуть горіх маленький...	68
Іван Красовський. Поет і публіцист	68
Ігор Калинець. Антонич.....	70
Микола Ільницький. Четвертий перстень.....	71
Ярослава Павличко. Із лемківського епосу.....	73
Микола Колесса. Незавершена розмова (спогад)	74
Василь Хомик. Зоря Антонича	76
Михайло Рудницький. Посмертний портрет	76
Люба Смереканич. Де Лемківський зелен верх (присвята Б.-І.Антоничу)....	78

ПАМ'ЯТЬ ДБАЄ ПРО НАС

В.Лесняк. Іван Брик — визначний син Ліської землі (до 130-річчя від дня народження).....	79
Мирослава Гнатюк. Один із когорти найвизначніших дослідників лемківських говірок (до 130-річчя від дня народження Івана Зілинського).....	81
Іван Сенько. З історії Лемківщини та його села Красна.....	86
Марія Шлянта. Спогад.....	91
Володимир Капець. Тилич колись і сьогодні.....	93
Люба Смереканич. Діяч на ниві культури Лемківщини. (до 100-річчя від дня народження Петра Смереканича).....	100
Роман Яців. Як запам'ятався образ «Високої Людини» Спогад	102
Володимир Дрань. Пам'яті Петра Драня (до 95-річчя від дня народження).....	103
Ярослав Козак. Лемківський патріот Іван Лико	106
Володимир Шелепець. Спомин про друга-лемка (до 10-річчя від дня смерті народного художника України Михайла Романишина).....	109
Н.Волошин. Невимовна втарата	113

ДЕНЬ ЗА ДНЕМ

Марія Горбаль. Лемківські ікони — до музею.....	115
Ольга Кровицька. XXVI Лемківська ватра у Ждині	116
Екскурсія до Свидницького музею.....	118
Люба Смереканич. Ціасливе знайомство.....	119
Марія Ванів. П'ятий фестиваль лемківської культури.....	123
Петро Антонів. Сяніччина — наш рідний край	126
Удесяте кличуть дзвони нас	129
Марія Ванів. Дожинки та кермеш у Боську.	131
Богдан Гук. Русин, руснак, лемко — найдінніший дар від Господа.....	136
Ольга Кровицька. Спогади про мандрівку на Лемківщину.	145
Ювілейна виставка творів Мирона Амбіцького.	147
На львівщині освятили пам'ятник жертвам операції "Вісла".	148

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРІВ

Іван Красовський. Петро Когут (до 90-ліття від дня народження).....	149
Роксолана-Марія Мамчур-Бабій. Примчала осінь в отчий край золота...150	
Мирослав Буркович. Під мелодію металу та оркестру.....	154
Ольга Кровицька. Берегиня пісенних скарбів (до 80-річчя Даниїли Байко).	156
Богдан Гук. Царські двері Федора Гоча	158
Іван Красовський. Андрій Сухорський (до 80-річчя від дня народження)...162	

Іван Щерба. Слово про Ардана.....	164
Микола Мушинка. Андрій Павук — курівський різьбяр (до 75-річчя від дня народження)	166
Іван Красовський. Андрій Красівський (до 75-річчя від дня народження)	167
Федір Лабик. Володимирові Драню ще лише 75!.....	168
Андрій Тавпаш. На честь славного ювілею (О. Венгриновичу — 70)	171
Петро Когут. Твердий лемко (до 70-річчя з дня народження Ярослава Швягли)	175
Іван Красовський. Михайло Крупа. (до 75-ліття від дня народження)	177
Ярослав Швягла. Андрій Тавпаш (до 75-річчя від дня народження)	178
Михайлів Шпаку — 75!.....	181
Щедрої долі!.....	182
Іван Сенько. Іван Кушнір.....	183
Ярослав Козак. Петро Антонів (до 65-ти річчя від дня народження)	186
Володимир Байса (до 65-річчя від дня народження)	187
Мария Хутко-Максимович. Володимиру Максимовичу — 60!.....	189
Ольга Кровицька. Петро Гандяк (60-річчя від дня народження)	191
Іван Щерба. Лемкіня Стелла Миронченко. Вітаємо із 60-річчям!	192
Леся Заріцька. Ігор Русиняк. (до 55-річчя від дня народження)	194
Андрій Тавпаш. Отак ваше світло нехай світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла, та прославляли Отця вашого, що на небі. (до 50-річчя отця Мирона Михайлишина).....	195
Анні Шпак — 40 років.....	197
Анна Шпак. Осінь.....	198
Із вірою у Слово (Любі Смереканич — 35!)	198
Вітаємо! 20-ліття священства о.Анатолія Дуди.....	200
Невеличкий ювілей!	200
Ярослав Швягла. Лемківські справи Анатолія Петришака	201
Родинні ювілії Ольги Дідович	203

КУЛЬТУРА. МИСТЕЦТВО

Андрій Байса. Пісні чаївного краю Лемківщини (до 40-річчя від заснування хорової капели „Лемковина“)	206
Василь Хомик. До лемківської пісні.....	208
Вітаємо славетне тріо	209
Ольга Кровицька. „Лемківське весілля“ в Шевченківському гаю.....	209
Оксана Гнатишін. Музичний самоцвіт Івана Майчика	211
Іван Щерба. Роман та Іrena Левицькі на Лемківщині	213
Уляна Єслінська. Спадщина для майбутніх поколінь. Пам’яті Івана Зілінського	216

Валентина Денисюк. Культурно-освітні проблеми на сторінках часопису «Наш лемко» (1934 – 1939) 217

Михаїл Романишин. «Славлю землю рідну своїм творчеством» 222

Надія Волошин. Лемківські вечори у школі (спогад) 224

Ольга Кровицька. Нове культурологічне дослідження 225

Ярослав Швягла. Відкритий лист міністру культури і туризму України Василеві Вовкуну 226

ПЕРО, НАТХНЕННЯ І ЖИТТЯ

Знайомтеся: Богдан Завідняк 228

...Зимує в леді мови Лета, 228

Лемківщина 229

Мирон Головатий. Доля Юдаєвка 230

І котилася паска 232

Легенди про померлого парубка. Записала Марія Горбаль 233

Легенди про смерть. Підготувала Марія Горбаль 235

КНИЖКОВІ НОВИННИ, РЕЦЕНЗІЇ

Катерина Чаплик. Нові записи лемківських пісень 238

Різдвяна зірничка 246

З-під Бескидів – у світ 247

Там, де небо відкрите 247

Мирослав Воргач. Лемківська музика на американському континенті 247

НАША КУХНЯ

Тереза Кишак. Традиційна лемківська їжа 250

Лемківська бриндзя 251

ОГОЛОШЕННЯ 252

ЛЕМКІВСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ 253

Науково-популярне видання

ЛЕМКІВСЬКИЙ КАЛЕНДАР

на 2009 рік (з додатком)

Альманах

Редакційна колегія:

Упоряднниця — Любка Смереканич

Редактори: Ольга Кровицька — кандидат філологічних наук,

Ярослав Швягla

Відповідальний за випуск: Петро Гандяк, Олег Дук

Підписано до друку 16.12.08

Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Друк офсетний. Зам. № 69/27

Ум. друк. арк. 15,34

Наклад 1100 прим.

Видавництво "СПОЛОМ"

79008 Україна, м. Львів, вул. Krakівська, 9

Тел./факс: (380-32) 297-55-47.

E-mail: spolom@mail.lviv.ua

Свідоцтво держреестру:

серія ДК, № 2038 від 02.02.2005 р.

Друк ФОП Гуменецький М. В.

81630 Львівська обл., Миколаївський р-н,

с. Гонятичі, вул. Польова, 10

Свідоцтво держреестру:

№ 083613 від 18.08.2008 р.

Л 44.

Лемківський календар на 2009 р. / Альманах. — Львів : Сполом.

— 2008. — 264 с.

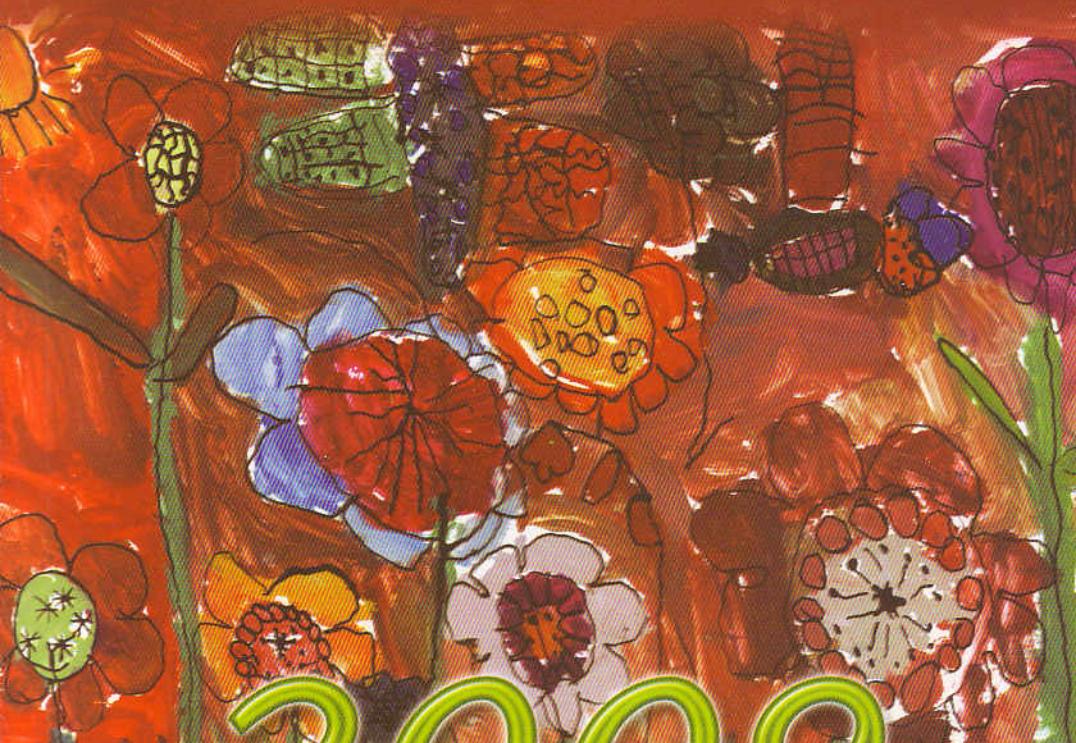
ISBN 978-966-665-578-6

Дане видання є своєрідним екскурсом в історію Лемківщини, документальним свідченням незнищежності народних звичаїв, культури.

Для широкого кола читачів.

ББК 92.5 УКР

Лемчако

2009

Додаток до „Лемківського календаря – 2009”

Видання друге

ЛЕМЧАТКО

ЛЬВІВ
СПОЛОМ
2008

УДК 082 (477) (059)

ББК 92.5

Л 44

Ця маленька книжечка адресується дітям,
здебільшого лемківського походження.

Мета її — виховання дітей у патріотичному
дусі, у любові до своєї історії во ім'я збереження
та примноження культури, мистецтва, традицій і
звичаїв.

На першій сторінці обкладинки:

Малюнок **Олесі Волошин** „Веселі квіти”

На четвертій сторінці обкладинки:

Малюнок **Назара Смеречанського** „Хата на горбочку”

© Смереканич Л. М., упоряд., 2008

© Фундація дослідження

Лемківщини у Львові, 2008

© В-во “СПОЛОМ”, 2008

Вступне слово

Вітаю вас, любі діти! Минув рік і ось ми знову зустрічаємося з вами. Це велике щастя!

Запевняю, вам буде приємно гортати мої сторіночки. Найперше, хочу коротенько розповісти, що цікавого у цьому випуску. А цікаве усе! Зокрема, ви прочитаете казку, вірші, автором яких є хлопчик — ваш ровесник.

Ви, напевно знаєте, що у 2009 році ми відзначаємо 100-ліття великого поета Богдана-Ігоря Антонича, який народився на Лемківщині. У нашому виданні ви знайдете розповідь про його життя, творчість, а також прочитаете його прекрасні вірші.

Не забувайте надсилати, передавати малюнки, адже конкурс продовжується і я сподіваюся, що він стане доброю традицією.

А ще, можете привітати мене, я тепер маю дуже гарне ім'я і ми з вами — тезки!

Бажаю вам міцного здоров'я, успіхів у навчанні і гарного настрою. Будьте чесні і гречні.

А зараз я радо допоможу вам здійснити цікаву мандрівку у світ казок, легенд і поезій. Отож, любі мої лемчатка, у добру путь!

Ваше Лемчатко

Для вас, меленькі лемчатка,
і для ваших родин линуть ці вітання
з м.Івано-Франківська від п. Івана Сенька

Зіронька на небі
Ясно засвітила,
Бо Діва Марія
Сина породила.
Не в панському дворі
В багатій родині,
А в бідній стаєнці,
В жолобку на сіні.

Христос народився
В стаєнці на сіні.
Шлемо привітання
Лемківській родині.

Щоб малий Іусик,
Що нині родився
У Ваших серденьках
Ласково вселився.
Хай буде щасливий
Той рочок новенький
Для кожноЯї родини,
Хай буде щедренький.

Дай Боже здоров'я
У Новому році,
Щастя і удачі —
На кожному кроці.

Щоб в Ваших коморах
Добра було всього
І не бракувало
На столі нічого!

Зима в Карпатах

Прийшла зима і в Карпати,
Прибрала ялиці у шати,
Іншим тіж взяла обнову —
Одежу білу зимову.

Притягла теплі перини
В ліси, дуброви, долини,
Білу постіль розстелила
І до спання запросила.

Сплят смеречки і ялички
Та ядлівці невеличкі.
Сплят явори при дорозі,
Спит каміння на вивозі.

Сплят потічки неглибокі
І озерця синьоокі.
Сплят і зруби, і поляни,
Сплят і нивки засіяни.

Лем мороз не спит, а ходит
І кождому прикрість робит:
Того щипне, того вкусит
З болю плакати примусит.

Малюнок „Миколай іде до нас”.

Виконала Роман Софія, 9 років.

*Софійка правнучка Янка і Марії Сурм'як,
які родом із с. Явірки (Лемківщина).*

Знайомтесь з Переможцями І конкурсу дитячого малюнка від „Лемчатка”.

На першій обкладинці ми помістили малюночок Волошин Олесі. Їй було 5 років, коли виконала цю роботу. Цікаво те, що свою роботу Олеся зробила на склі. Ці дивовижні квіти — гра її уяви.

Олеся надзвичайно гарна дівчинка, добра бабина онучка. Бабця Олесі — Надія Волошин працювала вчителем у школі, тепер уже на пенсії. Разом з бабцею Олеся приходить до лемківської церкви у Шевченківському гаю у м. Львові.

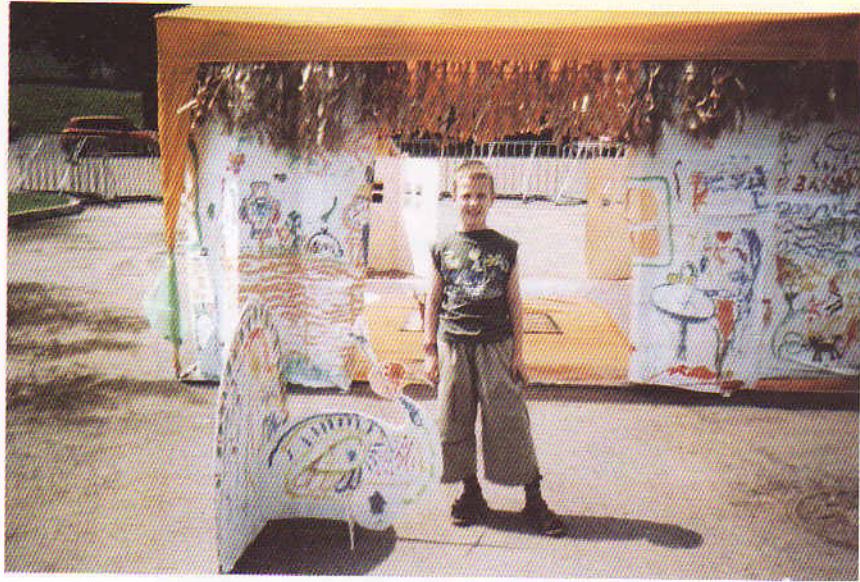
Олеся Волошин та Люба Смереканич на подвір'ї лемківської церковці.

Світлина М.Янко

На четвертій сторінці обкладинки розміщено малюнок Назара Смеречанського. Він живе та навчається у Львові, у школі №49. Йому 11 років. Хлопчик добрий і життєрадісний. Приймає участь у різних конкурсах. А про наш конкурс дізнався випадково. І його мама не сподівалася, що так просто можна прийняти участь і потрапити на сторінки цієї книжечки. А чому б і ні! Вперед, Назарчику!

Зичимо і тобі і Олесі і всім діточкам успіхів у досягненні мети, хай збуваються ваші мрії.

Назар Смеречанський на конкурсі „Розмалюй хатинку”.

Світлина з архіву Л.Смеречанської.

Малюнок Назара Смеречанського. „Йордан”.

Як ми і обіцяли всі малюнки, що прийшли на конкурс, обов'язково подаємо у нашому виданні. На жаль більше ніхто не надіслав своїх світлин. Не встидайтесь — признавайтесь!

Чекаємо ваших малюнків та світлин, надсилайте коротенькі розповіді про себе та родину. Приходьте до нашої церковці у Шевченківський Гай.

Наступний конкурс, приурочений пам'яті нашого поета Богдана-Ігоря Антонича; відбудеться також на Русалі (Зелені свята, Трійця), про що буде додатково повідомлено.

Адреса для листування в інтернет:

lemtchatko!@rambler.ru або lubasmerekanytch@rambler.ru

На ці адреси можете писати та відправляти малюнки, віршики, оповідки, казочки, легенди. Або ж приносите все просто до церкви.

А ось і казочка від Тарасика Новицького. Йому 12 років. Він захоплюється літературою. Минулого року у нашій книжечці на останній сторінці обкладинки ми розмістили вишивку (Ангелик) Марти-Кулинич Новицької, — це мама Тарасика. Ось такий гарний творчий дует!

Казка

Настав ще один прекрасний день.

— Пі-пі! Ф-ф! — пищала і фуркотіла миша.

— Віддай канапку, тварино! — кричав Луць. Він знову позбавився свого сніданку.

У відповідь миша вп'ялася йому в палець.

— Ти перемогла, щурко!

— Ах ти! Я тобі не щур, я — королева польових мишей!

— Мені однаково, хто ти! — гукнув Луць. До хати увійшли

Гриць з дідусем. Миша чвиркнула на Луця і стрибнула до діда на плече.

— Доведеться знову снідати овочами, — сказав Луць й пішов на двір.

— Почекай, я — з тобою! — крикнув Гриць. — Що робити-мемо?

— Спочатку я поїм, а тоді підемо в ліс, у мою таємну печеру.

— Оде так! А що там? — зацікавився Гриць.

— З печери починається вхід в тунель, пройшовши яким, можна вийти до скелі, з якої видно море!

— Та ну!

— Правда! Я з неї бачив якихось безхвостих раків з пlesка-тими тулубами.

— Та це ж краби! Я про них читав.

Луць аж в долоні заплескав.

— А ти плавати вмієш?

— Ні, — засоромився Гриць.

— От і навчишся, в морі, кажуть, легше.

— Гаразд. Що ж, гайдал!

— Вперед!

Вони прийшли до печери. Вхід був вузький і темний, всередині — сиро і трохи лячно. Хлопці помаленьку рушили. Йшли довгенько, принаймні, їм так здалося. Вийшли вони на скелю і перед ними відкрилося справжнє диво! Море було, як безмежне небо! Як хотілося до води! Хлопці почали спускатися вузькою стежкою до моря, аж тут з кущів вискочив на стежку великий тхір, встав перед ними і ані руш!

— Що тобі, тхорику? — спітав тремтячим голосом Луць.

Тхір почав шкірити зуби і хлопці дали драпака назад на скелю.

— Треба прищучити цього тхора, — сміливо вигукнув Луць.

— Цікаво як, — мудро зауважив Гриць.

Вони отак сидли. Звечоріло.

— Зараз найтепліша вода! А через цього облізлого тхора ми маємо тут сидіти. Повз них пролазила сита жаба.

- Ти любиш жаб? — спітав Луць.
- Ні. — відповів Гриць. — То може і тхір її злякається? Луць взяв жабу і поклав неподалік від тхора.
- Не дуже він її бойтися, — сумовито зауважив Гриць.
- Треба щось інше. Треба йому пастку поставити! — сказав Луць.

Вони й поставили. Та пастка була петелькою, яку мав зашморгнути Луць у кущах. У петельці була приманка, до якої теж був шнурок.

— Коли тхір почне їсти, шнурок від приманки засмикається. Тоді зашморгнеш петлю. — сказав Гриць.

Та тхору клепки було не займати. Узявши в зуби палицю, він штурхнув приманку, палка пішла на петельці до Луця, а тхір спокійно з'їв приманку. Як приманку хлопці використали цукерку, бо нічого іншого в них не було.

- От тхоряка нестерпна! — у Луця нерви здали.
- Тихо! Луцю, у тебе ж є патик, то ми його того, негуманно вирубимо?
- Прекрасно, я пішов!
- Тільки обережно!

Луць сміливо рушив до тхора і встав перед ним у бійцівську стійку, якої він навчився в школі на фізкультурі. Від здивування тхір впав. Луць аж підстрибнув зі страху. Він кинув патика і сказав:

- Тхорику, отямся, отямся!
- Тхір і отямився. За Луцем аж залопотіло.
- Грицу! Подивися, яка в нього хитра морда, він над нами насміхається!
- А пам'ятаєш з яким задоволенням він з'їв цукерку з приманки? — було видно, що у Гриця зародилася ідея, — то може ми його підкупимо, бо скоро вечір, а ми так і не поплаваємо.
- Ото думка! — вигукнув Луць, — у мене в кишені є ще цукровий півник, якого купив мені дідусь.

Взяли вони півника, встремили його паличкою в землю і ста-

ли чекати. Тхір, не довго думаючи, почав лизати цукерку, а хлопці тим часом пройшли повз нього стежкою до моря. З якою ж радістю вони скочили у воду після стількох хвилювань! Вдосталь поплававши, хлопці з деяким острахом підіймалися по стежці до скелі, щоб через тунель повернутися додому. Тхір все ще лизав цукерку.

— Я зрозумів одне, — сказав Гриць, — як завтра знову ітимемо до моря, треба запастися цукровими півниками!

Друзі весело засміялися.

Тарас Новицький

Сум

Той, хто думає, що йому не щастить,
Тому й не щастити буде.
Мені треба повірити в себе,
Бо будуть сміятися люди.

Без сміху і друга —
Бере наді мною верх туга.
Я не невдаха й не збираюсь ним бути,
Не хочу, похнюпившись, сидіти в покуті.

Інші хай журяться, мені що до того?
А я буду сонцем сміху золотого!
Я хочу бути кращим від них.
Я буду сміятись і суму не боятись.

Я хочу багато собою являти,
Щоб пишалися мною і батько, і мати!
Та все рівно все буде, як думає Бог.
Я хочу багато, занадто багато, ох!

25.11.2007р.

* * *

Ціною зусилля, ціною терпіння
Ми можем зробити багато.
Нам Бог допоможе, і бути так може,
Ще прийде доля до нашої хати!

Треба вчитись і працювати,
У доброї людини досвід переймати,
Після себе щось залишити:
Пісню скласти, дерево посадити!

25.11.2007р.

Богом обдарований поет з Лемківщини – Богдан-Ігор Антонич

Богдан-Ігор Антонич народився 1909 року 5 жовтня у селі Новиця, горлицького повіту. Батько був священиком. Справжнє прізвище Василь Кіт, згодом, перед народженням сина, змінене на Антонич.

Богдан-Ігор вчився у польській гімназії в м. Сяноці, яку з успішністю закінчив у 1928 році. Відтоді у нього виявилися дві головні риси його характеру: сумлінність у навчанні і допитливість. Він багато читав, вивчав українську граматику, хотів навчитися літературної української мови. Юнаком любив музику, грав на скрипці і компонував власні твори.

Після закінчення гімназії Антонич вступив до Львівського університету, де на той час не було жодного українського викладача. Отут під час навчання він почав писати вірші. Багато пра-

зував над собою, вивчаючи мову. Згодом отримав диплом магістра філософії.

Власні твори почав читати у 1929 році. Антоніч був членом товариства студентів-українців згуртованих в „Академічному Домі” у Львові. Поет вивчав пам'ятки польської та давньоруської літератури, особливо Євангелії. Самостійно засвітав німецьку, англійську і французьку мови, а також латинську, з яких перекладав різні твори на українську мову. Крім того він не погано малював, ще у гімназії виставляли його картини. Та Бог і природа обдарували його талантом поета.

Друкувати свої твори він почав у молодіжному журналі „Вогні”. І вже у 1931 році вийшла друком його перша збірочка „Привітання життя”. Він також друкувався у інших журналах: „Дзвони”, „Вісник”, „Назустріч”, „Наша культура”. А закінчення навчання в університеті співпало з виходом його другої збірки „Три перстені”. Завдячуєчи цій збірочці літературна критика високо оцінила молодого поета.

За своє коротке життя – 28 років, Антонич написав близько 330 віршів, оперу у трьох діях „Довбуш”, 12 прозових творів, безліч статей і роман „На тому березі”, який на великий жаль, не був закінчений.

За чотири роки (1933 – 1937) поет написав ще три книжки, але тільки одна вийшла за його життя – „Книга Лева” (1936). Дві інші – „Зелена Євангелія” і „Ротації” – вийшли після смерті у 1937 році.

6 липня 1937 року серце поета перстало битися. Його поховано на Янівському кладовищі. Нехай ця згадка про нашого „великого лемка” стане гідним прикладом для наслідування, своєю працею виявляти безмежну любов до нашої малої батьківщини – Лемківщини.

За матеріалами журналу „Лемківщина”
(США), №3, 2007р.

Підготував Мар'ян Кіцила,
Підбірцівська ЗОШ (12 років).

Село

Корови моляться до сонця,
що полум'яним сходить маком.
Струнка тополя тонша й тонша,
мов дерево ставало б птахом.

Від воза місяць відрягають.
Широке конопляне небо.
Обвіяна далінь безкрайя,
і в синім димі лісу гребінь.

З гір яворове листя лине.
Кужіль, і півень, і колиска.
Вливається день до долини,
мов свіже молоко до миски.

Зелена Євангелія

Весна — неначе карусель,
На каруселі білі коні.
Гірське село в садах морель,
І місяць, мов тюльпан, червоний.

Стіл ясеновий, на столі
Слов'янський дзбан, у дзбані сонце.
Ти поклоняйся лиш землі,
Землі стобарвний, наче сон цей!

Батьківщина

Жовті косатні цвітуть на мокрих луках,
як за днів дитинства, в кучерявій млі.
Вилітають ластівками стріли з лука,
білі стріли літ.

Оси золоті в чарках троянд розквітлих,
мокрі зорі куряться під сизий вечір.
Ще горить твоєї молодості світло,
хоч новий десяток літ береш на плечі.

Слухай: Батьківщина свого сина кличе
найпростішим, неповторним, вічним словом.
У воді відбились зорі і обличчя,
кароокі люди і співуча мова.

Музей у Свиднику. Світлина з архіву О.Кровицької

**Легенди і казки, складені із власних фольклорних записів
Василя Хомика**

Риманів

(Легенда)

Містечко Риманів, ци правдивіше — Романів то дуже давнє. А назва його походить од назвиска галицького князя Романа. Повідають, же ту, де містечко, густима лісами була красна поляна. А текла коло ней гірська річка, наповнена рибом.

А жив, на тій поляні пустыльник старенький в дерев'яній хижці.

Імав рибу в тій річці, сушув гриби і заготовляв на зиму оріхи. Жив самотньо, спокійно, бо го никт не тривожив.

Аж раз якосы приїхав в Бескиди на полювання галицький князь Роман зо своїом дружином. Довго полював по лісах і якоси ся одбив од своєй дружини. Іхав-іхав аж звечеріло. І вийхав на поляну.

Смотрит: невеличка дерев'яна хижка, а коло ней — старенький і сивий дідуньо. Привітався князь, розбесідувався зо старцем, а ту юж барз стемніло.

Старенький запросив гостя до хижки, погостив, чим лем міг, і переночував. А рано показав му стежку в долину.

Дуже ся сподобала Романови поляна. Прислав ту своїх людей і заснував городище. Розрослося городище в містечко Романів.

Пояснення слів: хижка — хатинка; никт — ніхто; барз — дуже; лем — тільки, лише; дос — достатньо, багато; дозерали — доглядали; красні — гарно; догнеска — до сьогодні.

Наш хліб

Прадавня казка

Оповідають, же колиси на єднім стеблі жыта, пшениці і ярцу було много колосків. Люди жили барз заможно: сътно їли, веселилися... Хліба мали дос і о нього не дбали. То в помыї вишмарят, то в ямы зо смітьом.

Розгніався Бог на людий, же хліб не шанують. Пішов на поле, взяв єдно стебло, обшморгав го од колосків, лем ся єден на самім кінці зоставив.

Коли на то прилітують пес з котом. Видят, же біда настане, і зачали просити:

— О, Боже, наш милостивий! Не зрывай того остатнього колоска, а зостав го ход для нас!

Змилосердився Бог і залишив колосок для пса з котом.

Як не стало зерна в людий, — спам'яталися. І так пильнували, голодуючи, того колоска, так дозерали кожде зеренце штороку, же Господнє серде раділо. Пройшли роки. Люде зас ся доробили о тяжкім голоді. Але з тих пір барз тяженко працуют, жебы зерно зобрести і шанують го красні.

А пса і кота з вдячності юж тримают при собі.

Чом ся кіт по сніданю мыє

Настало морозна зима. Закурило ліси, поля, дороги і людски подвір'я. Скачут, ціркочат бідны воробці, бо не мають што їсти.

Смотрит хлопчик без віконце на воробців бідных і просить мамы:

— Мамцю, дайте для воробців зерна!

Зраділа мама, же синьцю такий милосердний, і дала му із комори мале горня вівса.

Посыпав хлопчик вівса на дощечку і смотрит без вікно. Прилетіла ворона, поклювала і втекла. Прилетів голуб, клонув пару

раз і полетів. А за нима з-під стодоли позерав кіт Мурко.

Як прилетів воробчик і зачав клювати, Мурко тихо по стежині підкрався до воробця, схопив го і занюс до стодоли, приготувився їсти. Видит воробчик, же біда і гварит:

— О вельможний пане Коте! Ви так деликатно вихованій... Та хто видів, жебы такий знатний пан снідав без вмывання?!

Застидався Кіт. Положив воробця на землю і зачав ся облизувати і лапками ся вмывать.

А воробчык сой тым часом — пурх і полетів. Розлютився котик Мурко і заклявся вмываться тільки по сніданю.

Так ся виывают коты донгеска, но лем по сніданю.

Малюнок „Привіт! Ти, хто?».

Виконав Лука Сурм'як, 8 років.

онук Олени Сурм'як та правнук Янка і Марії Сурм'як
(с. Явірки).

Знайомтеся: „Потічок”

Фольклорний ансамбль „Потічок”,
м.Калуш Івано-Франківська область.

Зразковий фольклорний ансамбль „Потічок” був створений 1999 року при ПК „Мінерал”. В ансамблі займаються діти віком від 8-ми до 12-ти років.

Тут викладачі навчають дітей гри на сопілці та співу народних пісень. Колектив є учасником різноманітних творчих програм, які проводяться у нашому місті та за його межами. Дитячий ансамбль „Потічок” брав участь у фестивалі етнічних регіонів „Родослав” (м.Івано-Франківськ), постійно виступає на Лемківських ватрах. Був учасником 1-го регіонального конкурсу „Пісні незабутого краю”, де став переможцем у номінації „Літературно-музична композиція”. Щорічно бере участь у фестивалях різдвяних дійств „Віфлеємська зоря”.

Потічок на Лемківській ватрі у Михайлові
(Польща).

Приємною несподіванкою для учасників гурту „Потічок” стало присвоєння колективу 12 грудня 2007 р. звання „зразковий аматорський”, яке дало поштовх до нових творчих злетів та відтворення добрих традицій України. Керує цим колективом Наталія Гуменюк.

Конкурс писанкарства „Воскресни, писанко!”

З 17 по 19 квітня 2008 року Український державний центр позашкільної освіти провів II Всеукраїнський конкурс писанкарства „Воскресни, писанко”. Діти писали дві писанки: перша — традиційна писанка того регіону, який представляє учасник конкурсу; друга — авторська робота за темою „Моя писанка — оберіг моєї родини”.

Конкурстні роботи оцінювало журі конкурсу „Воскресни, писанко!”, до складу якого увійшли знані мистецтвознавці, члени національної спілки майстрів народного мистецтва України, діячі культури, працівники закладів освіти.

19 квітня 2008 року було проведено урочисте підбиття підсумків конкурсу та нагородження переможців. Учасники отримали дипломи, а переможці ще і подарунки. Отож Диплом І ступеня ІІ Всеукраїнського конкурсу писанкарства „Воскресни, писанко!” отримали Мар’яна Сідляр — учениця Марії Янко (дитяча школа народних мистецтв, м.Львів). Грамоту за збереження народних традицій отримала учениця Анна Михалевич. Дівчата писали лемківську писанку. Більше ніхто на конкурсі лемківських писанок не писав. Завдяки дівчаткам та їхній учительці Марії Янко лемківська писанка воскресла!

Марія Янко та її учениці на конкурсі „Воскресни, писанко!”

Володарка Диплому І ступеня Мар'яна Сідляр.

Білчения

Казка

Жила собі в лісі щаслива сім'я білочок.

Оселились вони у лемківських горах, на високому дереві, в дуплі.

Наступив літній теплий ранок і мама-білка, каже своїм маленьким діткам: „Сидіть тихенько, а я піду у ліс, пошукати вам їжу”. Взяла вона великий кошик і побігла в гущавину лісу. Всі звірятя: зайчики, лисички, олені, косулі — чємно з нею віталися.

Більшість її діток, залишившись у дуплі, сиділи тихенько, тільки одне білчентяк було дуже вередливе, неслухняне. Стрибало, галасувало у своїй оселі, дразнило своїх братиків і сестричок. І враз випало на землю, зламало ніжку і дуже голосно плакало, кричало.

Повертається матуся-білка до своїх діточок, з великим кошиком ласощів. І раптом, почувши крик свого синочка, розгубилась:

— Ой, що ж то робити, як йому допомогти? Порадили їй сусіди-звірі пошукати дідуся-лісовика, який завжди всім допомагав у біді.

Прийшов лісовик, оглянув ніжку непослуха, змазав чудом-зіллям, приклав дощечку із березової кори, прив'язав її до ніжки правою, і вона скоро зажила.

Через деякий час білченя само видряпалось на дерево, до своїх братиків і сестричок. Вся сім'я була дуже щаслива, коли побачила, що їхнє звірятко виздоровіло і стало ченним і розумним.

Красень-бук

Казка

У лемківських горах, на високій кручі, жило собі горде, красиве дерево — бук.

Всі звірята любили його зелену широку корону. Коли було холодно чи падав дощ, вони знаходили собі захисток під ним.

І ось одного разу над горами-бескидами пронеслась велика буря, нестерпно шумів, гасав вітер, ламаючи все на своєму шляху.

Надламав злий вітруган і наше красиве дерево.

Після грози настали погожі дні. Світило сонце, раділи звірята і пташки.

Прийшли на галевину і діти-пастушки. Почули маленький стогін від дерева: „Ой діточки, мене надламав злий вітер, я тут скоро впаду і загину, і з мене вже не буде ніякої користі. Біжіть до лісорубів і скажіть, щоб мене зрізали, відвезли на фабрику, і я ще людям стану у пригоді”.

Послухали дітей лісоруби, приїхали, розпиляли його на дошки і зробили із них гарні учнівські парті і стільці. Поскладали їх в ряд, полакували, і вони стоять собі знов такі гарненькі, як їхнє

дерево — бук.

Надійшов місяць вересень, парти повантажили на машину, привезли в школу. Враз двері відчинились, і в клас прибігли діти: веселі, щасливі, порозідалися між партами, як хто. Одні їх глядили, викладали на них книги, інші стукали по них, а деякі почали їх шкрябати гострими предметами, писати ручками, фарбами. Більшість парт були дуже ображені, увечері покликали сторожа і просять його: „Ой, дядечку, заберіть нас звідси, діти нас знімająть і не люблять”.

— Добре, — і забрав їх на склад.

На другий день учні прийшли до школи. Клас пустий — не має ні парт, ні стільців, промучились діти цілий день. Простояли в класі і додумалися, що треба у парт просити прощення.

Вони їм все пробачили.

Сторож їх повернув у клас, і учні уже поводились із ними дуже членно.

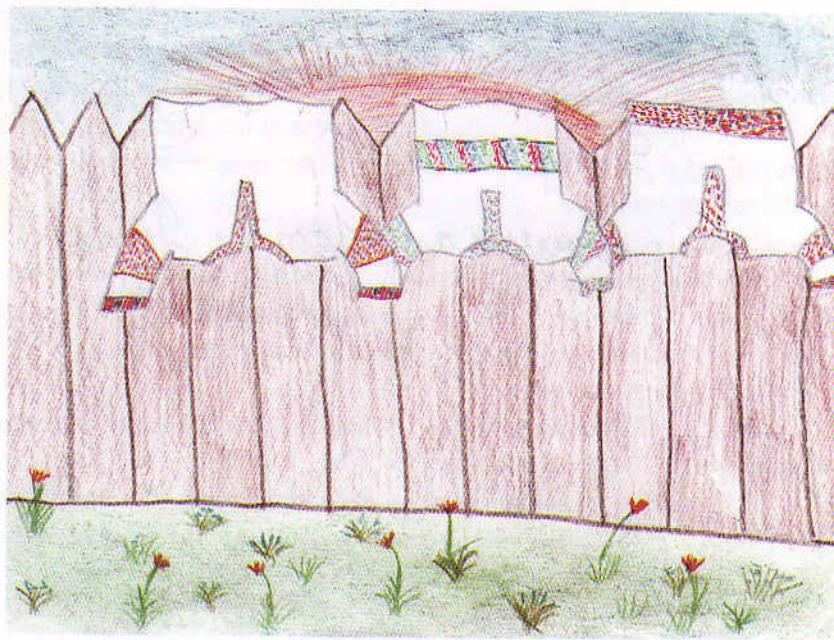
Ці дві казочки склала для вас Надія Степанівна Волошин, яка працювала вчителькою у школі.

Малюнок „Осінь”.

Виконав Роман Гук, 11років, онук Андрія Наваляного (с. Чорна Вода).

Малюнок-ілюстрація до притчі „Три сорочки”
Єви Стєнь – правнучки Марії і Янка Сурм'як (с. Явірки).

Дитячі примовки

Це – простенькі віршки, короткі пісеньки та ігри, в яких основна вага зосереджена на зовнішню форму: звуконалідування, алітерацію, ритм, мелодійність. Їх основна мета – втішати дитину, щоб не плакала та розважати її (тому інколи називають їх утішками). Часто вони поєднані із спеціальними рухами та мімікою. Образи дитячих примовок дуже конкретні й динамічні, змальовані кількома штрихами:

*Варила мишка кашку
В глиняним горчику,
Тому дала, тому тіж (також),
Тому мало, томунич.*

Інколи вони не мають жодного змісту, і дітям подобаються лише заради внутрішніх образів, метафор, порівнянь тощо:

*Горошок, бобочек, лядничок,
челядничок, а ти старий
ку-ку-ри-ку, до ліса на дрива!*

Подана примовка — це також іграшка на пальцях дитини, від мізинця (горошка) до великого пальця (старого). При останньому слові мати раптово відриває руку від пальців дитини і викликає її сміх через заскочення, часом підсилене лоскотанням.

Дитячі ігри

Світ дитячих ігор на Лемківщині надзвичайно багатий. Як правило, вони розпочинаються лічилками — простими ритмічними віршиками, якими розподіляються завдання між учасниками гри:

*Єден, два, три, штири, п'ять,
Мене дома не хотят,
Суха муха, хрін,
Причинов є він.*

Дитина на яку припадає останній такт, виходить з кола. Дитячі ігри здебільшого відбуваються на лоні природи і поєднані зі співом та танцем.

Із покоління в покоління

Так передається нам історія, традиції, культура, звичай. Від матері — доні, від батька — до сина (як у пісні), від бабці — онучці. Бережімо наші традиції, пам'ятаймо свій рід. Досягнути успіхів і бути щасливими допоможе нам наша пам'ять. Сонце сходить там, де народилися, і заходить — там! Жити без сонця — неможливо!

Подивітесь на ці світлини, яка краса!

Сива давнina і юна парость.

Надсилайте, передавайте свої світлини та коротенькі розповіді.

Стара світлина. Сестри Нагловські (Tekla, Ruzia, Anna).

**Фриніцько Марія (донька Теклі), учасниця хору „Студенька”,
м.Калуш.**

Евеліна Теслюк (онучка Марії Фриніцько), м.Львів.
*На світлині їй 4 роки. Бабусине щастя, бабусині мрії,
маленька лемкиня, — це їй бабуля передаєсть лемківську пісню,
любов до традицій та звичаїв.*

Казка про Івасика-тесесика

Так колись давно на Лемківщині оповідали цю казочку

Жив собі дідо і баба і не було у них дітей. Они дуже скучали. І єдного разу прийшла до них єдна баба попроситися на ніч — они її упустили переночувати. Тоді баба каже: “Што ви такі смутні?”. А баба з дідом каже: “Не маєме дітей... ”. Баба їм каже: “Не журіться, у вас буде дітина — хлопчик і назвете го Івасик-тесесик”.

І поправді уродився у них хлопчик, і назвали го Івасиком-тесесиком, і ріс він не по днях, а по часах — уріс він великий. Івасик каже: “Мош я піду рибу ймати? ”. Не хотіли го упушкати, но пак го впустили, але повіли обы ни до кого не приплавлював, а лем они го будуть кликати: “Івасику-тесесику, приплинь до берега, то твоя матінка тобі істи принесла”. “Добре”, — каже він і пушов імати рибу. На обід принесла му істи і каже: “Івасику-тесесику, приплинь, приплинь до берешка, твоя матінка прийшла, тобі істи принесла”. Івасик-тесесик учув і приплавав до берега. А то учула відьма, і як мама пішла tota відьма подышала до берега і каже: “Івасику-тесесику, приплинь, приплинь до берешка, твоя матінка прийшла, тобі істоњки принесла”. Вун приплів до берега, і она го схопила, понесла до себе домів. Тоді она йому каже: “Наклади великого огня, а я пуду за своїми сестрами”. Коли она пушла, Івасик наклав огинь. На вичур приходить она і каже: “Сестри мало ся запоздять, а я докіт' зварю тебе. Сідай на лопату.. . ”. Сідає вун і так і сяк — все недобре, відьма аж росердилася і вун каже: “Сідай ты і укажи мені як тото я маю робити”. Як тільки сіла она, а вун її i вер у піч, а сам начав утікати. Чує вун зимля дрожить, а тото відьмы ідуть г ліс. Івасик виліз на великоє дерево, а они прийшли под дерево і начали казати: “Злізь з дерева”, а вун їм каже: “Не злізу”. Тоді они зачали гризти дерево, і туй начали летіти гуси-лебеді. Тесесик начав їх просити: “Гуси-лебеді, возте мене на крилята і понесіть мене до-

мів, дам вам істоńки і пітоńки". І озяли они його, і понесли. Прилітіли они домів. Як увиділи Івасика дідо з бабов, то так зраділи.

І туй казці кониць, розбився горниць.

*Iз матеріалів, котрі надала Анастазія Мишковська,
1919 р.н., с.Мисцева
Подала Мирослава Гнатюк*

Василь Хомик

Iз циклу «Байки з дідової тараадайки»

Голуб і Ластівка

Тилько яръ в полі зацвіла,
Ластівочка прилетіла
Під свою селянську стріху,
Де познала радіст, втіху.
Голуб тихо сой воркує,
Ластівочка ся будує:
— Де ты била, де-с літала,
Што-с, сестричко там видала?
— Та била єм в теплім краю.
— Но і як там?
— Як у раю.
Там, братику, вічне літо,
Повно їдла, медоцвіту.
— Чом єс ся там не лишила?
— Та бо-м страшні затужила
За том стріхом, што над водом,
Рідним крайом і природом.

* * *

Жиуют люде в Гамериці,
Мают авта і світлиці,
Але кождий свого багне:
Як магнітом домів тягне.
Бо то правду повідают:
В ріднім краю — як у раю.

Ялина

Раз ранньом ярьом над Подольком
Заспіва жайвір сой над польом,
Бо му на серци радо било,
Ярь прославляти ся хотіло.

А потім сів сой на ялину
І ся посмотрів на долину.
Ялина смутні зашуміла,
Сплакнула ї слизи проронила.

— Чом єс, сестричко, заплакана:
Ци ту ти соньця, роси мало,
Ци то не тішит тя Подоля?..
— Ой нат, братику... красни поля.

Та я півшіку, брате, тужу
Бо чую ся все ту, як чужа,
І вітра кождий ден питаю:
«А што там чути в ріднім краю?»

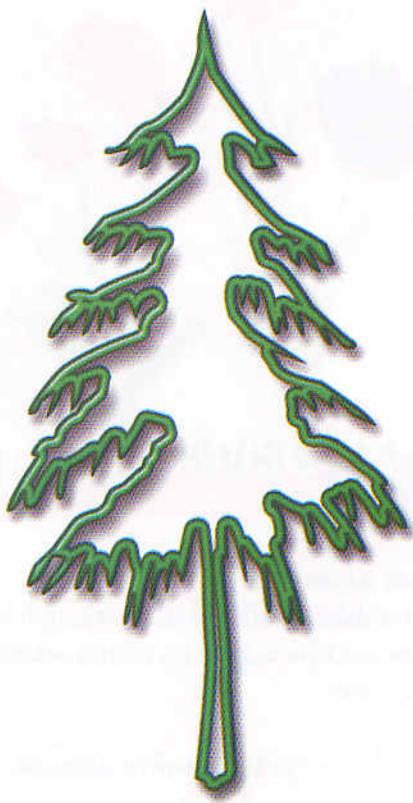
Як газда втікав з Лемківщини,
То мня викопав з-під ялини,
І ту посадив, би-м зростала
І рідний край му нагадала.

І я виросла в чужім краю
Розкішно, але як згадаю
Соснови ліси, Лемківщину,
То плачу, мало не загину.

* * *

Так кождий свого щестя багне:
Де хто ся вродив, там го тягне.

І на завершення разом із Євгенією Шашевською (9 років)
даруємо вам ці квіточки.

Нагадуємо нові адреси:
lemtchatko!@rambler.ru або lubasmerekanytch@rambler.ru.
Також обов'язково приходьте до нашої лемківської церковці у
Шевченківському гаю.

До зустрічі. Бувайте здорові.
Па-па!

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	3
Іван Сенько Привітання до свят.....	4
Марія Бурдяк „Зима в Карпатах”	5
Результати конкурсу дитячого малюнка від „Лемчатка”	6
Тарас Новицький „Казка”	9
„Сум”	12
Мар'ян Кіцила: за матеріалами видання „Лемківщина”	
„Богом обдарований поет з Лемківщини — Богдан-Ігор	
Антонич”	13
Богдан-Ігор Антонич Село	15
Зелена Євангелія	15
Батьківщина	16
Легенди і казки складені за записами Василя Хомика	
Риманів.....	17
Наш хліб.....	18
Чом ся кіт по сніданю мые	18
Фольклорний ансамбль „Потічок”	20
Про конкурс писанкарства „Воскресни, писанко!”	21
Надія Волошин Білченя.....	23
Красень-Бук.....	24
Дитячі примовки	26
Дитячі ігри	27
Із покоління в покоління	28
Казка про Івасика-телесика	30
Василь Хомик Голуб і Ластівка	31
Ялина	32

Літературно-художнє видання

Лемчатко

Додаток до „Лемківського календаря – 2009”

Видання друге

Ідея та впорядкування – Люба СМЕРЕКАНИЧ

Редактор – Ольга КРОВИЦЬКА

Комп’ютерне верстання – Борис МАЦЬКО

Відповідальні за випуск – Олег ДУК, Петро ГАНДЯК

Підписано до друку 11.12.08

Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Друк офсетний. Зам. № 73/11

Ум. друк. арк. 2,09

Наклад 1100 прим.

Видавництво “СПОЛОМ”

79008 Україна, м. Львів, вул. Krakівська, 9

Тел./факс: (380-32) 297-55-47.

E-mail: spolom@mail.lviv.ua

Свідоцтво держреєстру:

серія ДК, № 2038 від 02.02.2005 р.

Друк ФОП Гуменецький М. В.

81630 Львівська обл., Миколаївський р-н,

с. Гонятичі, вул. Польова, 10

Свідоцтво держреєстру:

№ 083613 від 18.08.2008 р.

